

Chwathow

ski

Ius Publicum

Regni Poloni

1686.

Chwabha

WIMB
Opole

246 st.

Nov 25

V $\frac{430}{6}$ 64 C

IOANNES III.

*Dei Gratia Rex Polonia, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae,
Prussiae, Mazoniae, Samogitiae, Kiouiae, Voethyniae,
Podoliae, Podlaciae, Linoniae, Smolensciae,
Seneriae, Czerniechouiaeque.*

Significamus praesentibus Literis Nostreis, quorum interest vniuersis & singulis. Cum Nobis per Friderici Reu-
sneri Typographi quondam in Academia Regiomon-
tana relictam Viduam, supplicatum sit, ut eiusdem sum-
ptibus in imprimendum Ius Publicum à Generoso Nicolao
de Chwałkovo Chwałkowski Illustrissimi Ducis Curlandiae
Consiliario & in Aula Nostra Residente alterâ vice auctius
exhibitum, impensis, Authoritate Nostâ Regia prouidere
dignaremur. Nos proindè, vti laudabili Operæ Generosi
Nicolai de Chwałkovo Chwałkowski, ita etiam supplica-
tioni praedictæ Viduae clementissime annuentes, manda-
mus quibusuis Typographis, Bibliopolis, Bibliopegis, ali-
jsq; rem librariam quocunq; modo in Regno Nostro ac in
Ducatu Lithuaniae, annexisq; Prouincijs exercentibus, ne
quisquam eorum, praetatum de Iure Publico Regni Nostri
Librum, intra proximum decennium, à data praesenti com-
putandum ausit recudere, recusum vendere, tam in
toto, quam in parte, sub amissione omnium Exemplari-
um, & poena trecentorum Vngaricalium aureorum, pro
dimidia parte Fisco Nostro, & pro altera memoratae Vi-
duae applicandâ. Iniungimus itaque omnibus & singulis
Offi-

Officialibus ac Magistratibus, in Regno Nostro, & Magno
Ducatu Lithuaniae annexisq; Prouincijs, vt sæpè nomina-
tam Viduam, eiusq; Successores circa expressam speciali
hoc Priuilegio libertatem ad decursumue præfixorum an-
norum conferuent, pro Gratia Nostra, & sub pænis in Con-
uulsores Priuilegiorum Nostrorum sancitis. In quorum fi-
dem præsentēs manu Nostra subscriptas Sigillo Regni
communiri iussimus. Datum in Palatio Nostro Żolkienieñ:
die xxii. Mensis Ianuarii. Anno Domini M. DC. LXXXVI.
Regni vero Nostri XII. Anno.

JOANNES REX.

*Stanislaus Boglewski Canonicus Vladi-
slauiensis S. R. M. Secretarius*

mpp.

SERENISSIMO ET POTENTISSI-
MO PRINCIPI AC DOMINO
DOMINO

FRIDERICO

WILHELMO,

MARCHIONI BRANDEN-
BURGENSI,

SACRI ROMANI IMPERII ARCHICAMERARIO
ET ELECTORI,

IN PRUSSIA, MAGDEBURGI, JULIÆ, CLIVIÆ, MON-
TIUM, STETINI, POMERANIÆ, CASSUBIORUM,
VANDALORUM,

NEC NON

IN SILESIA CROSNÆ, CARNOVIÆQUE
DUCI,

BURGGRAVIO NORIMBERGENSI,

PRINCIPI HALBERSTADII, MINDENSI, ET CAMINI,
COMITI MARCÆ ET RAVENSBURGI,

DOMINO IN RAVENSTEIN, LAUENBURG
ET BUTOU ETC.

Serenissime atq; Potentissime

ELECTOR

DOMINE,

AC DOMINE CLEMENTIS-
SIME,

INter octo Christiani
Orbis Electores Te totus
orbis Christianus, ipsamet
Taurica Cherfonesus, ac In-
dia amat, honorat, admiratur. Tu *Se-*
renissime **ELECTOR** redivivus Achil-
les, & Cicero Germanicus es. Quip-
pe ferreas illius habes manus, & hu-
jus os aureum. Unde *ex utroq;* alter
CÆSAR. Nosti Gladio hostes ferire,
nostri

noſti aureo ore fœderatos Amicos³
quærere, & partos magnanimè tueri.
Dextera Domini junxit dexteram
Tuam in fœdera cum Potentiſſimis
Mundi Principibus, maximè autem
cum Rege & Regno Poloniæ. Uti
enim proviſio Naturæ conterminas
fecit Provincias, ita proviſio pacto-
rum easdem reddidit fœderatas. Ex
Civibus igitur Regni hujus minimus,
non arrogantia quâdam, ſed ductu
naturæ, *Serenitati Tuæ Electorali* uti
naturali, antiquiſſimo & perpetuo
Fœderato inclyti Poloniarum Regni
hoc exile Opus de Statu illius profun-
dâ cum veneratione offero, rogan-
do humillimè, ut *Serenitas Tua Electro-
ralis* illud ſerenâ fronte excipere,
& radiis Auguſtæ Gratiæ Tuæ illu-
ſtrare haud dedignetur. Cæterum
appo-

appono Votum devotissimum, ut Se-
renissimus

**FRIEDERICUS VILHEL-
MUS ELECTOR**

Juxta Elogium Anagrammaticum

**HECTOR FERRI SUI
VEL MILLE DECUS.**

Mille annos vivat, & tot triumphos
numeret!

Serenitatis Tuae Electoralis

Humillimus servus

NICOLAUS de CHWALKOWO

CHWALKOWSKI.

NOS FRIDERICUS WILHEL-⁴
MUS, Dei gratia Marchio Brandenbur-
genſis, Sacri Romani Imperii Archi-Came-
rarius & Princeps Elector, Pruffiæ, Magdeburgi,
Julix, Clivix, Montium, Stetini, Pomeraniæ, Caſ-
ſubiorum Vandalorumq; nec non in Sileſiâ, Croſ-
næ & Carnoviæ Dux, Burggravius Norinbergen-
ſis, Princeps Halberſtadij, Mindæ & Camini, Co-
mes de Hohen-Zollern, Marcæ & Ravensbergi,
Dominus in Ravenſtein, Lauenburg & Bütow &c.
Omnibus & ſingulis, quorum intereſt, ſignifica-
mus, vigore præſentium; Cum Friderici Reuſne-
ri, Typographi quondam in Academia Noſtra
Regiomontanâ relicta Vidua, humillimè à nobis
petierit, ut Nicolai de Chwalkowo Chwalkowski,
Ducis Curlandiæ Conſilarii, ac in Aulâ Ser.^{mi} ac
Potent.^{mi} Poloniæ Regis, Reſidentis, Librum de
Jure Publico Regni Poloniæ, cujus Editionem
novam excudere ſtatuerit, Privilegio Noſtro
munire dignaremur; Quod Nos precibus ejus-
dem humillimis clementer annuerimus. Manda-
mus itaq; & injungimus quibusvis Typographis,
Bibliopolis, Bibliopegis, aliisq; rem Librariam
quovis modo in Ditionibus noſtris in Imperio &
extra illud ſitis, exercentibus, ne quiſquam eo-
rum præſatum de Jure Publico Regni Poloniæ
Librum

Librum, intra proximum Decennium à die Editionis istius, cui hoc Privilegium præfigitur, computandum, imprimere aut recudere, & alibi quàm à dictâ Reusnerianâ, ejusq; præscitu, editum in Terras nostras invehere, & clàm aut palàm ibidem vendere audeat, nisi pœnam 500. Imperialium, pro dimidiâ parte Fisco nostro Electorali, pro altera dimidiâ prænominatæ Viduæ applicandam, simulq; amissionis omnium Exemplarium, quam vigore hujus Privilegii transgressoribus statuimus, incurrere velit. Universis præterea Ditionum ac Terrarum Nostrarum Officialibus ac Magistratibus mandamus ac seriò injungimus, ne huic nostro Privilegio quenquam impunè contravenire patiantur, sed potius, ut à Transgressoribus pœnas hic statutas severè exigant. In quorum fidem, Privilegium hoc manus nostræ subscriptione & sigilli Majoris impressione muniri jussimus. Dabantur ex Arce nostrâ Coloniz ad Svevum, Die 17. Junij Anno 1685.

Fridericus Wilhelmus Elector.

L. S.

EPIGRAMMA.

Publica dum Gentis, Chwalkovi, Jura Polonae 5.
Scribis, felici fidere crescit opus.
Sidere quò crescunt Augustis cuncta Polonis:

Libertas, Leges, Gesta, Trophea, Decus!
AUGUSTUM TER nosce Tuum, Gens Magna, JO-
ANNEM,

Quem, dum Magna juvant Numina, magna ju-
vant.

Ast Te, Chwalkovi, verè Inclyte Nomine reſq;
Clarum jure ſuò Publica Jura dabunt.

Jura canent: Nam juffa ſilere ſtrepentibus armis
Olim, lege novâ, Te præeunte, canunt.

Pauca hæc pro eâ, quâ TRIGÆ FRATRUM Chwal-
koviorum verè Inclytæ obſtrictus Amoris neces-
ſitudine, eorum natu Principi Jura Patriæ ſuæ Au-
guſtæo Ejus ſeculò publicanti conſecrare voluit,
honoris gratiâ

JOANNES REYER,

Sereniſſimo Electori Brand,

à Conſiliis & Secretis.

SCRIPTORES DE REBUS POLONICIS.

B

B*Asko*, Custos Posnaniensis, antiquissim⁹ censetur Historiæ Polonicæ Scriptor. M. S. Martinus *Bielski*, Scripsit Annales Polonorum.

Joannes *Boterus*, Extat ejus Poloniæ Descriptio in Republica Polona diversorum Autorum.

Joannes *Briger*, meminit Starovolsc. in Elog. p. 47. quod adhuc ante Kadlubkonem res à Polonis gestas commentariis connotaverit.

C.

Philippus *Callimachus*, Consignavit libris III. Historiam Vladislai Polonorum atq; Hungarorum Regis. Fuit natione Thuscus Orator, & Poëta non inelegans, qui sub Casimiro Magno ex Italia in Poloniam venit, & Moderator Regiis filiis constitutus fuit.

Stanislaus *Carnovius*, Episcopus Vladislavienfis, & tandem Archi-Episcopus, scripsit librum de Jure Provinciali Terrarum Civitatumq;

Prussiæ, item Epistolas, ubi multa de Statu Poloniæ occurrunt.

Andreas de Pilca *Corycinius*, Castellanus Vislicensis, qui Agnato suo Stephano de Pilca profecturo ad Electionem Joannis Casimiri Regis egregium Tractatum dedicavit, sub titulo: PERSPECTIVA POLITICA Regno Poloniæ elaborata, quæ post fata dicti Autoris Gedani Ao. 1652. in lucem edita. Verè de eâdem dicas, quot verba, tot pondera, & quot lineæ, tot sententiæ.

Martinus *Cromerus*, Episcopus Varmiensis, scripsit de ortu & rebus gestis Polonorum, usq; ad annum 1505. Habetur ejusdem Descriptio Poloniæ inter Respublicas Lugduni Batavorum editas Anno 1627.

Cruscius, In publicum edidit Poloniam, & belli Livonici atqve Magni Ducis Moschoviæ contra eosdem Livones, Commentarium.

Andreas *Cellarius*, Gymnasii Hornani Rector, Edidit Descriptionem Poloniæ, Amstelodami Anno 1659. cum typis æneis.

D.

Joannes Henricus *Dauber*, Edidit Manuale fundamentorum Juris Civilis ac Polonici.

Joan-

Joannes Ludovicus *Decius*, Scripsit de vetustatibus Polonorum, it. de Jagellonum familia.

Thomas *Dresnerus*, Extat ejus collatio Juris Polonici & Romani, it. Institutiones Juris Polonici. It. Centuria LL. Polonicarum & Gallicarum.

Joannes *Dlugoffus*, Seculi XV. Scriptor, cujus Tomus I. Annalium Polon. excussus Dobromili Anno 1615. in fol. Reliqui duo adhuc MS. asservantur. Fuit ille Canonicus Cracoviensis, & mortuus denominatus Archi-Episcopus Leopoliensis.

F.

Andreas Maximilianus *Fredro*, Castellanus Leopoliensis, tandem Palatinus Podoliæ, scripsit Historiam Henrici Valesii Regis Pol.

G.

Alexander *Gvagninus*, fuit Italus Veronensis, peditum in Arce Witebscensi Præfectus, scripsit Sarmatiam Europæam Tomis tribus, quos tamen sibi vendicat Matthias Strykowski Ossostevicius in Historia Lithvanica non uno in loco. Extat dicti Gvagnini Chronicon Regum Poloniae.

Jacobus *Gorscius*, Edidit victoriam Regis Stephani.

Antonius Maria *Gratianus* à Burgo S. Sepulchri, Episcopus Amerinus, scripsit de vita Joannis Francisci Commendoni Cardinalis & Pontificii Legati tempore Sigismundi Augusti, & Electionis Henrici Valesii libros quatuor, in quibus multa notatu digna refert, ut

Libro II, c. XV. de Russia.

c. XVI. de Podolia, deque ejus frequentandæ consilio Regi allato.

c. XVII, De Rege cupiente divortium cum uxore facere, & per Commendonum disvaso.

Lib III. De actione cum Rege & Polonis de fœdere.

Lib. IV, c. I. De Sigism. Aug. Regis ultimi Jagellonicae familiae morte.

cap. III. De Consiliis ejus Regnum uni è Cæsaris filiis conciliandi.

cap. VI. De Competitoribus Regni.

cap. IX. De Comitibus habitis & Henrico Rege creato.

cap. XII. De adventu Regis, & de coronatione & fuga ejus.

Egre-

Egregius iste liber ex Manuscripto Anno 1669. mandatus est typis Parisiensibus, & dedicatus Comiti Avauxio, Consiliario Regio à Rogerio Akakia, Christianissimæ Majestatis Ministro.

Augustinus *Gudicanus*, Poloniam Chorographicam edidit brevissimam, Coloniae Ao. 1658.

H.

Reinholdus *Heidensteinus*, Secretarius Regius, Rerum ab excessu Sigism. Aug. lib. XII. scripsit, editas Francofurti Anno 1672.

Joannes *Herburtus* de Fulstin, Castellanus Sannocensis, tantæ autoritatis Senator, ut Senatus universus haud aspernaretur Collegæ sui in maximis etiam rebus sententiam. Et hinc proverbium illud in Polonia ortum duxerat, Herburti consilio Duces Ostrogii opibus valent, testante Starovolscio in Elog. p. 69. Conscripsit Chronicon Historiæ Polonicæ usque ad annum 1505. it. Statutum primum Latino, posthac idiomate Polonico, juxta Deputationem Ao. 1563. & 1565.

Christophorus *Hartknoch*, Edidit Rempubli-
cam Polonicam, it. Chronicon Prusiæ Düsbur-
gii cum notis & Dissertationibus.

I.

Jacobus *Janidlovius*, Rebus tractandis admo-

tus scripsit Proceſſum Judiciarium ad praxin fori
Spiritualis in Regno Poloniæ neceſſarium.

Joannes *Januszovius*, Edidit Statuta Latino
Polonica, Cracoviæ Anno 1600.

Clemens *Joannicius*, Vitas Regum Poloniæ
carmine Elegiaco ſcripſit, it. Vitas Archi-Epi-
ſcoporum Gneznenſium, & Episcoporum Cra-
coviensium.

K.

Vincentius *Kadlubko*, Episcopus Cracovien-
ſis, quo tamen Episcopatu ſe abdicavit, & in
Monasterio Andrzejovienſi vitam reliquam tran-
ſegit. Annotavit hiftoriam gentis uſq; ad Vla-
diſlaum Jagellonidem, nimirum ad Annum 1434.
& prodiit cum Commentatore ſuo Dobromili
Ao. 1612. in octavo.

Stanislaus *Krzyſtanowic*, Adjuncta eſt ejus De-
ſcriptio Status Regni Poloniæ, Reipubl. Pol. di-
verſorum Autorum.

Stanislaus *Kobierzycki*, Caſtellanus Gedanen-
ſis, poſteà Palatinus Pomeraniæ, Deſcripſit res
Vladislai Principis Poloniæ, Dantiſci Ao. 1655. in
4to. It. Edidit Obſidionem Clari Montis Czeſto-
choviani.

Veſpaſianus *Kochowski*, Deſcripſit Reginas Po-
loniæ, Alber-

Albertus Wijuk *Kojalowicz*, Exhibet Historiam Lithvanicam, Prima pars impressa est Gedani Ao. 1650. Altera Antwerpiæ Ao. 1669, in 4to.

Joannes *Lascius*, Scripsit ingressum Polonorum in Valachiam & cladem Dantiscanorum,, testante Starovolscio in Elog. p. 78.

Joannes *Laski*, Cancellarius Regni, & tandem Archi-Episcopus Gneznenfis, edidit Statutum Latinum Ao. 1506. in fol.

Andreas *Lipscius*, Episcopus Luceorienfis, Pro-Cancellarius Regni, Typo tradidit Observationes Juris, & scriptum aliquod de rebus gestis Sigism. III.

Stanislaus *Lubienscius*, Episcopus Plocensis, cujus opera Antwerpiæ excussa Ao. 1634. in fol.

Albertus *Madalinski*, connotavit Inventarium Constitutionum, Varsaviæ 1632. in fol.

Martinus *Miechowius*, Fuit hic tempore Sig: I. Doctor Medicinæ, & tandem Canonicus Cracoviensis, Scripsit Chronicon Poloniæ à prima propagatione & ortu Polonorum usque ad annum 1504.

Salomon *Neugebauerus*, Edidit historiam Polonicam

lonicam X. libris comprehensam. Hanov. Ao. 1618. in 4to.

O.

Simon *Okotski*, Exhibet Tomis III. orbem Polonicum, ubi arma gentilitia describit.

Stanislaus *Orichovius*, Annales ejus impressæ Gedani, Ao. 1643. in qua tamen editione nonnulla deprehenduntur omissa ex iis, quæ in editione Dobromilensi inveniuntur. Quod etiam de præstantia Legum Polonicarum scripserit, testatur Starovolscius in Elog. ubi ipsum nominat clarum Sarmatiæ Oratorem, illustriq; genere ortum.

P.

Joachimus ab Hirtenberg *Pastorius*, Historiographus Regius, Edidit Florum Polonicum, it. scripsit de bello Scythico - Cosacico, Dantisci Ao. 1652. it. de Vladislai IV. Regis extremis secutoque inde InterRegno, & Joannis Casimiri Electione ac Coronatione, Gedani Ao. 1680.

Bartholomæus *Papocius*, Edidit hic Ao. 1584. Cracoviæ opus Stemmatum. It. Vitas Gnesnensium Archi Episcoporum.

Joannes Innocentius *Petricius*, Scripsit Historiam rerum in Polonia gestarum, ac præcipue belli

belli cum Osmanne gesti finitque, edit. Crac.
Anno 1635. in fol.

Paulus *Piassecius*, Fuit hic Episcopus Præmisli-
ensis, Ejus Chronicon editum Cracoviæ Anno
1645. In Editione Hollandicâ adjunctæ sunt non-
nullæ animadversiones, super rebus exoticis.

Joannes *Pistorius*, Edidit Corpus Historiæ Po-
lonicæ Tom. III. Basileæ Ao. 1582.

Jacobus *Przylusius*, Scripsit sub Sigismundo
Aug. Leges & Statuta Regni Poloniæ libris VII.

R.

Regensvolscius, Conscripsit Systema Historico-
Chronologicum Ecclesiarum per Provincias
varias præcipuè Poloniæ, Bohemiæ, Lithvaniæ
&c. quo continetur Historia Ecclesiastica à
CHRISTI & Apostolorum tempore ad Annum
1650.

S.

Stanislaus *Sarnicius*, Annales de origine & re-
bus gestis Polonorum ac Lithvanorum scripsit,
editus liber Ao. 1587. in folio, impensis Autoris.

Paulus *Sczerbicius*, Fuit hic Syndicus Civitatis
Leopoliensis, postea adoptatus est in numerum
Secretariorum Regionum tempore Sigism. III.

)(

Con-

Conscripsit Promptuarium Statutorum omnium
& Constitutionum Regni Poloniae, Brunsbergæ
Anno 1604.

Matthias *Stricovius*, Conscripsit Historiam,
Lithvanicam, quæ Polonico idiomate Ao. 1582.
prodiit Regiomonti in folio. Meminit Staro-
volscius in Elogiis, quod & librum de libertate
Polonorum publicaverit.

Jacobus *Sobieski*, Castellanus Cracoviensis,
Scripsit de bello Chotimenfi, Dantisci Ao. 1646.
in 4to. Sed Filius ejus, modernus Rex Poloniae,
de victoria Chotimenfi materiam scribendi de-
dit amplissimam.

Hieronymus *Spanochius*, Scripsit de InterRe-
gno Poloniae.

Simon *Starovolscius*, Edidit hic Descriptionem
Reipublicæ Polonæ, it. Equitem Polonum ad
Urbanum VIII. it. Elogia virtute bellica illu-
strium Polonorum, it. Hecatontadem Scripto-
rum Pol. Impressam Venetiis MDC XXIII. it.
Libros VII. Institutionum Rei militaris. Edidit
etiam Tractatum de Episcopis Cracoviens. in
fol. it. Commentarium in quatuor Libros Insti-
tutionum Juris Civilis, Cracoviæ Ao. 1638.

Albertus *Strepa*, Meminit ejus Chronici Pa-
procus p. 551. & 567. & Starov. in Elogiis p. 47.

Sprengel.

Sprengerus, Poloniam Novo-Antiquam edidit.
 Joannes Demetrius *Sulicovius*, Archi-Episcopus
 Leopoliensis typo vulgavit Commentarium
 rerum à morte Sigism. Augusti gestarum, Dan-
 tisci in 4to.

T.

Thomas *Treterus*, Natione Polonus, Patria
 Posnaniensis Secretarius Annæ Jagellonicæ, con-
 scripsit seriem & acta Episcoporum Posnaniens.

Joannes *Tarnovius*, Bellorum à se gestorum,
 Commentarios manu propriâ scripsit, sicut &
 Carolus Chodkievicius rerum suarum cum Sve-
 co, Moscho, & Turcâ gestarum codicillos.

V.

Andreas *Vargocius*, Edidit librum de armis &
 insignibus Nobilitatis Polonicæ.

Bernhardus *Vaporvius*, Fuit hic Eques Roxo-
 lanus, Cantor & Canonicus Cracoviensis, & Se-
 cretarius Regis Sigism. Ubi Cromerus desuit, in-
 cipit iste stylo non multum Cromeriano dissimili.

Christophorus *Varsevicius*, Scripsit de Elogiis
 illustrium Poloniæ Scriptorum, it. De origine
 Polonorum, it. De Victoria Regis Stephani, it.
 de obitu Annæ Austriacæ Poloniæ Reginæ.

W.

Eberhardus *Wassenbergius* Embricensis, Hi-
 storiam

istoriam Vladislai IV. edidit Dantisci in 4to. It.
Scripsit Carcerem Gallicum Principis Casimiri
in quarto.

Z.
Joannes *Zamoyscius*, Libelli de Magistratibus
populi Romani à quibusdam Autor creditur.

Theodorus *Zawacki*, Scripsit Synopsin An-
naliaum Pol. it. Compendium Constitutionum,
usque ad annum 1613. Pol. in folio, it. Flosculos
Legum, Flosculos Practicos, Speculum Senato-
rum in 12mo. Cracoviæ.

Casimirus *Zawadzki*, Capitaneus Pucensis,
nunc Succamerarius Mariæburgensis, connota-
vit Diarium Electionis Regis Michaëlis, sub Ti-
tulo: Gloria Orbi Sarmatico consensu mon-
strata.

Zeilerus, Edidit Descriptionem Regni Polon.
in octavo.

Stanislaus *Zolkievius*, Russiæ Palatinus togà
sagoqve clarus, Commentarium belli Muscovi-
tici sub Sigismundo Rege lingvâ vernaculâ
scripsit.

SExdecimum numeras annum, quo te
tenet Aula
Regia Lechiadum, spatium sat grande
morarum!

Quis numeret, vidisse Tibi quos contigit actus?
Et casu miro Rerum moderamina poni,
Et dum magnanimo consensu, libera Regem
Gens vocat, aut sacro diademate Tempora cin-
git,

Et Regnaturo Leges, Conventaq; Pacta
Format, ut Imperii rectè moderetur habenas
Seu cunctis junctim, seu lectâ parte Senatûs
Consultitur, seu dum revolutæ tempore Leges
Judicis expectant suprema oracula Regis.
Cuncta hæc hausisti curioso lumine Frater
Atque ideò promptum est, facili signare Minervâ
Quæ Patriæ Leges, & quæ fundamina Regni,

)a(

Quis

Quis Pacis, Bellive modus, quàm Sacra Polonis
Summi Majestas capitis, Patrumq; Senarûs
Auctoritas, & par libertas, Jusqve Quiritum?
Quàm bene convenient varia hæc, & in Ordine
trino

Ordo bonus, concors mens, & sententia cunctis
Una sit? Exercent dignam meditamina docta
Mentem, materies plausum dabit inclyta cœptis.
Juraque magnanimæ dum scribis publica Gentis,
Publica conatus generosos fama sequetur,
Nomine quamve geris, laus ampla, & gloria fa-
mam

Addidere libro, quem nunc vicibus repetitis
In lucem mittis, pondusq; decusq; JOANNIS
Herois Mundi, feliciter, Orbe stupente
Gesta, dedit toties hostili corpore Thracum
Largiter emissus, succum, quo charta nigrescit
Nunc Tua, quove olim rubuerunt flumina, san-
guis.

His igitur tantis Augusti Principis Actis
Crevit opus, crescet quoqve fama, quousq;
Sol erit, & cœlum rutilantia sidera pascet,
Semper honos, Nomenque ejus, Laudesqve ma-
ne bunt.

Ipsa

Ipsa domi cujus sub Nomine Gratiaregnat,
 Hostibus ipsa foris Virtus facit esse verendum.
 Hunc superi longos Patriæ servate per annos!
 Sic Ejus certè auspiciis Respublica nostra
 Imperium Terris, animos æquabit Olympo.
 Te verò Frater, cujus mansura per ævum
 Inclyta gesta canis, pretium non vile laborum
 Expectat, Magni certissima gratia Regis,
 Nec non, Gentis honos, cui scribis Publica Jura
 His fretus, partire Tuas tandem optime Frater
 Curas, sit curæ stabili sibi jungere vinclo
 Quâ Tibi dulcescant longævæ tempora vitæ.

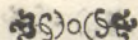
*Ita Fratri suo germano Juris Publici secundam
 Editionem publicanti applaudebat*

Joannes Georgius de Chwaskowo
 Chwaskowski.

Sr. R. Majest. Aulicus Camerae & Sereniss.
 Marchionissæ Brand. Commissarius.

Dum Patriæ nostræ virtus viresq; resurgunt
 Sub clypeoq; Tuo gloria prima redit
 MAXIME REX, ac dum devinctus publicat
 Orbis.

Quod nunquam bello & pace JOANNE fuit
 Major

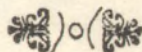

Major: tum qui vis ter fortunatus habetur
Subditus, & tantum vivere sufficiens.
Prosperior tamen est, qui tunc vel Marte vel arte
Virtutis clarum ferre potest specimen.
Et melius nunquam tractari PUBLICA JURA
Regni, quàm justò Rege regente, queunt.

Samuel de Chwaskowo Chwaskowski,
Capitaneus Drahimensis.

TU Patrie Nostræ tractasti publica Jura
Primus, non tamen es, gloria prima Domus.
Serviit hæc dudum Patrie, Malewscia virtus
Haud silet, claris juncta Bilatoviis,
Sunt Kobielnici, Błozeiowvsci, ac Lymbiatowsci,
Ast hi scribendi posthabuere modos,
Egregiis factis contenti, hinc Tibi prima
Gloria debetur, non moritura tuos
Inter Majores, Patrie quòd scribere calles,
Hinc laudes scribent postera sæcla Tuas.

Generoso Domino Autori
meritò apposuit,
Andreas Gregorius de Obori Oborski,
Eq. Pol.

JURIS PUBLICI POLONICI

LIBER PRIMUS

CAPUT I.

DE ORIGINE JURIS POLONICI, STATUTIS ET CONSTITU- TIONIBUS.

I.

Entem Polonam à principio nullæ tabulis inscriptæ leges sibi devinctam habuere. Primo Reipublicæ Conditori ac Principi Lecho, jus omne in arbitrio, sed sustentatio à subditis, adeoq; sic major parentium securitas erat. Hoc defuncto duodecim Palatini sumebantur, quorum tamen, uti Decemviralis Romanorum potestas non diu valuit; sed in

Cracum cessit, qui cuncta bellis externis civilibusq; fessa, nomine Principis sub Imperium accepit. Quod Regimen (nisi quod ante Præmisium iterum Palatinis non longa contigerit dominatio) ad Miecislaum Primum duravit. Postea à Boleslao I. penes Reges (quæ dignitas post Boleslaum Audacem ducentis & ultra annis omissa in Præmislo II. recepta est) etiam sine legibus scriptis, vel certè sub paucis erat Imperium, donec iisdem Casimirus Magnus ornavit Rempublicam, ut, quemadmodum unus omnibus Rex, ita unum jus esset, *Vislicie Anno 1368.* Induxit iste in Poloniam, vel potius approbavit correxitq; usum juris Teutonici, sublatâ ad Magdeburgense Tribunal appellatione, atq; instituto in Arce Cracoviensi supremo præfati juris dicasterio, deditq; hoc modo Successoribus suis exemplum Regni commodius gubernandi. Meretur ergò numerari inter perpetuos Principes, qui legibus suis etiam post mortem Imperia administrant: non possunt quippe Regna esse diuturna, nisi præsidio legum firmata.

II. Potestas autem condendi & dispensandi jura penes omnes Ordines est, ita ut in Comitibus Nuntii terrestres eadem proponant, Rex cum senatu,

Senatu, si visum fuerit, approbet: de quo accuratius *infra sub tit: de Comitibus.*

III. Olim frequentius **STATUTA**, nunc **CONSTITUTIONES** vocantur. Illa Johannes Lascius Archi-Episcopus Gnesnensis primus jussu Regis Alexandri conscripsit, teste *Starowolscio in Elogiis p.6.* quem Przylusius, Herburtus, Janussowius, Szerbicius, & alii secuti sunt. Antea scribebantur idiomate Latino, ab A. autem 1550. Polonicè leguntur, & non prius vim habent, quàm publicatæ fuerint. Detestanda enim Tyrannis Domitiani, qui data opera in loco editiori quàm à populo legi possent, leges proposuit, ne deessent transgressores, in quos posset animadvertere. Antequam verò publici juris fiant, per Mareschallum Ordinis Equestris, & per Deputatos duos vel tres ex Senatoribus & sex è Nuntiis Terrestribus (qui juxta novissimam legem, Ao. 1678. jurare tenentur) revidentur, post revisionem subscriptæ in præsentia Regiæ Majestatis leguntur, cum interrogatione per Dominos Cancellarios, an Rex, Senatores, & Nuntii Terrestris easdem Sigillo muniri jubeant; quo impresso ad Acta Varsoviensia, & si Lithvanica Comitibus, ad Grodnensia; vel in defectu ejusdem Officii ad Metricam Regni aut Magni Ducatus

Lithvanix sub Actu in crastinum post Comitias porriguntur, *Sigism: III. Anno 1588, & 1613. Johannes Casimirus 1661*, quamvis interdum per duas septimanas & ultra detineantur. Ordinatio autem novissima imponit Mareschalco, ut quarto post valedictionem Regis die constitutiones ad acta castrensia exhibeat. Deinde sumptibus Thesauri, curante aliquo Secretario Regio (quem, si alternata Regni sit, Cancellarius Regni, si vero Lithvanica, Cancellarius Lithvanicus constituit,) Typis mandantur, impressæ cum subscriptione Cancellarii sub Sigillis Regni, vel Magni Ducatus Lithvanix, ad Comitiola Relationum, uti etiam ad Officia Castrensia Palatinatum & Terrarum transmittuntur: *Idem Johann: Casim: 1661*. Si quæ secretiora sunt, per Scriptum ad archivum cum subscriptione Archiepiscopi & Mareschalli Equestris porriguntur.

IV. Omne illud jus, vel est privatum, aut publicum. Illud privatorum utilitatem: hoc Statum Reipublicæ tuetur, cujus Divinâ favente gratiâ ex Statutis & Constitutionibus atq; experientiâ Epitomen conscribere institui.

CAP. II.

DE TRIBUS STATIBUS ET ORDINIBUS REIPUBLICÆ.

REmpublicam nostram tribus constare Ordinibus, notissimum. Penes Regem Dignitas: penes Senatum Autoritas, penes Nobilitatem, Libertas est.

CAP. III.

DE REGIA MAJESTATE,
UBI DE INTERREGNO, ELECTIONE,
CORONATIONE.

I.

Primus Status Dominus & Caput totius Reipublicæ Rex est; qui ad fastigium Majestatis non defuncti conjunctione, sed liberæ Gentis Electione provehitur. Quamvis verò Regia Domus nihil participet de Imperio, nihilominus participat insigniter de observantiâ, etiam post fata Regnantis. Nulla enim vidit ætas posthabitu Regum sanguinem, quoad in utroq; superesset sexu, quin vel ultra alpes & Maria ad sceptrum quæreretur.

II. Electionis verò occasio emergit morte, Resignatione, seu abdicatione, Depositione, seu Exauguratione, vel quando viventi Successor destinatur.

III. De MORTE nil nisi hoc subjungo, quod Interregni ejusmodi tempore ex Senatoribus Spiritualibus & secularibus, ut etiam ex Officialibus nonnulli assignentur, qui penes corpus mortui Regis resideant, omnemq; ordinem ac decentiam procurent; hinc Respublica gratam contestando erga manes defuncti Serenissimi Regis Michaelis venerationem memoriamque decrevit, ut ex bonis Oeconomicis sumptus ad Corpus Regium necessarii usq; ad diem sepulturæ ex Thesauro erogarentur, *Confederatio 1674.*

IV. RESIGNATIO est Libera & ritè peracta potestatis Ducalis, vel Regiæ cessio. Ignotum Principum Aulæ prodigium, ut cum possint, imperare desistant. *Strada de Bello Belg: Dec. Lib. I.* Si antiquitatis revolvimus Acta, occurrit Vladislaus Lasconogus, qui Lescio VI. Cognomento Albo, ad quem longè ante delatus erat Principatus, summo omnium consensu ultrò cessit. Idem Lescio Albus ante Miecislao Seni, vanis promissis Helenæ, illius Albi Matris animum expugnant, bis Principatu cesserat. *Ex Neugeb. Hist.*

Hist. Princ. p. 61. & 62. Idem testatur, quod Vladislaus Jagello ab obitu Hedvigis Uxoris suæ ultrò se Regno abdicare ac in Lithvaniam redire voluerit; Sed Proceres ipsum consolati, svaferunt cum Anna Wilhelmi Ciliæ Comitis de Hungaria Filia matrimonium, quod iniit. At Casus illius miri (cujus tristis Spectator fui) memoria, ubi Rex JOANNES CASIMIRUS Anno 1668. Diadema Regni in publico Comitiorum, theatro deposuit, nostræ dedit dolendi & scribendi, venturæ ætati dabit obstupefscendi materiam. Exponebat primò prædictus Serenissimus Rex Dominis Senatoribus, eam ob causam Varsaviam (die 12. Junii) convocatis mentem, suam, de reddendâ Republicâ, quod scilicet compertum esset pluribus in isto confessu, Regiam Majestatem suam ab aliquot jam annis superstitē adhuc Serenissima quondam Regina Ludovica, tum & post ejusdem fata decrevisse se hoc regno abdicare, nullamq; aliam abdicationis moram fuisse, nisi solos duntaxat confœderati militis ausus, bellum Moscovitium, & motus internos, qui præconceptam Majestatis suæ intentionem coercuissent, ne Reipublicæ inter tot turbas & pericula majorem Interregni tempore molem periculorum adderet. Ad præfens
verò

verò cum interna pax & Moscoviticæ coaluerint induciæ, pristinam intentionem suam quam primum ad effectum deducere firmiter constituerit. Senatores magnitudine & novitate rei ac reverentiâ Legum deterriti, nil nisi preces de mutandâ sententiâ interponebant; sed cum perseverantiam propositi in Principe animadvertent, qui volebat, ut Senatus iniret Consilium, non an deberet abdicare, sed quomodo & quibus solemnitatibus, rem integram ad universam Rempublicam referebant. Divulgata itaque notitia est per Provincias à Prazmovio Archiepiscopo Gnesnensi, Primate Regni, de hoc cunctis & insperato orbandæ Patriæ proposito. Interim non deerant vota Principum Orbis Christiani. In Comitiorum ergò (quibus dies 27. Augusti dictus fuit) exordio, post consveta manus Regiæ oscula, Nuntii Terrestres per Mareschallum suum Stephanum Sarnowski Succamerarium Generalem Palatinatus Lanciciensis Regiæ Majestati turbatos ob dictam innotescentiam, explicabant animos, humillimèq; rogabant, ut Sacra Regia Majestas declarationem suam impertiri dignaretur; Respondebat de Throno Andreas Olszowski Vice-Cancellarius Regni, Episcopus Culmensis & Pomesaniae, tandem Archi-

chi-Episcopus Gnesnensis (die 29. Aug:) in hunc fortè sensum: Edocta est Sacra Regia Majestas longâ rerum experientiâ, quod res, quæ totius Reipublicæ concernunt interesse, non nisi apud eandem pertractandæ sint. Ideoq; Sacra Regia Majestas, licet suam Dn. Dn. Senatoribus aperuerit mentem, rem tamen integram ad moderna reservavit Comitia, atq; de eâdem, cum maximi sit momenti, Regia Majestas deliberatura est. Circumsteterat interim Palatium publica expectatio magni Secreti impatiens. Altero post die idem Vice-Cancellarius gravissimo, uti solebat, habito sermone, indolendo fati personæ suæ, quod ex officio jam teneatur esse duræ Minister sortis, & interpretis, formulam de abdicando Regno conceptam & à sæpè memoratâ Majestate sibi concreditam prælegebat. Fundebat ergo (die 3. Septembris) ad Regem, preces Ordo Equestris: jungebat gravem suam Illustrissimus Senatus Auctoritatem. Pia isthæc vota optimum Principem ad contestationem, perennaturi erga Patriam amoris impellebant, quo occupatus victusq; in crastinum differebat declarationem. Hâc per altè memoratum Vice-Cancellarium Regni (die 4. ejusdem) diser-

meul B tissimè

tissimè impertitâ, quod scilicet Serenissimus in Consilii semel suscepti constantiâ non ex fastidio regnandi, sed cura æternitatis & fessæ Valetudinis ratione firmatum exponi curret animum, Ordines Regni huic intentioni sese submittentem, accusare fata, non mutare poterant. Nec enim Augustum præ oculis habebant, qui aliquoties de Regno reddendo cogitabat, tandem reputans non sine periculo fore, antequam timere pluralitatem, in retinendo perseveravit. Cum igitur per aliquot dies ratione provisionis, ne Regem suum tot meritis gravem, à se dimitterent egenum, consultatum & conventum esset, confectis asscurandæ Provisionis & Diplomatum ab utrinq; Reversalium instrumentis, tandem 16. Septembr.

Venit summa dies & ineluctabile tempus.

Cum enim Serenissimus ex Palatio suburbanum frequenti Procerum Comitatu ad Arcem deductus esset, & Sacrum in Basilicâ Sancto Joanni dicatâ audivisset, recipiebat sese ad atrium Senatorium, quod multitudo hominum, visendi cupidine aut officio in Principem compleverat. Ipse postquam sub Throno assederat, Pro-Cancellario Regni ad se vocato, paucis intentionem suam

suam exponebat, qui nomine ejusdem Majestatis denunciabat, advenisse jam horam, in quâ publicè & solenniter Abdicatio perageretur, atq; ex mente Serenissimi Diploma Abdicationis legeretur. Officio itaq; lectionisungebatur Reverendissimus Dn. Malachowski, Referendarius Regni, nunc Episcopus Culmenfis & Vice-Cancellarius Regni, quem excipiebat supra dictus Mareschallus Equestris prælectione Assécurationis quoad provisionem, scilicet centum & quinquaginta millium florenorum annuatim, & Diplomatis Reversalis Statuum ac Ordinum. Post hæc Diploma Abdicationis à Regiâ Majestate, reversale à Republicâ, Provisionis ab omnib⁹ & singulis personis, tanquam privatis subscribebatur. Quippe Nuntii terrestres, cùm à Rege super prædicta materia in conventibus ante Comitibus nihil propositum fuerit, nullo de provisione articulo instructi erant, rati habitionem itaq; ad Palatinatus suos referebant, quæ deinde Pactis conventis Succedanei Regis D. Michaelis inserta est. His actis Serenissimus Diplomata Electionis & Coronationis rubro involuta Serico, Reipublicæ, à quâ ante viginti terè annos acceperat, redhibebat, atque sic valedicturus mœ-

stum ordiebatur sermonem, adeò, ut crebris cum lachrymis brevius dixerit. Magna enim, mœroris eloquentia est, facundum esse solis gemitibus.

— — — Stupuere omnes tentamina tanta
Conatusq; novos! — — —

Sermo autem ille gemente totâ Republicâ prolatus, hujus erat tenoris:

Quando jam jam elabitur hora, ut amoris paterni debitum à ducentis octuaginta annis Pupille Domus mee huic inclytæ Reipublicæ exsolvam, Comitibus & Castris defessus, Calamitatibus per annos viginti fractus Rex & Pater, quod mundo pretiosissimum est, coronam in manus Dominationum Vestrarum deponam, pro Throno Torum eligo, dum huic seculo funeris mei superstes emorior, pro Regali Globo glebam terræ, eamque in sinu charissimæ Matris communis vestræ meæq; Patriæ intra cineres Majorum meorum mihi reseruo, ut quemadmodum me primum in Castris ac ultimum ex præliis & clade vidistis, ita in Annalibus primum ob amorem Patriæ augendæq; ejusdem fortunæ, humana postponentem, Majestatemq; Regiam dispositioni vestræ reddentem memineritis. Amor vester liberis vocibus huic me Solio imposuit, amor vicissim meus erga vos supremum me utriusq; lineæ heredem liberè dimittit. Monarchæ cæteri Fi-

lius

liis, Fratribus, aut Consanguineis abdicando Coronam tradiderunt. Ego eandem Patriæ carissimæ Reipublicæ ut Pater & Filius reddo, ejusq. amore ex Duce Gregarius, ex Imperante Parens, ex Rege Conciuis fio, ut juniori & Reipublicæ magis proficuo locum concedam, cujus in Electione ut Deus Dominationes Vestras prosperet in solitudine mea negotiorum vacuus Majestatem ejus Sanctam implorabo. Gratias jam igitur vobis pro omnibus Charitatibus, Officiis, susceptis periculis, pro Consiliis, præsidio, & retribuis ago. Si cui ex rationibus Status, vel factorum quid ingratum accidit, condonet quæso, ipse vicissim omnibus do veniam. Sic tandem ultimum vale singulis dico, & cordi meo vos apprimo, in quo dulcem Vestri memoriam, quoâd vixero, circumferam. Benedictionem insuper Paternam omnibus & singulis imperio, & quanquam distantia loci disjunctus fuero, animo certè à communi Matre nunquam divellar, in quâ corpus hoc in cineres olim resolutum deponi desidero. Et cum labilis memoria ac luctus in lachrymas effusus plura effari non permittat, uberiora amoris & candoris mei argumenta ex charta hac, quam ad prælegendum trado, intelligetis;

Jam dudum est hoc meum interruptum boni publici & tam valetudinis quam conscientie meæ rationibus innixum propositum, Coronam hanc à Dominationibus ve-

stris capiti meo impositam, & à tot annis per Antecessores meos possessam, in manus, & ad liberam dispositionem Dominationum Vestrarum solenni reddere Abdicatione. A primâ meâ, quam mihi amor dictavit in Comitibus Anni 1661. declaratione, semper in me reposita mansit opinio, quod debuerim Reipublicæ consulere, ut me vivente antevertentur pericula illa, quibus inopinatum InterRegnum ex fundamento eandem movere & turbare posset. Prestolatus sum tantum ejusmodi, uti nunc sunt tempora, quando Resp: à Confœderatione militari, turbis internis bello Moscovitico pacata commodè & sine distractione sibi consulere, & liberæ vacare Electioni potest. Adducit me ad hanc Abdicationem cura salutis æternæ, quam, uti quilibet contemptu terrenorum sibi conciliare tenetur, ita difficilius mihi foret in Throno eandem parare, si abrogatione dignitatis memet humilians, & ex altissima fortuna & Regiis incommoditatibus exuens, mihi ipsi atq; animæ meæ reliquos dies non impenderem; Sed non minus ad istud me impellit, amor erga hanc Patriam & Dominationes Vestras, quem tam difficili & insolido modo testari volo. Sentio me ætate & valetudine infirmum, pressumq; laboribus continuis & consultationibus atq; Castris fractum, ut vires meæ curis regnandi non valeant sufficere, malo itaq; me ipsum exinanire, quò ad publica commoda Dominationum

num *Vestrarum* juniori, & capaciorem Successori fores aperiam, quando *Dominationes Vestrae* *Adjutorem* mihi adsciscere & adoptare noluerunt; Quippe video, quod sincere intentiones meae sinistrè explicate, & suspicionibus quasi minus liberae Electionis oneratae, aliter non possint justificari, & *Respublica* hac opinione turbata, aliter pacificata esse nequeat, nisi per hoc documentum amoris mei, quando quilibet animadvertit, quod libera manebit *Reipublicae* electio, quod ego deponens *Diadema* solvo metu timentes gratis, ac si illud peregrino capiti imponere cogitaverim. Magis ergo in hoc operatur apud me ratio publicae quietis & amoris erga *Dominationes Vestras*, quam commoditatis quietis propriae & privati boni consideratio, pro quibus, quam moderatè me habeam, satis ostendit *Actus* hodiernus, dum iisdem quicquid mundo est charissimum charitati *Reipublicae* posthabeo. Protestor coram Deo, quòd per hanc *Abdicationem*, nullum praejudicium libertatis *Dominationum Vestrarum*, nec facio, nec video, sed potius ita existimo, me per apertum *Interregnum* viam ad augmentum eidem parare. Quod ergo faustum felixq. sit huic *Reipublicae*, & mihi apud Deum meritorium, atq. apud universum Orbem gloriosum, jam maturam praemissam deliberatione sanus mente & corpore, liberè, non coactus, *Diadema*, *Sceptrum*, *Regimen*, & *Regnum*, uti mihi est in
Electione

Electione delatum, & in Coronatione confirmatum, cum omnibus quæcunq; Majestati & juribus Regum Polonorum & Magnorum Ducum Litvæniæ ab antiquo competunt, nihil sibi, nec alicuicuidam reservans, in manus Senatus, Nobilitatis, & omnium Ordinum utriusq; Gentis abduco, restituo, reddo, & omni meliori modo formâq; resigno, omnes Ordines & quemlibet in specie fidelitatis juramento, aut quovis alio præstito solvo, & ab omni subjectione & obligatione subditos sive Vasallos mitto & absolvo. Duces etiam Brandenburgicum, & Curlandiæ ab homagio & reliquis obligationibus pro meo interesse tutos & liberos pronuntio. Quod non tantum hæc meâ vivâ voce, sed & Diplomate solenni, in manus Reipublicæ tradito, confirmo & ratifico, atq; Diploma Electionis meæ 1648. authenticum & Originale restituo, reddoq; casso, & annihilo. Impertior actu liberrimam facultatem Domino Archi-Episcopo declarandi Inter Regni toti Reipublicæ, procedendi ad liberrimam Electionem Regis novi, eundemq; eligendi & Coronandi, simul declaro & promitto, quod non tantum nullo modo impediam futuram Electionem Regnaturi, sed deniq; ad Confutationem qui venditabant, ac si cum aliquo de Regno transigissem, nullum Candidatum Dominationibus Vestris proponam, vel recommendabo, atq; ab hinc in persona ab actibus Convocationis & Electionis me
reci-

recipiam, absensq; ero. Teneor insuper ex conscientia præcarere atq; rogare Dominationes Vestras, ne quenquam hujus Consilii velint invidiâ onerare. Omnes Potestates externæ me rogarunt, & ad hoc usque momentum me flagrantissimè rogant, ut hoc Consilium mutem, Civibus autem me oportet cum gratâ recordatione amoris erga me præbere testimonium, quod nemo illorum inventus fuerit, qui laudaret, multò minùs svaderet Abdicationem, quæ quod sit opus manus Domini & Vocationis meæ necessitas, inde apparet, dum totius mundi improbatio mihi eandem ex corde avellere non valuit. Et sicut in hoc toto negotio nemo de charitate meâ erga hanc Reipublicâ dubitare potest, ita & ego vicissim fidenter de Dominationum Vestrarum amore mihi polliceor fore, ut pro substantia mea, Statui meo, atq; Honori Reipublicæ condigna, reservados per me à supra dicta Abdicatione ejusq; pronuntiatione exceptos redditus, hoc est, Oeconomiam integram Marieburgensem centum millia reddituum, ex salis fodinis Vielicensibus, & denuò centum millia ex Vectigalibus Regni & Russia, ad mensam Regiam spectantia, in Litvaniâ, Grodno, Sokol, & vectigalia, uti possidebantur, ut mihi à futuro Principe præsentur, per Pacta conventa caveatis. Per quod nihil de pane benè meritorum decedet. Reditus ex Oeconomis omnibus, Sceptro vacante, ut ad me quoq; ordinario modo perveniant

niant per totum InterRegnum, mihi plenariè reservo. Erit hoc gratitudinis Dominationum Vestrarum erga me, (ut rogo) documentum, quando futuro Regnanti in Capitulatione exsolutionem meorum meaq. Domus debitorum commendabunt. Utrumq. hoc à Dominationibus Vestris impetrabit Domus Jagellonica tam beneficium à ducentis annis regimen, sub cuius propensione erga hanc Rempublicam libertates illius notabiliter creverunt. Valledico itaq. paterno corde Dominationib. Vestris ex Throno decedens, orans ut Dominationes Vestre hanc paternam & omnes charitates superantem intentionem meam gratè excipere, & sincerè interpretari velint. Grati-
as ago Dominationibus Vestris pro conservatione fidelitatis, & subjectionis, quam difficillimis temporibus constanter expertus sum. Puto quòd nemo de Regimine meo conqueri possit. Si quid tamen alicui in administratione nostra minus placuerit, rogo ut hoc fragilitati, à quâ Diadema non liberat homines, & rationibus Status, quæ cum privatis utilitatibus non semper conveniunt condonet. Tandem uti amorem erga hanc Rempublicam cum Regali paludamento non exuo, ita Dominum Deum oro, & ardentius solutis curis orabo, ut Dominationibus Vestris ejusmodi suppeditet consilia, quibus per brevem terminum Interregni, & erectionem digni in Thronum Regnantis, exteræ & malevolas prævertero factiones, fines
defen-

*defensos tutosq; habere, internam tranquillitatem, & solidam unanimi-
tatem inducere possint.*

Recitanti verò eandem mente divina & affectu Paterno conceptam orationē Reverendissimo Dn. Vice-Cancellario multæ lachrymæ multas injiciebant moras. Postea memoratus Archiepiscopus Gnesnensis nomine universi Senatus, præ dolore sedes suas deserentis, & toto habitæ Orationis tempore stantis, gratiarum actione fungebatur, dexteramq; Regis ad eundem genua advolutus flens osculabatur. Cujus sequendo exemplum Ordo Senatorius:

It lachrymans, magnoq; humectat flumine vultum.

Porro etiam Mareschallus nomine Ordinis Equestris devotionem magnâ condolentiâ profitebatur, rogando, ne Sacra Regia Majestas dedignaretur innatum erga communem Patriam mutare affectum, juxtaq; promittendo gratam populi erga Principem observantiam, atq; sic cum regnare desinenti finis sermonum erat gratiarum actio. Tandem huic Abdicationi coronidem imposuit sæpè dictus Pro-Cancellarius, vices Regiæ Majestatis gravi Oratione suscipiens, atq; in tesseram perpetui & immutabilis affectus

gratiosam manum Regiam offerens, quam Nuntii terrestres supremis venerabantur osculis. His ita peractis, Serenissimus Thronum, tantæ fastigium fortunæ, relinquebat. Eheu! exclamaret:

Ponitur hic imos ante, corona, pedes. Abeuntem Regem Dn. Dn. Senatores atq; Officiales de more comitari volebant, sed Serenissimus veluti jam ex fortuna Regia discedens in mores vitamq; privati, renuebat hunc sibi honorem exhiberi, quem nihilominus omni cum observantiâ præstabant. Rex itaq; magnâ prosequentium multitudine ad Palatium suburbani deducebatur. Circa materiam Abdicatio- nis non abs re erit annotare, quod deliberatum fuerit, quâ autoritate superius allegata Diploma omnesq; alii actus deberent confirmari. Archi-Episcopo videbatur, quod sub titulo Acto- rum Interregni cum præliminaria Comitiorum deficerent, & in hac re nulla instructio ad Con- ventus particulares transmissa fuerit. Sedomirien- ses verò Nuntii sentiebant, quod omnes Actus, non aliâ nisi Comitiali Autoritate possent approbari. Cum Acta inter Regni à Successore robur suum acciperent, Abdicatio verò ex nunc
per

per Consensum Reipublicæ ratihaberetur. Quicquid verò Solennitatibus Comitiorum deesset, illud Respublica ex plenâ potestate in hoc casu extraordinario, unanimi assensu supplere posset. Conclusum itaq; est, ut per Constitutionem sub titulo Abdicationis, præfati actus volumini legum inferantur. Magnanimus iste Rex postquam in Comitatu suo Zivecensi intellexerat, quem sibi Successorem vox Dei liberiq; populi designasset, Regni fines, ut antea fascēs, reliquit, atq; in Galliam discessit. Ubi intra quadriennium Niverniæ scilicet XVI. Decembr. Ao. M DC LXXII. Charitati Patriæ (cui ob illatam Cameneciæ cladē illacrymavit) immortalis est. Cū ergo Serenissimus Rex Michael certior redderetur, Patrem & Fratrem suum (ita literas ad eundem inscribere solebat) pro terrestri Corona, quam deposuerat, cœlestem accepisse, iussit honori ac memoriæ antecessoris sui die, XVIII. Februarii Anno M DC LXXIII. exequias celebrare, quibus magnus ille erga defunctum amore Olszovius, pium impendit sermonem, atq; ita ut olim regnare, tunc vivere desinentis, vox factus est. Quoniam autem huic officio Parentali frequentia comitialis adfuit, venit mi-

hi in mentem memoranda dictio Metelli Macedonici, quâ denunciata morte Scipionis Æmilianî, Filios suos cohortatus est: Ite Filii, celebrate exequias, nunquam majoris concivis (ita se noster in Oratione Abdicatoriâ vocabat) funus videbitis. Caducam quidem mortalitatem in Gallia explevit, resurrectionem autem ad immortalitatem inter cineres majorum suorum in Poloniâ expectare maluit, uti ex laudatâ Oratione bis elucescit. Ergo tantummodò fatum morientis invidere Patriæ ossa voluit, non autem effatum viventis; cujus glorioso desiderio laudatus Olszowski, atq; Episcopus Cracoviensis Trzebicki, velificantes, ut gratam erga Dominum suum olim clementissimum monstrarent Orbi memoriam devotionemqve, Autoritate S. R. Majestatis, nunc feliciter sceptrâ tenentis, per Illustrem Dominum Opacki, Succamerarium Varfaviensem, altè memorati Regis urnam publicis exequiis monumentisq; ornandam adduci è Gallia curarunt. Præfatus etiam Episcopus Cracoviensis laudationem funebrem Serenissimo Joanni Casimiro, nec non Regi Michaëli Anno 1676. die 31. Januarii dixit, typq; vulgavit. Hîc breviter addo observationem, quòd duo

Casi-

Casimiri, prius Religiosam quàm Regiam vitam probaverint: Casimirus I. & Casimirus noster Abdicans; ille in Monasterio Gallico Cluniacensi jam Diaconus erat; hic per biennium Jesuita, & antequam perseverantiam in eo statu professus esset, ab Innocentio X. Papa in numerum Cardinalium cooptatus: ille ex Gallia rediit, cum in Poloniâ vellet, hic in Galliam abiit, cum nollet regnare, ubi Abbatias S. Germani & Fecanensem aliasque obtinuit.

Ut tandem materiam de Abdicatione, quam ob raritatem prolixius exhibui, concludam, adjungo Jus Publicum ex eâdem ortum. Nam cum Novitas in Republicâ non possit esse sine periculo & magnâ revolutione, insertus est Pactis conventis Serenissimi Regis Michaelis de non abdicando Articulus, qui tamen in novissima capitulatione omissus.

V. DEPOSITIO sive **EXAUGURATIO** est Ducalis vel Regiæ Dignitatis coacta Abdicatio. Lechus II. Craci Filius detecto parricidio (Fratrem enim natu majorem Cracum, quem sibi ad Principatum obtinendum obstaculo esse non ignorabat, specie venandi incautum obtruncavit) Imperio exutus pulsusq; in exilium est.

est. Mięcislaus III. cognomento Senex bis est Principatu deturbatus, & tertio eum adeptus. Sic etiam Vladislao Lothico, quia boni Principis munia neglexit, Regnum abrogatur, sed tamen post mortem Venceslai redditur. Singulare adhuc restat exemplum Henrici Valesii, cui, postquam ille in Poloniā ad quintum usq; mensem regnasset, atq; de Regis Galliarum Caroli IX. Fratris sui morte certior erat factus; pugna in mente eximia orta est adoptivi Regni & nativi, amor Patrię nūrantem impulit, & quęrenda Gallia jam inventam Poloniam vicit: Sic a pumilio seu parvo homine (dicto Krasocki) ad Regnum propositus, parvo tempore eidem, pręfuit. Rem gestam ex Antonio Gratiano à Burgo de vitā Commendoni Cardinalis, & Pontificii tunc in Poloniā Legati ob raritatem & styli elegantiam hęc adscribo: *Henricus ad Regnum, quod ei summis omnium ordinum studiis est delatum, penę, per jocus a paucis est accersitus; affirmari certę potest nemini ante cognitum, visumve eorum, a quibus expetitus, creatusq; Rex fuit; Venerat fortę in Poloniam e Gallia pumilio quidam polonus natione, ac natus etiam honestę, (Krasoscio nomen fuit) qui adolescentulus rarā parvitate in Galliam abductus, dono datus Regine, diu*
inter

inter oblectamenta Regum fuerat: scitus ipse, & ingenio solertior, callidiorq; quam pro modo Corporis, ita rem suam naviter egit, ut pecuniosus, & locuples paucis annis evaserit. Senex factus revifere Patriam, suosq; agnoscere, agnosciqui cupiens, in Poloniam, vivo adhuc Augusto, redierat, multaq; ut fit, de Regia Gallie, de Regni opibus, de Rege, deq; Henrico tum fortè Regis fratris exercitus Gallie, secundâ bellicæ laudis famâ ductante, magnificè omnibus Conviviis, quibus sæpè à proceribus adhibebatur, prædicabat, & mortuo demum Augusto, cum omnibus propè sermonibus de futuro Rege quæreretur, palam ut Henricum sibi Regem asciscerent, omnes sollicitabat; donec Andreæ Sborovii instinctu ab aliquot Nobilitatis Principibus, qui consilia cum Sborovius sociaverant, in Galliam est misus, & datis ad Regem, Henricumq; literis, quibus operam pollicebantur, ire properè, eosq; ad mittendos Legatos, qui peterent Henrico Regnum, adhortari est iussus. Nec homunculus defuit rei, nec Reges, aut Nuncium, aut Nuncii auctores sprevere. Illo igitur eadem celeritate, quâ venerat ad Polonos redire, & adfuturos in tempore Legatos renunciare jussu, haud segniter Galli negotio institerunt. Ut verò suam erga Electum & Coronatum probarent constantiam, repetebant observantiùs absentem sibi Regem Poloni, ideoq; die XII. Maji

Anno 1574. (pro quo die Comitia magna decreta erant) per literas fidei plenissimas statuebant eundem expectaturi, sin minus obedientiam & fidem datam renunciaturi. Sed cum mora ex mora (cujus damna periclitans Sarmatia ferre non poterat) neceretur, tandem præfixâ Comitiorum die VII. Novembr: Poloni salutem Patriæ pro suprema habentes Lege, novæ se Electioni, quod corpus immensum sine Rectore stare ac librari non posset, accinxerunt. Quæ ante & circa Electionem Henrici in Regimine, & post discessum ejus acta sint, *Maximilianus Fredro* Castellanus Leopoliensis, tandem Palatinus Podoliæ, & stylo & rebus gravis Autor, descripsit.

VI. Superest adhuc una InterRegni occasio, quando scilicet VIVENTI REGI SUCCESSOR destinatur, id quod in Regno Electio magis exemplo quam jure contingit, ideoq; consensus Ordinum requiritur. Ita Ludovicum Hungariæ Regem, Casimirus Magnus sibi Successorem constituit. Vladislaus etiam Jagello, licet non sine magnis difficultatibus perfecit, ut filius ejusdem, Vladislaus Jagellonides Successor designatus fuerit. Ita Sigismundum Augustum,

stum, Patre vivente Regē nominatū, & decimo
duntaxat ætatis anno Cracoviæ Sacro Diademate
solenniter coronatum esse legimus, iis tamen
conditionibus, ut à curis Regni abstineret, &
quando sive vivo Patre, sive post mortem ejus-
dem, ad ætatem legitimam, hoc est ad annos
quindecim completos pervenerit, jura omnia
confirmaret, & ne per hoc exemplum liberæ
deinceps Electioni aliquid derogaretur. Quo
de Serenissimus Parens per diplomata Cracoviæ
Anno M D XXX. & Petricoviæ M D XXXVIII.
data cavit decrevitque. Post discessum dicti
Regis Sigismundi Augusti Ordines Regni in Co-
mitibus Varlaviensibus, antiquioribus sub truti-
nam missis legibus, expressè prohibuerunt, ne
Reges vitæ suæ tempore nominarent Successo-
rem, aut Electionem indicerent, vel quempiam
aliū modum designandi Regis tentarent, ut
nimirum liberæ Genti illæsa semper foret eli-
gendi Regis facultas, quam ferventissimo zelo,
ut pupillam oculi semper tueri solita. Stephe-
nus Anno M D LXXVI. it. M D XCIII. & Joann:
Casimirus M DCLXVII. Quapropter Titulis
etiam hæredum Reges sese abdicarunt, neque
iis utuntur; Constitutione 1564. it. 1576. Sigism.

III. Anno 1593. Idem in Capitulatione Michaëlis, & Joannis III. continetur, ubi Reges jurârunt, se intactum & illibatum jus illud Cardinale Genti Polonæ ac Lithvanæ servaturos.

VII. Postquam ergò emergentis InterRegni occasiones induxi, superest de ipso InterRegni Statu agere. Ubi sciendum, quod illud Archi-Episcopus Gnesnensis moderetur, qui etiam tunc, quando Reges extra fines profecti fuerint, ut cum Henricus altè memoratus in Galliam, Sigismundus III. in Sveciam discessissent, officii sui partes exercet. Quomodo se, si Rex à vero juris tramite abit, gerere debeat, exhibet *Fredro in Historia Henr. & Piasec*: Anno 1590. allegat exemplum. Prudentissimè autem (ut rectè censet Carncovius) à majoribus nostris Regni Primatus institutus est, nempe quod non plures, sed unus sit non solum actionum publicarum Dux & Autor, verum etiam sententiarum determinator ac definitor omnium. Is autem idèò Sacerdotalis est Ordinis, quod in Sacerdotem Regni affectati suspicio cadere non potest: dictus *Carncovius Epistol. Viror. Illustr.* Hic itaque Ordines Reipublicæ per diploma ex Cancellaria sua de morte Principis certiores reddit, Con-
ventus

ventus particulares & Consilium Generale seu Convocationem indicit. Hic notandum, quòd Nuntii Terrestres factâ, & Senatui Deputatos ex tribus Gentibus denunciâtâ Electione Mare-schalli, ad requisitionem Inter Regis conclaviò conjungant, & in Senatorio ejusdem propositionem audiant, ubi deindè Confœderationis vinculum, sub fide, honore & conscientiis redintegatur, atque interna & externa securitas prospicitur, & si necessitas svaserit, de rebus etiam aliis verbi gratia de stipendiis militum, tractatur. Præcipua etiam cura circa Cracoviam geritur, non tantum ideò, quia pretiosa Regni ibi asservantur, sed etiam propter majorem securitatem, si circa electionem oborta fuerit scissio, ne ista urbs capta, totius captura & præda sit.

VIII. Si fuerit Regina Vidua, tunc Archiepiscopus cum Senatoribus & Mare-schallus Equestris cum Nuntiis Terrestribus mœrorem suum de morte Regis exponunt. Quæ veneratio etiam Serenissimæ Reginæ Eleonoræ solenniter exhibebatur.

IX. Post mortem Ludovici Regis Anno 1382. exemplum Confœderationis primum, quæ Po-

lonorum idiomate Kaptur dicitur, translato nomine à tegumento quodam capitis vulgo Kaptur appellatur, quod videlicet ejusmodi Confœderatione veluti tegumento quodam, periculoso InterRegni tempore, perinde ac galeâ quâdam Reipublicæ Caput protegatur. Extat in Statuto *Prilus: lib. I. cap. I. artic. 2. fol. 6* vid. *Dresnerus lib. I. Institutionum Jur. Reg. Pol. tit. 9. p. 22.*

X. Hinc Judicia, quæ sub tempus InterRegni ab Innotescentiâ publicatâ celebrantur, Capturalia vocantur, silentibus Ordinariis omnibus post denunciatorias Archi-Episcopi, excepto, quod propter majorem Ordinem & Securitatem circa corpus mortui Regis Dominis Marschallis solitam Jurisdictionem usq; ad Electionem reassumere & exequi committatur, *per Confœderationem Anni 1674. p. 21.* Judices autem ad Judicia Capturalia in Conventibus particularibus eliguntur, atq; ad præstandum Juramentum super justè judicando, rotâ Juramenti Tribunalitii obligantur, *dict. Confœderatio. p. 6. 7.* Huc autem non pertinent actiones, quæ ante InterRegnum, vel ad Tribunal, vel post Curiam Regiam, vel ad quodcunq; aliud Judicium intentatæ fuerunt, sed tantum modò, quæ à die
mortis

mortis Regiæ usq; ad Coronationem futuri Regnantis interveniunt, & quidem actiones criminis, facti violenti, & personalis injuriæ, videatur *Confœderatio Loc. cit:* Tribus verò septimanis ante, & post Comitia Electionis, à Judiciis præfatis superfedere tenentur. Stantibus autem Comitibus Warsaviæ per Deputatos utriusq; Gentis Generale componitur Judicium, de quo infra.

XI. Dicto Archi-Episcopo tanquam Primati in tali termino Reipublicæ ad subitos casus ex utroq; Ordine Gentis utriusq; certæ personæ adjunguntur, ut maturo Consilio & auxilio, vel ore tenus, vel per literas assistentiam præbeant, ne quid Respublica detrimenti capiat. Graviora verò & Statum Reipublicæ, animamque Interigni concernentia, ad Electionem pro decisione Ordinum reservanda sunt. *Confœderat. Anno 1668. & novissim: Anno 1674. p. 14. & 15.*

XII. Nec minùs ad Exercituum Duces ex Senatorio & Equestri Ordine nonnulli deputantur, ut Consilia bellica maturè & dextrè possint peragi. *Confœderat. 1674. p. 16.*

XIII. Notandum etiam, quod tempore InterRegni ad octo illos Senatores, sub quorum Sigillis & Clavibus Thesaurus asservatur, multi

alii

alii ad revidendum Thesaurum, tam ubi insignia, quam ubi Archiva Regni deposita sunt, deputantur, ut juxta Inventarium conscribant Regestrum in Comitibus Coronationis producendum. *Confœderat: 1674. p. 12.*

XIV. Nominantur etiam ad Revisionem Oeconomiarum & Bonorum Mensæ Regiæ Commissarii, qui de Statu reddituum tenentur sub tempus Electionis informare Rempublicam. *Confœderat. 1674. p. 16.*

XV. Cum mortuo Rege penes Ordinem Senatorium & Equestrem jus Majestaticum remaneat, ab Externis Principibus titulum Serenissimæ Reipublicæ requirunt. Ne autem eorundem Ministri Varsaviæ tunc resideant, cavet *Confœderat: Anno 1668. & Anno 1674. p. 15.*

XVI. His ita provisus dies futuræ Electioni præfigitur, atq; Ordinibus, & illis, quæ jure Electorali gaudent, Civitatibus indicitur, ac terminus, quamdiu debeant durare Comititia, assignatur, & si opus sit, prolongatur.

XVII. Quando ergo lux optata advenit, à Summo Principe in Templo Sancto Joanni dicata, sumunt principium, ac postea Ordo Equester in campo patenti, propè Varsaviam & Villam
lam

lam Wola, ac locum circumvallatum, tribusq;
portis, Orientali, pro majori, Meridionali, pro
minori Polonia, Occidentali, pro Lithvania per-
vium congregatur, ubi eligunt Mareschallum,
per pluralitatem votorum, ad quæ tunc omnis
Nobilis concurrere potest, ideoq; ad facilitan-
da eadem, Anno 1669. adhibebatur methodus,
ut singuli ex quolibet Palatinatu ad aliquot pas-
sus rotam intrarent. Quanta enim illo tempo-
re suffragantium multitudo fuerit, inde patet,
quòd, licet Illustris Dominus Joannes Comes de
Odrowoz Pieniądzek, Capitaneus Ofvecimen-
sis, sexcentos & decem pro se habuerit calcu-
los, Illustr: Dominus Felix Potocius Subdapifer
Regni, nunc Palatinus Siradiensis, eundem ma-
jori numero vicerit, quippe vota octingenta o-
ctuaginta & unum pro ipso militabant. Post-
quam itaq; Ordo Equestris Directorem sibi ele-
git, & per juramentum, (uti in duabus proxi-
mè peractis Electionibus observatum est) obli-
gavit, ad Illustrissimum Senatuum (qui sub tento-
rio lignis extructo, Polonicè Szopa commo-
ratur) admittitur. Ubi præmissà, ore Mareschal-
li, Salutatione, ab Archi-Episcopo Gnesnensi
E Inter-

Inter Rege fit propositio, ac Dominorum Senatorum consulta excipiuntur.

XVIII. Deinde ad Securitatem Actus illius Judicium Generale Capturale constituitur, quod cum Mareschallis utriusq; Gentis tres Deputati ex Senatu, scilicet ex qualibet Gente unus, & duodecim ex Ordine Equestri, præstito prius in facie Reipublicæ flexis genibus juramento, exercent, cessantibus interim ubiq; particularibus judiciis capturalibus. Circa Deputatos ex Ordine Equestri denominandos in Inter Regno Ao. 1669. interpellabatur Mareschallus à nonnullis, qui volebant, ut Deputati æquè, ac Mareschallus, per calculos eligerentur, provocando ad legem scriptam, quæ jubet, ut Deputati, nemine contradicente, eligantur. Quæ tamen verba Director ita interpretabatur, quod post denominationem cuilibet liberum esset, contra hunc, vel illum Deputatum, legitimam inferre exceptionem. Quâ ratione pervicit, ut solus, more antiquo, præfatos Judices constituerit, hâc tamen cautelâ, ne ex uno Palatinatu plures, neve absentes eligeret. Decreta autem præfati Judicii Generalis, Notarius Terrestris Varsoviensis, præmissis super Secreta non revelanda jurejurando

jurando, sine facultate tamen ferendæ Sententiæ, connotat. *Videantur Acta Elect.*

XIX. Ante Electionem etiam jubet Lex, ut prius exorbitantiæ discutiantur, & vulnera Reipublicæ sanentur. *Confœderat: Anni 1674. p. 9.* Transfertur autem hoc negotium ex Campo ad Capitolium, & tractatur per Deputatos ex utroq; Ordine singularum gentium, qui matutinis horis in Arce Varsaviensi congregantur, ut etiam à meridie Conventui Generali extra Civitatem interesse possint. Sed cùm hoc sit opus arduum & odiosum, operas inanes facit. Nam Anno 1632. certa exorbitantiarum puncta jam erant trutinata, non tamen typo, sed tantùm Castro Varsaviensi tradebantur. Sub InterRegno etiam post Abdicationem Joannis Casimiri jam erant literis excussæ, quæ tamen mox suppressæbantur. Interea variorum Principum, præcipuè Candidatorum Regni, Legati apud Serenissimam Rempublicam audiuntur, de quibus notandum, quod non debeant in personâ Varsaviam appropinquare, sed adventum Reverendissimo Domino Primati denunciare, ut cuilibet subsistentiam assignet, & Residentes ex Ordine Nobilitatis, ne factionibus indulgeant,

adjungat. *Confederat. Anno 1668. & 1674. p. 15.*
Quando ad Audientiam admittendi sunt, mittitur ipsis obviam rheda Archi-Episcopalis, quam aliorum etiam Procerum currus stipant, ubi propè locum Electionis advenerint, à Mareschalci & Deputatis ex Ordine utroq; per gentes, in rotam Equestrem, quorsum Senatus sese tunc confert, introducuntur. Pontificis Romani Legatum non modò seculares, sed etiam aliquot Episcopi introducunt, rotam ingresso Archi-Episcopus è curuli surgens ad duos passus it obviam, locumq; inter se & proximum sibi Episcopum tribuit, aliis verò Legatis inter Mareschallos locus assignatur. Ablegatis Celsissimi Ducis Curlandiæ per Mareschallum Equestrem introductis, à dextero latere, inter Palatinatus Prusiæ locus conceditur. Literas fidei seu Credentiales ad Senatum Secretarius Regni Major vel Referendarius, ad Equites verò Mareschallus eorundem prælegit. Legatis respondet Archi-Episcopus nomine Senatus, Mareschallus nomine Nobilitatis.

XX. Quicumq; autem Sponsam hanc procantur, & de aureo Regni Pomo decertant, à loco & confessu Electionis abesse tenentur, jux-

ta Constitut: 1633. p. 13. Hanc tamen provisionem mirabilis Deus tam in Electione Serenissimi Regis Michaëlis gloriosæ memoriæ, quàm in novissima Serenissimi Joannis III. feliciter Regnantis dispensavit, eligendos in occulto tenens medios inter Electores. Quippe famâ, spe, veneratione potius alii destinabantur Imperio. Occasionem verò isti Legi condendæ dedit Vladislaus IV. qui post fata Sigismundi III. paulò post Conventum inchoatum Varsaviam, ægrè id ferentibus Ordinibus (licet Primarii quippe appropinquanti obviam processerint) advenit. *Piascius sub Anno 1632.* Antiquius tamen illud obtinuisse apparet inde, quòd, cùm tempore Inter Regni ante electum Henricum Regem aliquot nominarentur Piasci, Zamoysci tunc Capitaneus Belzensis efflagitaverit, ut se omnes isti Piasci suscepturine essent Regnum, si ita Deo visum fuerit, publicè declararent, si id facerent, Castris ab urbe excederent, cum illis, qui Regnum ambiunt, Electioni sibi interesse per Leges non licere scirent. *Carnovius in Epistolis Viror. Illustr: lib. 3. ad Hosium Cardinalem.* Paulò aliter rem narrat floridissimus ille de Henrico Valesio Scriptor *Andreas Fredro:* petiisse dictum Zamoy-

E 3

scium,

scium, quoniam externorum Principum & Petitorum Oratoribus absentibus ad dicendas de Rege sententias decurreretur, sic æquum esse, ut abessent Cives, qui Regnum peterent: Si itaq; non de ipsis Petitoribus purpuræ, sed de eorundem Oratoribus locutus est Zamoyscius, salvari potest Sententia Piasecii, quòd, scilicet demùm Vladislaus per præsentiam suam sub tempus Electionis occasionem Legi constituendæ præbuerit. Notandum hîc, quòd divus Joannes Casimirus statim circa propositionem die 12. Junii Anno 1668. factam spontè declaraverit, & postea in Reversalibus circa Abdicationem datis inter cœtera etiam promiserit, se remotiùs ab Actu & loco Electionis, durante eadem, mansurum.

XXI. Tandem Electores ad opus illud, quo nullum in Polonia majus extat, se accingunt, præstito priùs, uti in Convocatione & Electione ante Serenissimum Regem Michaëlem factum est, jure jurando. Quæ tamen Solennitas in proximo InterRegno omissa est. Antequam verò ad suffragia acceditur, DOMINUM ILLUM, per quem Reges regnant, in Consilium & Auxilium, genua flexi, vocant, intonando Hymnum:

Hymnum: VENI SANCTE SPIRITUS, &c. Tunc Palatinatus quisq; secessu facto, vota sua expedit, ac cum aliis communicat. Quando jam in aliquem Candidatum calculi omnium & singulorum conspirant, Archi-Episcopus Gnesnensis tribus vicibus sonorâ voce quærit, an omnium consensus, an omnibus exorbitantiis satisfactum sit. *Confœderat: Anni 1674. p. 2.* Post datum applausum Regem electum nominat, ac deindè Mareschalli Gentis utriusque eundem, promulgant, ac sic deniq; TE DEUM LAUDAMUS cantatur.

XXII. Electus verò, ut omnia Jura, Privilegia & Immunitates, quæ per Pacta Conventa, exhibentur, ante nominationem & denunciationem jurejurando approbet, habet *Confœderat: Anni 1668. & dict: 1674. p. 2.* Rex tamen Michaël, uti & modernus Serenissimus Joannes III. aliquot post Nominationem diebus elapsis, in Templo Sancti Joannis ad Altare majus Juramentum præstiterunt, & ab Amplissimis Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ Ordinibus Decretum & Diploma Electionis traditum & consignatum receperunt. Si verò Rex electus absens sit, tunc alibi coram Legatis Reipublicæ Juramen-

ramento se obstringit. Ita Sigismundus III. in templo Monasterii Olivenfis propè Gedanum ex Formula ab Ordinibus præscripta, jus iurandum præstitit, atq; Diploma Electionis accepit. *Piasec. in Chron. sub Anno 1587.*

XXIII. Hic notandum, quòd novo Regi Mareschalliacaduceos non sublevatos sed submissos præferant, *videatur Piasec. ad Annum 1632.* Litteræ etiam ab eodem sub titulo ELECTI REGIS extradi solent, & Sigillo Cameræ muniuntur, olim Sigillo annulari; Nisi quod moderno Regi Sereniss: Joanni III. concessum sit Sigillum Magni Ducatus Lithvaniæ, idque ad ipsam tantum expeditionem Moscoviticam, concessum, quoq; eidem, pro hâc vice Generalem expeditionem indicare, & Archi-Episcopum denominare. *Vid. Act. Elect.* Mandata autem sive Citationes ante Coronationem sub Sigillo aliquot terrestri extraduntur. *Vid. Constitut. Anni 1632.* Jura enim Majestatis demùm post Coronationem exercentur, nam eo usq; durat InterRegnum.

XXIV. Destinata Majestati Capita ornare Corònis, mos est antiquus, & Polonis etiam usitatus, delectâ ad istum Actum Cracoviâ, cujus Templum Cathedrale à Vladislao Loctico
Anno

Anno 1320. Jure coronandorum Poloniæ Regum, primùm dotatum & privilegiatum est; antea enim in loco minimè tuto Gnesnæ coronabantur, ubi etiam Insignia Regni asservabantur. Vladislaus tamen Jagellonides etiam post dictū Privilegium scilicet Anno 1434. Posnaniæ coronatus legitur.

XXV. Antè Coronationis Solennia defuncti Regis funus peragitur. Sic ante Coronationem Serenissimi Joannis III. duorum Antecessorum scilicet, Joannis Casimiri & Michaëlis exequiæ Cracoviæ simul celebrabantur. Quos ad unum eundemq; Thronum Sors Regia evexit, illos mors humana uno eodemq; curru ad sepulturæ locum advexit. Notatu hîc non indignum, quòd ultimi Descendentes Domus Piassteæ & Jagellonica uno tempore fuerint terræ mandati. Dux enim Lignicensis Brigenfis, ex lineâ Piassteâ Anno 1675. die 30. Januarii, & Joannes Casimirus die 31. ejusd: sepultus est, inò si introitus Serenissimi Regis Joannis III. præfixo die, scilicet 29. ejusdem Cracoviæ effectum suum fuisset sortitus, utriusq; sepulturam præfatus dies 30. Januarii junxisset. Humatur autem prius Rex mortuus, ut Imperaturus, qui Imperantis cernit

Sepulturam, Privilegia mortalitatis & vitæ brevitatem noscat. Certè, inter omnes, qui Regimen super populum Dei tenuerunt, nullus est, quàm Rex David, qui septuagesimum exceſſerit annum. Ex Regibus tamen nostris Sigismundus I. ultra octuagesimum vixisse dicitur. Ad exequias redeundo, hîc annoto, quòd Casimirus Magnus 1371. demùm post Coronationem novi Regis scilicet Ludovici sumptuosis admodùm expensis terræ mandatus fuerit. Extant quoq; exempla, ubi Sepultura præcessit Electionem, sic Joannes Albertus electus est in Regem sepulto jam Casimiro III. Jagellonide, & illius exequiæ itidem ante Electionem Alexandri Regis celebratæ sunt. Huic funebri Pompæ Regni, Magniq; Ducatus Lithvaniæ & Palatinatum ac Terrarum Vexilliferi Vexilla præferunt. Adsunt infulati Episcopi, portatur Corona, Sceptrum, Pomum Aureum, & Gladius. Ad Sepulchrum Officiales sua frangunt Insignia, Mareschalli baculos, Cancellarii Sigilla, & Armigeri hastas.

XXVI. Coronandus, more Regibus Polonorum confveto, pedes, rupeculam Casimirianam, vulgari nomine Skalka dictam, Solenni Proces-

Processione visitat, & S. Stanislaum Sczepanovium à Rege Boleslao Audace, dum Sacra perageret, Anno 1079. occisum, deprecatur. Postea ad Arcem revertitur, & in Sacella dicti Stanislai, quæ in Cathedrali Templo est, reliquias ejusdem, argentea tumbâ reconditas, veneratur, eum in finem, ut Deus Sangvinis innocenter effusi poenam, à Rege Regnoq; avertere dignetur, exemplo Davidis ob cædem Abneri, 2. Samuelis 3. versu 28. Deinde, ut Reges in principio statim ab effusione sangvinis abominationem, capiant, nec potestate suâ ad oppressionem uni-
us vel alterius innocentis abutantur.

XXVII. Post hæc ad Solennia Coronationis (quæ pro die Dominico vel Festo determinari solet) proceditur. Quod Jus Archi-Episcopo Gnesnensi juxta Privilegium à Casimiro III. Anno 1451. concessum, & à Sigism: I. Anno 1507. cum Sigism: Augusto Anno 1550. confirmatum competit. Rempublicam nostram (scribit ad Masovios *Carnicovius Episcopus Cujavienfis*), sic à Majoribus institutam accepimus, quod ea inter nos fratres insignia partita sit. D.D. enim Polonis minoribus, Fratribus nostris datus est Thesaurus, Corona Regia, Magistratus quoq;
F 2 nunc

nunc ad illos importati sunt, eò ad Coronandū Reges convenimus, ibi Principes nostros sepe-
limus, magnus hic illorum honor, magnum Di-
gnitatis decus. Nobis quoq; maioribus Polo-
nis, id monumentum pulcherrimum, appello
Excellentiam Dignitatis, relictum est, quod pe-
nes Nos sit Primatus Regni, non personæ Archi-
Episcopi, quatenus est Archi-Episcopus, sed ma-
joris Poloniae terris attributus, ut nullus Prin-
ceps, præter hanc prærogativam coronari que-
at. *Dict: Carnov: libr. 3. Epist: Illustr: Viror: Ha-*
bet minor Polonia Coronam, major Corona-
torem.

XXVIII. Hinc si Archi-Episcopus functio-
nem istam peragere nolit, vel legaliter impedi-
tus sit, Episcopo Cujaviensi prærogativa hæc
Decreto Ordinum die 25. April: Anno 1576. quod
habet *allegatus Carnovius libr: 3.* permessa est; quia
Cujaviensis in majori Polonia, juxta Archi-Epi-
scopum, proximum locum obtinet.

DECRE-

DECRETUM SENATUS

& Ordinum de coronando Serenissimo Rege Stephano à Reverendis: Dno. Episcopo Cujaviensi: Et Declaratio Privilegii Reverendis: Dn. Archi-Episcopi Gnesnensis.

Nos Consiliarii Regni Spirituales, & Seculares, ac Nuncii omnium Regni terrarum, ab Equestri Ordine ad Coronationis Conventum cum plena facultate missi; Universis quorum interest significamus. Quòd cùm Cracoviam, ad diem Coronationi in Conventu Andrejoviensi constitutam, & semel atq; iterum prorogatam convenissemus: communi omnium nostrum, consilio & consensu id egimus, & procuravimus, quò Reverendis: in Christo Patrem & Dn. Jacobum Uchanski, Archi-Episcopum Gnesnensem, eò adduceremus: ut pro officio suo, ex Privilegio à Casimiro Rege sibi concessio ad perficiendam Coronationem Cracoviam veniret, solenni q; muneri suo satisfaceret. Et quamvis jam antea ex Conventu Andrejoviensi de eo admo-

nitus fuisset, tamen Concordiæ & amoris fraterni desiderio iterum etiam ex præsentì conventu Legatos nostros, & per literas suas se brevi affuturum promisisset, cùm suâ causâ, tùm etiam Sereniss: Regis expectatione, qui etiam tùm in itinere erat, tempus Coronationi præscriptum prorogavimus. Posteaquam verò satis diu eundem expectavissemus, Regiaque Majestas jam jam Cracoviam adventaret: tertio etiam Varsoviæ ad eundem misimus: orantes & hortantes, ut ad Nos quamprimùm acceleraret; simulq; denunciante, propter impendentia Reipubl: pericula, nos ipsius adventum diutius expectare non posse. Cùm verò & ex Legatis Nostri, & ex ipsius literis, nobis satis jam constet, eum, contra quàm promiserat, ad Nos venire, muneriq; suo satisfacere nolle, aut non posse: cùmq; satis perspiciamus, quot & quanta pericula, si diutius etiam Coronatio prorogaretur, Reipubl: immineant: unâ mente in eo omnes consensimus: ut sine ulla procrastinatione Sereniss: Stephanus Rex electus, unâ cum Sereniss: Anna Regina, ex præscripto literarum, ad universos Regni incolas jam antea transmissarum à Reverendis, in Christo Patre & Domi-

no Stanislao Carnovio, Dei Gratiâ Episcopo Cujaviensi, qui in Majore Polonia secundum Dominum Archi-Episcopum proximum locum obtinet, coronentur. Ne verò quispiam reperiatur, qui verbis Privilegii Regis Casimiri inhærendo, quacunq; ratione hoc ipsum negotium atq; actionem in dubium revocare velit. Idcirco Nos habito respectu Legum & Statutorum de Coronatione factorum, diligenterq; consideratis ipsius Privilegii verbis, animadvertentes, quæ absurda inde sequerentur, si quis illud ita intelligendum esse existimaverit, ut ad solum Dominum Archi-Episcopum omnem coronandi facultatem ita astrictam esse vellet, ut nullo casu alium quenquam id facere posse affirmaret: hoc ipsum Privilegium Autoritate Constitutionis Conventus præsentis ita interpretamur, declaramus, ac decernimus, eamq; ipsius esse mentem omninò judicamus: quòd scilicet Reverendis: Domino Archi-Episcopo volente & valente, nemo alius præter eum Regem coronare aut debet aut potest. Quod si verò ad id vocatus, hoc ipsum facere aut noluerit, aut non potuerit, vel etiam è vivis sublatu fuerit: is cui hoc ipsum proximè competit ex Majori Polonia, eadem

eâdem potestate atq; Autoritate id perficere potest & debet. Quod si quis præter hanc interpretationem & Declarationem nostram, istud Privilegium aliter intelligere aut interpretari voluerit, præsentiq; Constitutioni atq; Decreto nostro adversari ausus fuerit: is pro hoste & turbatore Reipublicæ habeatur, juxta Constitutionem Conventus Andrejoviensis. Datum Cracoviæ, die 25. Aprilis. Anno Domini 1576.

Sic ergò Stephano Regi Sacrum Diadema inposuit, memoratus Stanislaus Karnkowsky, Episcopus Cujaviensis, eò, quòd Jacobus Uchanski Archi-Episcopus, Maximiliani partes sequeretur. *Piaszec: in Chron: p. 2.* Constantiæ quoque Reginæ Coronandæ ritum Sacrum Petrus Tylicki Episcopus Cujaviensis expedivit: Cardinalis enim Maciejovius nondum adierat possessionem Archi-Episcopatus, sed adhuc pallium Româ expectabat. Observandum tamen hîc, quòd licet durante proximo InterRegno Casimirus Florianus Dux in Klevvan Czartoriiski Archi-Episcopustantum Nominatus, & nondum à Pontifice Romano Confirmatus fuerit, InterRegis tamen munia exercuerit & denique, cum fatis cederet, meritissimus ille in Patriam

Senator

Senator Andreas Trzebicki Episcopus Cracoviensis, (præmissâ per Reverendissimum Dominum Gembicki Episcopum Cujaviensem præcustoditione) Serenissimum Regem Joannem III. nominaverit, uti in Actis Electionis reperitur. Sed ante mortem etiam supradicti Archiepiscopi per totum Actum, ore istius Viri Gravissimi Respublica locuta est. Post Cujaviensem competit ius illud Episcopo Posnaniensi, tanquam secundo Majoris Poloniæ, qui in novissimo InterRegno, cum Ordo ipsum tangeret, recusavit hanc functionem, quoniam Cracoviensis & Cujaviensis Episcopi absentes tantum à loco ipsius Electionis, præsentem tamen Varaviæ erant, & dehinc etiam, uti ex antecedentibus patet, comparuerunt. Sed olim Vladislai Jagellonis Confortem Elisabetham Pileciam ab Archiepiscopo Leopoliensi Joanne Ressovio coronatam esse legimus, Archiepiscopus enim Gnesnensis Nicolaus Tręba in Consilio Constantiensi tunc erat, apud quod, ne sibi posterisque suis ea prærogativa Reges & Reginas coronandi surriperetur, obtinuit, ut Archiepiscopus Gnesnensis deinceps Primas Pol. haberetur.

Herburt: in Historia pag. 228.

XXIX. Antequam verò Ceremonias Coronandi Regis exponam, de Insignibus Regni aliquid dicere expedit, quod nimirum eadem sub Sigillis & Clavibus non tantum Thesaurarii, sed aliorum etiam septem Senatorum, Castellani & Palatini Cracoviensis, Posnan: Vilnen: Sendomirien: Calisien: Trocen: Palatinorum asservantur, & non nisi de consensu omnium Ordinum extraduntur. *Constit: Ann. 1576. Confœderat: 1668. Pacta Conventa Regis Michael. & Joann. III.* Absens ex iusta causa, clavem mittere tenetur; Defuncti verò Sigillum & Claustrum per reliquos aperitur.

XXX. Ritus Coronationis defuncti Serenissimi Regis Michaelis I. hic erat. Postquam Anno 1669. inter Castrensem & Civicam lætiti-
am, tormentorum & bombardarum explosio-
nes, Urbem Cracoviam (in cujus foro duo Arcus Triumphales variis Statuis & Inscriptionibus ac mixta suavissima Musicalium Instrumentorum harmoniâ venientem excipiebant) solennissimè acceptis à Magistratu in prima porta Clavibus ingressus, & ad Arcem, ubi à Capitaneo loci claves ipsi tradebantur, deductus erat, atq; altero die rupeculam Casimirianam, visitaverat, Festo Michaeli Archangelo dicato,
splendidè

splendidè indutus, à Legatis Pontificis Romani & Imperatoris Senatuq; & Equestri Ordine ad Basilicam Cracoviensem, solenni Processione deducebatur. Insignia, hoc est, Corona, Sceptum, Pomum aureum, & gladius evaginatus (quæ aliàs Senatores atq; Ensisferum Regni, quibus hoc officii est, prætulisse legimus) per Præfectum Stabuli Regni Smœling ac Capitaneum Felinensem Wolff ante ingressum Regis ad Altare apportata Reverendisimo Archi-Episcopo Prajmowski tradebantur, qui eadem in Altare deponebat. Coronandus ab Episcopo Cracoviensi & Cujaviensi, in templo exceptus, & ad Archi-Episcopum, cui Reverentiam faciebat, deductus, locum inter dictos Episcopos medium capiebat. Postquam summus Præsul cum Collegis suis ex Pontificali Romano Regem ad pietatem & ad benè tractanda Reipublicæ gubernacula monuisset, idem genua flexus manum Archi-Episcopi osculabatur, votumq; ex formula prælecta faciebat. Porro de servandis & manutenendis Pactis Conventis (quæ prius legebantur) juramentum, tacto digitis Evangelio, præstabat, & à principio usq; ad finem Litanix (impertiente interim Archi-Episcopo cum

Collegis benedictionem) prostratus humi, ad rubrum holosericum jacebat. Tandem Sere-
nissimus Rex pallio & veste exutus, ab Archi-E-
piscopo Oleo Sacro in manu dexterâ ad cubi-
tum & in Scapulis inunctus iterumq; indutus, &
posthac in Sacello, ubi Zadzik Episcopus Cra-
coviensis & Cancellarius Regni olim resurrecti-
onem expectat, per Mareschallos Regni & Ma-
gni Ducatus Lithvaniæ Sandaliis, tunicâ, Chiro-
tecis, quæ auro, argento, gemmis, lapidibusq;
pretiosissimis fulgebant, vestitus à Senatoribus
& Officialibus (inter quos Illustris Dominus Sie-
niawski Vexillifer Regni, uti antehac circa in-
gressum, vexillum Regni Aquilâ ex auro argen-
toq; texta atque insignibus Regiis splendidissi-
mum præferebat) ad Thronum medio templo
ordinatum ducebatur, ubi supplex faciem ad-
vertens Altari Missam audiebat. Postea iterum
ad Altare adducto Archi - Episcopus Gladium
ad dextram inferebat, eumq; ab Illustri Domi-
no Bielenski Ensifero Regni ad vaginam recon-
ditum, lateri Regio accingebat, cinctus assur-
gendo denudatum gladium bis in Crucem vi-
brabat, atq; illum cum ad sinistrum deterfisset
brachium, vaginæ intrudebat. Deindè Archi-
Episcopus

Episcopus genua flexo Diadema imponebat, quod reliqui Episcopi unâ presum manu eorumq; tenebant, donec Coronator preces absolveret, qui porrò dexteram Regis Sceptro, finistram aureo pomo implebat, assurgenti gladius solvebatur, atq; Domino Ensifero Regni ad præferendum tradebatur. Tandem Serenissimus in medio Archi-Episcopi & Præsulis Cracoviensis ad Theatrum illud supra dictum ducebatur, atq; ita (sit venia verbo) inthronisabatur. His peractis, Archi-Episcopus se iterum ad Altare recipiebat, atq; TE DEUM LAUDAMUS exordiebatur. A quo post hymnum finitum, recedens, ad Altare confidebat; Quò etiam Serenissimus Rex veniebat, ibidemq; sapiùs memorato Archi-Episcopo supplex factus, aurum offerendo, manum deosculabatur. Confessione dein Archi-Episcopo factâ Sacro-Sanctum, Christi Corpus accepit. Solennitatibus istis absolutis, Archi-Episcopus omnibus benedictionem impertiebat, & Branicki Mareschallus Curia Regni clarâ voce exclamabat: VIVAT REX MICHAEL! quam populus magno cum scœnore reddebat. Postremò ab Illustrissimo Domino de Raciborsko Morsÿtyn Supremo Re-

gniPoloniæThesaurario deThronoRegioNummi Misfiles in populum erogabantur, atq; ita Coronationis Actui Coronis imposita est.

XXXI. Dum adPalatium Coronatus deducebatur, tormentorum sonabant tonitrua, ac ibidem designandæ causa lætitiæ, convivium sumptu Dapiumq; numero prorsus Regale habebatur, ubi Serenissimus ad Mensam eminentiorem se contulit, & in Capite ejusdem confedit, cujus dexteram Nuntius Summi Pontificis & Legatus Augustissimi Imperatoris, Illustrissimus Dominus Comes de Schafgotsch; Sinistram Regia Mater & Conjux modò dicti Comitibus occupavêre, porrò ad mensam à dextera parte Aulæi D. D. Senatores, aliiq; Regni Proceres ordine accumbebant: è Regione autem Uxores, aliæq; Illustres foeminæ, fruebantur epulis. Interim promiscuo vulgo in Regio isthoc Palatio, tres integri ferarum & altilium vario genere farcti & assati boves, cum aliquot cerevisiæ doliis in prædam cessêre. Trahebatur illud Convivium usq; ad seram vesperam, ubi tandem artificiosi ignes spectabantur. Atque sic istius diei solennitati litatum est.

XXXII. Die 30. Septembr. Rex maxima cum

cum Solennitate & Pompa Equo ad forum vehabatur, & postquam in Curia Civitatis Regio indutus erat ornatu, pedes, ad editum solium hunc in finem pulcherrimè juxta Prætorium factum veniebat, ubi Magistratus subjectionem Urbis testabatur, & in argentea patina claves portarum omnium deauratas tradebat. Ad hæc de Throno Olzowski, Regni Vice-Cancellarius, respondebat; Gratiam Magistratui declarando Regiam pronunciandoq; rotam Juramenti, quod universi Consules genua nixi erectis ad Cælum digitis præstabant, & deindè offerebant, claves memoratas recipiebant. Porro Serenissimus Rex Sceptro & Pomo aureo Dn Dn. Senatoribus tradito, nudatum vaginâ ensē ab Illustri Domino Bielenski Ensifero Regni acceptum versus quatuor mundi partes vibrabat, rursūque confidens octodecim viros levi inter scapulas ictu ad Equitum auratorum ordinē evehebat, ut prospero Antecessorum exemplo significaret, tam patulam effusamque clementiam fore, quā nudus apertusque ensis, ac ut in mitescente à Regali dextra gladio discerent subditi, nihil sævum formidare, sed benigna omnia sperare. Prædictus Illustrissimus Domi-

nus

nus Thesaurarius Regni, uti in solenni ab Arce Processione, ita nec minus à Theatro, nummos aureos argenteosque in populum spargebat, tandem Serenissimus Rex ad ædes quasdam è Diametro fitas se conferebat, ubi à supra dicto Branicio Curia Regni Mareschallo lautè excipiebatur, & flammæ fusiles atque ignes festivos, qui inter duos Pyramides ardentes ad aëra mittebantur, spectabat. Reverso ad Arcem, Rege, tormenta detonuere. Et sic quidem etiam huic festivitati finis imponebatur.

XXXIII. Post Coronationis solennia Primas Vicariatum deponit, Senatores fidelitatem juramento promittunt, quod deindè etiam Nuntii Terrestres post novum electum Mareschallum nomine totius Nobilitatis Regi, Civitatum quoque Deputati jure jurando subjectionem & fidelitatem promittunt, ad Civitates autem Prussiae, Serenissimus pro recipiendo juramento Commissarium mittit. Tunc etiam Rex Coronationem suam per literas universales denunciat, & judicia omnia celebranda esse declarat, dat præterea literas Juramenti à se præstiti, & aliud Diploma, quo omnia Jura & Privilegia confirmat. Quæ singula uti & approba-
tio

tio Actorum Inter Regni ipsis Constitutionibus inserta typo mandantur.

XXXIV. Non ingratum, credo, erit Lectori, si pro Conclusionem annotem, quomodo altè memoratus Rex, non inusitato Antecessoribus suis exemplo, aureum vellus acceperit. Die 6. Octobr. supra dicti anni Nomine Augustissimi Imperatoris Leopoldi I. tanquam Dispensatoris, Hispaniarum Regis, Comes de Harrach in Camera Regia Serenissimo (qui ad mensam coram figurâ Crucifixi Salvatoris genua flexus, verbo Regio promittebat, se Ordinis illius Conditiones, præmissâ de nonnullis in favorem Coronatorum Capitulorum dispensatione, servaturum) aureum vellus conferebat; actis à Rege ipso gratiis, & celebratâ ab Episcopo Cracoviensi missâ, Illustrissimi D.D. Comites de Schaffgotsch & de Harrach lautissimâ cœnâ excipiebantur, quâ durante Archangelus Michael ante Palatium Regium igne artificioso exhibebatur. Addo hîc, quòd post tata Insigne Ordinis illius Regi Hispaniarum remittitur. Quam functionem post mortem Serenissimi Regis Michaelis Per-Illustris Dominus Zaluski, Cancellarius Gneznenfis peregit.

CAP. IV.

DE REGINALI MAJESTATE.

I.

GRavissimos Principis labores egere administrandis, ut domesticâ curâ vacuus in commune consulat, rectè judicat nunquam tacendus Tacitus. Quod porrò honestius censoriæ mentis levamen, quàm assumere conjugem prosperis dubiisq; Sociam? *Annal: lib: 12. cap: 5.* Regis autem conjugium ad Reipublicæ Statum amplificandum, vel diminuendum, plurimum habet momenti. Reges quippè, ut dicere solebat Rex Alphonsus, sunt Sponsi Regnorum, & sic non tam Regum quàm Regnorum Interesse in eo versatur, qualem Rex Uxorem ducat. Quamvis verò gens Polonorum libera, non ex cunis expectet Dominum, qui fasces Imperii cum fasciis accipiat, neq; uni9 formæ hæreditas sit, non tamen adeò diversa est Domus Principis & Reipublicæ, quò minus eidem in matrimonio Regis magnum sit positum momentum; Ideò Rex Poloniæ neq; Conjugium absq; Senatu, neq; divorcium absque justis causis quærit, *juxta Cautiorem Sigismundi Augusti Anno 1540. & Pacta Conventa Ste-*

ta Stephani Anno 1576. Successorumq. Hanc ipsam causam prætexuit Rex Vladislaus, excusans se Regi Magnæ Britanniae, quòd sororis suæ & Electoris Palatini Friderici Filiam, dissentiente Senatu, Uxorem ducere non potuisset. Longè ante Vladislaus Jagello ea lege admissus est ad Regnum, ut Hedwigem Prædecessoris Regis Ludovici Filiam in Matrimonium duceret.

II. Reginalis Majestatis inauguratio fit præ-sente, deducente, & postulante pro ea Rege, loco, ut suprà nimirum Cracoviæ, juxta morem & leges antiquas. Coronatio tamen Serenissimæ Cœcilie Renatæ Anno 1637. Varsaviæ peracta est. Proximo dein Anno 1638. constitutum est, ut Regina etiam Cracoviæ coronentur. Quæ verò lex Anno 1670. ex consensu omnium Ordinum dispensata, & Serenissima Eleonora Maria, ex Augusta Austriæ Domo septima, Polonorum Regina, itidem Varsaviæ in templo Sancti Joannis, solennibus cum Ceremoniis à Prazmovio Archi-Episcope Gneznensi uncta & coronata est, qui ejusdem Majestatis Caput Regni Diademate cinxit, dextram Sceptro, ac sinistram Pomo aureo implevit.

III. Habet Regina suos Officiales, ut Mare-

schallum (qui eandem prodeuntem cum scipione antecedit) & Cancellarium, aliosque.

IV. Impensæ omnes in Aulam ejusdem à Rege suppeditantur. Quo defuncto posthac de suo, ac de redditibus eorum bonorum, quæ Rex ipsi consensu Reipublicæ dotis & donationis propter nuptia snomine attribuit, sese cum universo Comitatu sustentat, donec Regina Poloniæ vocabitur, & in Polonia, vel Magno Ducatu Lithvaniæ residebit. Si verò inscriptorum sibi bonorum non sit facta compos, tunc Viduæ in bonis Regalibus Provisio annua affecuratur, exemplo Serenissimæ Ludovicæ Mariæ *per Confæderat: Anno 1648.* & altè memoratæ Serenissimæ Reginae Eleonoræ, cui post fata Serenissimi Mariti ducenta & viginti florenorum millia, *per Confæderat: Anni 1674.* promissa, & denuò *per Pacta Conventa* affecurata sunt, non computando in eandem Summam donum nuptiale annuum, ex salisfodinis Cracoviensibus, scilicet duo millia ungaricalium, quæ eidem *juxta Constitut: Anni 1670.* (ubi Jus reformatorium habetur) comperunt. Quoad Residentiam ejusdem Serenissimæ Viduæ, ordinatum est, ut eandem pro lubitu in buovis loco, exceptâ Cracoviâ, constituere possit.

V. Mo-

V. Modernæ Serenissimæ Reginæ Mariæ, Reformatio habetur in *Constitutione* 1678. Vigore cujus, ipsi centum millia flor. Pol. dotis, & centū millia donationis propter nuptias nomine bonis certis in Regno, Magnoq; Ducatu Lithvaniæ inscripta sunt cum juribus Patronatus, salvis modernorum Possessorum juribus & communicativis, uti etiam salvis summis ante unionem existentibus. Quæ bona Nobilibus benè possessionatis debent in administrationem concedi sine impedimento Jurisdictionis forensis. Quarta verò, reformatione non obstante, debet Ravæ exsolvi, & in Lithvania Donativum ad Thesaurum inferri.

VI. Coronari in Polonia Reginam, licet alia prioris Regis Consors coronata existat, exempla habemus pristinæ, & nostræ ætatis. Nam post fata Vladislai Jagellonis Uxor Sophia Regina coronata vixit usq; ad Annum 1461., interim tamen, scilicet Anno 1454. Casimiri III. Jagellonidis Conjux Elisabetha Austriaca coronata legitur. Ita etiam existente Vidua Eleonora, Anno 1676. moderna Serenissima Regina Diademate ornabatur.

VII. Deniq; hinc adjicio, quòd Reges in Ca-

pirulationibus suis promittant, se curaturos, ne
Reginæ negotiis Status se immisceant.

CAP. V.

DE DOMO REGIA.

I.

PRÆter illa, quæ hinc inde de Regiâ Sobole
referuntur, annoto, Pactis Conventis cautum
esse, quòd Domus Regia nullam succesionem
& prætextum proximitatis ad Regnum sibi præ-
sumet, sed æqualitati per omnia cum Statu No-
bilitari subiacebit, quod Consanguinei omnes
collaterales eodem jure cum Nobilitate Polonica
censebuntur, & intra æqualitatem consistent.

II. Filii Regii à Republicâ provisionem ha-
bentes, fidelitatem Regi & Reipublicæ perso-
naliter jurant, cujus exemplum in *Constitutione*
Anno 1633. extat, satisfaciendo Pactis Conventis
Vladislavianis, ubi declaratur, quòd eousq; ju-
ramento isto obstricti esse debeant, quousque
Provisione utentur, & in Regno domicilium
fixum habebunt. Si verò causa quædam con-
tra Regios Principes personas eorum afficiens
incideret, constitutum est, quòd ejusdem cau-
sæ

PRINCIPUM ac REGUM POLONIAE EFFIGIES.

sæ cognitio Regi cum Ordine Senatorio in Comitibus competere debeat.

III. Observatione hæc dignum, quòd cùm circa ultima tempora Sigismundi III. Gustavus Adolphus Rex Sveciæ per literas Regnum ambiret, Terrestris Nuntii à Rege petierint, (quod nunquam antehac factum) ut Soboli Regiæ locum in Comitibus faceret, á tergo lateribusque suis, ut Reipublicæ paulatim adsvesceret, Parentisque Regis judicia imitaretur, *testante Vassenbergio in Gestis Regis Vladislai.*

Series	Nomina	Matrimonium	Mors
I. Clasfis.		cum.	
1.	Lechus Ao. 630.		
	Duodecim Palatini.		
2.	Cracus 700.		
3.	Lechus II.		
4.	Venda. 750.		Spontanea præcipitatio in Vistulam.
	Duodecim Palatini.		
5.	Præmislus five Lescus I.		

Sepultura	Regimen	Ætas anno- rum.
In monte Las- fotino ultra Vistulam è conspectu Ci- vitatìs Craco- viensis sito.		
In monte Mogila dicto, quod sonat, se- pulchrum.		

Series	Nomina	Matrimonium cum	Mors
6.	Lescus II. Ao. 804.		
7.	Lescus III. 810.		repentina.
8.	Popielus I. 815.		à muribus con- sumptus.
9.	Popielus II. 830.		
II. Clasis à Sæculo IX. us- que ad finem Sæculi XIV.			
10.	Piaſtus. 842.	Repicha.	naturalis.
11.	Ziemovitus 861		naturalis.
12.	Lescus IV. 892.		naturalis.
13.	Ziemomislus.		naturalis.
14.	Mieciſlaus, Pri- mus Princeps Chriſtianus Anno 964.	Dabrovka, Boleslai Ducis Bohemiæ filia.	naturalis.
			Sepul-

Sepultura	Regimen	Etas anno- rum.	Series
Juditha Gey- le Lingronum Principis filia	Vo. 1004	Bolcsius Cho- bit, Primus Rex Polonie, Anno 999.	17.
Anna Hero- nis Eschid- Comitis Pala- tini Rheni filia	Vo. 1004	Micislaus II Rex 1012.	18.
Dobrognie- va, sancta Ma- ria Wolody- mirus Rufforum Ducis filia	Vo. 1004 32. 21.	Calimirus I Rex 1041.	19.
In castro Gnez- nensi.	Vo. 1018 51.	Bolcsius II dictus Andax	20.
In medio Ec- clesiæ Cathedra- lis Posna- mensis.	35.	quintus & ult- imus Rex 1025.	21.

Series	Nomina	Coronatio.	Matrimonium cum.
15.	Boleslaus Chobri, Primus Rex Poloniae, Anno 999.	Ao. 1005.	Juditha Gey- sæ Ungarorum Principis filia.
16.	Miecislatus II. Rex 1025.	Ao. 1025.	Rixa Hezo- nis Erefridi Comitis Pala- tini Rheni filia.
17.	Casimirus I. Rex. 1041.	Ao. 1041.	Dobrognie- vva, antea Ma- ria Wolody- miri Russorum Ducis filia.
18.	Boleslaus II. dictus Andax, quartus & ulti- mus Rex 1059.	Ao. 1058.	Anonyma, Nonnulli vo- cant Wiffesla- vvam, Russo- rum Principis filia.

Mors.

Mors	Sepultura	Regimen	Ætas annorum
naturalis.	Posnania.	25.	50.
Amentia.	Ibidem.	10.	50. alii tantum 44. computant.
naturalis.	Ibidem.	18.	38.
Amentia, alii dicunt, autochiria.		20.	
		I 3	Series

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum
19.	Vladislaus Hermannus il- lius frater, 1082.		Juditha Vra- tislai Boemo- rum Ducis ac Adleidis ex Re- giâ Ungaro- rum stirpe filiâ. Sophia, Hen- rici IV. Roma- ni Imperatoris sorore.
20.	Boleslaus III. Crivoustus, Vladislai filius, 1103.		1. Zbislavva Svventopelci Kijoviensium Ducis filia. 2. Adleide, Henrici Impe- ratoris sorore.
21.	Wladislaus dictus Sputa- tor, ejusdem filius, Ao: 1140.		Christina, filia Henrici V. Imperatoris.
			Mors

Mors	Sepultura	Regimen	Ætas annorum.
	In choro Ecclesie Ploccensis.	27.	59.
ex morore.		36.	54.
	Altenburgi in Alfatia.	6.	

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum
22.	Boleslatis IV. Crispus Anno 1146.		1. Anastasia, Wsewłodyme- ri Principis Ha- liciae filia. 2. Helena, Roscislai Præ- mislien. Ducis filia.
23.	Miecislaus III. Senex Ao. 1174.		1. Eudoxia, Wsewłody- meri filia. 2. Gertrū- de, Bellæ Un- garum Regis filia. 3. Adleide, Friderici Ro- manor. Imp- ex sorore nepte.
24.	Casimirus Iustus Anno 1178.		Helena, Wsewłoda Belzensium Russorum filia. Mors

Mors	Sepultura	Regimen	Ætas anno- rum.
	In Ecclesia Cracoviensi.	36.	
incertum, an morbo vel ve- neno extincto.	In Ecclesia Cracoviensi.	16. K	Series

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum
25.	Lescus Al- bus Anno 1195.		Grzymisławva Jaroslai Ducis Rusfiæ filia.
	Miecislaus Senex iterum Anno 1199.		
	Lescus Al- bus iterum.		
	Miecislaus Senex tertium, Anno 1202.		
26.	Vladislaus Las- conogus Anno 1203.		
	Lescus Albus tertium, 1206.		
27.	Boleslaus IV. Pudicus Anno 1226.		Conegunda Bellæ IV. Ungar- ror. Regis filia. Mors

Mors	Sepultura	Regimen per annos	Ætas anno- rum.
		4.	52
			62
			30
			10.
		36.	52.
A Sventopol- do Duce Po- meranorum interfectus.	Cracoviæ in Monasterio Franciscanorū.	K 2	Serie

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum
28.	Lescus Niger Anno 1279.		Griphina Roscislai Bul- garorum Du- cis filia.
29.	Henricus Pro- bus 1289.		
30.	Premislaus, qui titulum Re- gium iterum assumpsit. An- no 1295.	Anno 1295.	1. Lucarda Nicolai Serbo- rum Ducis filia. 2. Rixa, Bir- geri Regis Sve- onum filia.
31.	Vladislatus Lo- thicus, ejus no- minis I. Rex. Ao. 1296.		Hedvviga Boleslai Calis- sienfis Ducis filia.
32.	Venceslaus Bohemus An- no 1300.		Elisabetha Premislai ex Rixa filia.
			Mors

Mors	Sepultura	Regimen per annos	Ætas anno- rum.
	Cracoviæ in Monasterio S. Trinitatis Ord. Prædicatorum.	10.	
		per Menses 7.	
Phitisi.	Pragæ in Mo- nasterio Cister- ciensis Ordinis.	5.	
		K 3	Series

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum.
	Vladislaus Lothicus ite- rum Ao. 1305.		
33.	Casimirus, ejusdem nomi- nis Rex II. di- ctus Magnus ultimus Piasti- darum. Anno 1333.	Ao. 1333.	1. Anna, Ge- dimini Lithva- niæ Ducis fi- lia. 2. Hedvige Henrici Land- graviæ Haslia filia. 3. Hedvige, Henrici Glo- govienſium Ducis filia.
34.	Ludovicus Ungariæ Rex Anno 1370.	Ao. 1370.	Elisabetha Stephani Bos- nenſium Regis filia.
			Mors

Mors	Sepultura	Regimen per annos	Ætas anno- rum.
	Cracoviæ.	28.	III. Class. ex Magistr. Ducibus Lith. vanis & Jagel. Ionidurum.
ex lapsu equi.		37.	60.
naturalis.	In Alba Regali.	12.	56.
			Series

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum
III. Clasis ex Magnis Ducibus Lith- vania & Jagel- lonidarum.			
35.	Wladislaus Ja- gello, Rêx ejus- dem nominis II. Ao. 1386.	Anno 1386. 4. Februarii.	1. Hedvviga Ludovici Polo- nia ac Hunga- ria Regis filia. 2. Anna, nepte Casimiri. 3. Elisabe- tha, vidua Pile- cii, Ottonis Granovii Pala- tini Sendomi- riensis filia. 4. Sophia, Andree Joan- nis Kijoviensi- um Ducis filia.
36.	Wladislaus III. Jagellonides Anno 1434.	Ao. 1434.	Mors

Mors	Sepultura	Regimen per annos	Ætas anno- rum.
naturalis.	Cracoviz.	48.	
Ad Varnam cæsus, Anno 1440.		10.	
		L	Series

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum
37.	Casimirus III. Jagellonides Anno 1447.	Anno 1447.	Elisabetha, Alberti Austri- aci Romano- rum Imperato- ris filiâ.
38.	Joannes Al- bertus Anno 1492.	Anno 1492. die 23. Septembr.	nullâ.
39.	Alexander Anno 1501.	12. Dec. 1501.	Helena, Joan- nis Magni Mo- schorum Ducis filia.
40.	Sigismundus I. Anno 1507.	24. Jan. 1507.	1. Barbara, Stephani Zapo- lii Comitis Sce- pusiensis ac Pa- latini Transyl- vaniae filia, ob pudicitiam E- sthera vulgò dicta. 2. Bona Sfor- cia Joannis Mors

Mors	Sepultura	Regimen per annos	Ætas anno- rum.
Grodna ex profluvio ven- tris & tumore.	Cracovia.	45.	64.
Apoplexiâ, d. 17. Jun. 1501.	Cracovia.	8. & toti- dem menses.	40.
naturalis.	Vilna.	7.	45.
naturalis. 1. April. 1548.	Cracovia.	42.	81. & trium mensium.
		L 2	Series

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum Galeacii Ducis Mediolanensis & Isabellæ Re- ginæ Neapoli- tanæ filia.
41	Sigismundus Augustus Ao. 1537. in Regem electus, & Pa- tri Anno 1548. succedit.	Mense Februa- rio Ao. 1537.	1. Elisabetha Ferdinandi Ro- manorum Re- gis filia, Caroli V. Imperatoris neptis. 2. Barbara Radzivilia, Ge- orgii Radzivilii Castellani Vil- nensis filia, Gaszoldi Pala- tini Trocensis vidua. 3. Cathari- na, dictæ Elisabethæ so- ror, Francisci Gonzagæ Ducis Mantuae vidua.
			Mors

Mors	Sepultura	Regimen annorum	Etas anno- rum.
naturalis. d.l. Jul. 1572.	Cracovia.	25.	52.

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum
IV. Classis ex diversis fami- liis.			
42.	Henricus Vale- sius Dux Ande- gavenlis Mense April. Anno 1574.	d. 15. Febr. Ao. 1574.	
43.	Stephanus Ba- thoreus Prin- ceps Transyl- vaniae Ao. 1576.	Ao. 1576.	Anna Jagello- nia Sigism. I. filia.
44.	Sigismundus III. Princeps Sveciae d. 9. Au- gusti Ao. 1587.	Ao. 1587. die 27. Decembr.	1. Anna Ca- roli Archi-Du- cis Austriae, & Mariae Ducis Bayariae filia, Ferdinandi II. sorore. 2. Constan- tia sorore alte- rius.
			Mors

Mors	Sepultura	Regimen annorum	Ætas anno- rum.
In Gallia à Monacho in- terfectus Anno 1788.		in Polonia ad quintum mensem.	
Morbo Regio seu Epilepsia periit Grodna d. 13. Menſ. Dec. 1786.	Cracovia.	10.	54.
Catharro ex- tinctus.	Cracovia.	44. Sic qua- dragesimus quartus Rex quadraginta quatuor an- nos Regno im- pendit; uti o- lim Hiskia inter Reges Judæ decimo quin- to, 15. annos vivendi & re- gnandi adje- ctos legimus.	66.

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum
45.	Vladislaus IV. 13. Nov. Anno 1632. filius Si- gismundi.	d. 6. Februar: Ao. 1633.	1. Cœcilia, Renata Ferdi- nandi II. Imp. Filia & Ferdi- nandi III. So- rore. 2. Maria Lu- dovica, Caroli Niverniæ, Mantuae ac Montisferrati Ducis filia.
46.	Joannes Cas- mirus frater Antecessoris Ao. 1648.	die 17. Januar: Anno 1649.	Eadem Lu- dovica.
47.	Michael Korybuth, Dux in Wisniowic, Duce Korybu- tho, fratre Vla- dislai Jagellonis genus ducens. die 19. Mens. Maji Ao. 1669.	Die S. Michae- lis Ao. 1669.	Serenissima Eleonora Ma- ria Ferdinandi III. filia & Leo- poldi Impera- toris sorore.
			Mors

Mors	Sepultura	Regimen per annos	Ætas anno- rum.
naturalis, Merecii oppi- do Lithvanico 15. Maji 1648.	Cracoviæ.	16.	33.
naturalis, Ni- vernæ d. 16. Dec. Ao. 1672.	Cracoviæ.	10.	63.
naturalis Leo- pol. d. 10. Nov. 1673.	Cracoviæ.	4. & 4. mens.	33.
		M	Series

Series	Nomina	Coronatio	Matrimonium cum
48.	Joannes III. ex illustri fami- lia Sobiescio- rum, antehac Supremus Re- gni Marechal- lus, & Dux Ex- ercituum, de Patriâ & Chri- stianitate me- ritissimus. Electus d. 21. Maji 1674. qui nunc gloriosis- simâ prudentiâ regnat.	Die 2. Februar. Ao. 1676.	Serenissima Maria Casimi- ra, Henrici de la Grange Mar- chionis d' Ar- quien filiâ, à Christianissi- mo Rege Lu- dovico XIV. in filiam Gallie cum nomine Ludovicæ ado- ptata, & per E- jusdem Lega- tum de Forbien Episcopum Marfiliensem Cracoviæ post Coronatio- nem declaratâ.

Mors	Sepultura	Regimen per annos	Ætas anno- rum.

CAP. VI.

DE ORDINE SENATORIO.

I.

Imperator Tiberius post fata Augusti, variè differebat de magnitudine Imperii, se experiundo didicisse, quàm arduum, quàm subiectum fortunæ regendi onus. Senatus igitur necessitatem, & utilitatem, Imperator in L. human. C. de L. L. innuit. Benè, inquires, cognoscimus, quod cum vestro consilio fuit ordinatum, id ad beatitudinem nostri Imperii, & ad nostram. Gloriam redundare. Quin & Deus ipse Consilio non vacat, sed inter nomina magna Filii sui benedicti ponit, ut Consiliarius vocetur. Sæpè Deus, nunquam tamen nisi quando res hominem concernit, more deliberantis, & in plurali numero loquitur, ut hominem admoneat consilio esse, ubi necessitas postulat, agendum. Optimè regit ille Princeps, qui & regit, & regitur, regit Imperio, regitur consilio.

II. Proinde in Polonia etiam, ut Consilia ad
Salutem

Salutem Reipublicæ, & Judicia ad Justitiæ & æquitatis trutinam dirigerentur, antiquitus constitutum est, ut Rex prudentes sibi Consiliarios, eosq; Nobiles & non nisi juratos *Constit.* 1550. 1611. ad amplissimum Ordinem admittat: Non nascuntur Consilarii, sed leguntur, non aliunde asciscuntur, sed Patriæ Cives non titulis exoticis fulgentes: Magna eorum est Authoritas, & non malè quidam, vehiculum dignitatis Regiæ Senatum nominavit. Semel autem placiti pro æternis servantur, perpetuum enim hoc munus est, quoad quisque vivit, certis annexum honoribus & Magistratibus, partim Ecclesiasticis, partim Secularibus, quorum Ordinem & Nomina hîc exhibeo.

ARCHI-EPISCOPI.

Gnesnensis.

Joannes Stephanus Wyzga.

Leopoliensis.

Constantinus Lipski.

M 3

EPI-

EPISCOPI.

Cracoviensis, in Minori Polonia.

Post fata Andreæ Trzebicki sedes adhuc
vacat.

Cujaviensis seu Vladislaviensis &
Pomeraniæ, in Majori Pol.

Stanislaus Sarnowski.

Vilnensis, in Lithvania,

Nicolaus Stephanus Pac.

Polsnaniensis in Maj. Pol.

Stephanus Wierzbowski.

Alter-
nant.

Plocen-

Plocensis, in Mazovia.
Bonaventura Madalinski.

Varmiensis & Sambiensis
in Prussia.
Michaël Radziejowski.

Alter-
nant.

Luceoriensis, in Volhyniâ.
Stanislaus Dąbski.

Præmysliensis, in Russia rubra.
Joannes Zbaski.

Samogitiæ sive Mednicensis.
Casimirus Pac.

Culmen-

Culmenſis & Pomelaniae,
in Pruſſia.

Joannes Małachowski.

Chelmenſis, in Ruſſia rubra,
Stanislaus Święcicki.

Kiovienſis & Czerniechoviенſis,
ad Boryſthenem.
Joannes Stanislaus in Witwica Witwicki.

Cameneceſis, in Podolia.
Stanislaus de Brzezic Woienſki.

Smolenſcenſis, in Ruſſia Alba.
Alexander Kotowicz,

Episco-

Episcopos excipiunt Senatores SECU-
LARES, quorum III. Classes.

Palatinorum, quibus accensentur tres
Castellani, Cracoviensis, Vilnensis,
Trocensis, & unus Capitaneus, scili-
cet Samogitiæ.

Castellanorum, Majorum & Mino-
rum,

Officialium Ordinis Senatorii.

Castellanus Cracoviensis.

Stanislaus à Warzyce Warzycki, Sena-
tor à tempore Sigism. III.

N

PALA.

PALATINI,

Cracoviensis.

Demetrius Korybuth Dux Wis-
niowiecki.

Poznaniensis.

Christophorus in Grzymultowi-
ce Grzymultowski.Alter-
nant.

Vilnensis.

Michaël Casimirus Pac.

Sendomiriensis.

Joannes à Tenczyn Tarlo.

Castel-

Castellanus Vilnensis.

Andreas Kotowicz.

Palatinus Califfiensis,

Sigismundus Działyński.

Trocensis.

Marcianus de Kozielsk Oginski.

Siradiensis.

Felicianus Potocki.

Castellanus Trocensis.

Joannes Kopec.

Palatinus Lenciciensis.
Wladislaus de Leszno Leszczynski.

Capitaneus Generalis Samogitiæ.
Post mortem Victorini Młeczko adhuc
vacat iste Capitaneatus.

Palatinus Brzestensis.
Joannes Comes de Buin Opalinski.

Palatinus Kioviensis.
Andreas in Stanislawow Potocki.

Palatinus Inowladislaviensis.
Paulus Szczawinski.

Pala-

Palatinus Ruffiæ.

Stanislaus Joannes Jabłonowski.

Palatinus Volhyniæ.

Michaël Dux in Klewan Czartoriyski.

Podoliæ.

Stanislaus Koniec polski.

Smolenscensis.

Christophorus Jesman.

Lublinensis.

Wladislaus de Naglowice Rey.

N 3

Polo-

Polocensis.

Joannes Casimirus Comes in Bychow
Sapieha.

Belzenfis.

Constantinus Dux Wisniowiecki.

Novogrodenfis.

Polubinski,

Plocensis.

Samuel in Prazmow Prazmowski,

Witebscensis.

Joannes Antonius Chrapowiecki.

Mazo-

Mazoviæ.

Albertus de Krasno Krasinski.

Podlachia.

Venceslaus Comes de Leszno Leszczynski,

Ravenfis.

Zaluski.

Brzescianensis,

Stephanus Kurcz.

Culmenfis,

Joannes Gninski,

Mscis-

Mscislaviensis.

Joannes Oginski.

Mariæburgensis.

Post mortem Bakowii nondum alius
constitutus est.

Braclaviensis.

Martinus Zamoyski.

Pomeraniæ.

Vladislaus Comes à Dönhoff.

Minscensis.

Białozor.

Czer-

Czerniechoviensis.

Stanislaus Jaskoński.

CASTELLANI MAJORES.

Poznański.

Stanislaus Krzycki.

Sendomirienſis.

Alexander Comes de Tarnowo.

Calisſienſis.

Radomicki.

Voynicenſis.

Stanislaus Skarſzewski.

O

Gnez-

Gneznenfis.

Alexander Sielski,

Siradienfis.

Joannes Męcinski.

Lencicienfis.

Paulus de Gembice Gembicki.

Samogitiæ.

Stanislaus Vincentius Orda.

Brestenfis.

Melchior Grudzinski.

Kijo-

Kijoviensis.

Stephanus Comes de Czernichow Niemirycz.

Inowładislaviensis.

Paulus Ludovicus Szczawinski.

Leopoliensis.

Martinus Kacki.

Volhyniæ.

Stephanus Lidichowski.

Camenecensis.

Gabriel Silnicki.

Smolenscensis.**Wilczek.****Lublinensis.****Felix Parys.****Polocensis.****Joannes Korszak.****Belfensis.****Myskowski Marchio Pincoviensis.****Novogrodensis.****Nicolaus Przeddziecki.****Plocen-**

Plocensis.

Stephanus Gembicki.

Vitebcensis.

Kofzakowski.

Cernenfis.

Stanislaus Rudzinski.

Podlachia.

Stanislaus Carolus Luzecki.

Ravenfis.

Albertus Mokronoski.

Q 3

Brzescia.

Brzescianensis.

Stephanus Piaseczynski.

Culmenfis.

Michael Działyński.

Mscislaviensis.

Ryfkowski.

Elbingensis.

Joannes Działyński.

Braclaviensis.

Stephanus Lidſchowski.

Geda-

Gedanensis.

Michaël de Działyn Działynski.

Minscensis.

Czerniechoviensis.
Stephanus Zamoyski.

CASTELLANI MINORES.

Castellanus Sandecensis.
Nicolaus Przerębski.

Castellanus Medirecensis.
Franciscus Ciswicki, Castel-

Castellanus Vislicienſis.

Petrus Opocki.

Biecenſis.

Andreas Kuropatnicki.

Rogozinenſis.

Gizicki.

Radomienſis.

Petrus Corvinus Kochanowski.

Zavichostenſis.

Lucas Czermiński.

Castel-

Castellanus Lendensis.

Łaszcz.

Sremensis.

Petrus à Przyma Przyiemski.

Zarnoviensis.

Tęgoborski.

Malogostensis.

Alexander de Rozniatycze Derszniak.

Vielunensis.

Thomicki,

P

Castel-

Castellanus Præmysliensis.
Felicianus de Grochowiec Grochowski.

Haliciensis.
Stephanus Zamoyski.

Sanocensis.
Kuropatnicki.

Chelmenfis.
Joannes Piaſeczynski.

Dobrinensis.
Jacobus Zboinski.
Castel-

Castellanus Polaniecensis.
Stanislaus Dunin Borkowski.

Premetenfis.
Adamus Rozrazewski.

Crivinenfis.
Maximilianus Miaskowski.

Czechovienfis.
Joannes in Olexow Gniewosz.

Naclenfis.
Chrzastowski.

Castell. Rolpirienfis.
Stanislaus Suchciecki.

Biechoviensis.
Nicolaus de Szoldr Szoldrzki.

Bydgoſtienſis.
Stanislaus Sokołowski.

Brefinenſis.
Joannes de Mniewa Mniewski.

Cruſvicenſis.
Constantinus Szczawinski.
Castell.

Castell. Osviecimenſis,
Paulus Stokowski,

Camenecenſis.
Silnicki.

Spicimirienſis,
Stephanus Walewski.

Inowłodeniſis.

Koſalienſis,
Jacobus Trzebuchowski.

P 3

Caſtell,

Castell. Santocensis.
Chrysothomus Jaskoński.

Sochacoviensis.
Petrus Sładkowski.

Warsaviensis.
Joannes Narzyski.

Gostinensis.
Martinus Sadowski.

Visnensis.
Adrianus Lochowski.

Castell.

Castell. Racionensis.
Stanislaus de Dubnin Kriski.

Sieprcensis.
Szydłowski.

Wysocki.
Adamus Lałocki.

Ripinensis.
Joannes Kuczborski.

Zakrocimienensis.
Joannes na Chodowie Olendzki.
Castell.

Castell. Ciechanovienfis.

Albertus Krafinski.

Livenfis.

Ludovicus Constantinus Oborski.

Słoncenis.

Nicolaus Tolibowski.

Lubaczovienfis.

Victorinus Stadnicki de Znigrod.

Conarienis Terræ Siradienis.

Dąbski.

Cona-

Conariensis Terræ Lenciciensis.
Paulus à Warszycze Warszycski.

Conariensis Terræ Cujaviensis.
--- --- Gorzewski.

Per Ordinationem Ducatus Livoniæ
Ao. 1677. auctus est numerus iste, quip-
pe tres Senatores ibidem constituti le-
guntur, quos hîc separatim appono, quia
Ordo sessionis expressus non est:

--- --- EPISCOPUS.

--- --- PALATINUS.

Joannes Theodorus Comes de Schlieben.

Q

CA-

CASTELLANUS.

Otto Fridericus à Foëlkersam.

**OFFICIALES ORDINIS
SENATORII.**

Mareschallus Regni Supremus.
Stanislaus Lubomirski, S. R. I. Princeps,
Comes in Wisnicz & Jarosław.

Mareschallus Supremus Magni Du-
catus Lithvaniæ.
Stanislaus Dux in Kleczko Radziwil,
S. R. I. Princeps.

Can-

Cancellarius Regni Supremus.

Joannes Comes à Pieskowa Skała Wielopolski.

Cancellarius Supremus M. D. Læ.

Christophorus Pac.

Vice-Cancellarius Regni.

Joannes Małachowski.

Vice-Cancellarius M. D. Læ.

Michaël Casimirus, Dux in Olyka &
Nieswicz Radzivill, S.R.I. Princeps.

Thesaurarius Regni Supremus.
Andreas in Radzimin Morłztyn.

Thesaurarius Supremus M. D. Læ.
Benedictus Paulus in Czereia Sapieha.

Mareschallus Curia Regni.
Nicolaus de Granow, Comes in Szklów
& Mysza Sieniawski.

Mareschallus Curia M. D. Læ.
Theodorus Lacki.

III. Quod

III. Quod suprà de alternatis dictum, non intelligendum est de die in diem, vel ad dies vitæ, sed per Comitia ad Comitia.

IV. Observantia erga Sacrorum Præsides, eis prima in Senatu subsellia derulit, & præcipuas Reipublicæ partes curare iussit, quoniam per Spirituales lumen Religionis Christianæ accensum & introductum est. In Comitiiis quidem Lublinsibus sub Rege Alexandro certum est inter Proceres Ecclesiastici atq; Politici Ordinis de loco in Senatu, contendebant enim hi, ut Episcopi alterum latus Regis sibi concederent, alterum verò vel dextrum sanè ipsi tenerent. Post longam tamen contentionem, Rex controversiam ita diremit, ut Episcopis suæ manerent prærogativæ, & utriq; Regio lateralis fidendi jus haberent. *Crom. lib. 30. fol. 830.*

V. Sigismundus Augustus in Comitiiis dicto loco, scil. Lublini Anno 1569. habitis, ubi unio seu conjunctio Lithvaniæ cum Polonia finem sortita est,

--- dum paribus se legibus ambæ
Invictæ gentes æterna in fœdera mittunt,
juxxit Ordinem Senatus Lithvanici cum Polonico.

VI. In Comitiiis Regni Generalibus solent
Q₃ depu-

deputari XXXII. Senatores, pro quovis quadrante anni unus ex Episcopis, vel etiam Archiepiscopis, unus ex Palatinis, duo ex Castellanis, eo ordine, uti in Senatu sedent, *Constit. Ao. 1576.* qui ad latus Regium, ne quis scrupulum habeat de usurpando dominio contra leges Regni, *Constitut. 1607.* & quidem pro qualibet anni parte quatuor residere debent, juxta *Constit. 1641. p. 37.* nam antehac sedecim Senatores, i. e. quatuor Episcopi, quatuor Palatini, & octo Castellani conjunctim denominabantur, & non tantum Spirituales, sed etiam Seculares ad Semestre residere tenebantur, jam verò illi tantum ad semestre, hi ad quadrantem anni obligantur. Anno tamen 1649. propter insolentiam & excessus Cosacorum etiam ex Nobilitate & quidem ex singulis Palatinatibus unus ad Residentiam penes latus Regium obeundam designatus est. Hi ipsi Residentes quicquid statuerunt, vim legis habuit, vid. *dicta Constitutio.* Antiquius exemplum in *Constit. Ao. 1590.* recentius in *Constit. Grodnenfi Ao. 1678.* reperitur. Designati ad Residentiam Senatores tenentur suo officio satisfacere, sub poenâ mille marcarum, Sigism. III. *Constit. 1607. p. 31.* quæ tamen in sequentibus Comitibus

tiis aucta est & duplicata, *Constit. Anno 1609. p. 889.* Spirituales verò sub mulctâ sex mille marcarum, de quo pluribus in dictâ *Constit. Ao. 1607. & Anno 1678.* Poenam hanc succumbunt, si Senator Spiritualis per Semestre, Secularis per quadrimestre, non continuò resident, *dict. Constit. 1641.* Hinc si Senator tempore residentiae suae causam in quocunq; habeat subsellio, beneficio exemptionis gaudet.

VII. Senatoribus autem residentibus Secularibus, ut & Episcopis ex oris Russicis constitutum est singulis salarium quingentorum florenorum ex Thesauro utriusq; gentis solvendum. Episcopis tamen ex Majori Minoriq; Polonia, quoniam ipsorum redditus sunt opimiores, nullum datur salarium. *Constit. Ao. 1573. & 1576.*

VIII. Licet autem extra illos Deputatos cuilibet Senatori in Aula Regia residere & consiliis interesse, Ao. 1576. p. 276. Senatores in consilio praesentes & consentientes ad consulta subscribenda obligantur per *Constit. 1641.* Ratio deinceps eorundem Consultorum post vota Senatorum in facie totius Reipublicae reddenda est, *Constit. 1576. 1607. 1641.*

IX. Hic notandum non licere Senatori, post

post præstitum juramentum, sine consensu publico migrare è finibus, quod de in *Constit.* 1613. *Confæd.* 1668. & *Constit.* 1677. exempla inveniuntur, ubi ut valetudinis curandæ causa fines Regni egredi possent, consensum publicum impetrarunt. Sicut olim apud Romanos non nisi exquisitâ Principis sententiâ extra Italiam abire licebat. *Tacitus Ann. XII. cap. 23.*

X. Archi-Episcopos & Episcopos olim Capitulares eligebant, nunc verò à tempore Casimiri III. eosdem Rex constituit, & Summus Pontifex confirmat. Oportet ut sint nobili de genere. Hinc ægrè rulerunt Ordines, quod Sigism. I. Petrum Gamraturum ad Episcopales honores evexerit. Hosi etiam de plebejo sanguine orti doctrina & fama virtutis vicit, ut à Pontifice, à quo Prælatus & post Cardinalis creatus fuerat, tandem moriente (mense Pontificio) Episcopo Varmienfi eundem Episcopatum obtinuerit. *Fred. in Henr. Valesio p. 133. & 134.* Legi tamen alibi, quòd jam prius Culmensem gesserit infulam.

XI. Observandum hîc venit, quòd Episcopi Abbatiarum & Præpositurarum Regularium incapaces simul sint, excepto Archi-Episcopo Leopoldo.

Leopolienti, Episcopis Præmysliensi, Samogitiæ, Culmensi, Kijoviensi, Camenecensi. Quod verò Anno 1658. Episcopo Luceoriensi Abbatia Sieciechoviensis concessa, in consequentiam, trahi non debet. Factâ superius mentione Abbatiarum annoto, quòd Casimirus I. in memoriam & recompensam vitæ monasticæ Monasterium Tyneccense fundaverit, illudq; centum villis dotaverit. Primi Abbatis Aaronis natione Galli ordinatione & privilegio quilibet Abbas Tyneccensis est Canonicus natus in Ecclesia Cracoviensi. *Matt. de Mechorvia p. 41.* De Canonicis hîc obiter adjungo, quòd nonnulli à Rege conferantur, alii ab Episcopis concedantur, scilicet si per sex menses Februarium, Aprilum, Junium, August. Octobr. & Decembr. vacare cœperint, reliquis sex mensibus Sedi Romanæ & pro tempore existenti Romano Pontifici reservatis.

XII. Nullus Spiritualium Cardinalatum ac Legationes Pontificis Romani, sine Regis ac Senatus consensu ambire potest. Hinc ad removendos competentiarum scopulos, Rosa Archiepiscopus Gneznensis cum Sbigneo Olesnicio Episcopo Cracoviensi & Cardinali alternis die-

R

bus

bus ad consilium vocabantur. *Alexand. in Contu. Petricorviensi Anno 1451.* Cum Joanni Alberto Regis Vladislai IV. fratri infula Cracoviensis concederetur, in Comitibus Anno 1633. per Constitutionem cavebatur, ne sibi, etiam si Cardinalititia dignitate emereret, aliquam præ Archi-Episcopo Gneznensi prærogativam vendicaret. Georgius Radzivill, Episcopus Vlnensis, quia Gregorio Pontifice Maximo, petente Stephano Rege, in Cardinalium numerum relatus, primus Lithvanorum, eam dignitatem in familiam patriamque suam intulit.

XIII. A morte Episcopi Collegium distributis inter se curationibus bona vacantia administrat. Excepta Gneznensi Diœcesi, quæ peculiarem habet Oeconomum, etiam vivente Archi-Episcopo.

XIV. Ultra commune autem Senatorium munus curamque Reipublicæ totius, habent Senatores pecuniaria officia pro diversitate Magistratuum. Spiritualium quidem Senatorum Archi-Episcoporum & Episcoporum vulgò notantur.

XV. Archi-Episcopus Gneznensis, Primas, Primusq; Princeps Regni nuncupatur. Defunctus

Etus Archi-Episcopus Prazmowski solebat titulo huic adscribere prærogativam à Magno Ducatu Lithvaniæ, nam cùm existens adhuc Cancellarius Regni in contextu literarum suarum compellasset Episcopum Vilnensem, ut tanquam Primas istius Provinciæ certo invigilaret negotio, arripuit hic & usurpavit titulum Primatis Magni Ducatus Lithvaniæ, à quo tamen, facta expostulatione, abstinuit. Nam uti unus Regno Magnoque Ducatui Lithvaniæ Rex præest, ita unus Inter Rex Primasque sufficit. Sublimitatem illam Primatiam primus Regno intulit Nicolaus Tromba, Archi-Episcopus Gneznenfis, à Concilio Constantiensi redux Anno 1419. Titulum LEGATINATI, juxta *Cromerum lib. 7.* ab Innocentio III. primus obtinuit Henricus Kietlicius Theodoricus Ducis Bernensis ex Æydoria Polona filius, pro se suisque Successoribus. *Celarius in Descript. Pol. p. 215.* Id tamen de illo solo debere intelligi allegat *Damalevicius Varta in serie Archi-Ep. Gneznenf. p. 279.* Nam usum & titulum perpetuum Joannes de Lasko sive Laski tempore Julii II. Papæ in Concilio Lateranensi quinto (ad quod Regis Sigismundi Orator fuit) sibi ac Successoribus Anno 1515. per privilegium

R 2 quod

quod habet *Damalevicius in serie Archi-Ep. Gnes-
uens. p. 9.* acquisivit, vid. *Paprocus in Opere Stem.
p. 464. Starovolscius in Elog. p. 6.* Eminentiusuper
aliis Archi-Episcopus prærogativis,

1. Mareschallus ejus (qui semper ex Senato-
ribus Regni de Castellatorum Ordine est, ac
currum Archi-Episcopi eques præcedit) in Aula
Regia insigne suum seu baculum versus terram,
nisi Rege præsentem, non dimittit, adeo ut Eidem
absentibus aliis Mareschallis fas sit levato scipi-
one Regem in Comitibus publicè prodeuntem,
anteire, vid. *Damalevicius Varta p. 17.* Præter
Mareschallum habet etiam Cancellarium, vid.
Constit. 1569.

2. Eidem signum Crucis à persona Spirituali
præfertur, quod in Senatu Cruciger adstans sel-
læ tenet.

3. Ex itinere ad Palatium tendenti Rex salu-
tandus obviam mittit Succamerarium Regni, vel
aliquem ex præcipuis Aulæ Officialibus usque
ad inferiora graduum, Mareschallus Curia ad
caput eorundem ipsum præstolatur, tandem
jam vicino sibi Rex aliquot passus it obviam. In
literis dat eidem titulum Reverendissimo in
Christo Patri. Archi-Episcopus est simul Ca-
nonicus

nonicus natus Ecclesiæ Plocensis, quem titulum & Civitatem Lovicensem à Conrado Duce Masovix in vim satisfactionis ob eadem in Cancellarium patrata Anno 1240. obtinuit. *Lubien- scijs de vita Episc. Plocens. fol. 360.*

4. Antequam ferculis instruatur mensa Archi-Episcopalis, tympana sonora pulsan- tur.

5. Ab Episcopis vel eorum Officialibus provocatio est ad Archi-Episcopum & ab ipso Leopoliensi ad Gnezniensem, quia hic, ut supra dictum, Legatus Natus.

6. Quod etiam privilegium cudendæ monetæ Archi-Episcopi habeant, recenset sæpè citatus *Varta.*

7. Archi-Episcopus nunquam pro introducendo Legato rhedam suam mittit obviam, nisi tempore InterRegni, tanquam Inter-Rex.

8. Cum Andreas Olszowski Archi-Episcopus Anno 1677. d. 29. Aug. Gedani fati- cesisset, Magistratus, sumptâ prius à Sacra Regia Majestate declaratione, omnia Civitatis tintinnabula quotidie per mediam horam pulsari curabat, qui aliàs honor Regum exhibetur filius, Si verò

Rex vel Regina decesserit, tinnitus iste ad horam unam extenditur.

XVI. De Episcopo Cracoviensi notandum est, quòd sit Dominus octodecim urbium, & Dux Severiæ, atq; ordinatione Urbani V. Academiæ Cracoviensis Cancellarius. Historici (referente *Paprocio* p. 698.) asserunt, quòd statim ab initio fuerint Archi-Episcopi Cracovienses. Sed *Basko* Custos Posnaniensis scribit, quòd Episcopatus penes Cracovienses, Archi-Episcopatus penes Gneznienses fuerit, & demùm tempore Casimiri Monachi Ao. 1046. Aaron petens confirmationem & Sacrum à Benedicto IX. Papa hunc honorem Ecclesiæ Cracoviensi acquisiverit, uti patet ex Epistola, quam allegat *Paprocus* ibidem. Post illum fuit Lampertus Zula Polonus, qui non misit pro pallio, sed Episcopali dignitate contentus fuit; Nec Successor ejus Stanislaus intermisso jam titulo Archi-Episcopali splendescere voluit. Episcopi Cracovienses Sacris operantes pallio margaritis distincto utuntur. Notandum hîc, quòd cum Episcopatu Cracoviensi etiam Archi-Episcopatum Gnesnensem Fridericus, Princeps Regius Alexandro VI. & Petrus Gamratus Paulo III. ac Bernhardus Maciejowski,

ki, Paulo V. indulgente tenuerunt. Fridericus ille ab eodem Papa honoris causa in Cardinalium Collegium est cooptratus. Episcopo huic Cancellaria Regia Titulum admodum Reverendo Przewielebnemu, reliquis verò Episcopis Reverendis inscribit.

XVII. Quòd Episcopus Cujaviensis, nolente, absente, vel prorsus non existente Archiepiscopo Gneznenfi, Inter Regis Officio fungatur, jam suprà ostendi. Licet inter Pruthenicos non censeatur, habet tamen Jurisdictionem in Provinciam Pomerellicam, & Neringiam, ut vocant, Gedanensem.

XVIII. De Episcopo Pofnaniensi hoc notandum, quòd etiam in Mazovia Jus Episcopale exerceat.

XIX. Plocensis Antistes est Pultoviensis Territorii Supremus Princeps, nec ab illo datur provocatio ad Regem.

XX. De Episcopatu Varmienfi notandum, quòd Paulus de Legendorff se & Varmiam Regi Poloniae tradiderit Anno 1466. Est ille Praefes Terrarum Prussiae, habens sub se Nobilitatem ab omni Regionum Magistratuum Jurisdictione exemptam, sicut Cracoviensis in Duca-

tu Severiæ. Henricus Sorbohm à Carolo IV. Imperatore pro se & quolibet Episcopo Varmienſi accepit titulum Principis Romani Imperii, exſtat tamen Bulla, ubi idem Imperator ejusdem Anteceſſori Joanni Streyfrok eundem titulum tribuit. Olim Papa prætendebat ſibi ſoli Episcopatum Varmienſem ſubefſe, de quare Joannes I. Roma Reſcriptum accepit, deinde ingerebant ſeſe Magiſtri Ordinis, qui tamen Ao. 1466. cùm inter Regem pax conſtituiſſet, juri ſuo renunciarunt. Nihilominus uſq; ad tempora Fabiani de Luſianinis ratione Electionis inter Reges & Capitulum Controverſiæ fuerunt, donec ille Anno 1512. in Comitibus Petricoviensibus Sigism. I. Jure Patronatus ceſſerit. Olim iſte Episcopus Brunsbergæ habuit ſedem, nunc Heilsbergæ.

XXI. Culmenſis Episcopus olim Varmienſi fuit ſuperior, cùm ipſius Episcopatus fuerit antiquior, Reſidentiam ſuam habet Lübaviæ.

XXII. Episcopatu Kijoviens ſubjecta eſt, Conſtitut: Anno 1638. Diæceſis Czernichoviens ſis & Novogrodnenſis Severiæ ultra Boryſthenem.

XXIII. Episcopatus Vendenſis per Pacta Oli-

Olivensia sublatus, sed per Ordinationem Livonicam Anno 1677. institutus est Episcopus Livoniæ.

XXIV. PALATINI munera sunt, esse Ductorem Copiarum suæ Satrapiæ in expeditionibus bellicis, indeque nomen habet linguâ vernacula, ut Wojewoda vocetur, quasi Dux belli five Copiarum. In Conventibus Nobilitatis præfidet, pretia rebus venalibus imponit, ponderum & mensurarum curam gerit. Judæorum, etiam Patrocinium & Judicia ad eundem pertinent. Habent suos Vice-Palatinos juratos, qui possessionati sint, oportet. Rem hic notatu dignissimam appono, quòd quilibet ex Palatinis sit Princeps creatus, juxta *Statutum Lithvanicum*.

XXV. Proximum à Palatinis honorem obtinent CASTELLANI, nisi quòd Cracoviensis Castellanus à tempore Boleslai Krzywousti primas obtineat, & concessu suffragioque omnes Palatinos antecedit. Palatini Cracoviensis & Posnaniensis alternis inter se vicibus priora & posteriora loca occupant. Porro Castellani Vilnensis & Trocensis, ac Samogitiæ Capitaneus inter Palatinos eminent: Notandum hîc, quòd Cancellaria Regia Castellano Cracoviensi tantumquam

quam primo inter Seculares Regni Senatores, & Palatino Vilnensi, tanquam primo in Lithvania Senatori, titulum Illustris Jasnje Wielmozny inscribit. Quod etiam Rex Mareschallos & Cancellarios supremos eodem titulo per literas compellet, habet *Piascius in Chronico* non autem Cancellaria in usu, à qua illis, ut Palatinis & Castellanis Majoribus tribuitur titulus Magnifici, Wielmozni, Minoribus Castellanis Generosi, Vrodzeni. Castellani quasi Legati sunt Palatinorum, & Ductores Nobilitatis sub suo quisq; territorio. Inter Castellanos verò Majores & Minores hæc est differentia, quòd illi (exceptis nonnullis) à Palatinatibus: hi à terris denominentur, discrimen quondam inter ipsos majus fuit ita, ut minores interdum etiam subierint munus nunciorum terrestrium. Sed usus hodiè illos cum cæteris exæquavit. In Lithvania tamen non est mos minores Castellanos creare; prout in Polonia: Nam quælibet Satrapia duos tantum Senatores, Palatinum & Castellatum habet. Quilibet ex hisce Dignitariis in Palatinatu vel terra sua habere debet possessionem veram. Palatinatus & Castellania nec inter se sunt compatibles, nec ibidem cum Capitaneatu vel alio quocun-

quocunque officio, excepto Palatinatu & Castellania cum Capitaneatu Cracoviensi, *Casimir. III. in Conventu Nieszor: Ao. 1454. Sigism. I. Anno 1538. & Sigism. August. Anno 1562. vide Statuta Lascii & Herburti*, item Palatinatu Kijoviensi & Czernichoviensi, juxta *Constit. 1635. Nullus etiam Castellanus potest esse Burggravius Cracoviensis, cum cujuslibet Castellani præsentia in expeditione generali opus sit, Burggravius verò in Castro Cracoviensi adesse teneatur. Constit. Ao. 1562. p. 23. Pacis autem tempore Castellani præter munus Senatorium nullam habent jurisdictionem.*

XXVI. Juramentum, quod Senatores, qui non sunt Officiales, præstant, hujus tenoris est: *Ego N. juro, quia Serenissimo Principi ac Dno. Dno. N. Regi Poloniæ fidelis ero, pro ejusq. Majestate & Reipublicæ Regni sui fideliter consulam, & in judicio justè sententiam dicam, secreta, quæ mihi per Suam Majestatem & Consiliarios ejus dicentur, contingentia vel Majestatem Regiam vel Rempublicam aut utrumq. nemini injacturam Regiam & Reipublicæ pandam, & proposse meas utilitates Suae Majestatis Regiæ Regni & Reipublicæ augmentabo; quicquid verò sci vero, intellexero, aut sensero Suae Majestati Regiæ, Regno & Reipublicæ nocibile*

& damnosum præcustodiam, & ne fiat, me opponam & illud avertam. Sic me DEUS adjuvet, & hoc sacrum Evangelium, aut hæc sancta Crux. vid. Constit. 1588.

XXVII. Cum Regis Regniq; amplitudo requirat, ut sint aliqui singulares Magistratus, ideoque de iis speciatim agere, non abs re erit, & primò quidem de Supremis Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ MARESCHALLIS. Uti Cancellariis Sigillum, ita Mareschallis scipio datur. Potest autem officium hoc viris de quacunque terrâ, dummodò singulari prudentiâ subnixis, conferri, juxta *Casim. III. Ao. 1454.* Præferunt illi immediatè ante Regiam Majestatem scipiones, adeò ut Principes Regis Patrem non præcedant, sed sequantur. Incumbit Mareschallis, ut in loco Conventus Generalis, tam sub Rege & in Aula Regia, quàm sub Inter Regno omnia in tuto ac tranquillo sint. Coercendi ergò & puniendi facinorosos, etiam ultimo supplicio, Potestatem habent, estq; eorundem forum ultimæ ferè instantiæ, & cum aliqua est causa majoris momenti, non per viam Appellationis, sed Informationis sententia Regia exposcitur. Habent prætereà facultatem præstandi silentium, faciendiq; Copiam dicendæ Sententiæ, Legatos
extra-

extraneos introducendi, moderandi pompis publicis, diversoria distribuendi, imponendi rebus venalibus pretia, undè etiam tributum Forale ipsis provenit. Dum autem Rex in Expeditione bellicâ & loco campestri constitutus est, Supremus Exercituum Dux communi consilio pretium rebus imponit. Quæ & alia munia iisdem injuncta sunt ab Alexandro in Conventu Petricovienfi Anno 1504. Quamobrem ob tot curas officium hoc cum aliis incompatibile est, ordinatione *Sigism. August. Anno 1565. p. 84. vid. Pacta Conventa Michaelis & Joannis III.* Cum intersit Residentiæ Regiæ, ne unquam Officium Mareschallale ad aulam vacet, debent Mareschalli Regni Magniq; Ducatus Lithvaniæ ita inter se dividere tempus, ut quilibet eorum per quadrimestre ad latus Regium commoretur, & munia quævis officio incumbencia sine ullo respectu adimpleat, hoc Ordine primus erit Supremus Regni, secundus Magni Ducatus Lithvaniæ. Posthac Mareschallus Curia & denique Lithvaniæ succedet, uti ordinatum legitur in Punctis Anno 32. ad Castra Varsaviensia porrectis. Ipsis absentibus Cancellarii vel Thesaurarii functionem hanc exercent. Juramentum, quod præstant, sequens

est: Ego N. juro, quod Serenissimo Principi & Domino, Domino N. Regi Poloniae & ejus Successoribus & Regno Poloniae in hoc Officio Mareschalcatu mibi commissio fidelis ero, illudque tam in Conventibus publicis, quam etiam in aliis locis in Aula Majestatis Regiae summâ fide & diligentia administrabo, non privati mei aliqujus questus, sed dignitatis & utilitatis tantum Majestatis Regiae & Regni Poloniae gratia. In Consilium Regiae Majestatis adhibitus illud ego fidele Majestati ejus & Regno Poloniae praestabo. Nulla secreta, quae mihi aliquando à Majestate Regia vel Senatoribus Regni communicata fuerint, praeter voluntatem vel in praedictum Majestatis ejus & Regni Poloniae revelabo. Pericula omnia, quae imminere Regno & Regi Poloniae scivero aut opinabor, Majestati ejus & ceteris Senatoribus indicabo, & pro posse meo avertam. Personae cujusque dignitatis rationem pro loco & tempore habebō. Seditiones, contentiones, rixas, scandala, excessus, maleficia, ne fiant in Aula Regia & in Conventibus publicis, omni meâ operâ & diligentia providebo. Quod si forte aliqua eiusmodi acciderint ea, quantum in me erit, sedabo aut animadversione iustâ vindicabo, idque consensu jussu & autoritate Majestatis Regiae: ceteraque officii mei munera & onera juxta praescriptum Statutorum Regni fideliter observabo, idque non sine mutuo consilio & Consensu

*su cæterorum Regni Consiliariorum & Officialium, qui
presentes in Aula fuerint. Sic me Deus adjuvet &
sancta ejus Crux!*

XXVIII. CANCELLARIORUM munere,
antiquitus soli ferè Sacerdotes functi sunt, utpo-
tè qui barbaris istis seculis soli ferè literarum,
cognitionem habuerunt, adeoque illis officiis
præfecti sunt, quæ sine literarum adminiculo
obiri nequiverunt. Casimirus hujus Nominis
primus, inter Reges primus refertur, qui linguâ
calluit Latinam. Jam pridem verò Poloniè Græ-
ciâ simul & Latio pulsas aut spretas Musas apud
se comiter habent. Planè Romanæ par Respu-
blica Polona, quæ viros alit non minùs robore
ac prudentiâ, quàm eloquio florentissimos. Fe-
licior lingua, quàm Respublica Romanorum.
Hæc perit, illam in hunc usq; diem orbis perit,
ita fructus ingenii magis perennant quàm vires.
Posteà Lege cautum est, ut unus ex iis sacri, al-
ter profani Ordinis haberetur, propter actio-
nes, quæ interdum tales eveniunt, quòd Spiri-
tualis Personæ executionem committi non con-
veniat. *Sigism. Cracoviae Anno 1507.* Secretariis,
Scribis, Sacerdotibus, Concionatoribus, Auli-
cis, Ceremoniisque Ecclesiasticis, præsertim is
qui

qui est de Ecclesiastico Ordine moderatur. Si Spiritualis ante infulam adeptam Sigillo potitur, tunc sedem inter Cancellarios seculares obtinet, atque aureâ catenâ instar fasciæ pendentis utitur. In Lithvania uterque est Secularis: Majores verò Episcopatus, Gnesnensis, Cracoviensis, Vladislaviensis, Posnaniensis, Varmienfis, Plocensis, cum Officiis Sigillorum Regni, sunt incompatibiles. *Alexander Petricovia Anno 1504.* Hinc tempore Sigism. Augusti in Comitibus, Maciejovius contra Leges sub proximis Regibus latas, Cancellarius simul & Antistes Cracoviensis esse arguebatur. Laurentius etiam Gembicki existens Episcopus Culmensis, Cancellarium Anno 1608. assequebatur, & postea Anno 1610. Episcopus Vladislaviensis denominabatur, & nihilominus utramque dignitatem per tres annos retinebat, tandem cum in Comitibus Anno 1613. Status & Ordines Regni, præprimis verò Sigismundus Miskowski Mareschallus hoc ægrè ferrent, Cancellariatu cedere coactus fuit. In felicibus gloriosè regnantis Joannis III. Comitibus Coronationis Sigilli Regni Cura Reverendissimo Domino Stanislao Wyzga Episcopo Varmienfi permissa est, nam ejusdem raræ ingenii dotes
& miræ

& miræ vires eloquentiæ, quibus singulariter de Republica meruit, prævaluerunt ut lex pro hac vice dispensata sit, *Constitut. 1676.* Allegabat tamen Trzebicius Episcopus Cracoviensis, cum pro illo meritissimo Patriæ Cive verba faceret, exemplum quod Tylicius ab Episcopatu Culmensi cum Sigillo ad Varmiensem ascenderit. Nec minus Seculares Palatinatum aut Castellaniam accipientes tenentur Sigillo renunciare. *Idem Alexander Petricoviae Anno 1540.* Quamquam è contra nonnulli supremos Palatinatus & Castellanus dimiserint, ut Cancellariatu gaudere possent, nisi quòd meritissimus ille Nestor Joannes Leszczynius Cancellariatui renunciaverit, & posthac Palatinatum Cracoviensem gesserit. Antehac Mareschalli, Cancellarii, & Thesaurarii non habebant locum in Senatu, sed in Comitibus Lublinensibus, cum assignaretur ejusmodi Magistratibus Lithvanicis in Senatu locus, quem in Lithuania habuerant, Polonicis quoque ea prærogativa meritò concessa est, *Piascius sub Anno 1607.* Sed jam antiquius eos fuisse Ordinis Senatorii indè patet, quòd in Comitibus Petricoviensibus Nuntii rogaverint, ut Rex istas dignitates distingveret, ne scilicet Pa-

latinis & Castellanis simul conferret. In Petri-
coviensi Statuto Alexandri (qui utique ante Si-
gismundum Augustum sceptrum tenuit) hæc le-
guntur: *Statuimus, quod Thesaurarius Regni quem-*
admodum Coronatorum & Thesaurorum Regni, que
omnium rerum summa sunt, conservator & custos ex-
istit, sic non immerito fungi debeat Senatoria dignitate.
Cancellarii & Pro-Cancellarii munus alternatis
vicibus penes Episcopos, & par utriusq; est au-
toritas ac potestas, excepto, quod Supremus
sit majoris, Vice-Cancellarius minoris Sigilli
Custos, & hic non nisi illo absente, Assessorialia
exerceat Judicia, in quibus causæ Civiles & Fi-
sci, omnesque aliæ, quæ ad Regiam Jurisdictionem
pertinent, cognoscuntur. Cum Reges
ipsorum ore in occurrentibus negotiis loquan-
tur, manuque in consignandis utantur, rectè à
Prælusio fol. 200. oculi, mens, lingua, & manus
Principis dicuntur. Quid aliud est Cancellari-
us, quàm defensor jurium Maiestatis, Argo Rei-
publicæ, libertatis Custos, Patriæ Philarum, &
Officio huic major pars curarum Principis in-
cumbit, per quod maximam potestatem suam,
hoc est, beneficam vim Deo propriam exercet.
Cum ergo Reipublicæ plurimum intersit huic
digni-

dignitati viros omnium doctrinarum virtutumque genere instructissimos præfici, singulari lege cavit, Cancellariatum, non nisi ex consilio Senatorum, in publicâ Comitiorum facie conferendum esse atq; deponendum. *Alexander in Convent. Petricorv: Anno 1504.* Non desunt tamen exempla, quòd etiam extra Comititia hoc munus collatum fuerit. De Illustrissimo Principe Michale Radzivilio, Magni Ducatus Lithvaniæ Pro-Cancellario, Olszowski tunc Vice-Cancellarius Regni, ad Dominum Wolowicz Campi-Ductorem Magni Ducatus Lithvaniæ ita scripsisse memini; Radzivilium Principem quod attinet, quamvis non in Comitiiis Generalibus suscepit Vice-Cancellarii munus, nec in Comitiiis Juramentum præstiterit, excusari tamen potest gemino Magni Ducatus Lithvaniæ exemplo, quorum Autoritati ac muneri hoc nihil derogavit, neque Respublica novo emergenti contradixit, aut ne in posterum simile quicquam fieret, præcavit. Ita etiam Gedani die 28. Octobr. Anno 1677. extra Comititia Reverendissimus Dominus Wyzga ex Vice-Cancellario Supremus creabatur, & officium ejus præclaris Illustrissimi Domini Wielopolscii, tunc Dapiferi Regni, virtutibus

conferebatur; Ille, reddito Sigillo minori, à Rege majus, hic verò minus accipiebat. Pro quo honore uterque, ut moris est, stando agebat gratias. Aquila, quæ insigne Regni est, plerumque Cancellarios Spirituales alis suis ad dignitatem Primatiales evehit. Cancellariorum Jurandum hæc formulâ conceptum extat: Ego N. Regni Poloniæ Cancellarius (vel Vice-Cancellarius) juro, quòd Serenissimo Principi ac Domino, Domino N. Poloniæ Regi & Maiestatis ejus Successoribus ac Regno Poloniæ, in hoc Officio Cancellariatus (vel Vice-Cancellariatus) mihi commisso fidelis ero. Nullas literas Pargamenas sine scitu & expressâ voluntate Regiæ Maiestatis tradam. Papireas verò nullas tam in Regno, quàm extra Regnum, quæ vel Regiæ dignitati vel honestati derogent, vel ex quibus damnum aliquod ad Maiestatem ejus vel Regnum pervenire possit, & quæ Juri communi & libertatibus adversentur, aut literis ex Cancellaria datis contrarias esse scivero. Membranas item nullas unquam tradam præterquam papyreas, idq; sciente tantum aut jubente Regiæ Maiestate. Consilium fidele Maiestati Suae & Reipublicæ præstabo, neq; ulla unquam Secreta, quæ mihi communicata fuerint præter Suae Maiestatis voluntatem & mandatum revelabo: & pericula omnia, quæ imminere vel ejus Maiestati vel Regno undecunq;

cunq̃ scivero & cognovero, Maiestati eius deferam, & pro posse meo avertam. Sis me Deus adiuvet & hæc Sancta Evangelia.

XIX. THESAURARIUS est promus & condus Thesauri, & Magister Officinæ monetariæ, unus in Regno, alter in Magno Ducatu Lithvanix. Traditur autem Thesaurus per quatuor Dignitarios, duos ex Majori, & duos ex Minori Poloniâ, ex Majoribus Consiliariis, qui regestrum ejus conscribunt, atque unum Regi, alterum Thesaurario dant, tertium ipsi asservant. Sigismund. Aug. Anno 1563. Sub dicto Rege Thesaurarius aliarum Dignitatum capax erat, sed idem Rex incompatibilem declaravit. *Constit. Ao. 1567.* Ad excipiendas Thesauri rationes solent in Comitibus nonnulli ex Ordine Senatorio, atque Equestri deputari, vigore *Constit. 1562. 1564.* Juramentum, quo se Thesaurarii obstringunt, ejus est tenoris: Ego N. iuro, quod Serenissimo Principi ac Domino, Domino N. Regi Poloniæ & Maiestatis eius Successoribus, ac Regno Poloniæ, in hoc Officio Thesaurarius mihi commissus fidelis ero, illudq̃ summâ fide & diligentiam administrabo, non privati mei questus, sed dignitatis tantum & utilitatis Maiestatis Regiæ & Regni Poloniæ gratiâ, coronam & alia insignia Regni, Privi-

legia & thesauros omnes Regni diligenter conservabo. Reditus omnes & singulos Regni, & omnia quæ ad fiscum Regni pertinent, summâ curâ & fidelitate exigam & dispensabo. Curam monetæ cudendæ, quando usus postula verit, rationes ærarii, expeditiones militum, Aulicorum, Legatorum, & omnium eorum negotiorum, quæ ad usus privatos & publicos Maiestatis Regiæ & Regni Poloniæ pertinent, cæteraque omnia mei officii munia & onera fideliter, & secundum præscriptum Statutorum Regni procurabo, idq; non sine mandato Maiestatis Regiæ & Consilio Consiliariorum & Officialium Regni. In consilio Maiestatis Regiæ & Regni Poloniæ fidele consilium dabo. Nulla secreta, quæ mihi à Maiestate Regiâ vel à Senatoribus Regni communicata fuerint, præter voluntatē, & in præiudicium Maiestatis Regiæ & Regni Poloniæ revelabo. Pericula omnia, quæ imminere Regno & Regi Poloniæ puta vero, Maiestati Suae & Senatoribus Regni indicabo, & pro posse meo avertam. Sic me DEUS adiuvet, & Sancta DEI Crux!

XXX. Proximè Thesaurarios in confessu Mareschalli Curix sequuntur, qui absentibus supremis, ea omnia, de quibus suprâ actum est, negotia administrant. Si vacat officium Mareschalli Supremi, non est de necessitate, ut pro Successore Mareschallus Curix denominetur.

CAP. VII.

DE ORDINE EQUESTRI
sive NOBILITATE.

I.

Tertium in Republicâ nostrâ Ordinem constituit Nobilitas, ad regimen & defensionem cœteræ multitudinis segregata.

II. Nobilitas nova Regiæ potentia ex Consensu Comitiorum, Opus est, antiqua verò temporis solius. Olim Nobilitates à Regibus per Diplomata concedebantur, postea jussu hoc ad Comititia translatum, uti in *Constit.* 1578. cautum, ne plebeji creentur Nobiles, nisi in Comitiiis, cum scitu Dominorum Consiliariorum vel in Exercitu ob strenua facinora. Porro Sigism. III. Anno 1601. constituit, quòd nemini debeant jura Nobilitatis concedi, nisi à Senatu & Nunciis Terrestribus, & in Exercitu à Duce commendatus fuerit, & ita quidem, ut per Constitutionem recipiatur, cum nullæ literæ Nobilitatis validæ esse debeant. Cautum etiam simul est, ne subditus contra voluntatem & consensum Domini ad Nobili-

Nobilitatem evehatur. Deniq; Rex Michaël gloriosæ memoriæ in Pactis Conventis cavit, quod nullos extraneos, vel quemcūq; ad Indigenat⁹, vel Nobilitatis ornamenta promoturus sit, nisi quos Exercituum Duces utriusq; nationis, & Ordines Regni Magnique Ducatus Lithvaniæ commendabunt, eosque qui honores istos sanguine promeruerint, & quorum virtutes in Rempubli-
cam ac merita probata erunt. Creatis verò Nobilibus vel Indigenis officia & beneficia ad tertium gradum conferenda, neque iidem Legationibus obeundis denominandi, exceptis illis, qui de bello optimè meruerunt, & qui tam vitâ, quàm substantiâ Patriam juvarunt, vel juvabunt. In nonnullis adscripta reperitur hæc vox, quòd *ex nunc* habiles esse debeant. Idem etiam promisit modernus Rex Serenissimus. Sed Ao. 1676. constitutum, ut illi, qui jura Nobilitatis ambiunt, à Rege, vel Ducibus Exercituum gentis utriusque prius in Comitiolis commendentur, ibidemque recepti, tandem in Comitiiis generalibus admittantur.

III. Ne autem hæc Virtutis & honoris nomina vilipendio exponantur, non debet Nobilibus ad insignia sua recipere ignobilem, sub amissione

fione propriæ Nobilitatis, de quo forum habebit in Tribunali inter causas officij ad instantiam cujuscunque Nobilis 1633. Vult etiam illa Constitutio, ut circa deductionem Nobilitatis ultra testes, qui in legibus antiquis requiruntur, testimonia authentica literaria, i. e. reformationes, divisiones, & bonorum terrestrium possessiones producantur. Cui verò ignobilitas objicitur, ille non potest objicientem reconventionallyter ignobilitatis arguere, donec priùs seipsum justificaverit. Suprà allegata Constitutio refert quoque modos, quibus Nobilitas amittitur, scilicet si quis mercaturam, cauponariam, vel aliam sordidam artem exerceat. Imò annumeratur etiam gestio Magistratus civilis, contra quod punctum tamen protestationes emanasse asseritur. Hic devenio ad illos, qui declarationem Nobilitatis impetrant, ubi notandum, quòd cum nihil novi obtineant, & avitis gaudeant insignib⁹, Diplomate Regio opus non habeant, nec ipsos lex de novis hominibus afficiat, nam quoniam pro antiquis reputantur, ad quævis munia & officia capaces sunt.

IV. Utut magna Nobilitatis Polonicæ prerogativa sit, tamen juxta *Statutum Alexandri Anno*

1505. etiam ille pro vero Nobili æstimatur, cujus mater est ignobilis, dummodò Pater sit Nobilis. Si cui judicialiter illegitimitas objecta fuerit, & ipse non sufficienter se extricaverit, tunc juxta *Constit. 1578.* nullis immunitatibus & prærogativis Equestri Ordinis gaudeat, tamdiu donec illam maculam legitimè absterferit, nec ipsum Decreta ex condictione obrenta juvare possunt. Nobilitatis & insigniorum cognitio & abjudicatio ad Comititalia Judicia refertur, quamvis ad Tribunal hæc etiam causa spectat. Si quis fraude & dolo se pro Nobili gerat, cum non sit, bonorum privatione punitur, quorum dimidia pars Fisco, dimidia Delatori cedit. Impossessio-natus verò subit pœnam carceris, per dimidium annum. Ad hæc si talis Pseudo Nobilis interficiatur ab aliquo, & contra homicidam agant, quibus competit, tanquam pro capite veri Nobilis, qui declaratus Pseudo Nobilis, nulla pœna contra homicidam decernitur. *Sigism. Aug. in Conv. Varsav. Ao. 1577. & 1589.*

V. Fastigium Equestre populi Poloni pulcherrimum est, uti Romæ titulus civis Romani supra quævis alia agnomina exterarum Nationum præstantissimus & clavis ad honores fuit.

Quam-

Quamvis enim apud nos nonnulli Dignitate præcellant, Jure tamen nihilominus cum aliis æquali continentur. Æqualitate libertas constat, *Ordo ille Seminarium Senatus est, inde ad Primatiale Crucem, Scipionem Mareſchalli, Cancellarii Sigillum, Clavam belli, ad tiaras curulesq; erectos submiſſo capite & de genu populus veneratur. Magnanimi eorum animi magnis honoribus fiunt. Judices Generales Supremum ad Regni Tribunal è media Nobilitate deligimus, qui Majestate ferè Regia decernunt, venerationi sunt, & quos Prætores fecimus, miramur, ut verbis utar felicitis illius Censoris, utpote cujus cenſuram de eligendo Piaſto Respublica campi Electoralis Domina jam bis optimam cenſuit. Hinc etiam in Comitibus Coronationis, cum poſt adeptum Archi-Epiſcopatum Sigillum Regni redderet, inter cætera profitebatur, quòd ſuſtulerit ex Iſraël opprobrium, non poſſe Regem, niſi ex Principibus externis fieri.*

VI. Nullum in Polonia Comitum Ducumve diſcrimen eſt; illos enim ab externis Principibus oblatos titulos Nobilitati Suæ non præferunt, ſed talibus ornamentis inſignitos paritati Juris & poenæ ſubefſe volunt. *Conſtit. 1638. 1641.* Hinc Magnus ille non Poloniæ tantum, ſed & ſe-

culi decus Joannes Zamoyscius supremus Cancellariæ Militiæque Regni Præfectus titulum Ducis, & honorem aurei velleris, quod ipsi à Legato Regis Hispaniæ offerebatur, recusavit, dicens, sibi suisque posteris abundè honorum Regem suum & Patriam suppeditare, si eos mereantur, externos verò honores superfluos, & alienos à dignitate Regis sui & Patriæ legibus videri. Eodem tempore oblatus fuit Firleio Palatino Cracoviensi titulus Comitis, quem etiam pari constantia & laude posthabuit. Sic etiam cum Sigism. I. Viennam Austriæ ad visitandum Maximilianum Imperatorem venisset, & hic Primoribus, (qui cum Rege tunc erant) Ducales, cæteris Comitum obtulisset titulos, responsum est, se gratias habere Cæsareæ Majestati pro isto benevolentia documento, sed Nobilitate contentos velle vivere, nec quicquam alieni legibus Patriæ & æqualitati communi inducere, testante *Fred. in Henrico Valesio p. 74.* Imò ad Nobilitarem æqualitatem, quæ magnis semper titulis par est, conservandam, per *Constitut. Anno 1673.* tituli extranei, ut Principatus, Comitatus, omnesque alii perpetuis temporibus abrogati & sublati sunt, quo nemo ejusmodi titulis, insignibus, supra

supra æqualitatē Nobilitarem in Regno uti au-
sit, sub pœna perpetuæ infamiæ, de quo forum
ad cujusvis instantiam in Tribunali. Tituli au-
tem omnes, qui cum unione Magni Ducatus
Lithvaniæ, uti & Palatinatus Kijoviensis, Volhy-
nensis & Braclaviensis per incorporationem ac-
cesserunt, intacti relinqvuntur, juxta *Constit.* 1638.
1641. Quoniam superius facta est de Comitibus
mentio, adjiciendū hîc esse putavi, quod sub Vla-
dislao Jagellone Rege circa An. 1416. cum ille pri-
vigno suo Joanni Granovio ex Elisabertha Pile-
cia nato Diploma de Comitatu subscripsisset, Al-
bertus Episcopus Cracoviensis & simul Regni
Cancellarius signare noluerit, quod eodem ti-
tulo contra leges ornatus esset. *Herb. in Chronico*
p. 228. Antiquius autem Comitum & Baronum
titulus tribuebatur omnibus, qui cum dignitate
vel Magistratu aliquo aulæ Regis aderant. Un-
dè in Legibus sæpè invenies, Proceres, Comites,
Barones, Regni Poloniæ, qui tamen non hære-
ditarii, sed honorarii erant.

VII. Prærogativæ autem Nobilitatis hæ po-
tissimùm sunt:

1. Libera Regis Electio, quæ non multorum
sed singulorum fit suffragiis, nemine contradi-

cente. Sicut in Comitibus Arragonum uno consultis contraveniente, omnes dissentire videbantur. Hinc etiam non cuiusvis conceditur hanc adire Corynthus; Duces enim Masoviae licet Principes essent Indigenae Regni vetustissimi generis, & locum in consiliis, Terrarum Conventibus & Comitibus haberent, voce tamen eligendi Regis destituebantur. *Przylusius fol. 784.* Sic & Princeps Carolus Ferdinandus in numerum Consiliariorum Regni admissus est, impetrato consensu ad Episcopatum Plocensem, Jus nominandi, inaugurandi, coronandi Regis, eidem concessum non est, juxta *Constit. 1641.* Imò Princeps ille nunquam locum in Senatu sibi competentem occupavit, eminentiam Domus Regiae conservando. Sub Inter Regno Sigism. III. Anno 1642. Cosacis Zaporovianis, qui per Nuncios suos ad danda suffragia in Electione Regis admitti petierunt, severius, ut decebat, responsum fuit, nempe Cosacis ex plebe collectis nullas partes in Consiliis publicis, nec in Electione Regis competere, quae soli Senatui ac Ordini Nobilium convenirent, referente *Piasccio in Chron. sub dicto Anno.* Idem ipsis sub Inter Regno post Abdicationem Regis Joannis Casimiri Ao. 1669. responsi

responsi loco dabatur, cum per Deputatos ab Archi-Episcopo sciscitarentur, num gavisuri essent in futura Electione aliquo suffragio. Magnum certè libertatis, quæ inter præcipua animi humani bona censentur, momentum est, illi parere, quem spontè elegeris. Quàm ingens bonum & donum sit libera animi Electio ipse DEUS monstrat, dum nemini nisi solis Regibus, scilicet Davidi, Salomoni, Achæ, & Ezechix, gratiam eligendarum rerum fecisse ex Scriptura pateat.

2. Quod Nobilis possessionatus non adjudicandus carceri à Rege, nisi Jure victus, *Constitut.* Anno 1550. præterquam in publico maleficio, *Herburtus fol. 103.* vel in Regestris maleficorum ter descriptus sit; dedit autem hoc Privilegium Nobilitati Vladislaus Jagello Anno 1430. Fundamentalis hæc libertatis Nobilium, & in Capitulatione Regia juramento comprobata lex est. Nobilis Nobilem captivans incurrit pœnam, centum viginti marcarum ac in fundo sessionis turricæ, per unum annum pro pœna publica, quod æqualem sibi captivaverit, & deniq; triplicato temporis spatio, quo alium detinuit, detineri debet sub pœna infamiæ. Damna etiam
refun-

refundere tenetur, Sigism. III. 1588. Idem intelligendum de Capitaneo, qui sub prætextu Officii Nobilem captivavit, excepto jure victo & recenti crimine, *ibidem*.

3. Quod Milites in bonis Nobilium nullas Stationes habeant, sed ex foro vivant. Sigism. Anno 1588. & Joann. Casimir. Anno 1650. sub pœna infamiæ prævia Citatione vindicanda, & in *Constit. Ao. 1659.* sub pœna bis mille marcarum & triplici refusione damnorum, & novissimè sub pœna capitis irremissibili; Forum injuriatis assignatur in Tribunali ex regeſtro militarium. *Constit. 1678. p. 26.*

4. Quod Nobiles in subditos, uti olim Romani in servos, jus vitæ & necis antiquitus habeant.

5. Quod si in fundis Nobilium metalli, vel salis fodinæ, aut simile quid reperiatur, redditus ad Dominum fundi spectent. *Pacta Convent. Sereniss. Joann. III.* Olim tantum specialibus privilegiis Regum Poloniæ hujusmodi Regalia, quærendi metalla concedebantur, postea per *Constitut. Anni 1576.* cautum, quod Nobilitas omnes utilitates ex fundis suis liberè recipiat, vid. *Lipsk. in Observat. Pract.*

6. Quod

6. Quòd Domus Nobilis instar asyli sit, ubi facinorosi arrestari, vi autem illicò extrahi nequeunt.

7. Quòd Nobiles non adstricti sint vias publicas juri stapulæ assignatas observare, de quo *Constit. 1565.* prolixius agit; exponendo Civitatum desuper privilegia.

8. Si extraneus aliquis in bonis Nobilium steriliter moriatur, bona ejus non fisco Regio aut Reipublicæ, sed Domino fundi cedunt, quod jus caduci alibi inter Regalia recensetur. *Constit. Anno 1588.*

9. Quod Nobilis ægrotans coram Delegato Regio recognovit, adeò firmum & validum æstimatur, ac si judicio actisque publicis insinuatum esset, prout ex *Statut. Sigism. August. Anno 1550.* à Lipsio in *Observationibus* pag. 181. allegato videre licet. Aliàs verò non est licitum, ut officium ad quempiam proficiscatur pro recipiendo actu aliquo *dict. Sigism. August. 1550.*

10. Quòd Nobili sine liberis defuncto, si cognati usq; ad octavum gradum inclusivè supersint, Rex extraneo bona ejus jure caduco non conferat. *Sigism. III. in Constit. Anni 1588.*

11. Inter privilegia Ordinis Equestris etiam

hoc est, quòd non plebejæ sed Nobiles tantum personæ ad Ecclesias Cathedrales recipiantur, *Constit.* 1550. Theologiæ & Jurisprudentiæ Doctoribus aliquot exceptis.

12. Nobilibus certa quantitas salis, (suchodniowa) dicitur viliori venditur pretio ex salinis Bochneri Anno 1252. Vielicen: Anno 139. inventis, ut & ex Oeconomia Samboriensi, vid. *Constit.* 1654. Hoc verò beneficium omni Nobili scilicet possessionato inservit, nam ad usum prædiorum seu villarum datur. Proximiores Palatinatus pro eo mittere tenentur remotioribus. Rex salem ad certa loca devehi curat, vid. *Pacta Conventa*.

13. Quòd Nobilitas legi sumptuariæ non subiaceat, vid. *Constit.* 1613. 1629. Lex sumptuaria.

14. Quòd Judex Civilis in Civitatibus, vel Oppidis Regni in subditos vel res Nobilium arresta concedere non possit ratione quorumvis debitorum, vid. *Czaracki processu Civili parte 1. titulo 8.*

De immunitatibus à teloniis *infra sub tit. de Jure tributorum dicetur, lib. II. c. 5.*

De privilegio bona terrestria possidendi, vid. *infra c. 9. de Civitatibus.*

Hæ & aliæ prærogativæ Nobilibus Polonis concessæ sunt, quia membra Principis sunt, & pro

pro salute Regis & Reipublicæ excubant, atque cervicibus suis Regnum à casibus bellicis defendunt, de quo infra *sub tit. de jure Armor.* Maxime autem per electiones Regum liberarum, libertas Nobilitatis Polonæ crevit.

VIII. Postquam supra c. 6. Ordinis Senatorii Officiales exhibui, jam de aliis Officialibus extra eundem Ordinem positis, hîc agendum venit. Sunt autem trifariam divisi, alii totius Regni, & Magni Ducatus Lithvaniæ, alii Curia, alii Palatinatum, Terrarum vel Castrenses Officiales.

IX. Ad primam & secundam divisionem, pertinent:

SECRETARIUS MAJOR, unus Regni, alter Magni Ducatus Lithvaniæ, uterque Spiritualis. Admittuntur hi ad secretiora Consilia, expeditionesque publicas, eorumque conscii sunt, quæ Cancellariis & Vice-Cancellariis panduntur, atque adeò officium illorum est gradus quidam ad dignitatem Cancellariatus & Pro-Cancellariatus assequendam. *Alex. in Conv. Petricov. Anno 1504.*

REFERENDARIJ Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ, quorum utrobique unus Spiritualis,

alter Secularis est. Nomen à referendo acceperunt, quia referunt Principi desideria supplicum, & mandata Principis, sive sacras iussiones insinuant. Antiquum hoc & Romanis usitatum fuisse munus, constat ex Novella X. ubi plenius Referendarii sacri Palatii nuncupantur. Habent illi eam prærogativam, quòd licet non sint Ordinis Senatorii, in Judiciis tamen Relationum cum Senatoribus assideant, votumq; suum expediant, ac sententiam Regiam partibus litigantibus annuntiant, illiusque contenta Notario Decretorum extradunt, *Constit. 1550.* Habent illi judicia de colonis & glebæ in bonis Regalibus adscriptis.

EXERCITUUM Duces Generales ac Campiductores bini in Regno & M. D. Læ. Cum in Senatu locum non habeant, Christophorus Radzivillex existens Dux Campestris Lithvaniæ Ao. 1632. in Conventu Regni Generali functus est officio Mareschalli Ordinis Equestris. Nec est, quòd miretur quispiam tam amplas Dignitates in Senatu non censi, Senatoribus namque conferuntur, vel etiam Dignitas Senatoria confertur simul. Majores nostri, (ait *Starovolscius Instit. Rei Milit. lib. 8.*) nusquam bellorum Duces perpetuos

tuos habuerunt, Poloniæque jam coronati Reges ad tempus Duces Exercitibus præficiabant. Primus Joannes Tarnovius à Sigism. I. perpetuus Exercituum Dux creatus fuit. In Lithvania verò à Jagellone Rege statim Radzivilius Nicolaus I. perpetua militiæ Præfectura donatus erat, Campi Ductori æqualis potestas cum Supremo Duce concessa fuit Anno 1653. Sed anno sequenti retractatum, & uterque penes jura antiqua conservatus est, ut videlicet nonnisi in absentia Supremi Ducis æqualem Campi Ductor haberet potestatem, juxta *Constit.* 1601. Quicquid decernebant in Ordine ad disciplinam militarem, id robur Comitiorum habebat, *Constit.* 1590. p. 569. 570. Quæ potestas licet anno subsequenti restricta fuerit, anno tamen 1620. p. 13. redintegrata legitur, cum disciplina militaris firmamentum sit Imperii.

Dignum hic observatione est, quòd Sigism. III. cum Exercituum Dux Zoskiewski, Atavus moderni feliciter Regnantis Joannis III. Ceczoræ occubuisset, post duodecim demùm annos, cum jam in agone vitæ esset, Koniecpolscio hanc functionem concesserit. Quod exemplum allegabat Trzebicius Episcopus Cracoviensis, cum

in Comitii Coronationis proponeret, ex publico commodo fore, ut Sacra Regia Majestas heroicum illud munus penes se retineret, quod tamen Illustrissimo Duci Wisniovecio tunc Belzensi, nunc Cracoviensi Palatino, & hujus officium scil. Ducis Campestris Illustrissimo Domino Jablonovio Palatino Russiæ cum pristinis juribus, (sine circumscriptione temporis ex suggestu legis Anni 1673. p. 2.) conferebat. Non indignum quoq; hîc notatu, quòd Ao. 1579. Supremus Dux Exercitus Lithvanici fuerit Nicolaus Radzivill, Palatinatus Vlnensis & Dux Campestris filius ejus Christophorus.

SUCCAMERARIUS Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ. Horum officium in Aula Regia magnam præ se fert auctoritatem. Ab illis enim audientiæ apud Regem procurantur, qui etiam in secretis adesse consiliis facultatem habent. Incumbit ipsis pro ratione officii & familiaritate cubiculi Regii suspiciosa omnia Ordinibus denuntiare. Ideò discessus Regis Henrici non leviter affecerat Archi-Camerarium (erat tùm in officio Joannes Tenczinskius) ne pro officio suo in conscientiam facti traheretur.

The-

Thesaurarius Curiae Regni & Magni Ducatus Lithvaniae.

Vexillifer Regni & M. D. Læ.

Ensisfer Regni & M. D. Læ.

Præfectus Stabuli Regni & M. D. Læ.

Pocillator Regni & M. D. Læ.

Incisor Regni & M. D. Læ.

Dapifer Regni & M. D. Læ.

Subdapifer Regni & M. D. Læ.

Pincerna Regni & M. D. Læ.

Præfectus Culinae Regni & M. D. Læ.

Notarius Campestris Regni & M. D. Læ.

de quo videatur *Constit.* 1621, & 1628.

Quòd hoc munus non sit cum Digni-

tate Senatoriâ compatibile, cavet *Con-*

stitutio Anno 1633. p. 19.

Magister Artilleriae Regni & M. D. Læ.

quæ functio cum dignitate Senatoria

compatibilis est.

Præ-

Præfectus Castrorum Regni & M. D. Læ.

Præfectus Vigilum Regni & M. D. Læ.

Notarii Quatuor M. D. Læ.

Regentes Cancellariæ Majoris & Minoris in Regno & M. D. Læ.

Instigator Regni & M. D. Læ.

Notarius Decretorum Curia Regni & M. D. Læ. qui suos habent Regentes.

Venator Regni & M. D. Læ.

Notarius Thesauri Regni Supremus.

Vexillifer Curia Regni & M. D. Læ.

Vice-Præfectus Stabuli Regni & M. D. Lithuaniae.

Vice-Instigator Regni & M. D. Læ.

Hæc est consignatio Officialium Regni & M. D. Læ. quos, cum nonnulli inter se de Ordine non convenient, sine nominibus & cognominibus apposui, nemini faciendo præjudicium.

X. Ad tertiam Classem spectant:

Succamerarius, sive finium regundorum
Prætor.

Capi-

Capitaneus cum Jurisdictione.

Vexillifer.

Judex Terrestris.

Dapifer.

Pocillator.

Sub-Judex Terrestris.

Subdapifer.

Pincerna.

Venator.

Tribunus.

Notarius Terrestris.

Ensifer.

Tribuni alii minores.

Quæstores sive custodes Thesauri.

Et in Mazoviâ Judex Castrensis ante Notarium
juxta excepta. Ordo hic habetur in *Constit. Anni*
1611. 1635. 1638. quæ reassumpta *do.* 1647. p. 18.

Circa Succamerarios sciendum, quòd cum
Reges quotannis Provincias Regni obierint, ve-

rissimile sit, eosdem cubiculi Regii fuisse custodes. De Judiciis ipsorum *vide infra*.

De Capitaneis notandum, quòd licet Ordo Officialium in *Constit.* 1611. descriptus per *Constit.* Anni 1613. mutatus sit, & Terrestris Officiales Castrensibus præferantur, Capitaneus tamen excipitur. Sunt autem Capitanei Arcium & Bonorum Regalium Præfecti. Redituum ex iisdem quartam partem, (quæ ita intelligitur, ut primò pro alendo Tenutario juxta revisionem, pars seponatur, ex reliquo demùm Quarta currat, *Constit.* Ao. 1562.) ex Ordinatione Sigism. Aug. securitati Patriæ providendæ contra excursiones Tartarorū pro alendo milite quartiano, pendunt. Quæ Quarta per Institutionem Oeconomix bellicæ Ao. 1638. factam, duplicata est. Utraq; verò (tempore pacis circa Festū Pentecostes in fisco Arcis Ravensis in præsentia non tantum Thesaurarii sed etiam duorum ex Senatorio, atq; duorum ex Ordine Equestri Majoris & Minoris Poloniæ, deponenda,) ut successu temporis augeatur, singulis quinquenniis constituuntur certi bonorum Regalium Lustratores. *Constit.* 1562. Novi Donatarii & Cessionarii de bonis Regalibus primo anno

no quadruplam Quartam Thesauro Regni tempore & loco designato inferre tenentur, vigore *Constit. Anni 1658.* Ad cujus custodiam præter supradictos etiam Capitaneus loci *Constit. 1508.* pertinet. Præcustoditiones juris de Quarta vid. in *Constit. 1667.* Si quis verò injustè delatus fuerit, Notarius Thesauri poenà mille marcarum debet condemnari, *Constit. 1673.* Nemo autem duos Capitaneatus Juridicos obtinere potest, *Constit. 1652.* Nec ejusmodi Præfecturæ, quæ brachium Regale repræsentant, minorennibus, sed tantum viris de Republicâ benè meritis conferendæ sunt, *Constit. 1589.* Quia etiam Pater & filius una & eadem persona esse censentur, statuit *Sigism. I. Petricoviæ,* quòd si Pater in aliqua terra fuerit ad Palatinatum evectus, filius in eadem Terra vel Palatinatu Capitaneatus officium habere non possit. Si Capitaneus vel Notarius causa legali impeditus Judiciis adesse nequeat, solent ex consensu Comitiorum Surrogatores admitti, cujus exempla in *Constit. Anni 1621. & 1673.* aliisque extant. De Judiciis Capitanealibus & Vice-Capitanealibus *infra lib. 3.* Vice-Capitaneum autem non Rex, neque Nobilitas,

tas, sed Capitaneus constituit. Capitanei sine jurisdictione sunt Bonorum Regionum, Tenuarii, nullam jurisdictionem annexam habentes, idè ejusmodi Capitaneatus Nobilibus etsi in illa Terra non possessionatis, conferre licitum est, *Sigism. Aug. 1562.* Post mortem Præfecti, Thesaurarius ab hæredibus defuncti ea bona recipit, secundum inventarium possessori datum, tenetque donec Rex eadem cui contulerit, tunc novo donatario tradit conscripto inventario, *Constit. Anni 1652.* In Capitaneatibus finitimis Ukrainæ Palatinatus Russiæ & Podoliæ uxor Jus communicativum habere non potest per *Constit. 1662.* quia Capitanei ipsi residere tenentur, *ibid.* sub pœnâ privationis Capitaneatus, *Confœderat. Anni 1668.* Ad amplianda etiam benè meritorum præmia constitutum est; ne uxor post fata mariti duos Capitaneatus vel advitalitates teneret; *Constit. Anni 1662. p. 9.* Jam autem hæreditario nonnisi ex consensu Ordinum dantur. Ita in Comitibus Anno 1588. Joanni Zamoyski Regni Cancellario, & Exercituum Duci, bona Regalia, Zamech & Kressow, ob maxima ejusdem erga Rempublicam merita in vim donationis

tionis hæreditariæ tradita sunt. Simile exemplum Anno 1631. ubi Alexandro Gafiewski Palatino Smolenscensi, certa in eodem Palatinatu bona jure perpetuo data sunt; Sic Anno 1661. Domino Palatino Russiæ Stephano Czarnecki, Achilli Sarmatico, ad perpetuam meritorum, ingentium memoriam, Capitaneatus Tykocinensis, jure hæreditario datus & concessus est, vid. *Constit. Anni 1661.* De quatuor Candidatis ad Officia Judicis, Subjudicis & Notarii, per Electionem Nobilitatis, Regi præsentandis, cavet *Constitutio 1550.* juxta quam Rex unum eligit confirmatque. In Lithvania non sunt Districtuum Castellani; extant MARESCHALLI, perpetui Comitiorum Directores, scilicet, Osmianensis, Lidenensis, Braclaviensis, Grodnensis, Caunensis, Vpitenensis, Slonimensis, Woskovienensis, Orszanensis, Pincensis, Mozyrensis, Rzeczycensis; Deinde etiam ibidem reperiuntur TIWUNI Ciwunowie, ut sunt Vilnensis, Trocensis, & Eyrogalensis, qui juxta *Constit. 1598.* Officiales Terrestres præcedunt. Item TIWUNUS in Magna Dyrvian in Minore Dyrvian, Retoviensis, Vzuventensis, Tuverensis, Berzanensis, Korzenensis, Schaudoviensis, & alii. Olim habebant jus vitæ

& necis. Cùm hi Officiales non sint jurati, incompatibilitati haud subjacent. Est porro in Palatinatu Lithvaniz Officialis, Horodniczii id est Burggravius dictus, locum habens post Notarium Terrestrem, *Constit.* 1667. & 1676.

XI. Magistratus Castrenses sunt sequentes:

Capitaneus cum Jurisdictione.

Capitaneus sine Jurisdictione.

Burggravius.

Vice-Capitaneus.

Judex Castrensis.

Notarius Castrensis, qui suum Vice-Notarium, sed Nobilem possessionatum, habere potest. Vid. plura *infra de Judiciis Terrestr. & Castrensibus.*

CAP. VIII.

DE COMITIBUS.

I.

Tres illi Reipublicæ Status & Ordines, tam propter consultationem de Republica, quàm propter

propter Judicia habenda conveniunt ad Comit-
tia Regni Generalia, ante quæ, indulgente Si-
gismundo I. Anno 1522. Conventus particulares ha-
bentur, & hi sex septimanis Comitiam antece-
dunt, Anno 1613. & antequam celebrentur, dua-
bus vel tribus septimanis publicantur, Anno 1567.
& 1589.

II. MINORIS POLONIÆ CONVEN- TUS PARTICULARES OMNES UNA DIE INDICUNTUR.

Palatinatus Cracoviensis Proszoviæ Ge-
neralem Conventum peragit, quem Comitola
Osviecimensia & Zatoriensia, in Oppido Zator
tribus diebus præcedere debent, *Constit. Anni*
1581. & 1616. in *Constit. Anni 1635. p. 26.* octo dies
præfiniti sunt. Dicitur Palatinatus mittit sex Nun-
tios, Ducatus verò Osvecinensis & Zatoriensis
unum nominat, ubi notandum, quòd Rex ad
Conventum Zatoriensem non mittat Nuncium,
sed Capitaneum Osvecinensem literis instruat,
quibus de rebus Nobilitati deliberandum ve-
niat. *Constit. Anno 1581.*

Palatinatus Sendomiriensis in Oppido
Opa-

Opatow, eligit sex Nuntios. Lublinensis Lublini, mittit tres Nuncios.

Palatinatus Russiæ celebrat Conventus particulares; videlicet Leopoliens. Præmisliens. & Sanocens. Districtus Wisniensis Wisniæ, Haliciensis Haliciæ, Chelmenensis Chelmæ. Generalis autem Wisniæ, per *Constit. Anni 1635. p. 36.* peragitur. Nuncios creat quatuordecim.

Palatinatus Belzensis convenit in Oppido Belza, quatuor mittit Nuntios.

Palatinatus Podoliæ Cameneci solebat habere Conventus suos ante & post Comitiales, qui postea Haliciam translati, sed cum hoc Oppidum ruinas passum sit, ideo Leopoli eousque celebrandi sunt, donec Halicia restauretur, juxta *Constit. 1677. p. 18.*

Palatinatus Kijoviæ Zytomiriæ, sex denominat.

Palatinatus Volhyniæ in Civitate Luceoriensi, sex.

Palatinatus Braclaviensis in Opp. Winnica, duos.

Pala-

Palatinatus Czernichoviensis Wlodzimiriæ, quatuor Nuncios eligit, vid. *Constit.* 1659.
& Anno 1667. p. 53.

III. MAJORIS POLONIÆ CON-
VENTUS PARTICULARES, ITIDEM
OMNES UNA DIE INDI-
CUNTUR.

Palatinatui Posnaniensi & Calissiensis
in Oppido Szreda, ubi nominantur duodecim
Nuncii.

Siradiensi in Opp. Sadek, qui quatuor eligit.
Terræ Vielunensi in Oppido Vielun, mir-
tit duos.

Palatinatui Lenciciensi in Opp. Lencie,
quatuor.

Palatinatui Brzeſtensi & Inovladislavi-
ensi in Cujavien, in Opp. Radziejovo, nomi-
nat quatuor Nuntios.

Terræ Dobrynensi in Opp. Lipno, duos
creat Nuncios.

Z

Pala-

Palatinatui Plocensi in Oppido Radziadz, tres mittit.

Palatinatus Ravenfis in tribus locis habere confuevit Conuentus fuos, diftrictus Ravenfis Ravæ, Sochaczoviensis in Oppido Sochaczewo, diftrictus Goflinenfis Gombini, in univerfum ſex mittit. Podlachia Palatinatus habet tres terras, inter quas Terra Drohicenfis Conuentum habet Drohicini, Mielnicenfis in Oppido Mielnik, Terra Bielfcenfis in Oppido Bransk, quælibet terra duos eligit, & ita ſex mittuntur Nuncii. Mazovia cum Podlachia uno die fuos habet Conuentus. Terra Cyrnenfis Cyrnæ, Varſavienfis Varſaviæ, Wyſnienfis Wyſnæ, Wyſzogrodienfis Wyſzogrodia, Zakrocimienfis Zakrocimii, Ciechanoviensis Ciechanovia, Lomzenfis Lomzæ, Rozanenfis Rozanii, Livenfis Livæ, Nurenfis in Oppido Nur, quælibet Terra duos creat Nuncios, atque ſic in univerſum viginti ad Comitia expedit. Generalis Conuentus Varſaviæ eo die, quo in majori Polonia Generalis in Opp. Koſo, & in minori Polonia in Oppido Corczyn, vigore Conſtit. Anno 1576. & Anno 1613. habendus eſt.

De

De Prussia hîc quædam in specie notanda sunt: Olim Pruthenici Senatores nec Senatum, nec Comitia frequentabant. Succedente tamen tempore (sub Sigism. Augusto fortè) sensim plerique comparuerunt, & Nuncii quoque eligi cœperunt. Succamerarii etiam Atrium Nobilitatis in Comitiiis intrant; Civitatum autem Delegati nec in hoc, nec Senatorio (ad quod in Prussia pertinent) comparent. Quando in Regno Comitia celebrari debent, expediuntur ad Culmensensem, Mariæburgensem, & Pomeraniæ Palatinos singulæ universales literæ, latino idiomate, ut, pro more solito, Conventus particulares præfigant. Aliæ etiam binæ literæ, sed Polonico scriptæ sermone, ad Varmiensem & Culmensensem Episcopos mittuntur. Actis Conventibus particularibus Varmiensis tanquam Præses Terrarum Prussiæ Statibus & Ordinibus, (inter quos etiam Civitates Majores sunt, Thorunium, Elbinga, & Gedanum) Conventum Generalem, alternatim Mariæburgi & Grudenti, celebrandum indicit. Ubi postquam convenerunt ad locum, audito sacro Nobilitas Mareschallum eligit, & deindè Nuncius Regius, ad quem à Rege Literæ Polonico, credentiales

autem Latino idiomate scriptæ mittuntur, in plenum confessum Statuum solenniter introdu-
citur. Factâ propositione, & exhibitâ instructi-
one Latinâ, Nuntius Regius eâdem pompâ re-
ducitur, nec postea in Confessum Ordinum nisi
sub ipsum Conventûs finem, revertitur. Post
discessum Nuntii Regii dividuntur conclavia. In
superiori ad caput mensæ duo illi Episcopi, ex
alterâ parte tres Palatini, tres Castellani, & tres
Succamerarii, ex opposito bini Delegati mayo-
rum Civitatum assident. In conclavi inferiori
hodiè sola Nobilitas (exclusis jam minoribus Ci-
vitatibus,) votum habet. Excussis denique re-
bus, quæ ad consultationem pertinent, jungun-
tur iterum duo ista conclavia, ita ut Director ad
mensam Senatoriam aliique juxta ipsum Nun-
cii, reliqui in appositis subselliis confideant, do-
nec prævio consensu Ordinum Laudum com-
mune per Secretarium Thorunensem conscri-
batur, idque Latino idiomate, quo etiam in vo-
tis suis Urbium Delegati utuntur. Numerus
Nuntiorum in Prussia non est circumscriptus. Ex
Instructione ad Comitiam Grodnensia numeravi
in universum viginti novem, nimirum ex Palati-
natu Culmensi undecim, ex Mariæburgensi duos,

ex

ex Palatinatus Pomeraniæ Districtu Dirschavien-
si octo, ex Districtu Svecensi tres, ex Districtu
Tucholiensi tres, ex Districtu Czluchoviensi
unum, ex Districtu Mirachoviensi unum.

IV. PALATINATUUM ET DISTRI- CTUUM MAGNIDUCATUS LITHVA- NIÆ CONVENTUS.

Palatinatus Vilnensis congregatur
Vilnæ, duos Nuntios eligit.

Districtus Osmianensis Osmianæ,
duos.

Districtus Lidenensis Lidæ, duos.

Districtus Wielkomirienensis Wielko-
miriæ, duos.

Districtus Braclaviensis Braclaviæ,
duos.

Palatinatus Trocensis in Civitate Tro-
censi, duos.

Territorium Grodnense Grodnæ,
duos.

Territorium Caunense, in Civitate
Caunensi, duos.

Territorium Vpicense in Opp. Vpi-
censi, duos.

Ducatus Samogitiæ Comitola sua,
peragit Rozienis, in quibus duos eligit
Nuncios.

Palatinatus Smolenscensis & Distri-
ctus Staroduboviensis Vilnæ, durante armi-
stitio cum Magno Duce Moscoviæ, per *Constit.*
Anni 1667. pag. 78. duos ex Palatinatu, & totidem
ex Districtu Staroduboviensi mittit.

Palatinatus Novogrodensis in Oppido
Novogrod, duos eligit Nuntios.

Districtus Slonimensis in Oppido Slo-
nimensi, duos.

Districtus Volkoviscensis in Oppido
Vilkoviscensi, duos.

Palatinatus Polocensis Polocii, duos.

Palatinatus Witebscensis Witebscii,
duos. Districtus

Districtus Orszanensis in Oppido Orszanensi, duos.

Palatinatus Brestensis Brescii, duos.

Districtus Pinscensis Pinscii, duos.

Palatinatus Mscislaviensis Mscislavii, duos.

Palatinatus Minscensis Minscii, duos.

Districtus Mozyrensis Mozyri, duos.

Districtus Rzecensis Rohaczewiæ, duos.

Livonia Düneburgi in loco Territorii solito, per *Constit. Anni 1673. p. 24.* sex creat Nuntios, vid. *plura infra de Livonia.*

V. Antequam Conventus in locis enumeratis celebrentur, præmittuntur Literæ Universales Regiæ ad Officia Castrensia duabus vel tribus septimanis, ut jam supra dictum. Literæ istæ posthac ad Senatores & Officiales per Ministerialem expediuntur, atque etiam in foro Urbium ac Oppidorum per eundem Ministerialem publicantur, & templorum valvis affiguntur,

tur, ut tempus & causa Comitiorum innotescat. Conveniunt ergo præfixo die locisq; solitis non modò Nobiles, sed etiam Senatores ejusdem Palatinatus vel Districtus, quibus Capitaneus assignat hospitia ex Officio. Priusquam autem ad Consultationes descendunt, à Sacris faciunt initium, ac deindè Mareschallum sive Directorem eligunt. In Districtibus tamen Lithvanicis supra recensitis perpetui sunt Mareschalli, qui hoc munus, quousque vivunt, exercent. Ad Comitola ista mittit Rex Delegatum suum, qui à primo Senatore vel Officiali excipitur, & honore supremi loci afficitur. Hic habita prius Oratione instructionem prælegit, de cujus articulis aliisque etiam rebus postea per vota deliberatur. Postquam de certis Punctis conventum est, consignantur illa à Mareschallo, & tandem iterum ad trutinam recitantur. Palatinatus tamen Poseniensis & Calisiensis, utut *Constitutionem Anni 1616.* receperit, extra Templum convenit & consultat.

VI. His ita peractis Nuncii Terrestres ex Ordine Equestri non autem Senatorio eliguntur, Mos iste temporibus Casimiri Jagellonidis Secul. XV. introductus. Cùm enim illo tempore
finito

finito tredecim annorum bello contra Cruciferos gesto, tributum ad exsolvenda stipendia militum à Minori Polonia exigeretur, noluit illud sine Majori sciscere, quare placuit è Palatinatibus Nuntios ad Comitìa Petricoviensia expediri. Posterioribus temporibus hoc ita inolevit, ut citra ejusmodi Nuncios nulla Comitìa legitima habeantur, neque tributum decerni, ac ne lex quidem ulla ferri possit. Eliguntur autem Viri possessionati nulla infamià & bannitione notati, idque pluribus calculis, *Constit. Anno 1631.* Non tamen actionem & causam judicariam in iisdem Comitiiis habentes, *Constit. Anno 1540.* Præprimis si circa Electionem Contradictio intercesserit *Anno 1601.* neq; Exactores Contributionum, nisi factâ plenariâ satisfactione Thesauro, & si electi fuerint, locum tamen inter Nuncios habere nequeunt, nam propter ejusmodi privata, solent negotia publica pati difficultates. De Deputatis Tribunalitiis, Nunciis Terrestribus, & militaribus, extrat in novella lege 1679. p. 9. explicatio, quod nemo qui est Deputatus (licet ipso actu ad Tribunal non assideat) debeat in Nuncium eligi, nisi post expirationem functionis suæ; Idem etiam statuitur

de Nuncio, quòd non debeat fieri Deputatus, nisi post Comitola Relationis tam in Regno, quàm magno Ducatu Lithvanix, quicunq; verò in præjudicium hujus Constitutionis sese eligi permittat, non debet capax esse sessionis Comitialis & Tribunalitix, sed ad primam objectionem, dummodò legitimè deductam, ex utraq; statione removeri. Hoc etiam extenditur ad Nuncium Terreſtrem, cujuscunque nationis functionem ab exercitu habentem. Nec debent eſſe plures ultra conſvetum numerum, *Conſtit. Ao. 1540.* In univerſum autem centum ſexaginta tres numeraveris, exceptis Pruthenicis, quorum numerus, ut ſupra dixi, non eſt definitus. Hi Nuncii ad rem benè gerendam ſub fide, honore, & conſcientia obligantur.

VII. Quod ſuperiùs de Nunciis allegatum eſt, illud etiam ad Senatores deſertur, nam æquè nullus, qui bannitione vel crimine notatur, ad ſeſſionem & jus ſuffragii admittendus eſt. Quod tunc obſervatur, ſi adverſa pars urgeat, probationesque ſufficientes producat.

VIII. Comitia ſunt vel TOGATA vel PALUDATA. Illa frequentia, hæc verò quando interdum Status militari manu ſtipati conveniunt,

unt, uti Anno 1587. electuri Regem & Anno 1592. inquisitionem facturi. Similiter Anno 1607. Rex Sigism. III. & Rokosiani ad Comitiam armati comparuerunt. *Rokosz autem vulgatum nomen est, & tessera Genis Polonicæ, quâ audita, omnis, qui censetur Juris & Status Nobilis, licet sit obligatus obsequio aliqujus Principis & Nobilis, relicto eo, ad communem concurrentis Nobilitatis cætum venire pœnis gravioribus obligatur.* Piascius in Chron. sub Anno 1587.

IX. Locus Comitiorum erat olim in arbitrio Regnantis. Post hæc 1413. constitutum, ut Lublini aut Parczoviæ haberentur. Anno 1540. Petricovia pro iisdem celebrandis electa est. Tandem verò cum Lithvani longius distarent, in gratiam illorum VARSAVIA in medietate Regni sita, Comitibus celebrandis lege definita est Anno 1569. Notatu hic dignissimum, quòd Varavia Centrum sit multarum Residentiarum, scilicet Romanæ, Parisiensis, Londinensis, Moschoviticæ, & Constantinopolitanæ. Aequali distantia, minori tamen extant etiam ab illa, Urbes Stokholmia & Haga Comitibus. Non habentur autem Comitibus Varaviæ, si Causa legitima aliud svaserit, ut ægritudo Regia, Sigism. Anno 1540. Obsidio vel pestilentia, sic tempore Sigism.

Augusti populante peste effectum est, ut nec Comititia Varſaviae indicta haberi potuerint, & Rex ipse ab infecta Urbe ire Kniszinum coactus fuerit. Ob eandem etiam causam Ao. 1653. Brzescii in Magno Ducatu Lithvaniae Comititia celebrata sunt. Cum verò nihil magis uniat animos Civium & consonam reddat Rempublicam, quam æqualitas, autoritate Conventus Regni Anno 1673. in vim Legis perpetuæ constitutum est, ut tertiam imposterum Comititia in M. D. Lithvaniae in Civitate Grodnensi (quæ ad capienda incrementa libertatione trium Annorum donata est) peragerentur, excepto Actu Convocationis sub tempus InterRegni, tum & ipso Actu Electionis & Coronationis, qui in Regno expediri debent, vid. *Constit. dicti Anni 1673.* Hic observandum, quod Serenisf. modernus Rex Joannes III. in *Pact. Convent.* promiserit, se velle etiam tertio quovis Anno in M. D. Lithvaniae residere. Placet hic apponere:

IN-

INSCRIPTIONES GRODNENSES AD FO- RES CURIAE SENATORII.

*Augustum Summis
Poloni ac Lithvani Senatus
Purpuratorum Patrum capitibus
Grodnam reducibus
Assurgo Capitolium.*

*Quod
Obscuro Bellona togæ insidiatrix
Rudera inter condiderat busto
Ac deforme dederat,*

*Hoc
Ad monumentum Pacis
Et Populorum æqualitatis
Ad Sacra*

*Serenissimorum Regum
Michaëlis & Joannis III.*

Comitialia Sancita
Christophorus Pac Cancellarius Magni
Ducatus Lithvaniae
Denis bis vicibus ad Comitia Nuncius,
Brestæ Mareschalcus
Officioso in Patriam cultu suscitavit.
Ita

DEO, Regi, Patriæ, Legi,
Augusto sub scuto, Regali securum
Lilio Paciano decorum
Ærario M. D. Litt. perennabo restauratū.
Agite Polonæ decora Purpuræ
Sanis Consiliis
Regum & Legum Majestatem
fulcite,

Anno Domini M DC LXXVIII. Mense
Xbri circa inchoationem Comitiorum
Die XIV.

Ad Conclave Nuntiorum Terrestrium
Martis

Martis ac Jani delubrum
Polonæ Libertatis domicilium.
Hospes ingredi
à Serenissimorum Regum
Michaëlis & Joannis III. beneplacito
Vel inter Decembres pruinas
Serenissimum.
Vos ô Cives
Rerum hic præclarè gerendarum
Claritudine Loco Lucem addite,
Omnia acturi benè
Cum in commune bonum semper
dicetis unum,
Si idem omnes quod rectum sentitis
Singuli.
Hanc liberorum Populorum
Reginæ libertati
Publico sumptu erexit Regiam
Christophorus Pac
Can-

Cancellarius M. D. Litt:
Regiam Martem semper secutus
In Sago, Paternis Scipio Vestigiis
In Toga.
Anno Domini M DC LXXVIII. Mense
Xbri circa inchoationem Comitiorum.
Die XIV.

X. Terminus non potest pro die Dominico, vel festo majore præfigi, juxta *Constit. Anni 1591*. Certa etiam iisdem præstituta tempora, nempe ut post decursum ad minimum biennii fierent. *Stephan. Anno 1576. Sigism. III. Anno 1591*. Et quidem per Deliberatorios Senatorum rogatus. Comitiam quippe libertatis servandæ efficacissima media creduntur. Hinc Conventum Regni Generalem, Magnus olim Senator, Illustrissimus Andreas Comes de Leszno, unicum malorum Reipublicæ remedium & anridorum ad conservationem ipsius nominavit. Deinde etiam ideò intra certum tempus Comitiam intimari debent, ut justitia litigantibus administrari possit, de quo *infra de Judiciis Comitialibus*.

XI. Or.

XI. Ordinariis Comitibus præfigitur terminus sex septimanarum: Extraordinaria autem seu duarum vel trium Hebdomadarum Comitibus celebrantur, dum necessitas postulaverit, accedente Consilio Senatorum *Stephan. Anno 1576. & Sigism. III. Anno 1627.* Sed hæc Extraordinaria sub *Vladislao IV. Anno 1637. p. 1.* sublata sunt, nisi in Comitibus ex consensu omnium Ordinum decernantur, vid. *Constit. Anno 1642. Anno 1646. Anno 1647. Anno 1654. & Anno 1662. p. 1. Anno 1652.* indicta quidem fuerunt Comitibus sex septimanarum, sed propter summam Reipublicæ necessitatem ex suffragio Ordinum ad duas tantum septimanas restricta. Sic etiam Comitibus Ordinaria Anno 1668. ad tres septimanas redacta sunt. In ejusmodi Comitibus, nec judicia, nec aliæ res, nisi propter quas præfixa sunt, tractari debent. Refert Dlugossus, ut rem novam & inauditam, quod Comitibus Petricoviensibus Anno 1453. ad novum usque diem duraverint, nostro tempore rarum intra totidem septimanas finire Comitibus, cui excessui *Constitutione Anni 1678.* medela præscripta est.

XII. Quando jam dies Comitibus præfixus adest, Nuntii Terrestres, post auditum sacrum,

conveniunt ad atrium suum, libertatis officinam legum, ubi rarâ aliâs felicitate sentire quæ velis, & quæ sentias, dicere licet. Hinc cum Anno 1673. post Confœderationem Galœbiensem ex multis rationibus Rempublicam perimentibus contra Jus antiquum Nuncii Terrestres mox cum Rege & Senatu consilia inchoarent, cautum Lege, ne hoc exemplum libertatibus nocivum & præjudiciosum in sequelam trahatur. Ante omnia Mareschallus præteritorum Comitiorum, vel eodem absente aut dignitate jam Senatoria ornato, alius interim ex eadem alternata ad novum eligendum, Calculos connotat, quorum pluralitas constituit Directorem, cujus Electio, dum unaquæq; pars pro suo contendit, aliquando contra præscriptum legum extrahitur, adeò, ut testante *Piasccio Anno 1592.* demùm post trium hebdomadarum concertationis, atque adeò elapso dimidio tempore Comitiorum electus fuerit Mareschallus. Ab industria & dexterritate ejusdem exitus Comitiorum potissimùm dependet. Hic in futurum cum Deputatis ad Constitutionem ex Ordine Equestri juramentum præstare tenebitur, cujus rotha in novella lege Anno 1678. extat. Cum autem libertatis inter-

interfit, ut æqualitatis habeatur ratio, idcirco alternatim per nationes: primo ex Minori, secundo ex Majori Polonia, tertio ex Magno Ducatu Lithvaniæ Mareschalci petuntur.

XIII. Postquam Rex desuper in conclavi suo certior est redditus, Nuntii præstituto tempore eundem ore novi Mareschalli publicè salutant, & in tesseram Regalis benevolentiae ad osculum manus admittuntur, præeunte Mareschallo, qui deindè Ordinem ex schedulâ prælegit, observatâ inter Nuncios Palatinatus Cracoviensis & Posnaniensis alternatâ singulis Comitibus. Responder in Regno Regni, in Lithvaniâ Cancellarius eiusdem Ducatus, & dehinc ad propositionem Regis nomine à Cancellario Regni in rebus, quæ ad Regnum & Lithvaniæ, quæ ad Magnum Ducatum pertinent (vigore *Constit.* Anno 1673.) prolatam, postridiè Senatores sua vota expediunt. Porro negotium Vacantiarum, agitur, quæ in Conclavi Nunciorum ex Palatinatu consignatur, de quo infra. Aliquando etiam Mareschallus circa vacantias exponit querelam de hospitibus, pro Nuntiis Terrestribus. Ratio etiam Senatus Consultorum inter Comitibus ultima & præsentia latorum, in facie totius

Reipublicæ redditur, vid *Constit.* Anno 1576. & Anno 1641. Cum juxta Machiavelli præceptum, Leges aliaque de rebus publicis privatisq; studia crebro ad sua initia revocanda sint, placuit, ut juramentum Regis & Pacta Conventa singulis Comitibus, primo statim die, loco articulorum, Mareschalcalium, in præsentia omnium Ordinum legerentur, vid. *Pact. Convent. Serenisf. Joannis III.* Cum inter Conditiones Regum Israëlitarum esset, ut legem describi curarent, eandemque per dies vitæ legerent, quid aliud significabatur, quam ut juxta legem se populumque gubernare discerent?

XIV. De Senatus Consiliis hæc adjicio, quòd sint duplicia, nonnulla ore tenus, alia per literas expediuntur, ut itaq; in Republicâ non tantum rectè dictorum consultorumque, sed rerum gestarum quoq; memoria servetur, & tam Regibus quàm Senatoribus contra diffidentias, & suspiciones Civiles remedium quæratur, omnia isthæc Senatus consulta inscribuntur libris, & quidem Cancellariæ Regni per Secretarium Majorem, vel eo absente per Referendarium. Lithvanica per Referendarium vel quemcunq; Notarium connotantur, primo debet occasio, &

& res de quâ consilium suscipitur, describi, & postea brevissimè addi, quale quis dederit Consilium per literas ad illam propositionem, & ex quibus rationibus, denique quomodo quis ex præsentibus votum suum expedierit, & quibus rationibus sententiam suam stabiliverit, & quale deniq; steterit conclusum. Quilibet ex D. D. Senatoribus tenetur sententiam suam in libro isto subscribere, absentium verò literæ in vim testimonii adservari debent, juxta *Puncta Anno 1632. ad Castrum Varsaviense porrecta.*

XV. His peractis, Nuntii Terrestres ad suum Confessum se recipiunt, & vel de propositione Regiâ vel de aliis rebus consultant. Deputatis etiam ab Exercitu sedentibus audientiæ conceduntur. Postquam prius apud S. R. Majestatem in curiâ Senatorum stantes admissi fuerunt. Instructio eorum, à Supremo Duce subscripta, utrobiq; prælegitur. Quoniam verò sæpissimè necessaria in Comitiis pertractari non possunt, ideò in posterum à Recesibus fieri debere initium, decrevit Sigism. III. *Constitut. Anni 1611.* Interdum ex Ordine suo mittunt Delegatos ad Regem, qui eosdem, licet Consilio vel Judici distractus sit, admittit dando vel statim de-

clarationem vel annectendo se cum Senatoribus re prius examinatâ mentem suam Ordini Equestri aperturum. Novissima lex 1679. pag. 8. vult, ut Mareschalcus Equestris statim post vota Senatorum Deputatos ad Remissas denominet, nulla obstante contradictione. Rex enim, interim in Conclavi Senatorum vacat Judiciis, de quibus infra. In hoc lucubrationes admittuntur, & aliquando vigilatæ transeunt noctes. In illo verò scilicet Nuntiorum Terrestrium rarissimè ad lucernam consultatur, nunc verò per legem novellam 1678. Sessiones ad lucernam, prohibentur; Si aliquis Nuncius protestando recedit, tunc cœteri omnes quousque non revertitur, passivè se habent & activitate carent.

XVI. Nuntii Terrestres quinque ante expirationem sex Hebdomadarum diebus tenentur rebus paratis adire Senatum, *Constit. Anno 1633.* Antequam autem Nuncii Terrestres conclave suum relinquant, Mareschallus solenniter valedicit, cui per unum ex iisdem pro suscepto labore gratiæ aguntur. Aliquando tamen saluum regressum sibi præcavent, qui *Constit. 1678.* interdictus est. Quando sic Comitia ad Patres transferuntur, Ordinis Equestris Director, medius

dius inter Senatorios Mareschallos, subsellio humiliori velut Tribunitio, confidere solet, cessante ipsius facultate in danda Copia sententiæ dicendæ, quam tunc Mareschalli præfati exercēt. Director autem Equestris Ordinis Constitutiones in conclavi Nunciorum vel superius delineatas prælegit, ut à Rege & Senatu fiat approbatio. Quæ si subsecuta fuerit legem facit. Tum Comitia vel præfixo sex septimanarum termino feliciter finiuntur, vel per declarationes Palatinatum, aliquando etiam per verbum placet, prorogantur aut irriti effectū (etiam uno contradicente per Tribunitium illud INTERCEDO) dilabuntur. Crevit sub Sigism. Augusto Autoritas Nuntiorum in tantum, ut unus fuerit, qui, exemplo Clodii, Ordine Senatorio sponte cesserit, quo popularis haberetur, plusque in Republica, ut Nuntius, polleret. Jus vetandi est pupilla libertatis, quam, si fundamentum in lege vel in articulo instructionis Juribus conformi habeat, tollere non convenit. De Jure nemo potest ex Nuntiis obnuntiare Comitiis, nisi circa Conclusionem in Curia Senatorum. Sed hoc procedit in materia Consiliorum publicorum, quæ ante conclusionem Comitiorum
nemini

nemini præjudicant, aliter verò in Judicialibus, quæ ante Conclusionem vires acquirunt, licet posthac Comitia rumpantur. Debet itaq; protestatio in Conclavi Nunciorum præcedere. Secùs se res habet in extrajudicialibus, ubi omnia jam conclusa negotia, interveniente contra unum punctum protestatione, corruunt.

XVII. Uti verò circa salutationem Nuncii Terrestres Regiam osculantur manum, ita non minùs ad eundem honorem circa conclusionem sive prosperam sive improperam admittuntur, petentes hoc in Oratione valedictoriâ per Mareschallum suum, cui à Throno Regio per Cancellarium vel Vice-Cancellarium Regni respondetur, in Lithvania autem, si Comitia celebrantur, ad Cancellarios ejusdem Nationis illa functio pertinet. Si absque fructu dissolvuntur Comitia, tunc Rex Consilium post Comitiale cum Senatoribus habet, & inter alia, tempus futurorum, Comitiorum, quando necessitas sva det præfigit.

XVIII. Cùm verò Officium suum nemini debeat esse damnosum, salutariter constitutum est, ut omnes actus Juridici, in quibuscunque subsellis contra prædictos Nuncios à prima die
Conven-

Conventuum Ante - Comitiorum usque duas septimanas post Comitiorum Relationum formati, & Decreta lata nullitati subjaceant, quibus tamen elapsis fatalibus tenentur parte instante respondere, vid. *Constit. Anno 1658. Anno 1659. Anno 1661, p. 29. & Anno 1678.*

XIX. Ad reddendas deinde rationes Fratribus, & eligendos Contributionum Exactores, determinantur Conventus Relationum locis consuetis, *Constit. Anno 1591.* qui in M. D. Lithvaniae, juxta Statutum, quatuor septimanis post Comitiorum incidunt, *Confederat. Anno 1668.* Praefixum tempus dictorum Conventuum ex declarationibus Palatinatum & Districtuum Constitutionibus annexis patet. Addunt interdum, hanc praecustoditionem, si Constitutiones typis excussae transmissae fuerint. In Regno Nuncii redditum suum Capitaneis cum Jurisdictione, in Lithuania vero Palatinis vel ubi Districtus sunt, Capitaneis, & hi deinde per Ministeriales Nobilitati significant.

CAP. IX. DE CIVITATIBUS.

I.

Postquam hætenus de Ordinibus, qui de Regni Juribus participant, & Comitibus interfunt, actum est, præstat, ut etiam nonnulla adjiciam de CIVIBUS strictiori interpretatione sumptis, id est, qui singularis alicujus Civitatis incolæ. Præstantiori enim significatione, Civitas etiam Respublica dicitur, & Cives sunt, qui optimo Jure Reipublicæ gaudent, ad quod in Polonia soli Nobiles admittuntur.

II. In Prussia tamen Majores Civitates Thorunium, Elbinga, & Gedanum singulari prærogativâ eminent, adeò, ut ex singulis Civitatibus bini Delegati compareant, & in Conventibus post Succamerarios locum simulque facultatem dicendæ inter Senatores seu Consiliarios Provinciales sententiæ habeant: In Comitibus verò Regni Generalibus malunt Nuntiis Terrarum sua committere desideria, quam ipsi publicis assidere Consultationibus, ad quas in Prussia & non
alibi

alibi habendas asserunt, juxta reservationem tempore subjectionis Casimiro Regi factæ. Jus etiam Suffragii in Electione Regia antiquitus habent, & non demum Anno 1632. in Electione Vladislavianâ obtinuerunt. Error autem ita sentientium Autorum, inde, credo, ortus est, quòd tum primùm EPISCOPUS CULMENSIS & POMESANIÆ suo & aliorum Consiliariorum Terrarum Prussiæ nomine suffragia subscripserit. Sed sciendum est, quòd antea actis retrò temporibus, calculi eligentium non fuerint volumini Legum inserti.

III. Jam dudum etiam Civitates, Cracovia, Vilna, Leopoldis, & Posnania, ad Comitata Regni, etiam quando semotis arbitris tractatur, admittuntur, & nec minùs earundem subscriptiones inter suffragia Palatinatum suorum reperiuntur, carent autem activitate dicendi.

IV. Bonorum quoque Terrestrium Civitates hæ (quemadmodum & supra memoratæ in Prussia) juxta *Constit. Anni 1612. p. 14. Anno 1631. & Anno 1658. p. 37. & Anno 1667. p. 30.* habiles sunt: Cùm aliàs Sigism. I. Petricoviæ decreverit, ne plebei bona Terrestria deinceps emerent, sed

quæ hæcenus possederant, intra tempus quatuor annorum venderent.

V. Regalium verò & Spiritualis Ditionis Oppidorum incolæ, pro plebeis liberis, Nobilium pro adscriptitiis putantur. Nisi ipsis Domini Jura & immunitates aliquas concefferint, ut iis, quos ad Oppida & Civitates noviter erectas alliciunt, indulgent.

VI. Notandum hîc, quòd Magistratum Civicum lex sumptuaria non stringat, sed à pœnis, quæ per *Constit.* 1613. & 1629. contra homines plebejæ conditionis sancitæ sunt, liberos pronunciet.

CAP. X.

DE KMETONIBUS seu RURICOLIS.

I.

QUI in Villis fundisve Regiis aut Nobilium, habitant, agris addicti sunt, unde etiam vocantur Servi Glebæ. Non solum verò ipsi in potestate Dominorum sunt, sed etiam ex iisdem proge-

progeniti in eandem recidunt, quoad vitam & fortunas, nec habent contra Dominos actionem, Capite enim Jurisdictione carere dicuntur.

II. Sunt quidem nonnulla à Divæ memoriæ Regibus, præprimis Casimiro Magno (qui à benignitate in vilioris sortis homines Patris plebejorum & rusticorum nomen accepit) edita Statuta, quæ tam arctæ servituti aliquatenus succurrunt, quæ vide *apud Herburt*: usu tamen vix observantur, nisi quod Status Spiritualis vel in facultate aliquâ gradûs asscuratio libertate donet subditos: Ex similitudine illius Statuti, quod Doctores plebejos ad beneficia Cathedralium Ecclesiarum suscipi permittit.

III. Sunt aliàs duo manumissionis modi, I. quando Dominus actis intervenientibus recognoscit, se subditum suum de omni heroicâ potestate Jureque, Dominio & proprietate sibi ad eundem servienti & competenti absolvere, & liberum mittere. Iludus modus est, quando Dominus Libertationem privatis literis testatur.

IV. Eadem verò potestas non tantum in Rusticos, sed etiam in Oppidanos sese extendit, nisi ipsis Domini (ut suprà commemoravi) immunitates aliquas indulserint.

V. Ad tollenda gravamina, quæ Status Equestris vigore bonorum Terreſtrium, & recuperationis ſubditorum hætenus ſubiit, conſtitutum eſt *Anno* 1679. ut Status Spiritualis, tam in Judiciis Terreſtribus, quàm Caſtrenſibus provocatus reſpondeat, ratione injuriarum illatarum, & poſthæc ut appellatio judicetur in ſeculari Judiciſ.

CAP. XI.

DE JUDÆIS ET CIGARIS.

I.

Olim Judæi Cracoviæ inter Chriſtianos habitabant, poſteà in locum ſeparatum ſeceſſerunt, ut plebis contumelias evaderent, & majores conſequerentur immunitates, quas potiſſimum debent Caſimiro Magno, circa annum 1341. & ante eum in Majori Polonia Boleslao Duci Calisſienſium. *Anno* 1264.

II. Decrevit quidem *Sigism. Auguſt. Petricov. Anno* 1562. ne Telonia & alia id genus tenerent: ſed

sed moderna tempora aliud docent. Videatur tamen novissima lex, *Anno 1679. p. 34.* Propter pretia rerum in immensum aucta, concessa ipsis est per *Constit. Anni 1633. p. 39.* Libertas Commerciorum Vilmæ.

III. Quoniam sæpius extra forum evocari solent, reassumpta sunt eorum jura, & declaratum est, ut vigore antiquiorum & recentium jurium suorum ad Judicia Palatinorum pertineant, & Volhynenses coram Capitaneis respondeant, in omnibus causis, salvâ Appellatione, *vid. Constit. novissima p. 10. & 11. & in Lithvanicis pag. 23.*

IV. Ne in usurarum voragine essent insatiabiles, decrevit *Constit. 1670.* ne plus quàm viginti à centum annuatim prætenderent.

V. Eadem etiam *Constit.* securitatis ergò cavet, ne Judæi & Cigari (quibus per *Constitutionem 1557. & 1565.* in Regno interdicta est commoratio) intra tria milliaria à præsidio Camenecensi habitent. Sed quid juvat hæc recensere, postquam dolendo fato hostis Christiani Nominis Ante-Murale illud nobis eripuit!

VI. In

VI. In Statuto Lithvanico occurrit res singularis ex Zelo promovendæ Religionis Christianæ orta, quod nimirum, si Judæus vel Judæa Religionem Christianam susceperit, Nobilitatis prærogativam unâ cum sobole acquirat.

LIBRI II.

CAPUT I.

DE RELIGIONE.

I.

Postquam & imperandi & parendi subiecta introduxi, tractanda veniunt ea, in quibus Imperii potestas versatur. Sunt autem res illæ vel sacræ vel profanæ. Ab illis merito fit initium.

II. Primus Poloniam Christo adduxit Miecislæus I abnepos Piaſti electâ in Uxorem Dambrowkâ Boleslai Bohemiæ Ducis (qui Venceslai Sancti frater erat) filia. Hæc enim, ut Clotildis Clodovæum Galliæ, Gisella Bavara Stephanum Ungariæ Reges, Maritum suum Christo lucrata

seculi; an verò ille idem, quòd postea Religio-
nem mutaverit, mihi haud constat. Libertas
tamen Religionis per *Confederationem Anni 1668.*
circumscripta est, ubi habetur, quòd à Fide
Catholica Romana & Unitorum transeuntes, &
convicti in foro fori exilio puniri debeant.

IV. Fides illa Catholica Cardinalis in Polo-
nia Regnantium lex est, adeò ut etiam Regina
sive Nazione, sive Vocatione Catholica esse
debeat. Hinc Helenæ Alexandri Regis Con-
forti Diadema impositum non est, quòd Græcæ
Religioni tanquam Joannis Magni Moschorum
Ducis Filia esset addicta, & Romanæ Ecclesiæ
instituta nollet amplecti; Regina vocata, dia-
demate caruit, sepulta etiam Vlnæ in Sacello
Ritus Græco Rutheni. Sarmatia enim Roma-
norum armis impervia, Romanæ Religioni
mancipata est. Aliter fecit Maria, Casimiri pri-
mi Uxor, quæ Græcam Religionem deseruit, at-
que in baptismo Cracoviæ suscepto, Dobro-
gniewæ nomen sibi elegit, & denique Gneznæ
coronata est. Lex vero illa REX CATHOLI-
CUS ESTO, non adeò pridem Capitulationi
Regiæ scil. Michaelis & Joannis III. inferi con-
suevit. Nam quòd Rex Poloniæ debeat esse
Catho-

Catholicus, indè colligebatur antea, quòd in Statuto quodam extent ista verba: REFERENCE-RENDARIUS ADEAT REGEM POST SACRUM MISSÆ.

V. Quoad Religionem Græcam, magna Russorum pars sub exitum seculi superioris, in Concilio Brestensi Lithvanico Ecclesiæ Romanæ sese conjunxit, retentis tamen suis ritibus. Hinc jam distingvuntur inter *Unitos & Non-unitos*. Ne autem hi in Religione suâ turbarentur, cautum est, in diversis legibus & Pactis, præsertim Hadiaci Anno 1658. initis, ita ut etiam eorum. Archi Episcopus cum aliis quinque Episcopis in Senatum admissus sit, sed cum hæc Pacificatio inserta sit Constitutionibus dicti Anni, Lectorem ad eandem remitto. Hoc tantum adjicio, quòd Græci hæcenus Jus suum non sint prosecuti.

VI. Rex Joannes Casimirus Armenicum, populum ritumque unioni Romano-Catholicæ Ecclesiæ in Poloniâ consociavit, & Arrianos per *Constit. Anni 1658. & 1659.* è finibus Regni proscripsit. Undè etiam ab Alexandro VII. Titulo ORTHODOXI Regis donatus est. Reassumptæ sunt istæ Constitutiones Anno 1670. ita ut contra Fautores Arrianismi executio Capita-

neis, sine appellatione, competere debeat. Quoniam autem contigit, ut nonnulli per speciem Arrianismi ad Tribunal evocati fuerint, *Constitutio* Anni 1678 pœnam quingentarum marcarum cum sessione turrica per duodecim septimanas in Procuratores definiit.

VII. Quoniam ad Conservationem Sacrorum facit, Scholas instituere, pauca hic de Academia Cracoviensi adjungo, quòd scilicet eandem à Casimiro M. ex concessione Papæ Urbani V. Anno 1364. inchoatam Rex Jagello ex ultimo voto Hedvigis Uxoris suæ absolverit. Papa dictus Theologiam doceri prohibuerat, quam tamen postea Bonifacius permisit. Quoniam dictus Rex Academicos ab omnibus telonis ac oneribus liberos fecit, ac eâdem planè libertate, quâ Spirituales, gaudere voluit, ideo Episcopus Cracoviensis ejusdem Cancellarius & promovendorum Examiner est; Sede autem, vacante Officialis ejus seu Vicarius Generalis. Et Anno 1590. Sigism. III. se ipsum præsentatione Præposituræ S. Floriani in Clepardia abdicavit, & Academia dictæ Jus suum concessit integerrimum. Conservatur etiam Academia hæc circa Jura sua per *Constit.* Anni 1613. & 1635. & novissimè

visimè per Pacta Conventa Serenissimi Joannis III. Sic in *Constit. Anno 1676.* confirmata sunt Jura Academiae Vilenensis. Foundationes etiam, Templorum & Monasteriorum approbari solent in Comitibus.

CAP. II.

DE ADMINISTRATIONE
sive REGIMINE
POLITICO.

I.

POSTquam de rebus sacris pro Instituto meo brevius egi, sequuntur res Civiles seu profanae. Administrantur autem hæ, vel à Sacrà Regià Majestate solâ, vel ex consensu Comitiorum. Ad illas spectat jus indicendi Comititia, de quibus *suprà Lib. I. cap. VIII.* honores ac officia pro arbitrio conferendi, de quibus infra; Jus renovandi pacta & feuda; Jus Securitatis seu salvi conductus; si vero quis Decreto Comitiali infamis pronuncietur, tali, nisi ex consensu omnium Ordinum in aliis Comitibus beneficium salvi

conductus dari non potest; Jus tribuendi moratorias inducias &c. De Privilegiis autem & immunitatibus generaliter sciendum est, quod sub titulo & subscriptione Regiæ Majestatis ac Sigillo Regni, vel Magni Ducatus Lithvaniæ impetranda sint. Sed progredior ad Jura specialia.

CAP. III.

DE JUSTITIA DISTRIBUTIVA sive
DE JURE HONORES ET BONA
CONFERENDI.

I.

PRinceps in summo fastigio collocatus, fons est omnium Dignitatum, ex quo honores, tituli, & quævis præ eminentiæ derivantur. Aula quid est, nisi perennis concursus & statio orientis fortunæ, sic in Polonia decet Regiam fortunam alios fortunare. Rex quippè honorum & dignitatum summus Arbiter, *ut meminerit, solum benefaciendi Civibus gloriam ad illum spectare, translata in Magistratus cujusvis severitatis rigorisque invidia,*

invidiâ, & intelligat, sub Regiæ dignitatis prærogativa
 paternæ charitatis includi vincula, quæ Regibus tran-
 quillitatem vitæ, immortalitatem gloriæ, perenne sub-
 ditorum desiderium conciliant. Præmiandi autem
 sunt terrigenæ Nobiles æquitate Juris & pœnæ
 gaudentes, benè meriti alterutrâ Pallade Cives,
 ætate & discretionem vigentes, aliàs enim homi-
 nes quidem non essent sine titulo, sed tituli sine
 homine. Idque fieri debet intra decursum me-
 dii Anni à tempore Vacationis, vel ab initio Co-
 mitiorum, si immediatè ante Comitia vel sub
 tempus eorundem vacent, *Stephan. Anno 1576.*
Sigum. III. Anno 1543. Anno 1607. & Constitut. Anno
1631. p. 4. Sed deindè sub Vladislao IV. *Constit.*
Anno 1632. cavet, ut extra tempus Comitiorum,
 Vacantiæ intra sex septimanas ad maximum, à
 die notitiæ, sub tempus autem Comitiorum à
 Principio eorundem, instante Mareschallo Or-
 dinis Equestris, secundum Jura & Statuta per
 Cancellarios utriusque gentis publicè & speci-
 ficè distribuantur, vid. *Pacta Conventa Serenissimi*
Joann. III. Quintâ verò die ante Conclusionem
 Comitiorum, Nuntii Terrestres in præsentia
 Regis & Senatûs, ante omnia, pro distributio-
 ne vacantiarum instant, juxta *Constit. Anni 1576. &*

Anni

Anni 1588. ut Rex imitetur naturam, quæ suas opes ita dispensat, ne detur vacuum. Distributio autem expectativarum in *Constitutione Anno 1550.* prohibetur. Factâ hîc mentione de Mareschallo Equestris Ordinis annoto, quòd licet eidem ex vacantiis Senatoria conferatur dignitas, non deferat tamen stationem suam, exemplo Illustrissimi Domini Nicolai de Granow Sieniawii, qui in Comitibus felicissimæ Coronationis moderni Regis, Mareschallus Curix Regni creabatur. Aliud obtinet in Nuntiis Terrestribus, nam hi ex Collegio, præviâ gratiarum actione & responsione Mareschalli, recedere solent, ut locum in Senatu sibi competentem occupent. Si in Civitatibus, quæ Speciali privilegio caduci carent, bona caduca existunt, Rex non Civibus, sed hominibus benè meritis, sive Nobilibus, sive Ignobilibus, præviâ recommendatione Ducis Exercituum, distribuit, cum tali onere servitii, quod antehac ipsis adhæsit. Bona autem post Nobilis mortem caduca, solis Nobilibus conferenda sunt, nisi ob defectum, condignorum ex bonis Mensæ reddituum Regi vel Reginae ad tempus concedantur, vid. *Constit. 1649.*

II. Digni-

II. Dignitarius & Officialis debet esse possessionatus in Palatinatu. In Palatinatu autem, Russiæ, Mazoviæ, & Ravenfi, ac Terra Vielunensi, quia in sua circumferentia multas in se continent terras, Officialis quilibet, non in Palatinatu, sed in illa terra, ubi Officium est, possessionem habere debet.

III. Exteri ab Officiis publicis excluduntur. Hinc dictus Rex Vladislaus Anno 1633. ejusque Successores inter cœtera promiserunt: Nolumus etiam ullos extraneos secundum tenorem *Constit. 1607.* ad nostra Consilia, functiones & officia admittere. Cardinali hoc tanquam scuto peregrina ambitio retunditur. Quod etiam, Confessionarius & Concionator Aulicus debeat esse sanguine & genere terrigena, placuerat Reipublicæ Anno 1632. in *Punctis ad Castrum Varsaviense porrectis.*

IV. In Prusliâ Vacantiæ indigenis secundum Privilegium Incorporationis distribuendæ sunt.

V. De incompatilibus *vid. Pacta Conventa* D. Michaelis & Serenissimi Joann. III. ubi caveatur, quod scipiones Mareschalcales, Sigilla, & Thesauriatus cum clavâ Ducum Exercitûs sint incompatibilia.

VI. *Cum* (juxta Ciceronem) pro sua Patriâ pauci post genus hominum nati & reperti sint, qui nullis præmiis propositis vitam suam hostis telis objicerent: Proindè laudabili & ad virtutis uberrimum alimentum utili instituto Rex Poloniæ per quatuor menses militares, hoc est, per Septembrem, Octobrem, Novembr. & Decembr. vacantes Capitaneatus, & Officia Terrestria benè meritis militibus confert, *vid. Constit. Anni 1662.* Uti enim milites pœna & timor in sedib⁹ corrigunt, ita in expeditionibus spes & præmia faciunt meliores, *Vegetius lib. III. cap. ultimo.* Si omnes, qui Reipublicæ consulunt, chari esse nobis debent, certè imprimis Imperatores & milites, quorum Consiliis, virtute, periculis, retinemus & nostram salutem, & Imperii dignitatem. Ad securitatem enim ejusdem requiritur præsidium perpetui militis, cum Regna *Paternostri*s conservari nequeant, uti dixit Henricus IV. Rex Galliæ. Singulare benemeritorum militarium præmium refert *Sarnicius* de Joanne à Tarnow, quem Sigismundus Rex tanti fecerit, ut post illam memorabilem Victoriam de Valacho ad Obertinum, binorum grossorum in jugera contributionem publicam ei decreverit. Super Ad-
voca-

vocatias etiam Privilegia dantur benè meritis militibus, Personis Nobilibus, non verò plebeis, & licitum est easdem aliis vendere Nobilibus, juxta *Constit.* 1662. Excepit tamen Rex Joannes Casimirus decem Advocatias, præsertim Samboriensem, Servitoribus suis, etiam plebeis, jure advitali conferendas per *Constit.* Anni 1662. p. 15. vid. etiam *Constit.* Anni 1647. Factà hîc mentione Advocatiarum, adjicio, quòd Lublinensis, Lanciciensis, Wschovenfis & Sredensis iisdem Civitatibus incorporatæ, ac proventus illarum in usus publicos Civitatum convertendi sint, salvo Servizio bellico, juxta *Constit.* Anni 1589.

VII. Hoc etiam de Officiis notandum, quòd Rex aliquando consentiat, ut alter alteri suam cedat functionem.

VIII. Placet hîc examinare quæstionem, an Respublica tempore InterRegni vacantes dignitates possit distribuere. Ventilata eadem est tempore InterRegni Anno 1632. ex occasione, quòd Rex Sigism. III. defunctus Filio suo ex Constantia Austriaca Joanni Alberto Cardinali Diacono & Episcopo Varmienfi Episcopatum Cracoviensem contulisset, & inopinata morte præventus, non subscripsisset literas ad Cathedrale

drale Collegium Cracoviense & ad Summum Pontificem in similibus negotiis necessarias. Post multas ratiocinationes concors tandem stetit declaratio, quòd Senatus possit ejusmodi litteras dare, quas etiam deindè Primas Regni edidit. Ratio decidendi erat, quod constabat jam collatam fuisse Principi illam dignitatem, à succedaneo Rege pro ratâ habendam, manu tenendamque. Quod enim alioquin InterRegni tempore Vacantiæ distribui non possint, solidioribus argumentis tunc demonstratum fuisse, testatur *Piassec. in Chron. sub Anno 1632.* Itaque Czarnkowski Referendarius Regni, de Coadjutoriâ Archi-Episcopatus Gneznenfis per Decretum Comitiale abjudicatus est, quod Consensum à Rege Henrico jam in Galliam tendenti extra Regnum, quasi sub InterRegno obtinuisset, quamvis non fuerit res insolita ejusmodi dari Consensus, necdum Respublica obedientiam, dicto Henrico renunciaverit, *Dargodzki de Titulata Nobilitate.* Aliam tamen rationem initæ factæ adoptionis sive Coadjutoriæ allegat *Piassecius.*

CAP. IV.

DE JURE CUDENDÆ
MONETÆ.

I.

POLONOS olim, ad instar aliarum gentium permutatione rerum usos fuisse dubium non est. Frustulis quibusdam argenti pellibusq; apreolorum sibi res comparasse, docet *Gvagvinus*. Undè etiam in vim mulctæ pelles dabantur, *videſis Januſſ. lib. 5. Conſtit. part. 3. tit. 1. fol. 425.* Sic nec in Lithvania sub finem ſeculi XI. pecunia extitit, uti patet *ex relatione Neugeb: Lib. III. Hiſtor. Polon. ſub Vlad. Laſconogo.* Nummiſma Peregrinum groſſos ſcilicet Bohemicos & denarios argenteos primus in Poloniam invexit Rex Venceslaus, circa Annum 1300. Ex Polonis autem Caſimirus Magnus poſt coriaceas pecunias quadratas primus monetam cudit groſſos ſcilicet argenteos cum Titulo: MONETA REGIS CASIMIRI. Aureus verò nummus tempore Alexandri cœpit cudi. Olim jus cudendæ monetæ penes Regem fuit, quæ poteſtas deindè tem-

pore Vladislai Jagellonis in Comitibus Jedlinensibus Anno 1430. restricta est, ne Rex monetam absque Senatus Consilio cudat. Ita etiam Reges nonnisi cum Senatu peregrinam & adulterinam monetam proscribere solebant. Modernis verò temporibus Rex Poloniæ juscudendæ monetæ ex consensu Comitiorum exercet, *juxta Pact. Convent.* Vladislai, Joann. Casimiri, Michaelis, & Serenissimi Joannis III. Hinc proventus etiam non Regi nunc cedunt, sed Reipublicæ accrescunt, vigore *Act. Elect. Vladislaviane Anno 1632.* ac Thesaurarius desuper in Comitibus rationem reddit *Anno 1654.* Causam verò hujus legis Stanislaus Kobierzycius de rebus gestis Vladislai Principis sequentem allegat, quod cum, Respublica Sigism. III. Regis soboli liberaliter prospexisset, ideò gratitudinis ergò Rex cessarit Reipublicæ jus cudendæ monetæ. Hoc etiam gaudent tres Majores Prussiæ Civitates, Thorunium, Elbinga, & Gedanum, ideoq; ad Consilia de re monetaria invitantur. Sed Cuprea nunc nobis sunt secula, utinam aurea Saturni mox redeant!

CAP. V.

DE JURE TRIBUTORUM
ET VECTIGALIIUM.

I.

IN Tributis esse Reipublicæ nervos nemini dubium est, impossibile est, ut sacris tributis non illatis alioqui Respublica conservetur, bene dicit Imperator *Justin. Nov. 149. Neque enim quies gentium* (ait ille) *sine armis, neq; arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi queunt.* Proximum autem id Libertati, eadem non indici. Hinc libera Polonorum gens non imposita, sed spontè in Comitiiis laudata agnoscit. Antiquissimum jus Comitiorum, libertatis prima basis, contributionum necessitati originem suam debet. Prutheni autem non in Comitiiis suas Contributiones declarant, sed singulari immunitate ad referendum Palatinatibus suis gaudent. De his contributionibus, ultra Consiliarios & Nobiles, minores quoque Civitates primò delibabant, sed jam hæ activitate excluduntur.

II. Antiquis temporibus, ut patet ex *Crome-
ro lib.*

ro lib. II. pag. 128. pensitabatur quot annis tributum *poradne*, etiam *Krolestwo*, id est Regale dictum, quod constabat duodecim grossis de manso, donec Ludovicus Rex Anno 1374. Nobiles & eorum ascriptitios ab illo liberavit, duos tantum reservando grossos, quos deniq; *Sigism. I.* Anno 1507. planè remisit.

III. Ordinarii proventus Reipublicæ sunt, *Quarta*, de quâ jam supra lib. I. cap. VII. dictum est, *Depositoria vini*, *Aquaticum Fordanense*, *Capitatio Judaica*, *Evecta* & *inducta*, *Quartus grossus majoris Poloniae* & *Russie*, de quibus agit *Constit. Anni 1647.* caverque, ut in solutionem militum impendantur.

IV. Extraordinariæ Contributiones sunt, *Capitatio*, Polonicè *poglowne*, quæ ab omnibus Christianæ fidei addictis Nobilibus & Ignobilibus exigitur. Quæ enim à Tartaris, Lithvanicis vecturam, commercia & opificia exercentibus, & à Judæis penditur, ordinariis annumeratur, videantur *Constitutiones 1667. 1673. & 1677.* variat pro ratione temporis, & ita est intelligenda, quòd præter illam ad alias etiam Contributiones, quæ incolis Regni & M. D. Lithv. imponuntur, teneantur. *Agraria*, *lanowe dicta*, quando

quando pro laneis & mansis certa pecuniæ summa exsolvitur. *Czopowve*, olim erat nummus à singulis grossis, nunc ferè nona pars dolii Cerevisarii, vel aliorum potuum, vocatur Contributio ducillorum seu ducillaris, nec sunt ab hac Contributionis specie immunes Nobilium subditi, qui in diversoriis liquores divendunt, videatur *Constit. 1667. 1676.* concessa eadem fuit Civitati Posnaniensi à Sigismundo Augusto anno 1588. item, Civitati Cracoviensi in reparationem anno 1589. Decernitur etiam aliquando in Regno nostro *accisa*, quæ ab omnibus mercimoniis tam victualibus quàm utensilibus in omnibus oppidis Regni, Ecclesiasticorum & Nobilium solvitur, & quidem de quolibet floreno duo grossi penduntur. *Vid. Constit. Anno 1588. & 1658.* Notum quoque tributi genus est *donativum*, quod Mercatoribus imponitur; Pro ratione periculorum variat, & aliquando ad vectigalia computatur, uti novissimè anno 1678. Est & alius modus collectandi, nimirum fumalis collecta *podymne*, à singulis domibus tam Civitatum quam pagorum, Curiis Nobilium & Ecclesiasticorum exceptis, quæ tributi species primùm *sub Sigismund. III. anno 1629.* ad proportionem Geometricam introducta est.

Solet etiam esse non postponenda auctio sub-
dii ex Monopolio Tabaci, quod plus offerenti
arendatur, cujus Exemplum in *Constit.* 1673.

V. *Vectigalia* instituere, augere, vel muta-
re, Comitiorum quoque arbitrio subest. Immu-
nes ab iisdem sunt Nobiles & Spirituales perso-
næ, eorumq; subditi quo ad res domestico labo-
re quæsitæ, & ad propriū usum advectas, *Albert.*
1496. *Sigism.* I. 1523. *Sigism.* August. 1550 & 1569. prævio
juramento sive per Dominos sive factores in of-
ficio Terreſtri, vel in defectu ejusdem coram,
Notario Vectigalium, non esse ista bona empta,
sed proprio vel sibi subditorum labore quæſita.
Qui autē semel juravit, illius literis significatoriis
ubique standum & fides adhibenda est, *Sigism.*
Cracoviae 1540. 1543. Est ergo inter egregias No-
bilitatis Polonæ prærogativas, vectigaliū immu-
nitas, quæ pulcherrimum donum generis mor-
taliū vocatur Historicorum Principi; Nisi ne-
cessitate sic exigente *generale* (uti nominatur) *ve-*
ctigal terreſtre & Aquaticum decernatur, cujus e-
xemplum in *Constit.* 1673. reperitur. Teloniato-
res autem de jure debent esse Nobiles iique be-
nè possessionati. Quare ii ipsi, qui Telonium,
solvere tenentur, scilicet plebeji, Teloniatoreſe-

se non possunt, *Constit.* 1569. 1616. De Judæis etiam, quòd non possint telonia tenere, expressissima sunt Regni statuta, sub pœnâ centum marcarum toties, quoties contra permittentes. Sed hæc non observantur.

CAP. VI.

DE JURE ARMORUM.

I.

Regum sit instrumentum tempore pacis sceptrum, tempore belli gladius. Sed cum hoc plurima in se habeat mala, omnia prius experiantur Princeps, quàm decertet. Quo forsan collimabat articulus Regibus Israëlitis præscriptus, qui volebat, ne multos alerent equos, scilicet ne animo gestirent Ægyptos bello lacescere. Imò Codex Sacer arma DEI, quibus contra hostes suorum usus est, potius defensiva quam offensiva exhibet. Nominat ipsum sæpius Petram, & turrin fortissimam, frequenter etiam Clypeum. Hic est ille titulus primus, quem DEus post primum in mundo bellum ascivit. *Genes.* 15. Hinc Rex Poloniæ inter alia Pacta jurat, se absque

consensu Reipublicæ, neque bella offensiva sumpturum, neque peregrinum militem in Regnum aut Lithuaniam introducturum, neque Exercitum aucturum; Bella igitur in Comitibus contra hostes publicantur. Declaravit autem Respublica tempore Inter-Regni 1632. quod pro suscitatione belli offensivi haberi non deberet, si Exercituum Dux defensivum bellum gerendo hostem ultra fines fugientem, ubi hoc rationes belli requirerent, licet in alieno territorio, internecioni vel fugæ dare posset. *Ex punctis dict. anno ad Castr. Varsav. porrectis.*

II. Olim Nobiles tantum in bellum profectos fuisse vel inde constat, quod Nomine militum, Nobiles insigniebantur, nunc vox Equitum frequentior est, & indignum Nobile viro habetur, non vacasse vel literis vel militiæ. *Majores nostri, ait Lubienscius, selectam quandam militiam habuerunt, nec eam rusticæ Genti unquam communicare voluerunt, equite non pedite in bellis utebantur: ipsa Nobilitas arma insigne militare tenebat, rei Agrariæ curâ Advocatis, Scultetis, & Rusticis relictâ. Idque non sine causa Majores nostri faciebant, nam si Nobilitati rustici mixti fuissent, Nobilis desertæ stationis accusatus parem sibi genere non habuisset, quem testem adhiberet, se*

in

in bello eum locum qui ei obtigerat tenuisse: quæ quidem causa etsi Nobis valdè levis videtur, cæterum illis temporibus, quibus alius bellandi modus erat, valuit, imò fundatur in eâdem Constitutio 1578. de illegitima prole. Primum sub Casimiro Magna ultima domus Piastranæ progenie, ea auctorandi militis ratio mutata est: Dispersas etenim reliquias Regni cum persequeretur, & intra angustos terminos hostibus resisteret, Russicæque Imperia, quondam suum labore Boleslaorum, Uladislaorum, Casimiriorum conquistum patrimonium recuperaret, & Coronæ Polonicæ jungeret, ex hominibus conditionis plebejæ colendis agris tam Regiis quam spiritualium & secularium adscriptis exercitum collegit. Atque inde illud Statutum de subditis tam spiritualium quàm secularium crevit, quod æquè Nobilitatem ac Statum Ecclesiasticum affecit. Quando antiquitus Sculteri & Kmetones in militarem Ordinem recipiebantur, Scartabeli vocabantur Σκαρβελός Græcè, Latinis agilitatem, vel cursum significat, quòd in bello ad omnem, usum currendi vel recurrenti celeres atque expediti essent.

III. Quando verò Nobilitas ad Expeditionem generalem polonicè *Pospolite Ruszenie* evocatur, nullius Imperio, quam Regis subest, cujus præsentia tunc est necessaria, adeò ut qui-

dam Ruthenus in literis suis ad Regem Sigism. August. datis, usus sit hisce verbis: Virum libertas nostra requirit, ut sit salva, non titulum Regis. Hinc, quia anno 1576. Rex deerat, dicti sunt Inter-Regno illo, ex communi omnium assensu, tam generali Expeditioni, quam noviter lectis cohortibus Duces Stanislaus Gorka, & Stanislaus Ckovius Succamerarius Cracoviensis. Veteranus autem miles Duci ordinario parere iussus. Vid. *Fred. Henr. Val.* 246.

I V. Expeditionem Generalem Rex, & tempore Inter-Regni Primas ex publico Comitiorum consensu indicit sine divisione belli, *Constit. anno 1576.* In Constitutione 1557. cavetur, quod si hostis in diversa ingrueret loca, tunc Rex ad eum locum, ubi maximum fuerit periculum se recipiet, & alii Palatinatus cum Exercituum Ducum periculis obviam ibunt, sed pro illa tantum vice. Modum expeditionis istius Generalis legas prolixè in *Constit. anno 1621.* præscriptum. Universales, quibus Nobilitas intra quatuor septimanas successivè, ter convocatur, dicuntur *literæ restium*, quia in perticâ resti alligatæ, à Ministerialibus ad Dignitarios & Officiales, sublimes & conspicuæ circumferuntur sub Sigillo Regni vel M. D. Lithua-

thuanix. Moderno tamen Sereniss. Regi Joanni III. concessa est facultas sub Sigillo Camera, (quod Augustus Rex, testante Varsevicio, primum introduxit) convocandi Nobilitatem. Quod verò tantum pro hac vice currere debet. *Vid. Act. Elect.* Plerumquè literæ singulæ pro binis mittuntur, imò ut unæ literæ pro tribus valerent, concessit Nobilitas anno 1576. sed tantum pro illa vice.

V. In Plocensi & Mazovix Palatinatibus Fratres disjuncti sex, unum mittunt militem, *Confed.* 1674. possessionati tamen subditos habentes in personis comparere tenentur. In Palatinatu Podlachix & Terra Lukoviensi, secundum jus & consuetudinem, ex decem mansis unus mittitur Eques, *Constit.* 1676.

VI. Qui bona jure Emphyteutico, vel etiam per arendam tenent, ipsi debent militatum ire, aut cum iis, quorum bona sunt, justum expedire Comitatum, *vid. Constit.* 1621. Nobiles in diversis Terris domicilia habentes, bellico servitio ex eis bonis, ubi eos testes prævenerint, propriâ personâ; de aliis autem bonis expeditione congruenti satisfacere debent. *Sigism. Cracov.* 1510.

VII. Nemo excipitur, nisi quem jus antiquum

quum exceptit, præter triginta personas Aulae Reginalis Majestatis *juxta Constit. 1628.* In Aula, Archi-Episcopi Gneznensis duodecim, Episcopi Cracoviensis sex personæ eximuntur. Penes Thesaurarium Regni Officiales manebunt liberi, *vid. Constit. 1678.* Quod Cancellarii liberi sint, habet *Constit. Anni 1655.* Sic vacationem militiæ habent, Tribuni Terrestres, Præfecti Arcium, in finibus Regni sitarum, Vicarii cæterorum, præfectorum Jurisdictione gaudentium, & qui Reipublicæ causa absunt, ita ut ne postas quidem ex bonis suis expediant *juxta Constit. 1655.* Pupilli autem, ægroti, senio confecti, & Viduæ per necessarios aut famulos militatum abeunt. Habet quoque vacationem Ordo Ecclesiasticus, præter eos Sacerdotes, qui bona Terrestria possident, vigore *Constit. 1607. 1621. 1635.* Major tamen, quàm illa Expeditio Generalis in Republicâ nostrâ extat antiquitus reperta ac præcepta, à quâ ne Sacerdotes quidem cum suis proventibus excipiebantur, teste Przylusio in Stat. p. 930. Sed in Lithuaniam non tantum ex bonis Hæreditariis, sed etiam Ecclesiasticis mittere tenentur, quæ diversitas in Stat. *Litt. in additamentis ad C. 2. Artic. 9. annotatur.*

VIII. Ab Oppidanis pedites & currus expediuntur, *vid. Constit. 1612.* Ex bonis etiam Regiis id est Capitaneatibus & Tenutis mittendi sunt milites lecti Wybranci nuncupati. Anno 1649. constitutum erat, ut loco militis ejusmodi Coloni sexaginta florenos penderent, quos Capiraneus Ravani transferret. Sed postea lex vetus de milite lecto *per Constit. 1652. 1653. 1662.* re-inducta est, ut ex viginti mansis unus pedes acinace, sclopeto, & securi armatus expediatur.

IX. Designato per Castellatum loco & die Conventus particularis, instituitur lustrum (polonice *podpis*) & postea Nobilitas ad Palatinum, deducta iterum lustratur, absentesque notantur, ac Jurisdictio quæ hæcenus ad Castellatum pertinebat, Palatino traditur, qui tandem, nullas faciendo in Bonis Nobilium Stationes, ad locum à Rege universo Nobilitatis Exercitui designatum, procedit.

X. Nobilitas autem extra fines Regni abire non tenetur, *vigore Constit. Casimir. M. 1368.* sed postea Uladislaus Jagello, juxta privilegium *Jedlin. 1433.* postulante casu necessitatis extra fines eundi, singulis equitibus quinque marcas (fecit tunc quinque Gallicos Coronatos) pro

singulis mensibus, & pro damnis etiam & captivitate satisfactionem promisit. Quo de etiam, Henricus Rex cavit, cum additamento, se tunc Exercitum non esse divisurum. Palatinatus Podoliæ ad Cameneciam sub directore suo consistere solebat, *Constit.* 1667. Lithuani & Prutheni limites suos non egrediuntur. Sed hi tantum ad Vistulam, Ossam & Drevantiam progrediuntur, insistentes privilegio Culmensi anni 1251. per *Constit.* 1659. 1676. roborato. Ideoque solet aliquando expeditio pro ratione facultatum constitui, nam sic Lithuani & Prutheni ultra Leges suas de expeditione Generali, subsidia præstant. Ita anno 1676. ex omnibus bonis tam Regiis Oeconomicis, quàm Ecclesiasticis & Terrestribus, nemine excepto, ex summalibus sive domibus viginti octo, juxta *Tariffam* abjuratorum anni 1661. unus pedes expediri jussus est, polonicè vocatur *VVy-prawa*.

XI. Absentes ab istâ Expeditione in Judicio generali militari judicari, & bona ipsorum in communem fiscum pro exsolvendis stipendiis converti debent, juxta *Constit.* 1676. p. 12.

XII. Nullus famulus conditionis Nobilitaris, qui sub tertiis universalibus servitium suscipit,

pit, à Domino recedere potest sub pœnâ capitis & infamiæ. Notandum hîc, quòd etiam illi, qui vigore Decretorum pro pœnâ publicâ sessionis turris satisfaciunt, ad ejusmodi expeditionem venire, & postea reliquam sessionem absolvere teneantur, *Constit. 1621.*

XIII. Post finitam Expeditionem Generalem nemo debet discedere, nisi id priùs Palatino vel Castellano vel Ductori Districtus sui vel Officialibus Judiciorum significaverit & literas de super receperit, quæ ipsi denegari non debent, *dict. Const. 1621.*

XIV. Cum verò inter Arma sileant Leges, tempore ejusmodi motus publici omnia cessant Judicia, & jus omne tunc penes Principem est, ita, ut ante extraditionem tertiarum literarum, Rex Tribunalia compellet, ad limitanda Judicia, Castrensia verò & quærelarum aliaque durant, usque ad publicationem tertiarum literarum, *Constit. 1634. p. 4.* Post reditum Curialia, Tribunalitia & Castrensia in sex septimanis reassumuntur. Terrestria verò prout eorum inciderit terminus.

XV. Nunc dicendum de stipendiario Milite, qui est vel Equestris vel Pedestris. Equites

gravioris armaturæ Cataphracti Ufarze lanceis
 five hastis polonicè Kopije dictis instructi sunt.
 Simile est adhuc præprimis in Lithuania genus
 Militum Peryhorscy appellati, qui brevioribus
 lanceis five sarisis Drzewca utuntur. Levioris
 armaturæ vocantur Pancerni five Kosacy, qui
 loriceis & hastis Turcicis Dzidy dictis instructi.
 Facit huc *Constit. An. 1658.* quæ ita se habet: Quo-
 niam robur & antiquum Genus Militiæ atque
 nationi nostræ nativus miles hastatus (Kopiy-
 nik) hætenus intermissus fuit, ideò constituimus,
 & ab Exercituum Ducibus requirimus, ut cohor-
 tes Cataphractas & Peryhorscas colligant. Va-
 lachicæ autem cohortes debent penitus esse cas-
 satæ, exceptis duabus Ducum Exercitus; Tar-
 taros autem Lithuanicos, quoniam ad serviti-
 a Reipubl. tenentur, in suo robore conservamus,
 ita tamen, ut Magistros Equitum (Rotmistrzow)
 Nobiles benè possessionatos juxta Leges habeant.
 De Quartiano Milite jam supra, ubi de quartâ
 agitur, dixi, & nunc addo, quòd illa pro militi-
 bus in terris Podoliæ excubantibus instituta fue-
 rit, ita quidem, ut ante omnia cuilibet Capita-
 neo & Tenuario bonorum Regionum salarium
 ex iisdem penderetur, residuum verò in qua-
 tuor

tuor partes divideretur, quarum tres Mensæ Regiæ, quarta stipendiis exolvendis cederent, quæ tamen respectu portionis pro Capitaneo & Tenutario computatæ, etiam quinta in antiquioribus libris Thesauri, vocatur. Anno 1567. quarta, eum in modum, qui sequitur, expensa fuit; In unum Equum gravis armaturæ florenos 12. & in unum Equum levis armaturæ florenos 10. Ad alia verò quartualia videlicet secundum & tertium solutio stipendiorum illis data est ex contributionibus publicis dicto anno, in Equum unum gravis armaturæ florenos 10. & equum unum levis armaturæ florenos 8. pro quartuali autem quarto prout pro primo. Anno 1569. exactà ratione Quartæ Ordinatio facta est. Anno 1675 Quarta eum in modum erogata legitur: in Equos gravis armaturæ Numero 120. florenos 12. Levis armaturæ num. 1380. per florenos 9. in Equos Strzelcow Czernisow num. 200. florenos 4½. In bombardas mediocres Hakownice numero 30. florenos 9. In Pedites ad tormenta bellica num. 200. florenos 5. Iisdem in Equos gravis armaturæ num. 4. florenos 12. Cosacis Nisovienfibus num. 300. per florenos 2½. Notandum hic, quod olim non fuerint, ut nunc sunt, integræ gravis

armaturæ cohortes, sed quælibet cohors centum virorum 92. levibus, & 8. cataphractis constituterit: inter centum autem & quinquaginta Equites duodecim cataphracti computabantur, & sic proportionaliter. *Anno 1589.* ordinatum est, ut si quis Nobilem se vendideret & non sit, bona sua amittat, eorumque medietas ad quartam convertatur, altera pars delatori cedat. *Anno 1590.* terminus, qui est pro Festo Pentecostes, unâ septimanâ anticipatus est, sed pro illâ tantum vice; *Anno 1613.* cavetur, ne quarta alium in usum, sed tantum ad præsidia ordinaria, hoc est in Militem Quartianum impendatur; Eâdem Constitutione pro Equite Cataphracto 15. pro Cosacico 12. floreni constituti sunt, & Magistro eorum 100. floreni tam intra quàm extra Regnum. Ut ex auctione proventus augerentur etiam præsidia Regni, *Constitutio 1616.* ad quartam depositoria vini, & tertium grossum de lapide plumbi Mercatilis ordinavit. *Anno 1619.* duplex Ordinata fuit quarta pro milite quartiano, computando ratione summæ istius quartæ tot Cataphractos, quot hæc quarta exportaret, tot Cosacos etiam ad quot hæc pecuniæ in vini stipendiorum sufficerent; Exceptâ autem leguntur à duplici quar-

quartâ Oeconomix in jure specificatâ, salisfo-
dinâ, Telonia, Bona Magnæ procurationis, &
omnes alii proventus mensæ Regiæ, ex quibus
simpla tantum solvenda est: Id quod etiam de
bonis Reformationi Regiæ subjectis intelligen-
dum. *Anno 1620* Constitutum fuit, ut Capitanei
& Tenuarii primam quartam die Lunæ post Fe-
stum Purificationis, & alteram pro Festo Pente-
costali inferant: Pro illâ vice etiam quilibet Capi-
taneus & Tenuarius ex Capitaneatibus antiquis
summis oneratis ad quinq; florenos de manso ob-
ligabatur. *A. 1627.* iterum cavetur, ne quarta alior-
sum quam in militem, qui Ukrainam ab incurfio-
nibus hostilibus tueretur, expendatur. *In Const. 1637*
Vladislaus Rex decernit, ut quoniam à felici
ejusdem Electione, post decessum vel cessum,
priorum possessorum duplex quarta ad appara-
tum bellicum destinata Ravæ pendatur, sub pœ-
nis de quarta antiquâ & deindè à Thesauro Re-
gni ad manus Præfecti Artilleriæ, (qui Nobilis
benè possessionatus & Juratus esse debet) trans-
mittatur, & quidem illuc, quorsum à Duce Exer-
citus assignatio erit. *Anno 1658* Constitutum est,
ut in posterum post cessum vel decessum Capi-
taneorum & Tenuariorum novi Donatarii &
Cessio-

Cessionarii primò Anno possessionis suæ quadruplam quartam inferant. *Anno 1661* Leges de antiquà quarta reassumptæ leguntur, & revificatio novæ quartæ in Oeconomiam bellicam *juxta Consuet.* 1637. 1638. 1640. 1641. ordinatæ extat. *Anno 1667.* exolutio quartæ sub pœnâ amissionis bonorum Regiorum in Comitibus benè meritis & in Artilleriam Regni conferendorum injungitur, ita quidem, ut Notarius quartæ (quò officio Casimirus Kowalkowski de Kowalki Terræ Dobriensis Sub-Dapifer à multis jam Annis fungitur) hanc delationem cum subscriptione Deputatorum connotet, & ad Castrum Ravense porrigat, & postea, mediante inventario, bona recipiat, tandemque illum, cui eadem Rex contulerit, intromittat, Constitutâ contra impugnantes possessionem pœnâ perpetuæ bannitionis in Tribunali Regni inter causas fisci publicandæ. Ab *anno 1667.* usque *ad annum 1673. diem ultimum Aprilis* ex Quartâ pro quinque cohortibus hastatorum, quæ septingentis Viris constabant, exsolvebantur stipendia, scilicet pro hastato sive Husaro 51. pro Cosaco 41. florenos, ita tamen, ut iste unus florenus Magistro cohortis pro culinâ vulgò Kuchenne cederet, cui præterea etiam duodecim portio-

portiones non existentium polonicè Slepych. Locum tenenti 6. & vexillifero 2. admittuntur. Anno 1673. usque ad annum 1677. quarta in Generalem stipendiorum solutionem computabatur. Denique per *Constit.* 1677. ordinatum est, ut ex quarta antiquâ centum & quatuordecim millia ad hyberna inferantur, & distribuantur. Cum autem modernò tempore Capitaneis & Tenuis omnes redditus, exceptâ quartâ, cedant, nec, uti olim, tres partes ad mensam Regiam spectent, curiosius indagavi, sub quo Rege & quare mutatio ista introducta. Tandem incidi in *Constit. Sigismundi III. de anno 1590.* ubi ob certiores redditus pro mensâ Regiâ, & ne quid propter defectum contra dignitatem Regiam eveniret, Respubl. certas Oeconomias & proventus ordinavit. Ab illò itaque tempore, credo, quod supra dictæ tres partes remissæ fuerint. Nam *Constit. anni 1638.* sub titulo à Oeconomiach quæ ob stare videtur, dum vult, ut tres partes ad mensam Regiam convertantur, loquitur, non de omnibus Capitaneatibus, sed de illis tantum, quæ ad bonam mensæ Regiæ olim (*scil. à dictò Anno 1590.*) ordinari sunt. In Magno Ducatu Litthuanix ultra simplicem quartam, quæ in *Constitutione 1590* funda-

mentum suum habet. *anno* 1613. duplex concessa est, sed ob summam necessitatem pro illâ tantum vice. *Anno* 1620. iterum in unum tantummodo donativum consenserunt Lithvani. Quod & *anno* 1626. factum est, tandem in Capitulatione Vladislai IV. conventum est, ut in posterum, semper donativum simplex ex bonis Lithvanicis pro apparatu Bellico in Thesaurum inferatur, & quidem Vilnæ pro Festo Sancti Johannis per 4. Septimanas. Postea tamen *anno* 1641. ordinatum, ut illud singulis annis sex hebdomadis post Festum Johannis ad manus Præfecti Artilleriæ reddatur, & ipse in quibusvis Comitibus Thesaurario Magni Ducatus Lithvaniæ rationes referat.

XVI. Ordo militiæ pedestris circa *annum* 1581 institutus. Nam veteres Poloni, quia campetria incolebant, equis potissimum gaudebant, adeò, ut munia pedestrium apud eos extraneus Miles, non sine magnis sumptibus obierit. Sic sub Augusto Crivousto mercenarios ex Ungariâ milites fuisse accitos contra Pomeranos refert *Cromerus lib. 5. fol. 472.* Undè forsan in hunc usque diem usitatissima Polonis Militia, quæ Węgierska Piechota Hungaricus Peditatus nuncupatur, aliàs Hayduccii. Ut verò illud incommodum vita-

vitari posset, missi fuerunt ad Regias possessiones, qui ex robustissimis vigesimum quemque in militiam legissent, ab oneribus rusticis & posteriorum eorum immunes redderentur *Sarnicius*. Nobiles enim Poloni non tantum nomine, sed & re ipsa Equites esse amabant, atque pedestri militia fungi, minus decorum aestimabant, sed deliberavit Respubl. sub tempus Inter-Regni *An. 1632.* de pedestri militia honoratiori instituenda, uti patet ex Punctis ad Acta Varsoviensia porrectis. Bene etiam hæc successit intentio, adeo, ut ab illò tempore Nobiles inter pedites jussa dare vel exequi non ambigant.

XVII. Militem sine literis Regiis nemo colligere potest, sub poenâ infamiae & perduellionis, juxta Pacta conventa Serenissimi Joannis III. *vid. etiam Constit. 1670. p. 6.* Magister Artilleriae sit Patricius & bene possessionatus *vid. allegata Pacta*. Gubernatio quoque Arcium & fortaliorum Extraneis ac plebejis personis non conceditur, nisi Nobilibus bene possessionatis *Constit. 1550.* & bene meritis ab Exercituum Ducibus commendatis, nec minus ex annexis Provinciis, tenore Pactorum Conventorum altè memorati Serenissimi Regis Joann. III. Articuli Militares in *Constit. anni 1609.* reperiuntur. XVIII.

XVIII. Anterioribus temporibus in confiniis Regni Exercitus Hyberna & Stativa expediebat, quæ deinde ad assignationem Ducū in viscera Regni transposita. Per Constitutionem autem *An. 1670.* hyberna in meliorem redacta Ordinē, ac ne quis ab istā æqualitate importunis instantiis se, uti antea contigit, liberet, ad Duces Exercituū duos Deputatos ex Senatu, & duos ex Gentibus nullam cum Exercitu connexionē habentes assignatos legimus, ut cum quatuor ab Exercitu Deputati distributionem faciant; Tandem Serenissimus Rex nunc gloriosè regnans *Anno 1677.* per tot onerosa per multos annos hyberna, & gravamina per varios militum transitus afflictis succurrendo subditis hyberna ex bonis Regiis ad summam septingentorum & sexaginta millium, Leopolum pro Festo S. Michaëlis convehendam reduxit, Status verò spiritualis in vim subsidii charitativi trecenta florenorum millia promisit. Episcopi & Archimandritæ uti & omnia bona spiritualium Græco-Ruthenorum Unitorum & Disunitorum in vim hybernorum ad summam, quatuor millium obligabantur. Dicti anni Constitutio in Comitibus Grodnensibus 1678 reasumpta, & ad hyberna distribuenda præter alios,

non

non tantum Officium Thesauri uti Anno 1677, sed etiam Notarius Campestris Regni adjunctus est. Ex Senatu; Posnaniensis, Kyovienſis, Lublinenſis, Palatini & Nicolaus Comes in Szklow & Mytz Marſchallus Curia Regni. Ex Equeſtri Ordine ex Majori Poloniâ, Albertus Adrianus Laſocki Capitaneus Viſogrodnenſis, Joannes Korzeniенſki Capitaneus Coſtenenſis, Regens Cancellaria Regni, & Procopus Granowski. Ex Minori Poloniâ, Stephanus Bidziński Præfectus vigilarum Regni, Capitaneus Chęcimenſis, Caſimirus Cieciszewski Capitaneus Mielnicenſis, Martinus Trzebachowski Dapifer Premiſlienſis.

XIX. Cum Coſaci genus militum ſint, de iis quædam hîc annotare expedit. An ſpontè nomen aſſumſerint, an ab aliis acceperint, haud conſtat. Nonnulli dictos putant, à pervagâ caprarum (quæ Sarmatice kozy vocantur) agilitate, quâ illi pollent; Alii à navigiis polonicè kozy ſed apud ipſos czaybi vocantur, quibus Volgam, Tanaim, Boryſtenem fluvios imò Pontum Euxinum & mare Caſpium percurrunt. Derivationem tamen verifimiliorem exiſtimo à Sſavanicâ voce chodzic currere, undè primum Chodziaci poſtea Coſacii facilè appellari potuerunt, nam.

palmarium ipsorum opus est, per fluvios & maria decursus. Est autem rustica Gens collectitia (ita eosdem definit Fredro in Henrico Vales.) robusta & fortis plùs arma quàm aratrum colens. Summum apud illos regimen tenet Præfectus Exercitus. Deinde sunt ; Notarius, Præfectus Castrorum, Judices Generales Assavuli, i.e. Consilarii, Tribuni, Notarii Legionum, Centuriones. Enumerantur hoc Ordine in Constitutione *an. 1661.* Deliberantium maxima semper vis est in favore & assensu totius multitudinis, quã illi Czern nuncupant. Cum olim Tartari Tauricam Chersonesum occupaverant, magna Ukrainæ pars in solitudinem abiit, in quam tandem Poloni, defuncti Bellis, quæ cum Cruciferis in Prussiâ gesserant, colonias inducere cœperunt, quibus defendendis Sigism. Augustus Excubitorem exercitum sub Duce Eustachio Daskovicio imposuit. Hanc miliriam sex virorum millibus constantem Stephanus Rex melioribus sociatam Legibus multis privilegiis donavit. Deinde crevit, ut numerus & animus Cosacorum, ut prædationes per Russiam & Lithvaniam exercuerint, Trapezontum urbem Asiæ expugnaverint, imò in ipsa suburbia Constantinopolis effusi, prædâ repletis scaphis

scaphis abierint ; Dixisse fertur Aumurathes Turcarum Imperator, se inter Arma Principum in se conspirantium Constantinopoli degentem, in utramque dormire aurem, solos Cosacos esse, qui tanti Principis turbarent somnum. Hinc Turca sollicitatæ per ipsos Pacis accusabat Polonos, armaquè contra minabatur, nisi istos Rex aut excinderet, aut coërceret, uti etiam Osma- nes Imperator inter pacis condiciones potissi- mum sibi caveri voluit, Cosacos à navigatione Borystenis & Ponti Euxini prohibitum iri. Ex eo tempore illorum vires accidi cæperunt, & post aliquot clades notabiles, firmatamquè ad Bory- sthenem arcem Codanam, obsequium cum secu- ritate, quàm contumaciam cum pernicie, malu- erunt. Licet autem post transactionem Anni M. D. C. XXXVII. Imperia Ducum Poloniæ audiverint, & in Officio manserint, intra animum tamen subindè ad libertatem pristinam suspira- bant, conquerentes se non eo loco, quem viri mi- litares merentur, haberi. Tandem Bogdanus Chmielnicius (qui dictæ Transactioni interfuit) parte agri à Czaplinscio Czeherinensis territo- rii Sub-Præfecto exutus, nec precibus, minis, & literis etiam ab Exercituum Duce Potocio, imò à Rege

Rege ipsô Vladislao IV. oppositis, quicquam efficiens, inquietus animi, casus pro insidiis interpretabatur, & obliquos in se Procères animadvertens, carcerem sibi imminere ratus, quem etiam postea subiit, quod sinistra Consilia in Aquiliferum Regni Coniecpossicum, è Tartarorum tum finibus magnâ prædâ redeuntem cum aliis Zaporovianis inierat. Præcluso enim reditu intercipere ipsum meditatus fuisse arguebatur. Sed postquam deinde ex Carceribus dimissus fuit, non intermisit contumelias suas vel summo Reipublicæ damno ulcisci, sic è parvâ scintillâ magnum ortum est incendium, sic ex privati hominis unius offensis mille in publicum redundarunt calamitates. Licet postea per Commissionem Hadziacensem anno 1658. certæ Pacis conditiones inter Cosacos steterint, & Chmielnicius in vivis esse desierit, non tamen desierunt motus Cosacici, sed Duce & Authore Doroszenkio perfidia adeò invaluit, ut infideles contra Poloniam in auxilium vocaverint, & perniciem, quàm pœnitentiam maluerint, adeò, ut Podolia & Ukraina Turcico proh dolor! jugo subjecta sit. Notandum hîc, quod Ukrainæ vel Cosacorum triplex sit respectus; alii enim ab illâ, alii ab

ab hâc, alii denique à superiori parte Borysthenis scilicet in Insulâ Zaporovianâ sunt. Omnis quæ ab illa parte sita est Ukraina, ad Magnum Moschoviæ Ducem spectat. Quicquid verò ab hâc parte Borysthenis reperitur, in diversas distractum est partes; Kyoviæ Stayski, Rzyowo, Trzypol, Trechtimirow; Kaniow jam à Moschoviæ Duce possidentur. Białocerkiew, & Pawłocz, Regiam Majestatem obsequiosè veneratur. Raszkow, Kalnik, Braclaw, Niemierow, Koresteszow & alia loca jam sub Turcarum sunt Dominio. Quoad Insulam Zaporowianam convenit per Pacta inter Polonos & Moschovitas, ut eandem, utrique defenderent, & semetipsos juvarent. Hinc in novissimis quoque Tractatibus Induciarum ad viginti annos cum Turcâ initis Magnus Dux Moschoviticus de Zaporovianis, ut in suo statu manerent, per expressum cavisse asseritur. Zaporoviani autem nuncupantur, quod ultra cataractas Russis paroki, hoc est limina dictas, habitent.

XX. Antequâ Caput hoc de Bello concludâ, non abs re erit de DUELLO aliquid in arenâ producere. Vetus Francorum mos fuit, ut Reges cū Regibus vel jure certarent, vel singulari inter se

certamine concurrerent, ut sic citius Bella finirentur, morte unius Regis, quàm tot myriadum. In historia Polonâ occurrit exemplum, quod Rex Stephanus Johannem Ducem Moschorum ad certamen singulare per epistolam provocaverit, ne videlicet sanguis Christianorum utrinque sine causâ justâ profunderetur. Sic Zamoyscius à Zuiscio ad Duellū provocatus est. Ille susceptâ conditione ad muros Plescoviæ, quâ tunc obsidebat, obequitavit, expectans Zuiscium, qui tamen insidiis in eum structis, quàm apertò Marte maluit regerere. Sed Zamoyscius & insidias ejus evitavit, & redargutò Zuiscio, ad suos cum laude incolumis rediit. *Vid. Sulikovius Comment. rerum Polonicarum pag. 135. 136.* Modus autem iste litium finendarum inter privatos, tanquam Justitiæ & Ordini Judiciorum adversus, Constitutionibus Principum sublatus est. Hinc etiam in Polonia per *Constit. Anno 1588.* duella non debent peragi, nisi cum scitu Regis, quod Cromerus suâ memoriâ semel tantum à Sigismundo Primo admissum esse refert. Idem Statutum in Regno Castiliæ obtinuisse, patet ex Historiâ, quam allegat Camerarius *bor. succiv. parte primâ Cap. 21,* ubi consentiente ac præsente Imperatore Carolo Quinto multis cum
ceremo-

ceremoniis inter Torellium & Ancam permis-
sum est duellum. Acta Electionis Serenissimi
Joannis Tertii decernunt, ne quis alter alterum
ad duellum provocet, sub pœnâ sessionis turris
per bimestre & sexaginta marcarum.

CAP. VII.

DE FÆDERIBUS
& PACTIS.

I.

IN Capitulatione Reges promittunt, quòd pa-
cta & fœdera cum extraneis Principibus & Do-
miniis renovabunt, de conservandâ cum iisdem
Pace studebunt, & amissa à corpore Reipublicæ
recuperabunt. Pacta autem sunt vel antiqua,
vel nova; Ad illa renovanda sufficit consensus
Senatorum ad latus residentium: Ad hæc verò
stabilienda robur Comitiorum requiritur, uti
patet ex *Constitut. Anno 1658.* ubi Pacta cum Im-
peratore, Rege Daniæ, & Electore Branden-
burgico approbata sunt. In Comitiiis aliquan-
do non tantum ex Senatoribus, sed etiam ex
Ordine Equestri eliguntur Deputati ad Consilia
Bellica & ad pacem cum hoc vel illo hoste in-

eundam, hoc tamen caveretur, ne potestatem sibi arrogent Bellum offensivum decernendi, videatur *Constit.* 1590. Aliud exemplum supra de Senatoribus ex *Constitut.* 1649. allegavi. Recentissimum extat in *Constit. Grodnenf. Anni* 1678. Ubi Respublica in Generale Consilium consenserat, eidemquè per Scriptum ad Archivum, in absentia Archi-Episcopi Gnesnes, sub manu Pro-Cancellarii Regni & Marschalci Ordinis Equestris, majorem quàm alias potestatem, dederat. In Pactis autem nonnullis de subsidiariis caveretur militibus. Ita olim Boleslaum Crivustum ex fædere auxiliares habuisse Russorum copias, testatur *Cromerus lib. 5. fol. 472.* Non minùs testantur historici, quod Vitoldus magnus Dux Lithvanix Tartarorum auxiliis contra Cruciferos in Prussia usus fuerit: Porro ex *Kojatowicio* parte scundâ *Hist. Litt. lib. 5. fol. 234.* patet, quod Casimirus IV. Rex Scythis Tauricanis Imperatorem præfecerit Mendligereium, qui certo ex pacto operam suam contra Prussos pollicitus fuit: Deinde stipendia illa quæ tum temporis promissa fuerunt militaturis, à Sigismundo I. in annum honorarium Cupominki Tatarskiej duobus millibus vestium ex pellibus agnorum ac mediocri copia pan-

pannorum Anglicorum constans conversa sunt. Sed meritò post hæc dictus Sigismundus post mortem Setkieriei, qui ipsi fidelia præstiterat obsequia, noluit iisdem amplius honorarium istud dare, respiciendo ipforum erga se fidem Barbaram. Ita & Rex Stephanus aliquando dixit, cum pro istis pellibus Tartarorum Chanus Varfaviam misisset; Nolo hujus Bestiæ tributarius esse. Sed ad instantiam Chani Anno 1591. in Comitibus donativum illud iterum promissum fuit, si Tartari in posterum quietius agerent. Tandem sub Joanne Casimiro Rege cum Chanus ad pacem inclinaret, & per Vezirum suum peteret, ut stipendium militare antiquius à Polonâ Republicâ dari solitum, sed à Rege Vladislao denegatum, persolveretur, in hoc Caput, inter alia conventum est, ut Rex Poloniæ ex liberalitate ordinarium stipendium Chano Tartarorum retentum hætenus, penderet, in posterum, ubi id per Aبلغatos Cameniciam missos petet daret; Chanus vicissim Regi adesse quodocunque hic jusserit, cum copiis suis contra quemvis hostem teneretur.

III. II. Quando de focis hinc agitur armis, non possum auxilia Augustissimorum Imperatorum

transmittere silentio. Cum A. 1629. Svecorum in-
gravesceret Potentia, Ordines Regni jam dudum
oblata subsidia Ferdinandi II. desiderarunt, quas
etiam Arnheimius adduxit. Hoc deindè revo-
catô successor missus est Dux Lauenburgicus &
Mansfeldius Comes. Sic ulterius cum sub Rege
Johanne Casimiro Polonia bellô arderet Sueri-
cô, Ferdinandus III. decreverat, rem Polonam
sibi seriò juvandam, sed mors superveniens Con-
silia interrupit. Optimus tamen filius ejus Leo-
poldus I. licet nondum Imperatoriam adeptus
esset dignitatem, insigne tulit auxilium, submit-
tendo Duce Hatzfeldio Exercitum decem mil-
lium Peditum & sex Equestrium. Principem
quoque Rakocium per Cancellarium Ungariæ ab
hostili animô avocare conatus fuit, sed in fata
præcipitem nulla eloquentia, nulla authoritas re-
tinere valuit. Militis tamen Cæsarei conjunctio
cum Polonis mox effecit, ut Rakociani fugam
animis, vulnera tergo tulerint. Serenissimum
etiam Electorem Brandenburgicum eidem pro
Polonis societati maximô cum emolumento in-
nexuit. Verat hîc memoria dignum laude adju-
mentum Serenissimi Regis Daniæ Friderici III.
oblivisci, qui contra hostes nostros hostiles in-
duit

duit Spiritus, atque Regem Sueciæ adeò distraxit, ut nec redire in Poloniam, nec justum postea mittere Exercitum potuerit. De perpetuo Regni Fæderato Electore Brandenburgico, infra erit dicendi occasio.

III. Denique hîc addo, quòd libera Gens Polonorum offensiva non amet Fædera. *In Constitut. Anni 1670.* cavetur, ne cum exteris Principibus hoc ineatur, ut copias militares submittant, quin potius, ut nobis per summas pecuniarias succurrant, vel per diversionem belli.

IV. Cum verò Pacta ad Notitiam Juris publici pertineant, nec semper, quando occasio poscit, ad manus sint, operæ precium esse duco, eadem hîc apponendi.

V. Ut Sacræ Cæsareæ Majestatis & Sacræ Regiæ Majestatis Poloniæ subditi, formulâ Pactorum probè cognitâ & perspectâ, secundum præscriptum illorum eò magis sese gerere, justitiæque adeundæ, si quid usu veniret, rationem observarent, Pactorum Exemplum, sub Matthia Imperatore & Sigism. III. Rege typis excusum est. Idem An. 1677. factum est, curante renovationem Johanne Christophoro Zierowski de Zierowo, Augustissimi Imperatoris Consiliariò, & ad Aulam Polonam Residente. JO-

JOANNES III.

Dei Gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux
Lithuanix, Rusfix, Prussix, Masovix, Samogitix,
Livoniæ, Smolensciæ, Kiiouix, Volhyniæ, Po-
doliæ, Podlachiæ, Severiæ, Czer-
niechoviæquæ.

UNiversis & singulis Regni & Dominiorum
Nostrorum annexarumquæ illi Provincia-
rum, cujuscunque Status, Conditionis, Dignitatis
& Præminentix Subditis Nostris præsentibus li-
teris significamus.

Quod cum inter primarias muneris Nostræ
Regiæ curas poneremus, ut post felicem Electio-
nem & Coronationem Nostram Fædera & Pacta;
quæ inter Sac. Cæs. Majestatem Domumque Au-
striacam & Serenissimos Prædecessores Nostros
antiquitus intercefferunt novis utrinque nexibus
roborarentur, Populorumquæ tranquillitati &
bonæ Vicinitatis cultui, quæque inde dependent,
correspondentiarum & Commerciorum usui
prospiceretur. Ideo Pacta eadem renovanda &
confirmanda esse duximus: Prout renovamus
& confirmamus. Quorum tenor sequitur e-
jusmodi.

Nos

NOS LEOPOLDUS, Divina favente Cle-
 mentia, Electus Romanorum Imperator,
 semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bo-
 hemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ & Sclavoniæ Rex, Ar-
 chidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantæ, Sty-
 riæ, Carinthiæ, Carniolæ, Marchio Moraviæ, Dux
 Lucenburgæ, ac Superioris & Inferioris Silesiæ,
 Wirtembergæ, & Teckæ, Princeps Sueviæ, Co-
 mes Habsburgi, Tyrolis, Ferretis, Kyburgi, & Go-
 ritæ, Landgravius Alsatæ, Marchio Sacri Roma-
 ni Imperii, Burgoviæ, ac Superioris & Inferioris
 Lusatæ, Dominus Marchiæ, Sclavonicæ, Portus
 Naonis & Salinarum, &c. &c.

ET NOS JOANNES III. DEI Gratia
 Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ, ac
 Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ,
 Smolensciæ, Kiioviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Pod-
 lachiæ, Severiæ, Czerniechoviæque.

TEnore præsentium recognoscimus, ac no-
 tum facimus, universis & singulis, præsentibus,
 & futuris, harum notitiam habituris. Quan-
 doquidem, qui Christi locum in terris gerunt,
 eos in hoc elaborare maximè decet, ut cujus lo-
 cum

cum obtinent, ejus vestigiis incedant: Nos memoriam tenentes, quod non aliunde potestas Nostra sit, quam ab eo, à quo Nomen ducimus, cujus appellatione censerì volumus, Domino Nostro Jesu Christo, qui, quos ipse Nobis subjecit populos, eos loco suo regere Nos voluit, & gubernare; huc omnes curas, & cogitationes Nostras convertendas duximus, ut quatenus id humanitus præstari potest, adjuvante eo, cujus id solius munere contingit, quam proximè ad similitudinem ejus accederemus, per quem Reges regnant, Principes imperant, & Potentes decernunt justitiam. Quoniam vero, non ille potentiam suam non sapientiam, sed eam solam, quâ societas hominum inter ipsos continetur, dilectionem, qua Nos prior ipse, præter meritum ullum, persecutus est, imitari voluit, ut sicut ipse dilexit Nos, ita & ipsi vicissim diligeremus invicem, ac pacem, concordiam, tranquillitatemque mutuam inter Nos conservaremus: Neque potest illi sacrificium ullum à mortalibus offerri gratius, quam sit fraterna charitas, inter unius corporis membra. Hanc illius dilectionem, qui nobis tot Civitates, tot Populos, linguâ, moribus, habitu, inter se dis-

fiden.

fidentes, tot tam latè patentes Provincias, tot amplissima Regna subjecta esse voluit, præcipue pro virili Nostra imitandum esse duximus. Itaque cum inter recolendæ memoriæ Majores Nostros, jam inde à longissimo tempore, certamen amoris, benevolentiaëque mutuaë, susceptum fuisse cognovissemus, cujus rei tanquam testes, sunt Pactorum & Fæderum literæ, quæ inter Austriacam, & Jagellonicam Domos, quæque inter utriusque Domus, Regna, Imperia, Provincias, Populos & Nationes, Nominatim, verò, quæ inter quondam ALBERTUM Archiducem Austriaë, cum quondam CASIMIRO Poloniaë Rege, & Divum FRIDERICUM Imperatorem, cum eodem CASIMIRO Rege, postea verò etiam inter recolendæ memoriæ FERDINANDUM & MAXIMILIANUM Imperatores; cum itidem recolendæ memoriæ SIGISMUNDO AUGUSTO Rege, ac tandem inter RUDOLPHUM II. & successive MATTHIAM, nec non FERDINANDUM II. Imperatores, & quondam SIGISMUNDUM III. ac ULADISLAUM Serenissimos Poloniaë ac Sueciæ Reges, itidem præclarissimæ memoriæ, intercesserunt. Nos Majorum Nostrorum exemplo provocati, qui summam semper inter se necessitudi-

nem, & amicitiam conservare studebant, atque eam arctis præterea Affinitatis vinculis fortius colligabant, quàm ut dissolvi facile posset, eam nimirum Pacta & Fædera, quæ inter præfatos Majores Nostros, quondam ALBERTUM Archiducem Austriæ, FRIDERICUM, FERDINANDUM, MAXIMILIANUM II. RUDOLPHUM II. & MATTHIAM nec non FERDINANDUM II. Imperatores, præclarissimæ memoriæ, atque CASIMIRUM, SIGISMUNDUM AUGUSTUM, & quondam SIGISMUNDUM III. ac ULADISLAUM observata fuerunt. Id quod felix, faustum, & fortunatum Deus esse velit, utrique Nostrum, ac utriusque Nostrum Imperiis, Regnis, Terris, Civitatibus, Populis & Nationibus in Dei Opt. Max. nomine, à quo tanquam fonte perenni manat, quidquid bonarum est rerum, inter Nos quoque, & pro Nobis, & Successoribus Nostris, continuanda, confirmanda, instauranda, & renovanda, atque adeò declaranda, corroboranda, & amplificanda duximus, ita ut continuamus, confirmamus, instauramus, renovamus, declaramus, corroboramus, & amplificamus, præsentium per tenorem. Ac primum quidem, sicut in literis quondam ALBERTI Archi-

Archiducis præscriptum est. Nos omni honore, fide & amore, invicem prosequi, & promovere debemus, & volumus, in locis omnibus, & temporibus, ubi Nobis id faciendi se facultas obtulerit, citra dolum & fraudem aliquam, neque commitemus unquam, ut alter alteri, aut familiaribus ejus, Vassallis, & Subditis quibuscunque, Regnis, Ducatibus, Terris & Civitatibus ei subjectis, & sub ejus obedientia & defensione constitutis, quacunque ex causa bellum inferamus, inimicitias denunciemus, diffidemus, aut hostiliter eos imperamus, per Nos, aut submissas personas, fraude & dolo semotis. Ac non modo ipsi, ab ejusmodi rebus abstinebimus, verum etiam subditos Nostros, & quicunque in fide, potestate quæ Nostra sunt, eos prohibebimus, ac ab omni vi, modo superius descripto, temperare sibi cogemus. Habebunt etiam potestatem, homines Nostri, cujuscunque status & conditionis fuerint, in quibuscunque Terris, Dominiis, Civitatibus Nostreis, & Nostræ obedientiæ subjectis, agendi & commorandi, atque inde etiam liberè & securè, cum illis visum fuerit, discedendi. Deinde, sicut etiam literis Divi FRIDERICI cautum est, ita Nos invicem uniendos obligan-

dos, alligandos, confæderandos duximus, quem-
admodum unimus, obligamus, promittimus, al-
ligamus, confæderamus, præsentibus; quod ex
hoc tempore ipso, perpetuo, realiter, & cum ef-
fectu invicem, & mutuo obligati, alligati, & con-
fæderati simus & erimus, & inter Nos, & Subdi-
tos Nostros, nec non Regna, Principatus, & Do-
minia, quæ nunc uterque Nostrum possidet, &
quæ DEO concedente in futurum acquiremus,
constans, perpetua, indissolubilis, & Christiana
pax esse, & servari debet, & debebit, & in omni-
bus utriusque Nostrum, honorem, dignitatem,
statum, augmentum, concernentibus, & concer-
nere valentibus, mutuo Nobis auxiliabimur,
consulemus invicem, promovebimus, & assiste-
mus, nec alteruter Nostrum quidquam faciet,
cupiet, pertractabit, aut molietur, quod contra
alterutrum Nostrum Regna, Principatus, Domi-
nia, Subditos, honorem, statum, dignitatem, aut
augmentum sit, seu esse aut tendere possit. Ne-
que Nostrum alter alteri, ipsius Regnis, Princi-
patibus, Dominiis, & Subditis bellum, damnum,
aut quodvis aliud nocumentum inferet, nec à
suis quovis quæsito colore inferri permittet, sed
quilibet Nostrum, contra subditos suos, qui
hujus-

hujusmodi faciunt, aut facere, aut moliri vellent, totis viribus suis, & potentia, in Terris & Dominiis suis consurget, & eos, pro hujusmodi excessibus, poenâ condignâ puniet & castigabit, donec damnorum datorum integram compensationem & refusionem facient. Præterea nullus Nostrum, ad alterius Regna, Principatus, & Dominia aspirare, aut anhelare debet, nec alterius Nostrum Regna, Principatus, Dominia, & subditos, si quos, (quod DEus avertat) ab altero Nostrum deficere, recedere, aut rebellare contingeret, contra alium, ejus Regna, Principatus, Dominia, & subditos suscipere, tenere, protegere, juvare, assistere, nequè consulere, aut favore prosequi debet, nequè à suis talia fieri patiatur, sed contra tales infideles unus alteri auxiliabitur, & assistet, atque Dominiis suis excludet. Si vero alter Nostrum ejus Regna, Principatus, aut subditi contra alterum ipsius subditos, Principatus aut Dominia actionem realem, seu personalem, Civilem seu criminalem, aut qualemcunque querelam habet, aut imposterum habuerit, si super ea non potuerimus amicabiliter concordare, tum nequè ipse, neque subditi contra alterum, ipsiusquè subditos, Regna, Principatus, & Domi-
nia

nia, quidquam via facti attentare, neque sibi ipsi jus dicere, aut ulcisci, sed super eo, jure, & non aliter experiri debent. Cæterum pro majore, supra-scriptorum Fæderum declaratione, proque tranquilliore Subditorum Nostrorum Statu, quiete, & bonæ Vicinitatis conservatione, & quo firmior inter Nos, Regna, & Subditos Nostros, pax, amicitia & benevolentia perpetuo constare queat; utquæ omnes dissidiorum causæ, quoad ejus fieri potest, præscindantur: ordinamus, statuimus, declaramus, & volumus quod cum initio scriptum est, quod mutua Nobis invicem auxilia ferre debemus. Quomodo alter alteri auxilia ferre velimus, id in arbitrio utriusque Nostri, & Ordinum Regnorum, Nostrorum, positum esse debere, hoc tamen expresso, ut liceat utrique Nostri ex Terris & Provinciis alterius, Voluntarios milites, æque suo conductos, educere, & arma in usum suum, exportare; Eatenus tamen milites educere liceat, quatenus id sciente fiat altero Nostri, neque sit alteruter Nostri bello suo proprio contra hostes aliquos suos impeditus. Hostibus verò ne id liceat, neve favor ullus præstetur, qui alteri obesse possit, ita tamen, ut nedum juxta præ-

præscripta majorum Nostrorum fœdera, nullus Nostrum alteri, vel ipsius Regnis, Principatibus, Dominiis, & subditis bellum, damnum aut quodvis aliud nocumentum inferre, sed neque alterius hostes aut Rebelles fovere, protegere, seu eis assistere, vel favorem, consilium, aut auxilium quovis modo præstare debeat,

Volumus præterea, vias, & flumina publica, nec non Commercia, & negotiationes mutuas, per Regna, & Provincias Nostras, omnibus, & singulis Regnicolis, Provincialibus, & subditis Nostris, tam terrâ, quam aquâ, utrinque libera esse, nec ullis unquam interdictis, arrestationibus, seu represaliorum concessionibus impediri, sed utriusque Nostrum subditos, in alterius Regnis, & Dominiis, libero transitu, ac fide publica, quem salvum conductum vocant, non minus quam proprios cujusque subditos gaudere, uti ac frui posse & debere. Neque denique cuiquam Nostrum, aut his, qui Nobis subditi sunt, querelas & actiones suas, si quæ jam sunt, vel futuris temporibus oboriantur, aliter quam mediante Jure prosequi liceat. Ut autem omnes vel protelatae, vel denegatae justitiæ querelæ, tam inter Nos, quam subditos Nostros, hinc inde præcave-

antur, sed cuique expeditum Jus, & Justitia summarie, & de plano administrari, ejusdemque debita executio, effectualiter obtineri valeat, Convenimus & concordavimus, quod si quis Nostrum vel unius Nostrum subditi, contra alterius unum, vel plures privatos subditos, actiones sive personales, sive reales intentarent, tunc semper pars agens forum & iudicium ipsius rei sequi debeat; Et quod in personalibus, injuriarum, violentiarum, super spoliatione, seu similibus, Iudex permissione subitarii Iudicii, citra dilationum, & exceptionum admissionem, Actori forensi, de simplici & plano justitiæ complementum facere; In realibus verò, secundum unius cujusque Ditionis consuetudinem, ita procedere teneatur, ut quilibet, citra dilationem, Justitiæ executionem obtinere queat, id quod per superioritates & Magistratus fideliter provideri & dirigi par est. Quod si alter Nostrum contra alterius Provinciam, vel Communitatem aliquam, vel vicissim Provincia, Communitas, vel privati subditi unius Nostrum, contra alterum ex Nobis, vel ejus Provinciam seu Communitatem, privatas actiones prætenderent, tunc causæ hujusmodi coram alterius Nostrum, sub quo pars rea degit, Con-

Consiliariis, seu Commisariis, per eundem juxta partium conditionem, & causarum exigentiam, non minus septem numero designandis, summarie audiri, & vel amicabiliter componi, vel Jure mediante determinari, & executioni demandari debeant. Porro si inter Nosmet ipsos Reges, seu forsan Regna & Provincias Nostras, tum metarum, & terminorum, tum commerciorum, seu quarumlibet aliarum, tam veterum, quam novarum causarum, Jurium, vel obligationum occasione, querelæ, gravamina, & controversiæ suborientur; tunc alter Nostrum, qui vel ejus Regnum seu Provincia, Jus vel querelam prætendit, alium per Nuntios, vel literas suas, amicabiliter informare, ac pro tollendo, sarciendo, amovendoque gravamine, admonere & requirere debet. Quod si obtinere nequeat, tunc quilibet Nostrum, statim intra duorum Mensium spatium à facta amicabili requisitione, tres Consiliarios suos è Proceribus Regnorum, Hungariæ, Bohemiæ, Moraviæ, Silesiæ, & vel ex aliquibus harum prout quodquæ negotium ad aliquam harum Provinciarum pertineat, vel etiam ex omnibus, pro exigentia & gravitate negotii, ab una Regniquæ Poloniæ, & Magni Ducatus

Lithuaniz, ab altera partibus, ad convenientem diem, & locum, per partem læsam, seu querulantem nominandum, semota omni excusatione mittere debeat. Qui utriusque Nostrum, Consilarii Summam imprimis diligentiam adhibeant, quo hujusmodi querelæ, gravamina, & controversiæ, inter Nos, Regna, & Provincias Nostras amicabili compositione transigantur, eâ verò non succedente tunc læsa pars sive agens, coram prædictis sex Consiliariis, actionem suam, statim ipso die, juridicè exhibendi potestatem habeat, idque duplicatis scripturis, quarum unam Consilarii penes se retineant, aliâ verò parti Reæ transmittant. Quo facto pars rea, responsum suum, etiam scriptis duplicatis sæpèdictis Consiliariis vel ei, cui ex illis hoc demandatum fuerit, intra spatium proximorum duorum Mensium, à transmissio actionis libello, mittere teneatur, ut scilicet Actor Replicas, Reus verò duplicas suas, ac præterea utraque pars, tertiam quoque conclusionem, & submissivam scripturam, de bimestri, in bimestre, duplicatis, ut præfertur, scriptis, offerre queat, Eo sane modo & ordine, utrique parti transmittendis, sicut de actionis libello demonstratum est. Oblatis tandem suc-

ces-

cessivè ab utraq; parte duplicatis trinis scripturis, in quibus utrinq; omnia Jura sua explicabunt, sexilli Commissarii partibus ad promulgandâ sententiâ, inter proximum sequens bimestre, diem, ad eum locum, ubi causa primo agi cæpit, indicent; quo loco, & tempore partes, per Procuratores suos, pleno mandato suffultos comparere, illicquè & ipsi Consilarii convenire, ac diligenter visis scriptis, & discussis actis totius causæ, partes rursus ad concordiam & amicabilem compositionem invitare, & cohortari, nihilque in eo operæ & diligentix intermittere debeant. Quam si ne tunc quidem inter partes obtinere queant, statim ad ferendam sententiam procedant, ac id quod Juris & Justitiæ fuerit, cognoscant, & decernant. Quod si suprâ dicti Consilarii, de ferenda sententia, sive interlocutoria, sive definitiva fuerit, concordare non possint, tunc toties, quoties opus fuerit, arbitrum communi voce deligant, vel per quamlibet Consiliariorum Partem, duabus idoneis personis propositis, ex iisdem sorte constituent: cujus partes sint, huic Consiliariorum opinioni, quæ & Juri & æquitati magis consona videatur, subscribere, eandemque laudare & ap-

probare. Quidquid autem per ipsos Consiliarios Nostros, seu majorem eorum partem separatim, vel per eosdem, vel arbitrum, conjunctim decretum, & pronuntiatum fuerit, id ratum firmumque maneat, ac statim debitæ demandetur executioni, remotâ omni plane appellatione, supplicatione, reductione, in integrum restitutione, aliisque Juris beneficiis & remediis, etiam motu proprio concessis, obtentis, non obstantibus.

Debent autem Consiliarii, per Nos pro tempore deputandi, nec non & arbiter ipse per Nos, & quantum ad quemlibet Nostrum spectat, ab obedientiæ & Juramenti debito, ad eam causam tantum absolvi, ac pro administranda Justitia, novo consuetoque Juramento obstringi. Quod si pendente lite unus vel plures ex ipsis Consiliariis, mortem obirent, tunc in demortuorum locum, prout ad quemlibet Nostrum pertinebit, alios semper surrogabimus. Ipsi quoque Consiliarii, non plures scripturas admittant, aut terminos alio modo, quam suprâ dictum est, prorogandi aut alterandi potestatem habeant, sed forma, & modo illis concessio procedant, excepto casu,

casu, quo partes testes producere necesse haberent, tunc ipsi Consilarii Jurisdictionem suam prorogandi potestatem habeant, tantisper donec testes ejus causæ conscii, secundum Juris dispositionem, legitimè producti & auditi fuerint, ita tamen, ne ulla minus necessaria prorogatio quæratur, vel admittatur, sed omnes testes ad unum diem, & terminum, quantum fieri potest, audiantur, à publicatis attestationibus, non nisi unica scriptura à qualibet Parte recipiatur. Proinde quo magis Regna, Principatus & Dominia Nostra, ab omni bellorum, deprædationum, latrociniorum, hostilitatisque periculo libera, secura, purgataque esse queant, Conventum inter Nos est, quod nullus Nostrum alterius, seu Regnorum, Provinciarum, vel subditorum suorum diffidatores, hostes, homicidas, raptores, seu damnificatores, nec non profugos cujuscunque conditionis sive Ecclesiasticos sive sæculares, item Rebelles subditos, quicunque in alterius Nostrum Regnis, & Ditionibus reperti, denunciati, vel per Nosmet, aut Officiales Nostros pervestigati fuerint, nequaquam amplius fovere & assecurare, multò minus verò per subditos Nostros ullo Hospitio, auxilio, sive receptione quocunq; prætex-

prætextu, directè vel indirectè, publicè vel occulte recipere, juvare vel intertenere debeat, sed ubicunque hujusmodi grassatores, raptores, diffidatores, & damnificatores, ubilibet in præfatis Regnis & Ditionibus Nostris deprehensi fuerint, contra eos, jussu Nostro & directione, atque accuratâ diligentia Officialium, utrobique partilæsa, atque deferenti Justitia immediate atque irrecusabiliter permitti atque administrari, aut etiam citra partium requisitionem de iis, ut communibus hostibus, à Capitaneis, & Magistratibus, ubicunque ex Officio inquiri, insequi, & pœnaliter procedi debeat. Casu autem quò aliquis ex Officialibus, aut subditis Nostris, propter receptionem, asssecurationem vel defensionem, antedictorum diffidatorum aut omissionem antedictorum diffidatorum insecutionis. Captivationis, sive animadversionis scienter contravenerit, in tales utrobique, sive delati à parte altera, sive alias vero simili suspicione deprehensi forent, Capitali supplicio irremissibili, debet animadverti.

Quod si alterius Nostri, unus vel plures Incolæ vel subditi, alteri Nostro seu Regnis & Dominiis Nostris, generaliter, vel singularibus personis, Incolis, & subditis, privatim hostilitatem

tem denunciaverint, tunc statim Præfectus, Capitaneus aut Officialis illius loci sive Districtus, cui Diffidatio indicta est, Generales, Præfectos, & Capitaneos Regnorum, & Provinciarum, alterius Nostrum, sub quo tales diffidatores degunt, ea de re certiores reddere, ipsisquæ exemplar diffidatoriarum literarum transmittere debeat. Quo accepto, præfati Præfecti & Capitanei, diffidatores pro publicis hostibus judicare, promulgare, publicare, omnibusquæ & singulis Incolis, cujuscunque ordinis & conditionis extiterint, eorum consuetudinem interdicere, & ne à quocquam hospitio recipiantur, aut consilio, auxilio sive re ulla alia juventur, prohibere & cavere, bonaque diffidantium applicare Fisco, & Cameræ Regiæ, ac proinde in hospites, socios, conscios, & complices, pari quoque severitate animadvertere teneantur, ignorantia excusatione universis penitus sublata. Quod si quispiam Præfectus, Capitaneus, aut Magistratus, in hujusmodi casibus subitam justitiam administrare cunctaretur, aut etiam alias ex Officio, inquisitione, infecutione, & animadversione debita non procederet, tum tales Nostræ punitioni immediate obnoxii, & rei esse debeant. Ut autem

præcipuus diffidationum, & grassationum fons, quo hujusmodi latrocinia imprimis aluntur, è medio tollatur corceaturque licentia, & impunitas receptandi hostes, prædones, & diffidatores, serio inter Nos convenit, ut omnes promotores, detentores, receptatores, complices, dictorum facinororum hominum, qui vel notoritate facti, vel ex veraci denunciatione spoliatorum, aut ex fuga Captivorum, (modo tales captivi, aut spoliati bonæ fidei, & integræ famæ sint) si-ve aliis tam manifestis indiciiis, ut ulteriori probatione res non egeat, convicti vel deprehensi forent, iidem citra ulteriorem purgandi sui admissionem, & concessionem spoliatis & damnum passis, ad restitutionem & satisfactionem probabilem damnorum, de Bonis suis teneantur, aut si solvendo non sint, secundum qualitatem delicti, corpore luant. Quod si tales etiam patrati Criminis conscii, vel complices essent, & ad illata damna, cædemque evidentem causam scienter præbuerint, iidem non tam parti ad restitutionem damnorum, ut jam præmissum est, teneantur, quam & superioritatis suæ cognitioni ad sumendum de iis pro modo delicti supplicium, citra evasionem subiaceant. Si vero aliqui

rece-

receptatorum aut complicum non omninò manifestis Indiciis, nec apertis Captivorum Confessionibus, sed alias delati, & de tali facinore suspecti potius, quam convicti fuerint, contra tales, tam ex delatione damnificatorum, vel alterius superioritatis Officialium, quam ex Officio, per Capitaneos aut Magistratus ejus Regni, aut Ditionis, in qua fuerint, hâc tamen conditione, differentia sive moderatione debet procedi, ut si forent Nobiles, aut possessionati Cives antehac in talibus non infamati, neque ullis prioribus Confessatis suspecti, tales in casu negationis, sese proprio eorum Juramento, coram supremo ejus ditionis Magistratu, publicè de hujusmodi infamatione exonerare, & purgare queant.

Si vero iidem anterioribus infamiæ, aut Confessorum præjudiciis notati, aut semimanifesti forent, ita tamen, ut hujusmodi confessata, non omnimode certum facti Indicium præbere possent, tales etiam ad purgationem sui, medio Juramento, etiam tertia manu integræ famæ possessionatorum vicinorum, admitti, aut si in utroque casu, in purgatione sui defecerint, debitæ Capitis animadversioni subjici debeant. Quod si quis ex Regnis & Provinciis Nostreis, ausu temerario,

rario contra Jus & æquitatem, ac publica mutu-
aque Regnorum Nostrorum Fœdera, in alterius
Regna vel Ditionem, excursionem, & irruptio-
nem faceret, atque ibi Mercatores, & vectores
deprædaretur, aut detineret, homines occide-
ret, vel abduceret, pecora abigeret, incendio
faviret, aut alio quovis modo damnum, & In-
juriam inferret, & patrato nefario scelere, rur-
sum se domum, vel cum præda securus, vel fu-
giens insequentium manus, in hospitia consueta
& solita diverticula reciperet, tum in eo Regno
Præfecti illius Territorii, vel districtus, & omnes
incolæ, totaque vicinitas, mox, ut à damnificatis
& injuriatis seu quibusvis aliis hostem, prædo-
nem, & communium Fæderum violatorem in-
sequentibus commonefacti, evocatique extite-
rint, debeant læsis ferre opem, adesse in armis,
fortiter & graviter insequi, & inquirere noxios,
& turbatores pacis publicæ & tranquillitatis. Et
si, sui tuendi causa, in aliqua castra, & Fortalitia,
vel loca abdita, seu natura munita profugerint,
acrius ac diligentius insistere, & ipsos & eorum
hospites, socios, conscios, complicesquè obside-
re, oppugnare, & ita omnes ad deditionem ur-
gere, ad debitum supplicium trahere, & ad re-
stitu-

stitutionem, recompensationemquè damnorum
illorum cogere teneantur. Si qui autem ne-
gligentiores, & remissiores in differendo offen-
sis auxilio & in prosequendo hostes & damnifica-
tores sese exhibuerint, hi sciant, se indignatio-
nem Nostram, & severam animadversionem,
irremissibiliter incururos esse. Si vero contin-
geret, aut per subordinationem Superioritatis,
aut alios, qui per damnificatos, atque diffidatos,
contra præmissos damnificatores, diffidatores,
malefactores, receptatores, aut complices capti-
vandos, sive etiam jam tunc captivos, & convi-
ctos, in alterutrius Regnum, & ditionem, pro Im-
ploratione Justitiæ mitti, iidem Imploratores non
solum ad executionem Justitiæ, pro ratione deli-
cti, cum omnibus in tali facto necessariis admit-
ti, & provideri, verum etiam tam in loco admi-
nistrandæ Justitiæ, quam in reditu ad propria,
omnimode tuti atq; asscurati esse debeant. Ca-
su etiam quo in alterutrius Nostrum Regno, &
ditione, aliquis ex Nobilibus, aut aliis zelo hone-
statis, & studio suppressendorum publicorum,
malefactorum, aut Jussu Magistratum, aut mo-
tu proprio, hujusmodi publicos prædones &
grassatores insequeretur, idque sibi à quoquam,

ut inhonestum exprobraretur, talis exprobratio, nulli cujuscunque status, ullum honoris sui discrimen, imminutionem, & præjudicium aliquod generare queat, sed exprobrator ad revocationem probri unâ cum aliquali Carceris punitione & restitutione impensarum cogi, atque læsum rogare debet, ut sibi talem injustam imputationem propter Deum remittere velit.

Cum denique Nostra Regnorumquæ & Provinciarum Nostrarum, maximoperè intersit, ut in Regnis, & Dominiis Nostreis, bonam eandemque justam habeamus monetam; quamobrem pro bono communi, utrinque curabimus, & efficiemus, ne illegitima, prava, & reprobamona, in Regnis & Provinciis Nostreis cudatur recipiaturque. Quod si hac ex parte, quæstio inter Nos incideret, agemus quantum opus fuerit, cum Ordinibus Regnorum, Provinciarumque Nostrarum, atque eorum assensu, Commissarios Nostros utrinque deputabimus, qui habitati ratione communium Regnorum, Provinciarumque Nostrarum eas tentent, ineantquæ rationes, quibus vel eadem bonitate & valore, utrobique moneta cudatur, vel diversarum monetarum, prout quævis vel melior, vel deterior reperta fue-

fuerit, justum semper pretium, æstimatioquè constitutatur. Id quod de sale utriusque Nostrum in alterius Regna & Provincias educendo, pariter cautum esse volumus; Quod si tamen hæ res, vel altero vel utroque casu, inter communes Nostros Commissarios transigi nequeant, tunc saluum liberumquè semper utriq; Nostrum esse debere, & de moneta, & sale suo statuendi, id quod cujusvis ac Regnorum & Provinciarum suarum necessitas, utilitasquè exegerit. Quæ omnia & singula matura Procerum & Consiliariorum Nostrorum deliberatione prævia Nos Imperator LEOPOLDUS & Nos JOANNES Tertius pro Nobis & Successoribus Nostris acceptamus, approbamus, & Regia Nostra autoritate ratificamus per præsentem: Promittentes in verbo Nostro Imperiali, & Regio, & bona fide, sub onere Juramenti mediante præinserta Pactorum & Fæderum Capitula, in omnibus eorum punctis, clausulis, conditionibus, & articulis firma, rata, & grata semper habituros, ac sanctè inviolabiliterque observaturos, nec non per Officiales & subditos Nostros, ac omnes quorum interest, pariformiter observari & manuteneri curaturos dolo & fraude semotis. In quorum omnium robur,
&

& evidens testimonium, Nos præfati Reges binas ejusdem tenoris literas manuum Nostrarum subscriptione, sigillorumque appensione munitas ac cuilibet Nostrum alteras consignatas expediri fecimus. Datæ in Civitate Nostra Viennensi, & Arce Regia Varsaviensi, Die Vigesima quarta Mensis Aprilis, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Septuagesimo Septimo, Regnorum Nostrorum LEOPOLDI Imperatoris, Romani decimo nono, Hungarici vigesimo secundo, & Bohemici vigesimo primo. Nostri vero JOANNIS III. Poloniæ Tertio,

LEOPOLDUS.

JOANNES.

(L.S.)

(L.S.)

Quapropter mandamus omnibus & singulis, cujuscunque status, conditionis & dignitatis subditis nostris, tam Dignitatibus & Officiis, quibuscunque publicis, in Regno Dominiisquè Nostris fungentibus, quam etiam privatis, ut præinsertam Pactorum formulam, integre & inviolabiliter observent; secundum præscriptum illius controversias ac differentias quascunque definiant,

niant, & sopiant nullaquē in re aut ipsi illi contraveniant, aut contravenire aliis permittant, sub gravi indignatione & animadversione Nostra. In cujus rei fidem præsentes, Sigillo Regni Nostri communiri iussimus. Datum Varsaviæ Die
 Mensis Anno Domini M DC LXXVII.
 Regni Nostri III. Anno.

PACTA OLIVENSIA,
 ANNO M DC LX.

In Nomine
 SACRO-SANCTÆ & INDIVIDUÆ
 TRINITATIS.

Notum sit Universis & Singulis, quorum interest, aut quomodolibet interesse potest; postquam à multis annis Bella disfidiaque inter Serenissimos Reges, Regnaq; POLONIÆ & SVECIAE, orta, & interdum induciis, præcipuè verò Sexennialibus Anno 1629. deinde viginti Sexennialibus Anno 1635. sopita & composita fuerint, ac denique inter Serenissimum ac Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum JOANNEM CASIMIRUM, Regem Poloniæ, Magnum Ducem Lithuanie, &c. &c. &c. Et Serenissimum ac Potentissimum Prin-
 Nn cipem

cipem & Dominum, Dominum CAROLUM GU-
STAVUM, Suecorum, Gothorum, Vandalorumque
Regem, Magnum Principem Finlandiæ, &c. &c. &c.
deventum sit ad bellum, quod non solum dictos Reges Re-
gnaque Eorum per plures annos exercuit, sed & Poloniæ
Fœderatos ad belli Socios, videlicet Serenissimum & Po-
tentissimum Principem ac Dominum, Dominum LEO-
POLDUM Electum Romanorum Imperatorem, sem-
per Augustum, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalma-
tiæ, Croatiae & Sclavoniæ Regem, Archi-Ducem Au-
striæ, &c. &c. &c. Serenissimo Regi & Regno Poloniæ,
ad Ejusdem requisitionem auxilia ferentem, nec non Sere-
nissimum Principem ac Dominum, Dominum FRIDE-
RICUM WILHELMUM, Marchionem Brande-
burgensem, Sacri Romani Imperii Archi-Camerarium,
& Principem Electorem, Magdeburgi, Prussiæ, &c.
&c. &c. Ducem, involvit; unde multa Christiani san-
guinis effusio, cum plurimarum Provinciarum deso-
latione secuta est, tandem Divina bonitate factum, ut u-
trinque de Pace universali inter Regem Remque pu-
blicam Polonam & Ejus Confœderatos & belli Socios ab
una, & Regem Regnumque Sueciæ ab altera Parte,
suscepta sit Cogitatio, opera & studio Serenissimi ac Po-
tentissimi Principis ac Domini, Domini LUDOVICI

CI XIV. Galliarum & Navarra Regis Christianissimi, qui huic paci conciliandæ Mediationem obtulit, & in ipso negotio Pacis, per Illustrissimum & Excellentissimum Dominum ANTONIUM de LUMBRES, Dominum de Herbingen, Lööös & la Cloye, Comitem Consistorianum, Regique Ordinis Equitem, Legatum Suum, eandem Mediationem Serenissimis Regibus Poloniae & Sueciae, nec non Serenissimo Electore Brandenburgico, acceptantibus præstitit. In eum ergò finem, ex mutua Partium conventionem, constituta est dies quinta Januarii Anno 1660. Congressui Plenipotentiariorum Olive instituendo. Comparentes igitur statuto tempore ac loco omnium Paciscentium legitime constituti Legati Plenipotentarii, à parte quidem Serenissimi Regis Reique publicæ Polonæ, Illustrissimi & Excellentissimi Domini, ex Ordine Senatorio quidem, Dominus JOANNES Comes à LESZNO, Palatinus Posnaniensis, Regialis Majestatis Supremus Aulae Præfectus ac Mareschallus, Generalis Majoris Polonæ, Mariæburgensis, Corfunensis Gubernator, Dominus GEORGIUS LUBOMIRSKY, Comes in VVijnicz & Jaroslaw, supremus Regni Campi-Mareschallus, Generalis Cracoviensis, Scepusiensis, Chmielnicensis, Pereaslaviensis, Casimiriensis, Olstiniensis Gubernator. Dominus NICOLAUS in PRAZMOW PRAZMOWSKY, supremus Regni Cancellarius, nominatus Episco-

pus Luceoriensis & Brestensis, Abbatie Sieciechoviensis
 Administrator perpetuus, Præpositus sancti Michaelis
 Ecclesiæ Collegiæ in arce Cracoviensi. Dominus CHRIS-
 TOPHORUS PAC, supremus Magni Ducatus Lithuanie
 Cancellarius, Wilkowiscensis, Ostrinensis, Kozienicensis,
 Klezelenis, & Nemonocensis Gubernator. Ex Ordi-
 ne verò Equestri, Dominus JOHANNES ANDREAS
 de RACIBORSKO MORSTIN, Referendarius Regni,
 Kowalensis & Zawichostensis Gubernator. Dominus
 VLADISLAUS de NAGLOWICE REY, Thesaura-
 rius Curie Regni, Reginalis Majestatis Cancellarius, Neo-
 korcinenis, Libusienis, Kamionacensis Gubernator.
 Dominus JOHANNES in GNIN GNINSKY, Po-
 meranie Succamerarius, Gnesnensis Gubernator. Et à
 Parte Fæderatorum Poloniæ, videlicet Serenissimi Im-
 peratoris Romanorum, Illustrissimi & Excellentissimi
 Domini, Dominus FRANCISCUS CAROLUS LIB-
 STEINSKY, S. Rom. Imp. Comes à Kollowradt,
 Dominus in Reichenau, Sacræ Cæsareæ Regiæque Hun-
 garie & Bohemie Majestatis Consiliarius, Camerarius,
 Judici Majoris Provincialis Assessor, Regius Locum te-
 nens, & Appellationum in Arce Pragensi Præses. Do-
 minus FRANCISCUS, Liber Baro de LISOLA, à
 Thiese & Mariensfeld, Consiliarius Cameralis Aulicus. Et
 Serenissimi Electoris Brandenburgici, Illustrissimi &
 Excel-

*Excellentissimi Domini, Dominus JOHANNES ab HO-
 VERBEEKE, in Eichmedien, Baranowen, Geyerswalde
 & Domkau Dominus & Heres, Suae Serenitatis Consi-
 liarius Status Intimus, Electoratusque Dapifer Hære-
 ditarius, Hohensteinensis Præfectus. Dominus LAU-
 RENTIUS CHRISTOPHORUS à SOMNITZ, in Groms-
 dorff, Drenaw & Gerbero, Dominus & Heres, Suae
 Serenitatis Consiliarius Status Intimus, & Orientalis Po-
 meraniæ Cancellarius, Ejusdemque Ducatus Camerarius
 Hereditarius, Lavenburgensis & Bütoviensis Præfectus.
 Dominus ALBERTUS ab OSTAW, in Nerwiken &
 Kegels, Dominus & Heres, Suae Serenitatis in Supremo
 Ducalis Prussie Appellationum Judicio Consiliarius. A
 Parte verò Serenissimi Regis Regnique Suecie, Illustrissi-
 mi & Excellentissimi Domini, Dominus MAGNUS GA-
 BRIEL de la GARDIE, Comes in Lecköo & Arensburg, Li-
 ber Baro in Eckholmen, Dominus in Habsal, Magnushoff
 & Hoyendorp, Regiæ Suae Majestatis Regnique Suecie
 Senator & Thesaurarius, Generalis Gubernator Livo-
 nie, & Locum-tenens per Esthoniæ, Livoniæ & In-
 griam Militiæ Generalis, Judex Provincialis Westrogo-
 thiæ & Dalie, nec non Academiæ Upsaliensis Cancellarius.
 Dominus BENEDICTUS OXENSTIERNA, Comes in Kors-
 holm & VVasa, Liber Baro in Moreby & Lindholmen,
 Dominus in Coporium & Rosersberg, Suae Regiæ Majesta-*

tis Regnique Sueciæ Senator & Cancellariæ Consiliarius. Dominus CHRISTOPHORUS CAROLUS SCHLIPPENBACH, Comes in Schönweede, Liber Baro in Liusula, Dominus in Salinge, S. Regiæ Majestatis Regnique Sueciæ Senator & Consilii Bellici Præses : Et Dominus ANDREAS GÜLDENKLAU, Dominus & Heres in Schonela, Ekeby, Hyllynge & Hulderstad, Regiæ Suae Majestatis Consiliarius Status, & per Pomeraniam Regiam, Regiminis ac Consilii Status, ut & Supremæ Curie Justitiæ Præses. Post invocatum Divini Numinis auxilium, mutuasquæ Plenipotentiarum Tabulas (quarum apographa sub finem hujus Instrumenti, de verbo ad verbum inserta sunt,) ritè commutatas Tractatus Pacis auspicato inchoatus est. Et licet in ejus fere decursu, Præmemoratus Serenissimus Rex Sueciæ, disponente ita Divinâ Providentiâ, mortali hac vitâ decesserit ; Tractatus tamen hic renovatis à Serenissimo & Potentissimo Principe ac Domino, Domino CAROLO, Suecorum, Gothorum, Vandalorūq, Rege & Principe Hereditario, Magno Principe Finlandiæ, &c. &c. &c. Plenipotentiarum Tabulis, (quæ ad calcem hujus Tractatus quoque inseruntur,) feliciter continuatus est, ac tandem ad Divini Numinis gloriam, & Christianæ Reipublicæ Salutem, Partes omnes in mutuas Pacis & Amicitie Leges consenserunt & convenerunt, tenere sequenti.

I. Sit

I.

SIT PAX UNIVERSALIS ac Perpetua & Vera sinceraque Amicitia, inter Serenissimum & Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum JOANNEM CASIMIRUM, Regem Poloniae, Magnum Ducem Lithuaniae, &c. &c. &c. Ejusque Regiae Majestatis Successores ac Posteror, Reges Poloniae, Magnos Duces Lithuaniae, Regnumque Poloniae & Magnum Ducatum Lithuaniae atque subjectas Illis Ditiones ac Provincias, atque Ejusdem Majestatis & Regni Poloniae Confederatos. Inprimis Serenissimum & Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum LEO-POLDUM, Electum Romanorum Imperatorem, semper Augustum, Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae Regem, Archi-Ducem Austriae, &c. &c. &c. Ejusque Majestatis Haeredes ac Successores, Provincias ac Ditiones, intra vel extra Imperium Romanum sitas: Et Serenissimum Principem ac Dominum, Dominum FRIDERICUM WILHELMUM, Marchionem Brandeburgicum, Sacri Romani Imperii Principem Electorem & Archi-Camerarium, Magdeburgi, Prussiae, &c. &c. &c. Ducem, Ejusque Serenitatis Haeredes ac Successores, Provincias ac Ditiones, in vel extra Imperium Romanum sitas, ab Una: Atque Serenissimum & Potentissimum Principem ac Dominum,
Do.

Dominum CAROLUM, Suecorum, Gothorum & Vandalorum Regem, Magnum Principem Finlandiæ, &c. &c. &c. Ejusque Majestatis Successores ac Posteror Reges Suecorum, Regnumque Sveciæ, atque subjectas illis intra velextra Imperium Ditiones ac Provincias, ab altera Parte: Ita, ut altera Pars alteri post hac nihil hostilitatis aut inimicitie, clàm aut palam, directè vel indirectè, inferat, vel per suos aut per alios inferri faciat, nec alterius hostibus auxilia quocunque nomine præstet, nec cum alterius hostibus fœdera huic Paci contraria ineat, nec quicquam in alterius Status & Securitatis diminutionem, per se vel per alios, moliatur aut tentet, vel tentari faciat; sed utraque Pars alterius utilitatem, honorem ac commodum, promoveat, & fidam invicem vicinitatem, Pacem & Amicitiam seriò colat ac servet. Pacta verò & Fœdera omnia, quæ Partes paciscentes inter Se, vel cum aliis Principibus ac Statibus utrinque sancita habent, quoad omnia sua Puncta, Clausulas & Articulos integra, & in pleno robore suo permaneant: ita tamen, ut per ea præsens transactio Pacis nullum præjudicium patiatur.

II.

1. §. Sit utrinque Perpetua Oblivio & Amnestia eorum omnium, quæ quocunque loco modoque à quacunque Paciscentium Parte hæctenus hostiliter facta sunt, ita, ut
nec

nec eorum, nec ullius alterius rei causa, vel prætextu, ulla Pars alteri posthac quicquam hostilitatis aut inimicitie specie Juris aut viâ facti inferat, aut per suos alios-
vè inferri faciât.

II. §. Hâc generali Amnestiâ gaudeant omnes & singuli cujuscunque Status, Conditionis & Religionis fuerint, ut & omnes communitates, quæ ab utrinque Partes hostiles secutæ sunt, aut in hostilem possessionem deven-
runt, nec ullis hoc bellum præjudicio & noxæ sit, in suis Juribus, Privilegiis ac Consuetudinibus Generalibus & Specialibus, tam in Ecclesiasticis, quàm in Civilibus, Pro-
fanisvè, quibus ante hoc bellum gâvisi sunt, sed iis in totum fruantur, secundum Leges Regni; Nec ullis communita-
tibus aut privatis actio, ratione adhesionis hosti, inten-
tabitur, ita, ut nemini liceat alicui negotium faceßere, ratione adhesionis ullius hostilis, aut eam exprobrare.

III. §. Civitatibus Prussiæ Regalis, quæ in posses-
sione Sux Regiæ Majestatis. Regni què Succie hoc bello fue-
runt, manebunt itidem omnia Jura, Libertates & Pri-
vilegia, quibus sive in Ecclesiasticis, sive in Profanis potitæ
sunt ante hoc bellum, (salvo libero uti ante bellum viguit
in prædictis Civitatibus Catholicæ & Evangelicæ Religio-
nis Exercitio) earumque Territoria, Magistratus, Com-
munitates, Cives, Incolas & Subditos, Sacra Regia Maje-
stas Poloniæ eâdem, quâ olim Clementiâ & Gratiâ Regiâ
00
impo-

imposterum prosequetur, fovebit & tuebitur. Dabitur iisdem quoque facultas ædificia publica & privata per injuriam belli destructa, reficere & reædificare; pro his vero, quæ necessitate defensionis destructa sunt, minimè tenebuntur. Quoad ea verò, quæ militiæ Sueticæ Tributi loco ab utriusque Insulæ Subditis exsolvere necesse fuit, à nemine molestia inferetur: Sicut & propter decimas aliosvè census, quibus Subditi Insulani satisfacere tempore belli minimè potuerunt, non turbabuntur.

IV. §. Cunctæ Actiones & Inquisitiones adversus illos, qui Partibus hostilibus hoc bello adhæserunt, vel easdem secuti esse insimulantur, quibuscunque in locis Poloniæ, Magni Ducatus Lithuanie, Prusie Regalis, Curlandiequè habitent, cujuscunque Status & Conditionis aut Religionis sint, sive privati vixerint, sive officio publico functi, aut servitii Sue Regiæ Majestatis Sveciæ in Sago vel Toga adstricti fuerint, institutæ, nec dum finitæ & ad executionem deductæ, abrogentur, omnique executione careant in perpetuum. Et imposterum contra eos nulla unquam quæstio vel actio ex hac causa instituetur.

V. §. Quæ durante hoc ultimo bello jure Fisci ex occasione ac pretextu adhæSIONIS aut protectionis alterius Partis cuiquam sive Nobili sive Plebejo cujuscunque Status, Conditionis ac Religionis adempta, vel Fisco illata vel

vel aliis collata sunt bona, siue Regia ac Reipublicæ siue etiam Privatorum sint, mobilia quidem si tradita sunt modernis possessoribus relinquantur; Si verò Ejusmodi jura caduca hætenus in executionem deducta non sunt, antiquis possessoribus relinquantur, neque ulla actio dehinc adversus Communitates aut privatos ratione ejusmodi bonorum, intentetur: Bona verò immobilia, hereditaria, advitalitia, & jure Hypothecæ possessa, Fisco applicata, tum quorum donationes & largitiones factæ sunt, siue jam ante tradita, siue nondum tradita sunt, maneant penes antiquos Dominos, cessantibus de cætero omnibus actionibus, ratione reddituum, siue ex publicis siue ex privatis bonis perceptorum.

III.

I. S. **S**erenissimus ac Potentissimus Princeps ac Dominus, Dominus JOANNES CASIMIRUS, Rex Poloniae, pro Se ac Heredibus posterisq; Suis, amore Pacis, vigore hujus Instrumenti Pacis, solenniter ex nunc & in perpetuum renunciat omnibus prætensionibus in Regnum Sueciæ & Magnum Principatum Finlandiæ & alias Ipsi subjectas Provincias, Regiones, Ditiones, Civitates, Castra & Munimenta, siue hæc omnia nuper, siue ab antiquo acquisita sint; Nec non in bona avita, in Regno Sueciæ, dictisque Provinciis sita, in Regnum Sueciæ, dictasque

Provincias & Bona, presentibus vel futuris temporibus nihil quicquam prætenfurus.

II. §. Quoad Titulos & Insignia ita conventum est: quod Serenissimus Rex Poloniæ, prout hætenus, ita imposterum ad dies vitæ suæ utetur integris Titulis & Sigillis, Insignibusque Regni Sueciæ in Poloniâ & ad omnes Principes, Status & Privatos extra Sueciam, sine ullo tamen plenariæ supradictæ reuinciationis præjudicio. Dictis verò Titulis & Insignibus non utetur ad Serenissimos Reges Regnumque Sueciæ, in litteris, aliisve Diplomati-
bus, aut Scriptis, sed observabitur ab utrinque receptus hætenus modus abbreviandorum Titulorum cum Etcæ-
rationibus, ita, ut post verba MAGNUS DUX LITHUA-
NIÆ, tres Etcæterationes in Titulo Serenissimi moderni
Regis Poloniæ, vicissim post verba MAGNUS PRINCEPS
FINLANDIÆ, tres Etcæterationes in Titulo Serenissimi
Regis Sueciæ adjiciantur. Insignibus tamen Regni Sve-
ciæ in Sigillis Regis & Reipublicæ Poloniæ, dum in Sueci-
am scribetur, penitus omis-
sis; post obitum verò Moder-
ni Serenissimi Regis Poloniæ, Successores Ejus & Res-
publica Polona in Titulos & Insignia SUECIÆ nihil un-
quam prætendent; Sed utrinque Reges & Regna, suis
quisque Titulis & Insignibus tantum plenariæ gaudebunt
& utentur.

IV.

I. S. S Erenissimus Rex & Status Ordinesque Regni Polonie, Magnique Ducatus Lithuania à modo & in perpetuum cedunt vi hujus Pacificationis, Serenissimo Regi Sueciae, Ejusque Successoribus Regibus Regnoque Sueciae omnem illam Livoniam Trans-Dunanam, quam Suecia haecenus per tempus induciarum tenuit & possedit, ut & partes Cis-Dunanas omnes & Insulam Ruken in mari sitam, quas per idem tempus induciarum Suecia tenuit & possedit; nec non quicquid Juris Regibus & Reipublicae Poloniae in Esthoniā & Osiliā haecenus ullo modo competere poterat. Atque haec quidem omnia & singula cum omnibus suis pertinentiis terrestribus & maritimis, Urbibus, Arcibus, Propugnaculis, Bonis & Proventibus, nec non Juribus, Jurisdictionibus, Regalibus & Superioritatibus tam in Ecclesiasticis quàm in Politicis, nullis penitus exceptis in plenum Dominium & proprietatem Regum Regnique Sueciae transferunt, Ordinesque & Subditos in illa Livonia ejusque recensitis partibus omni erga Regem & Rempublicam Poloniam obedientiae vinculo & Fidelitatis sacramento exsolvunt, nihil unquam in eos, ac dictam Livoniam ejusque pertinentias post hac praetensuri. Cis-Dunam autem Serenissimi Reges Regnumque Sueciae non ulterius quam haecenus fines Suae possessionis in Curlandia aut Semigallia promoveant, aut servitutes à subditis Illustrissimi Curlandiae

Ducis exigant, aut ullum jus lignandi aliudvè quodvis in Curlandia aut Semigallia pretendant; Commissarii verò ad declarandos & determinandos ab utraque Parte fines ab utrinque deputabuntur, & Commissio hæc intra quatuor septimanas à subscripto Tractatu inchoetur, & intra duas expediatur.

II. §. Quod Religionem Catholicam, Ejusque Exercitium, in Livonia Suecice possessionis attinet, omnes Incolæ Livoniæ subditique illi Religioni addicti, omni securitate gaudeant, ac Conscientiâ liberâ, Religione devotioneq; suâ domi sine inquisitione vel animadversione privatim utantur.

III. §. Tituli Provinciales tam spirituales quam seculares Senatorii & Equestris Ordinis, in Livoniâ Sueticâ penes possessores modernos mancant durante ipsorum vitâ sine ullis proventibus aliisvè prætensionibus, nec ullum exinde præjudicium Juris Sacræ Regiæ Majestatis Regniq; Sueciæ in Livoniam Sueticam, neque prætensio quæpiam Regno Poloniæ Magnoque Ducatui Lithuaniæ interea temporis & in futurum inde enascetur.

IV. §. Judicia omnia Decretaque ad cujusvis instantiam modò non in invitos aut absentes lata, nec non contractus & transactiones in locis dum illa hoc bello Suecia tenuit institutæ judicialiter, si vè extra judicialiter, si modò Statui publico, qui ante hoc bellum fuit & Pacificationi præ-

presenti non contrariantur. firma maneat, æquæ ac si nulla Regiminis & Magistratuum mutatio intervenisset salvis Appellationibus & Revisionibus in iis, in quibus hæc Juris remedia hætenus haud fuerunt adhibita, & quæ in rem judicatam non transierunt. Sententiæ quoque & decreta, si quæ Rigæ in Incolas & Subiectos Magni Ducatus Lithuanie, tum & Curlandie, Semigallieque in invitos vel inauditos; Et ex adverso, si similia per Magistratus Magni Ducatus Lithuanie & Curlandie in Livoniae Suecice Subditos, circa tempus belli lata fuerint, nullum valorem & robur obtinebunt in perpetuum.

V.

I. S. **P**ARS Livoniae Australis, quæ ante hæc & per hæc bella & temporibus induciarum, sub Ditione fuit Regni Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuanie, nempe Düneburgum, Rositten, Lutzen, Marienhusen, & c. itemque reliqua omnia loca, quæ per Commissarios ad id utrinque deputandos fuisse per tempus induciarum Poloniæ Possessionis invenientur, cum omnibus suis pertinentiis, Territoriis, Urbibus, Pagis, Fructibus & Proventibus Teloneisque Juribus, directoque & utili Dominio, remanent in Possessione Serenissimorum Regum & Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuanie, nec Serenissimi Reges Regnumque Sueciæ in istam partem Livoniæ ut ab alterâ diversam, neque in Ducatus Curlandie Semigallieque & Distri-

Districlū Piltensem, vel respectu Livoniae Septentrionalis vel quovis alio prætectu ullum unquā jus prætendent aut prætendere poterunt. Cū verò Magnus Dux Moscovie non modo dictam Livoniam Polonicam, sed etiam Partem Suecicæ occupatas armis nunc teneat, ideò conventum est, ut si Respublica Polona aliquid ex Livonia Suecica, quocunque tempore à Moscis, Armis, Tractatibus aut aliter receperit, teneatur totum id Sueciæ, ultrò & gratuitò, non imputatis belli expensis restituere, eodem modo & vicissim, si Regnum Sueciæ aliquid ex Livonia Polonica quocunque tempore à Moscis, Armis, Tractatibus aut aliter receperit, teneatur totum illud Poloniæ & Magno Ducatui Lithuanie ultrò & gratuitò, non imputatis belli expensis, restituere.

II. §. Titulis & Insignibus Livoniæ, tam Sacra Regia Majestas Poloniæ, Ejusque Successores Reges Poloniæ, Magnique Duces Lithuanie, ratione Australis Livoniæ, quam Sacra Regia Majestas Sueciæ, Ejusque Successores Reges Sueciæ, ratione Livoniæ Septentrionalis, promiscuè utentur sub Titulo Ducatus.

III. §. Si quas posthac controversias de limitibus aut de rebus aliis inter Regnum Poloniæ, Magnum Ducatum Lithuanie, Livoniam Polonicam, Curlandiamque & Semigalliam ab una parte, & Regnum Sueciæ, Eig, subiectas Provincias, imprimisque Livoniam Suecicam

ab

ab alterâ incidere & suboriri contigerit, ea per deputatos utrinque Commissarios ad fines Livoniæ amicabili ratione complanentur. Si quæ verò lites minores exorta fuerint inter subditos & accolos utriusque Partis, nec transigi de iis amicabiliter inter litigantes possit, quælibet Pars ad suum competens forum remittatur, & Iustitia indilate administretur.

IV. §. Subditi hoc ultimo bello & in futurum fugitivi Magni Ducatus Lithuanie, Samogitie, Livoniæ Polonicæ & Curlandiæ Semigalliæque, quicumque in Livonia Suecica reperti fuerint, suis Dominis sine ullo processu Juris reddentur unâ cum suis mobilibus quæ inveniri poterunt, quæ profugus secum tulit, nec sub novo Domino acquisivit. Quod etiam vice versa observabitur, si qui subditi fugitivi Livoniæ Suecicæ in Magno Ducatu Lithuanie, Livoniâ Polonicâ & Curlandiâ Semigalliâque reperti fuerint, si qui etiam abducti sunt, & adhuc supersunt, reddantur & illi, sine processu Judiciario suis quique Dominis.

V. §. Quò favorem commerciis & navigationi Sacra Regia Majestas Poloniæ contestetur, signa nautica in Domesnes & Luserorth exstructa consistere permittit. De ratione verò conservationis & manutentionis eorundem convenietur à Suecis cum fundi Dominis, nullo inde Jure

aut præensione Regni Sueciæ, in Fundos dictos aut Territorium Piltense, enascente aut enascituro.

VI.

Illustrissimus in Livonia Curlandiæ & Semigalliæ Dux, cum Serenissima Coniuge Proleque sua Ducali ac tota Familia & Aulâ, absque ulla protractione, intra sex septimanarum spatium à die quinta Aprilis Styli novi, Riggam sistetur. Inde verò intra dies quatuordecim decenti & Sue Dignitati accommodato convenientique modo, ubi Modernus Tractatus subscriptus fuerit, ad Fines Semigalliæ deducitur, omniaq; Sua Suorumq; mobilia non distraeta, ubicunq; intercepta vel Rige deposita, litteratoria, similiter siue publica, siue privatorum documenta bonâ fide extradantur, & Mitâ viam reportabuntur; ante eliberationem autem Suam ac restitutionem plenariam, peculiari reversalium diplomate caveat, de non offendendo aut vindicando aliquid contra Sacram Regiam Majestatem Regnumque Sueciæ in futurum: Salvâ fidelitate & obligatione Regibus Regnoque Poloniæ & Magno Ducatui Lithuanie, debitâ.

VII.

S. I. Serenissimus Rex, Regnumque Sueciæ, restituit Serenissimo Regi, Reique publicæ Poloniæ Marienburgum, Elbingamque cum suis Fortalitiis, reliquaque in Prussia Loca, quæ Sueticis præsidiis tenentur, ac Marienburg-

burgum quidem unà cum Arce ac Fortalitiis suis, ut & Stuma intra octiduum à subscriptione moderni Tractatus, & deposita in manus, Excellentissimi Domini Mediatoris, Serenissimi Regis Poloniæ provisionali horum pactorum ratificatione evacuabitur, & præsidium Sueticum inde Elbingam deducetur. Elbinga autem cum suis Fortalitiis ubi Tractatus modernus plenaria Serenissimi Regis Poloniæ ratificatione confirmatus & per Reipublicæ comitali autoritate delegatos pro futuro conventu ratificatus fuerit, quadriduo post ipsam ratificationū commutationem sine contradictione evacuabitur, & in manus Serenissimi Poloniæ Regis Ejusq. Commissariorum tradetur. Bauskum etiam uti & reliqua, si quæ sint in Suecorum potestate loca in Curlandia, præsidis Sueticis evacuabuntur intra octiduum, postquam notitia ad Generalem Exercituum in Livonia vel in absentia Ejus ad Ejus locum-tenentem pervenerit de subscripto Tractatu, quæ notitia per tubicines utriusque Partis conjunctim Rigam deferretur.

II. §. Deductio militiæ Suecicæ, unà cum bellicis tormentis majoribus & minoribus juxta factam hic conventionem, nec non cum impedimentis fiet Elbingâ diversis vicibus, intra tamen definitum tempus permutationis Ratificationum & evacuationis Elbingæ, dato eidem libero & innoxio transitu per Habum ad portum Pillavien-

sem, & inde ad naves proprias, quas milites consensuri & ad Ditiones Suecicas ituri sunt. Imponetur autem dicta militia circa deductionem navibus Elbinganis, & si illæ non sufficiant, tum navibus adjacentium Territoriorum aliorum, sine aliquo pretio. Communicabit etiam Præfectus militiae Sueticæ & conveniet cum Præfecto militiae Electoralis, aut Ejus locum-tenente, de modo transitus per dictum portum Pillaviensem. Et fiat de cætero ejusmodi deductio sine damno & noxâ subditorum in Prussiâ tam Polonicorum quàm Electoralium. Quod si per periculum belli maritimo itineri sese militia committere tutò nequeat, liber illi & innoxius transitus per Terram quàm brevissimo itinere in Ditiones Juris Suetici proximas sine damno Incolarum Reipublicæ Poloniae & Serenissimo Electori Brandenburgico Subjectorum deducentibus Commisariis Serenissimorū Regis Poloniae & Electoris Brandenburgici concedi debet, Justitia verò per Præfectos indilata bonâ fide administretur, damna & injuriam passis.

III. §. Si cui aut quibus in Civitatibus Prussiae evacuandis, earumque Territoriis non placuerit manere, sed mutato domicilio alio sese conferre, iis liberum sit in spatium abhinc annorum sua divendere, aliis elocare aut pro suo lubitu distrabere, sine ullo impedimento aut onere sub quocunque prætextu imponendo, salvis antiquis Civitatum Juribus & Privilegiis.

VIII.

QUicquid in Polonia, & Magno Ducatu Lithuanie Provinciisque annexis, in iisque Curlandia, per hoc bellum Serenissimo Regi Regnoque Sueciæ, Eorumque Ducibus ac Legatis vel à Privatis, vel à Communitatibus Exercitibus & Provinciis per necessitatem belli vel aliter datum est, quocunque Titulo, Diplomatum, Obligationum & Litterarum, Instrumentorum & Actorum publicorum, ea omnia autographa quæ supersunt Serenissimo Regi & Reipublicæ Poloniæ, Ducique Curlandiæ circa Ratificationum Commutationem, bonâ fide extradentur. Quod si naufragio absorpta sint vel alio modo perierint, omnia Ejusmodi Scripta, Actaque privata & publica ex nunc cassantur, annihilantur, & eliminantur, nihilque exinde Reges Regnumque Sueciæ in Provincias, Exercitus, Districtus vel privatos in Polonia, Magno Ducatu Lithuanie & Provinciis illis annexis vel subjectis, in specie etiam Curlandiâ & Districtu Piltenfi Juris pretendere velle aut posse omni meliori modo declaratur.

IX.

Restituentur quoque à Parte Suecorum, omnia Archiva, Acta publica, Castrensia, Juridica, Ecclesiastica, nec non Bibliotheca Regia, quæ ex Regno Poloniæ & Magno Ducatu Lithuanie avectæ, & quorum copia haberi potest, idque intra tempus commutationis Ratifi-

cationum, vel ad summum intra tres menses à facta commutatione.

X.

Obligations atque recognitiones, si quæ sunt ab Illustrissimo Curlandiae & Semigalliae Duce, aut Incolis Curlandiae & Semigalliae, Districtusque Piltensis exortæ per Suecos, aut vice versa à Suecis per Polonos in totum cassantur, nullumque habere pondus declarantur.

XI.

Debita inter utriusque Partis Subditos & Incolas, tum etiam à Ducibus & Officiariis belli ubicunque contracta, utrinque bonâ fide solventur. Si quæ verò hoc bello ultimo Obligations & Recognitiones exortæ ab utrinque sint, in totum cassantur, nullumque pondus habere declarantur.

XII.

Deposita aliaque bona mobilia ubicunque reperiuntur & Fisco nondum adjudicata, bonâ fide propriis Dominis restituantur: Nemo autem tenebitur ad eorum refusionem, quæ Fisco adjudicata & extradita sunt, præstandam.

XIII.

Tormenta bellica majora minoraque in Polonia, Magno Ducatu Lithuanie, Prusfiâ, Curlandiâ, cæterisque annexis Provinciis à Suecis capta, sive sint Reipublicæ,

blicæ, siue Privatorum, siue Civitatum, quæcunque in locis evacuandis reperientur, exactè relinquentur. Quæ verò ex Suecia invec̃ta sunt in Poloniam, Lithuaniam, Prusiam, Curlandiam, liberum erit Sueciæ, sine ulla præensione secum auferre, Transactioni quoque Deditio-
nis THORUNIÆ quod adhuc restat hac in re satisfaciet.

XIV.

I. §. **Q**Uicunque hoc bello ab utrinque inter Polonos Lithuanos & Suecos in quocunque loco capti sunt, cujuscunque Conditionis ac Status, liberi & sine ullo soluto pretio, nisi aliter ante hunc Tractatum ab ipsis conventum fuerit, dimittentur, pristinaeque libertati restituentur; Solutis tamen impensis Officiariorum in victum eorum factis, & debitis in captivitate ab eis contractis. Cæterum captivis quoque annumerandi & ab utraque Parte restituendi sunt, qui in viti militiæ alterius Partis nomina dederunt. Omnes verò supradicti, qui quidem in Polonia, Magno Ducatu Lithuaniae, Prussiâ Regali, utraque Livonia aut Curlandia detinentur, intra tres septimanas à subscripto moderno Tractatu, illi autem, qui extra Poloniam, Lithuaniam, Livonias & Curlandiam detinentur, intra tres Menses libertati restituantur. Quod autem de lytri conventi solutione hic supra dictum est, tantum locum habebit in Majoribus Officiariis, utpote Generalibus

ralibus, Tribunis, Tribunorum locum tenentibus & Capitaneis.

II. *S. Sacra Regia Majestas & Regnum Poloniæ Magnusque Ducatus Lithuanie, id Paci huic perpetue dandum censuerunt, ut Autoritatem & Officia sua interponant apud Chamum Ordasque Tartarorum, quò sine lytro Captivi in Tartaria Suetici, intra sex abhinc Menses, inde dimittantur, dimissi verò per Regnum Poloniæ Magnumque Ducatum Lithuanie, annexasque iis Provincias liberè ac tutò transeant, & benignè habiti ad Provincias Ditionesque Juris Suetici promoveantur.*

XV.

I. *S. C*ommercia pristina sint libera & non impedita inter utrumque Regnum, Poloniæ, Magnumque Ducatum Lithuanie, & Sueciæ, subjectas illis Provincias, Subditos & Incolas, tam Terrâ quam Mari, & in veteri usu atque exercitio, quo fuerunt tempore induciarum, conserventur. Imprimis sit liberum commerciorum exercitium liberaque defluatio mercium, per fluvium Dunam & Bulderaviam, Subditis & Incolis Regni Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuanie & Poloniæ Livoniæ, Curlandiæque ac Semigalliæ, cum Subditis Incolisve Livoniæ Sueticæ; Et viceversa, Subditis Incolisque Regni Sueciæ & Livoniæ Sueticæ, sit liber commerciorum usus per eadem flumina, cum Subditis Incolisque Poloniæ, Lithuanie,

nie, Livoniae Polonicae & Curlandiae Semigalliaeque; Teloniorum verò & Vectigalium in flumine Duna & Bulderaa, ut & Maritimorum ac Terrestrium in Livonia, eadem ratio & in iisdem tantum locis ab utraque parte imposterum sit, uti & ubi tempore induciarum & ante hoc ultimum bellum fuit.

II. S. Majoris quoque Poloniae incolae, cujuscunque conditionis sint sive Terrâ sive Aquâ, commercia sua exercentes, nullis novis Teloniis & Gabellis Stetini onerabuntur.

III. S. Civitas quoque Gedanensis & aliae Prussiae Civitates in Regno Sueciae & subjectis Provinciis aliis, gaudeant eâ libertate commerciorum & vectigalium, quâ gavise sunt ante hoc novissimum bellum.

XVI.

Dominus Comes KÖNIGSMARKIUS, Campi-Marschalculus Sueciae absque ulla protractione intra sex septimanarum spatium, a die quinta Aprilis st. nov. Daniscum modo decenti sistetur, inde verò intra dies quatuordecim, ubi modernus Tractatus subscriptus fuerit, eliberabitur, ante restitutionem autem plenariam peculiari Reversalium Diplomate caveat de non offendendo & vindicando aliquid contra Sacram Regiam Majestatem Regnumque Poloniae, & specialiter Civitatem Gedanensem, salvâ tamen debitâ Regibus Regnoque Sueciae obedientiâ & fide.

XVII.

Serenissimus Rex & Respublica Poloniae Illustrissime Principis ANNE MARIE, defuncti Illustrissimi Ducis JANUSCHII RADZIVILII, Palatini VVilnensis, Supremi Exercituum Magni Ducatus Lithuaniae Ducis, Filie unice, in adeundis secundum legitimas consuetudines Regni & Magni Ducatus Lithuaniae Hereditatibus & Bonis Paternis ac Maternis, vigore Generalis Amnestie, presenti conventionione omnibus caute, ut Ei satisfaciat, condignam rationem habituri sunt.

XVIII.

Demortuorum belli Ducum atque Officialium aliorum corpora sive in Polonia sive in Prussia adhuc inhumata & nonnullis in locis asservata sunt, tradentur & non denegabuntur iis, quibus cura mandabitur, ea inde deducendi. Quorum autem cada vera tum in priori tum hoc ultimo bello humata sunt in Elbingensi, Mariæburgensi & aliis in Prussia & Polonia templis, intacta jaceant, sepulchra eorum ab omni violatione & inquietudine sint immunia.

XIX.

DE Domini Ducis CROJANI desiderio, ratione debitorum apud Rempublicam Polonam ita conventum est, ut predictus Dominus Dux, Jus suum, Originalium Obligationum Productione doceat, in proximè futuris comitiis

tiis Regni generalibus, ibidemque debita ratio Ejus habeatur, salvo quoque Jure Illustrissimi Ducis Curlandiae, si quod Eidem ad præfatas summas pecuniarias competierit.

XX.

Quoad Dominorum Comitum à DOHNA postulatam & debitum apud Rempublicam Poloniæ, in quantum illud liquidari poterit, juxta eorum ratio in futuris Regni Comitibus habebitur.

XXI.

Habebitur quoque æqua ratio à Sueciâ Domini Baronis SIGISMUNDI à GULDENSTERN, quoad bona in Regno Sueciæ vel illi subjectis Provinciis prætensa.

XXII.

I. S. Eadem similiter PAX, Amicitia, Amnestia & præteritorum omnium perpetua oblivio sub iisdem clausulis & vinculis in hocce Instrumento contentis, vigeat & in perpetuum stabilita sit, inter Serenissimum & Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum LEO-POLDUM, Electum Romanorum Imperatorem, semper Augustum, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ Regem, Archi-Ducem Austriæ, Ducem Burgundiæ, Brabantiae, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Marchionem Moraviæ, Ducem Lucemburgiæ, ac Superioris & Inferioris Silesiæ, Württembergæ & Theckæ, Principem Sueviæ, Comitem Habsburgi, Tyrolis,

Ferretis, Kyburgi & Goritiæ, Landgravium Alsatie, Marchionem Sacri Romani Imperii, Burgoviae, ac Superioris & Inferioris Lusatiae, Dominum Marchiae Sclavonicae, Portus Naonis & Salinarum, Praecipuum Poloniae Fœderatum, bellig. Socium, nec non Ejus Heredes ac Successores, Regna & subjectas Provincias, tam inquam extra Imperium Romanum, eorumque Subditos & Incolas: Ac Serenissimum Principem ac Dominum, Dominum CAROLUM, Suecorum, Gothorum, Vandalarumque Regem, & Principem Hereditarium, Magnum Principem Finlandiae, Ducem Scaniae, Esthoniae, Livoniae, Careliae, Bremæ, Verde, Stetini, Pomeraniae, Cassubiae & Vandaliae, Principem Rugiae, Dominum Ingriae & VVismariae, nec non Comitem Palatinum Rheni, Bavariae Ducem. Ejusque Heredes ac Successores, Reges Regnumque Sueciae & subjectas Provincias, tum in Imperio Germanico, tum extra illud sitas, eorumque Subditos & Incolas, ita ut quicquid vel ante hoc bellum, vel illo durante, sive in Polonia, sive extra illam, seu ratione auxilii Serenissimo Regi ac Reipublicae Poloniae præstiti, sive quavis alia de causa, mutuae offensionis atque Inimicitiarum aut Prætensionum oriri potuit, perpetuae oblivioni tradatur. Neutrique Parti quocunque prætextu licitum sit alterius Regna, Status aut Provincias clam aut palam, directè vel indirectè armis impetere, vel ullum in
ipsas

ipsas hostilitatis genus exercere; Sed alter alterius com-
moda seclatur & omnia inter utramque Partem earum-
que Status ac Subditos adpristinum prorsus Statum, unio-
nem & fidam correspondentiam restituta & redintegra-
ta sint, & nemini ex utriusque Partis Subditis aut Impe-
rii Statibus ac Vasallis noxæ sit aut præjudicio, quod al-
terius partes hoc bello Sago vel Toga fuerit seclatus, sed
quicumque ex sola causa huius belli de fortunis aut Statu suo
decidisset, is in pristinum Statum, in quo ante hoc bellum
immediatè fuit, quoad honores ac bona immobilia, nec non
etiam quoad bona mobilia, si Fisco nondum adjudicata &
extradita sint, indilatè & sine contradictione restituatur,
iisque plenariè gaudeat ac fruatur.

II. S. Ut autem firmioribus fundamentis hæc Pax &
Amicitia stabiliri queat, Sacra Cæsarea Majestas loca
omnia, quæ in Pomerania & Megapoli occupata præfidiis
suis insidentur, Serenissimo Regi ac Regno Sueciæ; ea ve-
rò quæ in Holsatiâ & Ducatu Schlesvicensi, Duci Hol-
satiæ Gottorpiensi (qui præviâ tamen cautione de non vin-
dicando juxta formulam de quâ hic convenit, hac Pace
consensu Partium inclusus censebitur) restituet plenariè,
cum Tormentis bellicis ipsorum propriis, re armamenta-
riâ cæteroque apparatu bellico, nec non mobilibus cujus-
cunque generis, item actis Cancellariæ, Archivis ac litte-
rariis documentis, prout ea omnia tempore occupationis

vel deditiois inibi reperta sunt, & adhuc non distracta exstant. Quæ evacuatio fiet locorum scilicet Pomeraniæ & Megapoleos, exceptis Vollinio, Dam & Greiffenhagen, intra duas septimanas, à die permutationis ratihabitionum computandas, quo tempore Elbinga quoque Poloniæ restituetur, Vollinum verò Dam & Greiffenhagen, nec non loca Holsatiæ & Ducatus Slesvicensis, intra alias duas sequentes hebdomadas à die supramemoratæ permutationis evacuabuntur, deductis eodem tempore è dictis locis præfidiariis militibus & è Provinciis ad Sacram Regiam Majestatem Regnumque Sueciæ, Duces Megapolitanos & Ducem Holsatiæ Slesvici spectantibus copiis omnibus, eâ ratione & modo, de quo inter Generales utriusque Partis vel eorum locum tenentes, intra tempus ratihabitionibus commutandis præfinitum, conventum fuerit.

III. §. Ceterum, quicquid circa res Imperii controversiæ intercesserit, juxta Imperii & Pacis Germaniæ Leges absque strepitu armorum componetur, aut decidetur, & stabitur ab utraque Parte per omnia dispositioni Paëtorum Osnabrugensium & constitutionibus Imperii.

XXIII.

Similiter tam à Parte Serenissimi Imperatoris, quam Serenissimi Regis Succiæ captivi hujus belli, cujuscunque sint conditionis ac Status, liberi & sine soluto ullo pretio seu lytro, nisi aliter ante subscriptum Tractatum ab ipsis conven-

conventum fuerit, intra spatium trium hebdomadarum à die ratificationis, dimittentur & libertati pristinae, solutis ab Officiariis impensis in victum eorum factis & Debitis in Captivitate ab eis contractis, restituentur, & captivis quoque annumerandi & ab utraque Parte restituendi sunt, qui invitati ad danda alterius Partis militiae nomina sua adacti fuerunt; Quod autem de lytri conventi solutione hic supra dictum est, tantum locum habebit in Majoribus Officiariis, utpote Generalibus, Tribunis, Tribunorum locum tenentibus & Capitaneis.

XXIV.

I. S. **S**It itidem PAX perpetua veraque ac sincera Amicitia inter Serenissimum ac Potentissimum Principem ac Dominum, Dominum CAROLUM, Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regem, & Principem Hereditarium, Magnum Principem Finlandiae, Ducem Scaniae, Esthoniae, Livoniae, Careliae, Bremæ, Verde, Stetini, Pomeraniae, Cassubiae & Vandaliae, Principem Rugiae, Dominum Ingriae & VVismariae, nec non Comitem Palatinum Rheni, Bavariae Ducem, Ejus Heredes, Successores ac posteros Reges, Regnumque Sueciae, Ejusdem tam in Imperio quam extra illud sitas Provincias, Status ac Ditiones; Et Serenissimum Principem ac Dominum, Dominum FRIDERICUM WIIHELMUM, Marchionem Brandenburgicum, Sacri Romani Imperii Archi-

Archi-Camerarium & Principem Electorem, Magdeburgi, Prussiae, Juliae, Cliviae & Montium, Stetini, Pomeraniae, Cassubiorum, Vandalorumque nec non in Silesia, Crosnae & Carnoviae Duce[m], Burggravium Norimbergensem, Principem Halberstadiensem & Mindensem, Comitem Marcae & Ravensbergi, Dominum in Ravensstein; Poloniae Foederatum, bellicae Socium, Ejusdemque Heredes ac Successores, Provinciasque Status ac Ditiones in & extra Imperium Romanum sitas, ita ut alter alterius honorem, commodum & utilitatem sincerè serioque in perpetuum promoveat.

II. §. Pacta verò & Foedera omnia, quae Partes Paciscentes inter Se vel cum aliis Principibus ac Statibus utrinque sancita habent, quoad omnia sua puncta, Clausulas & Articulos integra & in pleno robore suo permanent, ita tamen ut per ea praesens transactio Pacis, nullum prejudicium patiatur.

III. §. Sit etiam utrinque Amnestia & praeteritorum omnium perpetua Oblio, ita ut quicquid haecenus quocunque loco & quavis de causa, sive in Imperio Romano, sive extra illud ab alterutra Partium vel sub earum Imperio Potestateque existentibus, absque ullo personarum rerumque respectu gestum vel admissum fuerit, nullo praetextu viâ juris vel facti directè vel per indirectum à Neutra Parte unquam vindicari possit. Et nec eorum

nec ullius alterius rei causa vel pretextu alter alteri post-
hac quicquam hostilitatis aut inimicitie vel etiam quoad
Ministros, Officiarios aliosque Incolas ac Subditos, Sta-
tum, bona vel securitatem per se vel per alios clam aut
palam inferat vel inferri faciat.

IV. §. Nemini quoque ex utriusque Partis Subdi-
tis aut Vasallis cujuscunque conditionis & dignitatis fue-
rit, noxæ sit aut præjudicio, quod alterius Partes hoc bel-
lo Sago vel Togâ fuerit sectatus, sed quicunque ex sola
causa hujus belli de suis possessionibus decidisset, is in pristi-
num Statum in quo ante hoc bellum immediatè fuit, quoad
honores & bona immobilia nec non etiam quoad mobilia
bona, si hæc bona mobilia Fisco nondum adjudicata &
extradita, aut aliàs distracta sunt, indilatè & sine ulla con-
tradictione restituatur, iisque plenariè gaudeat ac frua-
tur: Atque proinde & Campi-Mareschallo Comiti à KÖ-
NIGSMARCK, ut & Campi-Mareschalli Comitis WIT-
TENBERGII Heredibus bona immobilia, quæ in Ditio-
nibus Sive Serenitatis Electoralis, ubicunque locorum an-
te hoc bellum possederunt, in eo Statu quo nunc sunt re-
stituantur vigore hujus Pacificationis atque eo jure tenen-
da, quo ante bellum hoc exortum ea tenuerunt ac posse-
derunt.

XXV.

ET ne Occasione anteactorum lis & dissidium aliquod
oriri possit, Sacra Regia Majestas Suecie pro Se &
Hereditibus ac Successoribus Suis, Regibus Regnoque Sue-
cie virtute hujus Instrumenti Pacis quam fieri potest va-
lidissime in perpetuum & irrevocabiliter renunciat pa-
ctis, quæ die 7. 17. Januarii, Anno 1656. Regiomonti, item
15. 25. Junii prædicti Anni Mariæburgi, tum quæ 10. 20.
Novembris, eodem Anno 1656. Labiaviæ inter Serenis-
simum Suecie Regem gloriose memoriæ nuper Defun-
ctum: Et Suam Serenitatem Electoralem confecta sunt,
ut & aliis omnibus conventionibus, quæ illis adjectæ aut se-
paratim quocunque modo durante hoc ultimo bello Polo-
nico ejusque respectu initæ sunt. Atque ea omnia & sin-
gula in omnibus & singulis clausulis, conditionibus & Ar-
ticulis suis irrita & nulla pronunciat, omnemque ipsis
vim, vigorem & Effectum hoc ipso & virtute hujus Pa-
cti penitus & in æternum detrahit: Ita ut contra Suam
Serenitatem Electoralem Brandenburgicam Ejusque
Heredes, Agnatos, Successores, Provincias ubicunque
locorum sitas & in specie in Ducatum Prusiæ atque ejus-
dem Ordines & Incolas, aut contra Sacram Regiam Maje-
statem, Ejusdem Successores, Reges, Regnumque Poloniæ
ex nominatis & indigitatis supra Pactis & conventioni-
bus abolitis nunc & imposterum sive successionis in Prusiã
sive

sive unionis aut quocunque alio prætextu vel causa nomine Regis, Regum Heredum ac Successorum & Regni Sueciæ nihil unquam allegari prætendi aut postulari possit aut debeat. Quare prememoratorum Pactorum & Conventionum originalia cum retradi non potuerint, hoc ipso pro retraditis, scissis & in cineres redactis habentur, atque in æternum habebuntur. Quemadmodum & Serenissimus Elector Brandenburgicus, in Prussia Dux, quàm fieri potest validissimè in perpetuum & irrevocabiliter vigore hujus Instrumenti Pacis pro Se, Heredibusq; ac Successoribus Suis profitetur, nihil vel Se, vel Heredes & Posteror Suos ex prædictis Pactis & conventionibus contra Sacram Regiam Majestatem Regnumque Sueciæ prætensuros, sed Sua Serenitas Electoralis pro Se, Heredibusque ac Successoribus Suis, hoc ipso & virtute hujus Pacti, supramemoratis Pactis omnibus jam abolitis renunciat, & eadem omnia pro retraditis, scissis, & in cineres redactis, nunc & in æternum declarat, & irrita ac nulla pronunciat, omnemque ipsis vim, vigorem & Effectum penitus & in æternum detrahit.

XXVI.

Serenissimus Elector Brandenburgicus loca omnia, quæ in Pomeraniâ hocce bello occupata præsidiis suis insidentur, Sacræ Regiæ Majestati & Regno Sueciæ, ea verò quæ in Holsatia & Ducatu Slesmicensi, Celsissimo Principi

Et Duci Holsatiae, Gottorpiensi (qui praevidit tamen cautione de non vindicando juxta formulam de qua hic convenit hac Pace consensu Partium inclusus censebitur) restituet plenarie cum Tormentis bellicis ipsorum propriis, Re armamentaria, ceteroque apparatu bellico, nec non mobilibus cujuscunque generis, item Actis Cancellariae, Archivis & literariis Documentis, prout ea omnia tempore occupationis vel deditiois inibi reperta & adhuc non distracta extant. Quae evacuatio fiet locorum scilicet Pomeraniae, exceptis VVollino, Damm & Greiffenhagen, intra duas septimanas, à die permutationis Ratihabitionum computandas, quo tempore quoque Elbinga restituetur. VVollinum verò, Damm & Greiffenhagen, nec non loca Holsatiae & Ducatus Sleswicensis intra alias demum duas sequentes hebdomadas, à die supramemoratae restitutionis evacuabuntur, deductis eodem tempore è dictis locis praesidiariis militibus & è Provinciis ad Serenissimum Regem Sveciae & Ducem Holsatiae & Sleswici Regentem spectantibus copiis omnibus, eà ratione & modo, de quo inter Partes utriusque Generales, vel eorum Locum-tenentes intra tempus Ratihabitionibus commutandis praefinitum conventum fuerit, ita tamen ne praememoratis restituendis & evacuandis Locis vel Communicatibus, qui praesidia Electorali habuerunt, aut quovis modo hoc bello in Sue Serenitatis

Electo-

Electoralis Fide & Potestate fuerunt, vel cuiquam Privato quod Partes Suae Serenitatis secutus fuerit, ullaratione noxae fraudique sit vel alia in re, quoad pristina Jura, Privilegia, bona, Feuda & libertates illi competentes absque exceptione vel reservatione præjudicet.

XXVII.

C*aptivi hujusce belli cujuscunque Conditionis ac Status, liberi & sine soluto ullo pretio seu lytro, nisi aliter ante subscriptum Tractatum ab ipsis conventum fuerit, intra spatium trium hebdomadarum, à die Ratificationis dimittentur, pristinaeque libertati restituentur, solutis tamen ab Officiariis impensis in victum eorum factis, & debitis in Captivitate ab eis contractis. Cæterum Captivis quoque annumerandi & ab utraque Parte restituenti sunt, qui inviti militie alterius Partis nomina dederunt.*

XXVIII.

D*ebita inter utriusque Partis Subditos & Incolas tum etiam à Ducibus & Officiariis belli ubicunque contracta, utrinque bonâ fide solventur; Si quæ verò hoc bello ultimo Obligationes & Recognitiones extortæ ab utrinque sint, in totum cassantur, nullumque pondus habere declarantur.*

XXIX.

XXIX.

INter Sacre Regiæ Majestatis Sueciæ & Suae Serenitatis Electoralis Brandenburgicæ, Regni, Provinciarum, Statuum, Ditionum, tam in Imperio Romano, quam extra illud sitarum, Subditos & Incolas pristina restituantur commercia, atque imposterum in pleno vigore conserventur.

XXX.

SI quæ bona, à Suae Serenitatis Electoralis Subditis vel Ejusdem Ditionum Incolis in Regiæ Suae Majestatis Sueciæ Regno, Provinciis, Ditionibus aut Locis occupatis & hætenus possessis ante vel sub tempus hujusce belli deposita vel alio quocunque modo eò delata sunt, ea sine ullâ morâ vel effugiis Dominis suis restituantur, nisi jam Fisco adjudicata atque extradita fuerint.

XXXI.

Cum verò ad Stabilitatem hujus Pacis plurimum intersit, ut universaliter componatur, & inter omnes belli hujus Socios Securitati Commerciorum plenè prospiciatur, ideò licet controversiæ, quæ Serenissimo Regi Regnoque Sueciæ cum Serenissimo Rege Daniæ intercedunt, hic commodè decidi non potuerint, & in ipsa Daniæ cum spe successus tractentur; Nihilominus conventum est, ut Serenissimus Daniæ & Norvegiæ Rex, Ejusque Regna ac Ditiones in hoc Tractatu, conclusâ in Daniæ Pace, com-
pre-

prebendantur, ita ut ea omnia, quæ inter altèmemoratos Sueciæ & Daniæ Reges conclusa & constituta fuerint, ad hanc Pacem pariter ac si in hoc Instrumento specificè inserta forent pertinere censeantur. Salvo per omnia ipso Tractatu in Dania inter utrosque Reges & Regna concluso vel concludendo.

XXXII.

I. §. **C**essent omnes hostilitatis actus inter Partes Paciscentes omnes tum Principales tum Fœderatas, earumque Exercitus à die conclusæ & subscriptæ hujus Pacis computando in Prussiâ tam Regali quàm Ducali exactis quatuor, in Pomerania & Megapoli duodecim, in Curlandiâ & Livoniâ quatuordecim, & in Holsatiâ & Sleswicensi Ducatu exactis viginti diebus, eodem quoque die in singulis præmemoratis Locis negotiationes quævis pristino usui restituantur, & literarum commercia libera sint.

II. §. Generales præsidii Elbingensis in Prussiâ, ac tam Cæsarei quàm Electorales in Pomeraniâ post acceptam hujus armorum Cessationis intimationem, exactam curam adhibebunt, ut usque ad Finalem Pacis executionem militis sustentatio non amplius exigatur more hostili, nec ultra justam & necessariam alimentationem Provincie ipsorum armis infestæ aggraventur, in quem finem Commissarii à Partibus deputabuntur, qui curam sedulam

lam habeant, ne exorbitantie contra hanc conventionem fiant.

XXXIII.

DEnique omnium belligerantium in Imperio Partium copiae & exercitus post restitutionem locorum ab omnibus Partibus Paciscentibus, dimittantur et exauclerentur, eo tantum numero in suos cujuscunque proprios Status traducto, quem quaeque Pars pro sua securitate judicaverit necessarium.

XXXIV.

PActa haec ratihabeantur à Serenissimo Rege Poloniae nec non Republica Polonâ Ejusque Fœderatis ab unâ: Et Serenissimo Rege Sueciae ab alterâ Parte, quâ de re ad modum sequentem convenit.

Primo: Instrumentum hujus Pacis Manibus ac Sigillis Dominorum Commissariorum utriusque Partis, tum Excellentissimi Domini Legati, Mediatoris subscribatur & invicem tradatur & commutetur.

Secundo: Serenissimus Rex Poloniae eadem Pacta illicò à Subscriptione & Signatione Dominorum Commissariorum Polonicorum, Diplomate Ratificationis in forma conventa confirmet, atque ex nunc Affecurationem Suam interponat subsecuturam inter spatium ad summum trium Mensium computandorum à Subscriptione hujus Instrumenti Pacis plenariam Ejusdem Regiae Majestatis

tis Ratificationem, cum integrâ insertione Instrumenti Pacis conclusæ ad formulam inter utriusque Partis Commissarios conventam.

Tertio. Serenissimus Rex Sueciæ solenni Instrumento hæc Pacta Nomine Suo & Regni Sueciæ per Subscriptionem Serenissimæ Reginæ Matris Suae & Dominorum Regni Sueciæ Administratorum in Formâ conventâ rata habeat.

Quarto. Domini Delegati à Republica Polonæ Lege comitali Anno 1659. deputati, nomine Reipublicæ hæc Pacta Subscriptionem & Sigillationem Suâ approbent, in futura Convocatione intra tres Menses celebranda.

Quinto. Diplomata Ratificationis tam Sacræ Regiæ Majestatis Poloniæ quàm Deputatorum Comitiali Lege Delegatorum in proximis Comitibus, Constitutionibus & Volumini Legum Polonicarum inserantur.

Sexto. Instrumenta hæc solennia Ratificationis tum utriusque Serenissimi Regis tum dictorum Reipublicæ Delegatorum, ab ambarum Partium Commissariis intra spatium ad summum trium Mensium à Subscriptionem hujus Instrumenti Pacis computandorum ad Limites Territoriales, inter Elbingam & Mariæburgum, utrinque per Excellentissimum Dominum Mediatorem à Partibus Paciscentibus recipiantur, & ab eodem eo ipso tempore inter Partes commutentur.

Septimo. Ut Sacra Cesarea Majestas & Serenissimus Elector Brandenburgicus Ratihabitiones Suas itidem tempore & loco eodem tradi faciant.

Octavo. Denique ut dicta Serenissimorum Regum & Reipublicæ Polonæ ac Ejus Fœderatorum Instrumenta Ratificationum ad conventam & præscriptam formulam, quoad Titulaturam & Sigillationem aliaque requisita nullâ voce aut syllabâ immutatâ conficiantur & reciprocè commutentur.

XXXV.

I. §.

Quò firmior, stabilior & securior PAX hæc coalescat, & ab omni Parte intemerata duret, promittunt supra memoratæ Partes Paciscentes omnes tam Principales quàm Fœderatæ, Se hanc Transactionem & Pacem, omnesque ejus Articulos, Capita & Clausulas, sanctè & inviolabiliter servare velle & debere: Et nè posterum violari queat, Se invicem ad Generalem Gwarantiam & Evictionem mutuam ac Defensionem reciprocam omni ex parte obstringunt: Hisce quàm fieri potest firmissimè spondentes, ut si contingat unam partem ab altera vel plures à pluribus, Terra vel Mari bello contra hanc Pacificationem impeti, Aggressor ipso facto pro infractore hujus Pacis ab omnibus habeatur, ejus-

ejusdemque beneficio excidat, & tùm altera reliquæque Paciscentium Partes Parti læsæ ad summum intra duos Menses à requisitione Partis læsæ eidem communibus armis assistere, & bellum tandiu contra Aggressorem prosequi, donec Pax communi omnium Partium consensu restituta fuerit, invicem teneantur.

II. §. Si verò contingat unam Partem ab Alterâ vel plures à pluribus gravi aliquâ injuriâ, citra tamen vim armorum vexari, non licebit ideò læso ad arma subito recurrere, sed ante amicabilis componendarum hujusmodi controversiarum ratio ineunda erit, videlicet ut læsus acceptâ injuriâ si immediatè cum lædente convenire nequeat, alios Paciscentes moneat, & Commissio generalis omnium Paciscentium nomine instituatur ad Læsi confinia, intra spatium quatuor Mensium, in quo inter Deputatos utrinque Commissarios negotium discutiatur, & si possibile erit intra quatuor ad summum, alios Menses terminetur.

III. §. Si verò ledentem refractarium ad æquæ proponentur media deprehenderint, tunc læsis licebit, facta tamen prius legitimâ belli denunciatione, Jus suum armis prosequi, & bellum, ut supra statutum est, lædenti inferre.

IV. §. Quod si verò turbationes vi contrariisq; actibus retundantur, solummodo tuendorum Limitum causâ,

Actus ejusmodi pro violatione Pacis non reputabuntur, ipsa autem super limitibus controversia citra vim armorum terminetur.

XXXVI.

Cum autem pro Majori Securitate hujus Pacificationis, tam Serenissimus ac Potentissimus Rex & Respublica Polonie, quam Serenissimus & Potentissimus Rex Suecie, ut & Serenissimus Elector Brandenburgicus, postularint, ut Serenissimus ac Potentissimus Princeps ac Dominus, Dominus LUDOVICUS XIV. Galliarum & Navarrae Rex Christianissimus, cujus ope ac studio inter præmemoratos Serenissimos Reges & Serenissimum Electorem Brandenburgicum, Pax promota & mediatione ad optatum finem perducta est, executionis & observationis illius inter Eosdem Fidejussor existeret, Sacra Majestas Christianissima postulacionibus ac votis illorum annuens, eodemque animo Pacis hujus perpetuitatem exoptans, quo eam procuravit, pro Se ac Successoribus Suis Regibus Gallie spondet ac promittit, idque per Illustrissimum & Excellentissimum Dominum ANTONIUM de LUMBRES, Legatum Suum plenariis mandatis ad hanc Gvarantiam cavendam instructum, se executionem horum pactorum eorumque observationem ac perpetuitatem inter Eosdem supra nominatos

tos Principes omni meliori quo fieri potest modo, etiam armis ubi amabilia media non processerint asserturam; Et si quis Eorum sub hac fidejussione comprehensorum illa violarit, arma viresque Suas Parti læse ad Ejus requisitionem juncturam. Quod, ut firmitus omnibus constet, promittit dictus Dominus Legatus Gallicus, Se ratificationem Regis Sui super hanc Guarantiam eodem tempore, quo ratificationes Pacis commutabuntur extraditurum. Integrum quoque erit Paciscentibus omnibus eandem Christianissimi Regis Guarantiam & Fidejussorem suscipere, & alios quoque in tempore ratificationis ad idem Officii genus invitare & denominare Principes ac Potestates.

XXXVII.

Si qui Regum, Principum, nec non Rerumpublicarum ac Statuum Amicorum hisce Pactis à quacunque Parte Paciscentium includi voluerint, sit Iplis ejus Facultas, modo Se ad ista intra sex abhinc Menses declaraverint, & id consensu omnium Partium fiat.

In quorum omnium & singulorum fidem majusque robur omnium Partium Legati & Commissarii cum Illustrissimo & Excellentissimo Domino Mediatore præsens Pacis Instrumentum, & hoc quidem exemplar Serenissi-

mi Regis Regnique Poloniae Legati ac Commissarii Manibus Sigillisque propriis munierunt ac firmarunt. Datum Olivæ, die tertia Mensis Maji, Anno Millesimo, Sexcentesimo Sexagesimo.

ANTONIUS de LUMBRES.

(L.S.)

JOANNES, COMES de LESZNO,

Palatinus Posnaniensis, Majoris Poloniae Generalis, Serenissimi Regis Regnique Poloniae Legatus Plenipotentarius. (L.S.)

NICOLAUS PRAZMOWSKY, Nominatus Episcopus Luceoriensis & Brestensis, Supremus Regni Poloniae Cancellarius, Legatus Plenipotentarius.

(L.S.)

CHRISTOPHORUS PAC, Supremus Cancellarius & Legatus Plenipotentarius Magni Ducatus Lithuaniae.

(L.S.)

JOANNES ANDREAS MORSTIN, Referendarius Regni, Legatus Plenipotentarius. (L.S.)

ULADISLAUS REY, Thesaurarius Curiae Regni, Legat. Plenip. (L.S.)

JOANNES GNINSKI, Succamerarius Pomeraniae, Seren. Regis, Regniq; Poloniae Legat. Plenip. (L.S.)

RATI-

Ratificationes Serenissimi Regis Poloniæ
Articuli separati ratione traditionis
ELBINGÆ.

NOS JOHANNES CASIMIRUS, DEI
Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuanie,
Rusiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ,
Smolensciæ, Czerniechoviæque, nec non Suecorum, Go-
thorum, Vandalorumque hereditarius Rex.

Significamus omnibus & singulis quorum interest. Quod
cum Illustrissimi, Illustres & Magnifici Nostri & Rei-
publicæ Commissarii, ad Tractatus Pacis perpetuæ, inter
Nos Regnumque Nostrum Poloniæ, & Magnum Duca-
tum Lithuanie, Nostrosque Fæderatos, & belli socios ab
una; & Serenissimum Regem Regnumque Sueciæ Par-
te ab altera Olivæ institutos, Illustrissimis, Illustribus,
Magnificis & Generosis Serenissimi Electoris Brandebur-
gici Commissariis articulum separatum Declaratorium
articuli secundi, qui de Amnestia & Redintegratione
Jurium in instrumento Pacis habetur, ut sequitur edide-
rint, isque à partibus acceptatus sit.

Nos infra scripti Sacræ Regiæ Majestatis Reipubli-
cæque Poloniæ ad Tractatus Polono Sueticos Legati Pleni-
potentia-

potentiarii, notum facimus quorum interest, vel ullâ ratione interesse poterit universis & singulis. Quandoquidem Instrumento Pacis principali hodie subscripto articulis Amnestiæ, in quò tam communitatum, quam singulorum Jura redintegrantur, forma Generali conceptus est, & nulla specialis acquisitorum tam in Prussia Ducali, quam extra eandem Serenissimo Electori Brandenburgico, per Pacta cum Sacra Regia Majestate Reque publ. primum Velaſviæ, demum Bidgostie, inita ac Constitutione Comitiali approbata, suæ Serenitatis Electoralis Jurium, utpotè Independentiæ Ducatus Prusiæ, Condescensionisq; in feudum Butoviensis, & Leoburgensis Districtuum, in Palatinatu Pomeraniæ existentium, tum & Juris competentis in Civitatem Elbingensem, nec non Præfecturam Drabeimensem in eodem facta est mentio. Ne id in præjudicium memoratorum Suæ Serenitatis Electoralis Jurium trahi posset, plures modi ratione inclusionis prædictorum in præfatò articulo Amnestiæ propositi fuerunt. Cum autem partibus nequaquam satisfacere potuissent, tandem prudenti Illustrissimi & Excellentissimi Domini Christianissimi Regis Legati mediatione, ac indefessò studio, maturandæ Pacis gratiâ convenit, ut peculiari articulo, qui tamen pro inserto Pacis Instrumento haberi, ejusdemque valoris esse debet, ea ipsa Jura Serenissimo Electori Brandenburgico carerentur, quod & factum est à

Legati-

Legatione Sueticâ per sequentem articulum tenoris ejusmodi.

LEGATIO SVETICA declarat Serenissimi REGIS REGNIQVE SVECIE No-
mine Ea, quæ in Instrumento Pacis Articulo secundo de
Redintegratione Jurium disponuntur, non debere concer-
nere Ditiones, Status, Civitates, Terras & loca, quæ à Sua
Serenitate Electorali possidentur, nec eò trabenda; Ne-
que obflare eundem Articulum, quò minus Suae Serenitati
Electoralis Elbinga jure, quod Eidem Suae Serenitati Ele-
ctorali competere potest, tenenda tradatur, salvis de cœte-
ro Ejusdem Civitatis Privilegiis, & Immunitatibus, tam
in Ecclesiasticis, quàm Politicis, salvò itidem Jure Retra-
ctus Conventionalis Serenissimo Regi & Reipublicæ Polo-
niæ quoad Elbingam. Qui quidem Articulus tanquàm
si in ipso Instrumento Pacis esset insertus, ibidemque cum
aliis appositus, Ejusdem cum eo valoris (ut supra dictum
est) esse haberi què debeat.

Proindè & Nos infra scripti Legati Commissarii,
cum plena potestate Sacræ Regiæ Majestatis & Statuum
Reipublicæ eorundem Nomine mentem Nostram præsent
itidem Articulò, quem pro inserto & Ejusdem cum Instru-
mento Pacis valoris haberi volumus, declaramus palam-
que facimus, Articulum Amnestiæ Generalis in Instru-
mento Pacis contentum, nullatenus posse, vel debere Juri-

bus Suae Serenitatis Electoralis, tam antiquis, quam noviter acquisitis, & in specie Traditioni Elbingensis Civitatis juxta Pacta cum Sua Serenitate Electorali inita derogare & praedjudicare, imò eadem Pacta, in omnibus eorundem Articulis, Punctis & Clausulis, salva & integra conservare, & manu tenere; In cujus rei fidem praesentem Declarationem Manibus Nostreis subscripsimus, Sigillisque Nostreis Gentilitiis roboravimus, die tertia Maji Anno Domini 1660. in Monasterio Olivensi.

Georgius Lubomirsky, Supremus Marschalcus, Generalisque Exercituum Regni. Joannes Comes de Lesno, Palatinus Posnaniae, Majoris Poloniae Generalis, Mariaeburg. Korsunensis Capitaneus. Nicolaus Prazmowski, Episcopus Luceoriensis & Brestensis, Regni Cancellarius Supremus. Christophorus Pac, Suprem. Magn. Duc. Lithuaniae Cancellarius. Joannes Andreas Morstzyn, Referendarius Regni. Vladislaus Rey, Thesaurarius Curiae Regni. Johannes Gninski, Succamerar. Pomeran. Capitaneus Gnesnensis.

NOS itaque JOANNES CASIMIRUS, Eadem Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, &c. &c. &c. Promittimus & recipimus Regio Nostro Successorum ac Posterorum Nostrorum & Reipubl. Poloniae nomine, Nos praemissum articulum omniaque & singula,

gula, in eo comprehensa, capita approbare & ratihabere, sicuti vigore quoque presentium approbamus, & ratihabemus, ita ut ejusdem Autoritatis, cum Instrumento Principali esse debeat & haberi, nec passuros ut ab ullo Reipubl. Statu, Vasallo, Officiali aut subdito, quovis modo violetur: cavemusque Diplomata Ratificationis hujus Pacis, tam hoc Nostrum quam Senatorum & Equestris Ordinis à Nobis & Reipubl. Poloniae Lege Comitiali Delegatorum in proximis Comitiis Regni Generalibus Constitutionibus, & volumini Legum Reipublicae insertum iri. In cujus rei fidem & certitudinem hasce manu Nostra subscripsimus & Sigillo Regni communiri jussimus. Dabantur Varsaviae in Convocatione solenni, die 26. Mensis Junii Anno M. DC. LX. Regnorum Nostrorum Poloniae & Sueciae XIII.

JOANNES CASIMIRUS Rex.

(Locus Sigilli Regii)

(appensi.)

STEPHANUS HANKIEWIC,
Secret. Reg. Majest.

RATIFICATIO

Regni Poloniæ Magnique Ducatus Lithuanix, Lege Comitiali Delegatorum Commissariorum, Articuli Declaratorii ratione Traditionis Civitatis ELBINGENSIS.

NOs Senatores & Equestris Ordinis à Serenissimo Rege & Republica Poloniæ Lege Comitiali Delegati Commissarii constare volumus quorum interest Universis & singulis. Quod cum Illustrissimi atque Excellentissimi Domini Sacræ Regiæ Majestatis, Domini nostri Clementissimi & Reipubl. Commissarii ad Tractatus Pacis perpetuæ inter Sacram Regiam Majestatem Dominum Nostrum Clementissimum Regnumque Poloniæ, & Magnum Ducatum Lithuanix, eorundemque Fæderatos, & belli Socios, ab una, & Serenissimam Regiam Majestatem, Regnumque Sueciæ parte ab alterâ Olivæ institutos, virtute Potestatis à Sacrà Regiâ Majestate, tum & à Republicâ illis factæ, Illustrissimis & Excellentissimis Dominis Serenissimi Electoris Brandenburgici Commissariis Articulum separatim Declaratorium Articuli secundi, qui de Amnestia & de Redintegratione Jurium in Instrumento Pacis habetur, ut sequitur ediderint, isque à Partibus acceptus sit.

NOS

NOS infra scripti Sacræ Regiæ Majestatis, Reipublicæquè Polonæ ad Tractatus Polono-Sueticos Legati Plenipotentarii, notum facimus quorum interest, vel ullâ ratione interesse poterit universis & singulis.

Quandoquidem Instrumento Pacis Principali hodie subscripto Articulus Amnestiæ, in quo tam communitarum, quàm singulorum Jura redintegrantur, formâ generali conceptum est, & nulla spacialis acquisitorum tam in Prussia Ducali, quàm extra eandem, Serenissimo Electori Brandenburgico per Pacta, cum Sacra Regia Majestate Reque publica primum Vela viæ, demum Bydgosciæ inita, ac Constitutione Comitiali approbata, Suae Serenitatis Electoralis Jurium, utpote Independentiæ Ducatus Prussiae condescensionisque in Feudum Bytorviensis & Leoburgensis Districtuum in Palatinatu Pomeraniæ existentium, tum & Juris competentis in Civitatem Elbingensem, nec non Præfecturam Draheimensem, in eodem facta est mentio; Ne id in præjudicium memoratorum Suae Serenitatis Electoralis Jurium trahi posset, plures modi ratione inclusionis prædictorum in præfatò Articulo Amnestiæ propositi fuere. Cum autem partibus nequaquam satisfacere potuissent; Tandem prudenti Illustrissimi & Excellentissimi Domini, Christianissimi Regis Legati Mediatione, ac indefessò studio maturandæ Pacis gratiâ convenit, ut peculiari Articulo, qui tamen pro in-

serto Pacis Instrumento haberi, ejusdemque Valoris esse debet, Ea ipsa Jura Serenissimo Electori caverentur, quod & factum est, à legatione Suetica per sequentem Articulum tenoris ejusmodi.

Legatio Suetica declarat Serenissimi Regis Regni-
que Sueciæ nomine Ea, quæ in Instrumento Pacis Articulo
secundo de Redintegratione Jurium disponuntur, non de-
bere concernere Ditiones, Status, Civitates, Terras &
Loca, quæ à Sua Serenitate Electorali possidentur, nec eò
trabenda; Neque obstarè eundem Articulum, quò minùs
Sue Serenitati Electorali Elbinga Jure, quod eidem Sue
Serenitati Electorali competere potest, tenenda tradatur,
salvis de cætero Ejusdem Civitatis Privilegiis & Im-
munitatibus, tam in Ecclesiasticis, quàm Politicis, salvò
itidem Jure Retractus Conventionalis, Serenissimo Regi
& Reipublicæ Poloniæ quoad Elbingam. Qui quidem Ar-
ticulus, tanquam si in ipso Instrumento Pacis esset inser-
tus, ibidemque cum aliis appositus ejusdem cum eo va-
loris, (ut supra dictum est) esse haberique debeat, proindè
& Nos infra scripti Legati Commissarii cum plena pote-
state Sacræ Regiæ Majestatis & Statuum Reipublicæ, eo-
rundem Nomine, mentem Nostram præsentitidem Arti-
culo, quem pro inserto, & ejusdem cum Instrumento Pacis,
valoris haberi volumus, declaramus, palamquè facimus,
Articulum Amnestiæ generalis, in Instrumento Pacis con-
tentum

tentum nullatenus posse vel debere Juribus Suae Serenitatis Electoralis, tam antiquis quàm novitèr acquisitis, & in specie traditioni Elbingensis Civitatis, juxta Pacta, cum Suae Serenitate Electorali inita, derogare & præjudicare, imò eadem Pacta in omnibus eorum Articulis, Punctis & Clausulis, salva & integra conservari & manuteneri. In cujus rei fidem præsentem Declarationem manibus Nostreis subscripsimus Sigillisque Nostreis Gentilitiis roboravimus, die 3. Mensis Maji, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Sexagesimo in Monasterio Olivensi.

Georgius Lubomirski, Supremus Marschalcus Generalisque Exercituum Regni. Joannes, Comes de Lesno, Palatinus Posnanienfis, Majoris Poloniæ Generalis, Marienburg. Korsunensis Gubernator. Nicolaus Prazmowski, Episcopus Luceoriensis & Breslen. Regni Cancellarius Supremus. Christophorus Pac, Supremus M. D. Lithuan. Cancellarius. Joannes Andreas Morsztin, Referendarius Regni. Vladislaus Rey, Thesaurarius Curiae Regni. Joannes Gninski, Succamerarius Pomeraniæ Capit. Gnesnensis.

Nos Senatores & Equestris Ordinis à Serenissimo Rege & Republ. Poloniæ Lege Comitiali Delegati Commissarii promittimus & recipimus, Vi potestatis Nobis à Republica concessæ, nomine Ejusdem, Nos præmissum Articulū omniāq; & singula in eo comprehensa Capita juxta Constitutionem Regni Anni 1659. approbare, & ratihabere,

habere, sicut vigore quoque presentium approbamus, & ratihabemus, ita, ut ejusdem authoritatis cum Instrumento Principali esse debeat, & haberi. Nec passuros, ut ab ullo Reipublicæ Statu, Vasallo, Officiali aut Subdito quorvis modo violentur. Cavemusque & promittimus Diplomata Ratificationis hujus Pacis tam Sacræ Regiæ Majestatis, quàm hoc Nostrum in proximis Comitibus Regni Generalibus Constitutionibus & volumini Legum Nostrarum, insertum iri. In quorum omnium fidem præsens hæc Approbatio Manuum Nostrarum Subscriptione, Sigillisq; Nomine Senatus, Celsissimi Primatis Regni, Nomine verò Deputatorum ex Ordine Equestri, Illustrissimi Domini Succamerarii Pomeraniæ tanquam proximè præteritorum Comitiorum Marschalci firmata & roborata, eaque eandem vim atque robur, ac si omnium atque singulorum Deputatorum appensa essent Sigilla, habitura est. Datum Varsaviæ in Convocatione solenni Die XXVI. Mensis Junii Anno Domini M. DC. LX.

Venceslaus Comes de Lesno, Archi-Episcopus Gnesnensis, Casimirus Dux Czartoryiski, Episcop. Uladslav. Joannes Steph. Wyzga, Episcopus Varmiensis. Thomas de Lezenice, Episcopus Chelmenensis. Thomas Vieyski, Episcopus Kioviensis. Georgius Bialozor, Episc. Smolenscensis, Severiæ Czernichovici. Joannes Carolus Kopec, Pala-

Palatinus Potocensis. Casimirus Inwlaszewski, Palatinus
 Brestensis. Andreas Trzebicki, Episcopus Cracoviensis,
 Dux Severiæ. Joannes Zawisza, Episcopus Vilnensis.
 Joannes Gembicki, Episcopus Plocensis. Nicolaus Ste-
 phan Pac, Palatinus Trocensis. Vladislaus, Comes
 de Lesno, Palatinus Lenciciensis. Adamus Matthias Sa-
 kowicz, Palatinus Smolensc. Administrator Thesauri Ma-
 gni Ducatus Lithuaniae. Joannes Tarto, Palatinus Lubli-
 nensis. Stanislaus Laskowski, Palat. Plocensis. Alexander
 Naruszowicz, Pro-Cancellarius Magni D.L. Joannes Ca-
 simirus in Crasne, Supremus Regni Polon: Thesaurarius,
 Lomzens. Prasnicens. Gubernator. Lucas Opalinski, Mar-
 schalcus. Christof de Grzymultowice, Grzymultowski Ca-
 stellan. Poseniens. Alexander Sielski à Sielosz, Castellanus
 Gnesnensis. Joannes V Vielopolski, Castellanus: Voinicen-
 sis, Varsoviensis Gubernator. Sigismundus de Plezowice
 Fredro, Castell. Sanociens. Andreas à Przyima Przyiems-
 ki, Castellanus: Lenczyciensis. Albertus de Mokronow Mo-
 kronowski, Castellanus Raven. Eremianus Dembinski,
 Castellanus. Rogozinensis, Capitaneus Treidinensis. Joann:
 Franciscus Lubowicki, Castellanus. Chelmenensis. Joann. Le-
 nowicz, Marschalcus Osmianensis Deputatus. Nicolaus
 Franciscus Rosochacki, Judex Terrestris Palatinatus
 Trocensis Deputat. Joann: Chrapowicki, Succamerarius
 Smolenscensis Deputatus. Vladislaus Victorinus Sicins-
 ki,

ki, Dapifer Upitensis Deputatus. Stanislaus Domaszewski VVidlica Capitaneus Lukoviensis Rotmagister S. Sacrae Regiae Majestatis. Albertus Opacki, Succamerarius Varsoviensis, Cap: Latoricens. Deputat. Terrae Varsoviensis. Olbrachtus Adrianus Lasocki, Dapifer Terrae Visogrodiensis, Deputatus Ducatus Masoviae. Joan. Albertus Lipski, Succamerarius Ravens. Inowłod. Stanisl. Capit. Georgius Tisnicky, Sac. Reg. Majestatis Secretarius, Ducatus Oswiecimensis & Zattroriensis Deputatus. Constantinus Alexandrowicz, Subjudex Grodnenensis Deputatus. Samuel à Rudno Rudzienski, Vexillifer Cernensis Deputatus Ducatus Mazoviae Terrae Cernensis. Joannes Korsak, Succamerarius Polocensis Deputatus. Christophorus Antonius Obrinski, Succamerarius Novogrodnenensis Palatinatus Deputatus. Martinus à Obory Oborski, Succamerarius Terrae Livenensis & Ejusdem in Ducatu Masoviae Deputatus. Valerianus Petrikowski, Succamerarius Rozanensis Deputat. Ducat. Mazoviensis. Alexander Bolestaw VVysocki, Venator Palatinatus Brestensis, Palatinatus Inowladislaviensis. Joan. Ignatius Bakowski, Succamerarius Culmensis, Consiliarius Terrarum Prussiae Deputatus. Nicolaus à Radzanon Labicki, Succamerarius Gominensis & Deputatus Palatinatus Ravens. Joann. Albertus in Mazenin Opacki, Succamerarius Terrae Visnensis, Deputatus Terrae Visnensis. Joannes Petrus Tucholka,

*cholka, Notarius Terrestris Palatinatus Pomeraniae
Deputatus.*

(Locus Sigill. appen.)

(Locus Sigill. appen.)

Quoniam in Pactis Olivenfibus mentio fit IN-
DUCIARUM SEX & VIGINTI ANNO-
RUM, easdem hic adjungo.

VLADISLAUS IV. DEI Gratia Rex Poloniae, Ma-
gnus Dux Lithuaniae, &c. &c. &c. Significamus
omnibus ac singulis, eis imprimis quorum interest, Dedis-
se Nos Commissarios Nostros plenâ potestate ac mandato
instructos ad tractandum, interveniente mediatione
Serenissimorum Gallie & Magnae Britanniae Regum,
aliorumque Principum de Pace, aut induciis cum Sere-
nissimâ Principe ac Dominâ CHRISTINA, Sue-
corum, Gothorum, Vandalorumque designatâ Reginâ,
Magna Principe Finlandiae, &c. &c. &c. Consanguini-
neâ Nostrâ & Regno Sueciae; Qui congressi cum Sereni-
tatis Ejus & Regni Sueciae Commissariis, sequentia Pa-
cta, uti verbotenus infra sunt expressa & inserta, inie-
runt, statuerunt, ac concluderunt.

Nos Serenissimi ac Potentissimi Principis ac Domi-
ni, Domini VLADISLAI IV. Dei Gratia, Regis Polo-
niae, Magni Ducis Lithuaniae, &c. &c. &c. atque inclytæ

Reipubl. Polonæ Commissarii. Jacobus Zadzik, Episcopus Culmensis & Pomesaniae, nominatus Cracoviensis, Dux Severiensis, Generalis Præpositus Miechoviens. Supremus Regni Poloniæ Cancellarius. Raphaël Comes de Leszno, Palatinus Belzensis, Rubieszoviens. Præfectus. Magnus Ernestus Dönhoff, Castellanus Pernaoviensis, Derpatensis, Oberpoliensis Præfectus. Remigijs de Ottok Zaleski, Referendarius Regni. Jacobus à Sobieffsyn Sobiesky Incisor Regni, Crasnostaviensis, Jaworoviensis Præfectus, Notum testatumque facimus universis, quorum interest, quòd cum induciæ sexennales inter Serenissimos ac Potentissimos Reges ac Regna Poloniæ & Sueciæ, eo inter alia fine An. M. DC. XXIIX. sancitæ essent, ut inter ea vel de pace perpetuâ, vel induciis longioribus interveniente mediatione Serenissimorum ac Potentissimorum Galliæ & Angliæ Regum, aliorumque Principum, loco & tempore, de quibus per Serenissimum Electorem Brandenburgicum, &c. &c. unum ex iisdem Mediatoribus inter Partes conventum esset, ageretur. Inde, postquâ à Suâ Serenitate per Ejusdem Legatos, Illustrissimū Principem Sigismundum, Marchionem Brandenburgicū, &c. & Illustres & Magnificos: Andream à Kreutzen, Consiliarium Ducalis Prussiæ Regentem & Præfectum Provinciale, Joannem Georgium à Saucken, Consiliarium Regentem & Cancellarium: Bernhardum à Königseck, Consiliarium Pro-

vin-

vincialem, Georgium à Rauschken, Consiliarium Judicii
Aulici, & Petrum Borkmannum Consiliarium invitati
Stumsdorsium cum Illustrissimis Serenissimæ Regine Re-
gnique Sueciæ Commissariis, Domino Petro Brabe, Comi-
te in Visingsborg, Libero Barone in Ridboholm & Lind-
holm, Regni Sueciæ Senatore, Legifero VVestmanniæ,
Montanorum, & Dale-Carlorum; Hermanno VVran-
gelio, Regni Sueciæ Senatore, & Exercituum Campi-
Marſchallo, Hereditario in Lergeholm, Skokloster, Equi-
te aurato: Achatio Axelii Regni Sueciæ Senatore & Legi-
fero Nericiæ, Hereditario in Goxholm, &c. Joanne O-
xenstierna Axelii, Serenissimæ Regine Consiliario secre-
tiore, Libero Barone in Kimitbo, Domino in Fybolmen
& Tidoen, & Joanne Nicodemi, Serenissimæ Regine Se-
cretario, & ad Exercitum Prussicum Commissario Gene-
rali, convenissemus ac interventu inprimis Serenissimi ac
Potentiss. Principis Domini, Domini LUDOVICI XIII.
Franciæ & Navarriæ Regis Christianissimi per Illustrissi-
mum Dominum Claudium de Mesmes, Equitem auratum,
Dominum de Avaux, Comitem Consistorianum & S. R.
Majestatis per Septentrionem extraordinarium Legatum,
ac Serenissimi & Potentissimi Principis Domini, Domini
CAROLI, Magnæ Britaniæ, &c. &c. Regis, Fidei
Defensoris, per Illustrissimum Dominum Georgium Dou-
glassium Equitem auratum, S. R. Majestatis Legatum,

nec non Celsorum ac Præpotentium Dominorum Ordinum Belgicorum per Illustres & Magnificos Legatos Dominos Rochum van den Honnart, Primum in Supremâ Hollandiæ, Selandiæ, Westfrisiæque Curia Consiliarium, Andreæm Biker, Consulem Civitatis Amsterodamensis, & Joachimum Andreæ in Supremâ Frisiæ Curia Consiliarium, Pacis Tractatum auspiciati essemus, ac diu multumque agitassemus, eò tandem Divino Numine favente, prædictisque Illustrissimis Legatis indefessam operam huic negotio impendentibus rem deduximus, ut cum præmemoratis Serenissimæ Reginæ Regniq[ue] Sueciæ Commissariis de Induciis ad modum sequentem convenerimus, statuerimus, & concluderimus.

I.

Sint induciæ ex hoc die inter Serenissimum Principem ac Dominum, Dominum VLADISLAUM IV. Regem Poloniæ, Magnum Ducem Lithuanie, &c. &c. &c. Dominum nostrum Clementissimum Sacræ Suae Regiæ Majestatis Successores, Reges Poloniæ, & Magnos Duces Lithuanie, Regnumque Poloniæ, & Magnum Ducatum Lithuanie ex una; & inter Serenissimam Principem, ac Dominam, Dominam CHRISTINAM, Suecorum, Gothorum Vandalorumque designatam Reginam, & Principem Hereditariam, Magnam Principem Finlandiæ, &c. &c. &c. Suae Majestatis Successores, Reges Sue-

Suecorum, Regnumque Sueciæ ex alterâ parte Annis sequentibus viginti sex, à data præsentium computando, usque ad primum Julii styl. veteris Anni Millesimi Sexcentissimi Sexagesimi primi.

II.

SIt omnium utrinque ante actorum Amnistia, imprimis Sacra Regia Majestas, Ejusque Successores Reges, Regnumque Poloniæ & Magnus Ducatus Lithuanie abstineant durantibus induciis omni hostilitate adversus Reginam, Regnumque Sueciæ, eisque mediatè vel immediatè subjectas Provincias, castra, civitates, ac territoria, neque quicquam per se, vel per alios moliantur, aut tentent, tentari ve faciant in horum detrimentum aut præjudicium. Ad eundem modum Serenissima Regina Ejusque Successores Reges Regnumque Sueciæ abstineant durantibus Induciis omni hostilitate adversus Regem Regnumque Poloniæ, & Magnum Ducatum Lithuanie, eisque mediatè vel immediatè subjectas Provincias, Castra, Civitates, & Territoria, neque quicquam per se, vel per alios moliantur, aut tentent, tentari ve faciant, in horum detrimentum aut præjudicium.

III.

Sereniss. Regi ac Reipublicæ Poloniæ Serenissima Regina Sueciæ reddat eam partem Prussiæ, quâ hætenus occupatam possidet, ita tamen, ut Pillavia Electori Brandeburgico

gico Duci Prussie immediatè restituatur possidenda, eodem jure, quod ante hoc bellum habuit.

IV.

In restituendis verò locis hic ordo observetur, ut exhibitâ Commissariis Suecicis Regis Polonice ratificatione, nec non interpositâ cautione Senatorum & Commissariorum Polonicorum Lege Comitiali ad Latus Regis à Republicâ delegatorum de tradenda primo quoque tempore Reipublice ratificatione, Marienburgum cum insulâ Majori, Stumâ, Brunsbergâ ac Tolkemitto, cum eorum territoriis, deductis præfidiis, reddantur in manus Commissariorum Regis ac Regni Polonice, Hoffium verò & Junkerteil presentibus Deputatis utriusq. partis solo æquentur, suis cuique fundis & bonis relictis, & exercitus utrinque abducantur, intra id tempus, eoque modo & Ordine, quo inter Generales utriusque partis convenerit. Elbingam verò, cum pristino ejus territorio, atque insula minore, & munimentis ibi extructis, nec non Pillaviam cum eâ parte Neringæ, quæ eò spectat, retineat Sac. Reg. Majestas, Regnumque Sueciæ, donec Ratificatio Reipublicæ Polonæ subsecuta fuerit; quâ traditâ illa quoque loca, intra quatuordecim dies deductis sine damno incolarum præfidiis restituat, hoc observato, ut fortalitia omnia Elbingæ extructa relinquuntur eo in statu, in quo nunc sunt, & eâdem custodia, uti ante hoc bellum.

V. Post

V.

Post restitutionem locorum omnium, vectigalia in eum
mox reducantur statum, & in illud jus, in quo erant
ante hoc bellum, servatâ in omnibus æqualitate, uti antea
fuit.

VI.

IN Livoniâ utraque pars, uti præteritis sexennialibus In-
duciis possedit, ita hisce quoque possideat.

VII.

Rex ac Respublica Polona receptas in fidem suam Ci-
vitates ac Territoria eorumque Magistratus, Com-
munitates, Cives, Incolas, & Subditos universos ac sin-
gulos omnimeliori modo indemnes præstet, ac eâdem, quâ
olim clementiâ & gratiâ prosequatur, foveat, ac tueatur,
gaudeantquè universi ac singuli, possessionibus, juribus,
privilegiis, consuetudinibusquè suis tam Generalibus ac
communibus, quàm specialibus sine exceptione, quibus an-
te hoc bellum gavisifunt, præsertim verò Civitas Elbin-
gensis in usu sigilli Terrarum Prussiæ & consueto ses-
sionis loco conservetur, postquam S. Regiæ Majestati de-
bitum fidelitatis juramentum præstiterit, salvò manente
quoque liberò Catholicæ Religionis exercitiò, in templo
præsertim Parochiali veteris Civitatis Elbingensis, uti
ante bellum.

VIII.

Cunctæ actiones aduersus illos, qui partes Serenissimorum Regum ac Reginae Sueciæ, quocumq; modo secuti sunt, aut secuti esse insimulantur, cuiuscunque sint Status & Ordinis, siue privati vixerint, vel officiô publicô functi, ac Seruitiis Regiæ Majestatis, Regniq; Sueciæ obstricti fuerint, vel instituendæ, vel institutæ essent, & si quæ intentatæ sunt tollantur, omnique careant executione in perpetuum, nec quisquam de iis, quæ belli Induciarum-ve tempore ex occasione ejusdem belli vel induciarum intercesserunt, cuiquam respondere teneatur. Et si quid in contrarium susceptum, factumque est, aut Rescriptum, vel Decretum aliquod in absentia partis obtentum, id omne sit irritum, nulliusque valoris.

IX.

Si cui aut quibus non placuerit, in restitutis Ciuitatibus, aut territoriis manere, sed potius mutatô domicilio ad alios se conferre, liberum sit in spatio trium annorum, à datâ presentium numerando, sua diuendere, aliis elocare, aut pro suo libitu distrabere, sine ullô impedimentô, aut onere, sub quocumque prætextu imponendo, salvis antiquis Ciuitatum juribus & consuetudinibus.

X.

Si qui exulum, qui extra Sueciam apud Polonos versantur, & partes Serenissimorum Regum Poloniæ secuti sunt.

sunt, in Patriam redire, quâcunque de causâ voluerint, saluum querant Conductum, quò impetratò fruuntur beneficio Legum & Statutorum Regni Sueciæ.

XI.

Acta Judicata ac Decreta cujuscunque fuerint instantie vel Judicii, inscriptiones, contractus, transactiones, aliaquæ omnia (quæ statui publico, uti is fuit ante bellum, non derogant, vel hisce pactis, per expressum non sunt reservata) belli vel induciarum tempore, sive Magistratuum autoritate & judicialiter, sive extra judicialiter gesta, firmum robur obtineant, æquè ac si priori rerum Statu omnia acta fuissent, nec ulla unquam regiminis & Magistratuum mutatio intervenisset.

XII.

IN locis quocunque tempore juxta Pacta præsentia re-stituendis relinquuntur bonâ fide omnia mobilia Ecclesiarum, quæ in præsens reperiuntur, uti sunt vasa & vestes Sacræ, campanæ, aliaquæ in usum Ecclesiasticum servientia; tum libri Cancellariæ, Privilegia & acta publica. Si quæ tamen temporum injuriâ à milite sunt direpta, aut aliorum negligentia corrupta, ulterior in id inquisitio non instituatur, nec quisquam ad restitutionem teneatur. Tormenta item bellica & bombardæ majores, quæ tempore occupationis inventæ

fuerunt, & adhuc in restituendis Civitatibus vel locis sunt, relinquantur.

XIII.

DEiis quæ durante bello iure fisci cuiquam adempta, & vel fisco illata, vel aliis donata sunt, ita convenit, ut immobilia, sive Regia & Reipublicæ sive etiam privatorum sint bona, quorum donationes utrinque factæ sunt, si donatariis jam tradita sunt, antiquis possessoribus restituantur, si verò nondum tradita maneant penes Dominos, cessantibus de cætero omnibus quæstionibus actionibusque ratione reddituum sive ex publicis, sive privatis bonis perceptorum. Mobilium etiam donationes & largitiones utrinque factæ, si ante has inducias executioni non fuerint demandatæ, irritæ sint; traditæ verò possessoribus modernis relinquantur, Cessantibus quoque eorum nomine omnibus actionibus, irritisque obligationibus, quibus apochæ authenticæ, sive à Regum Locumtenentibus sive ab Officialibus Camerarum Regiarum, sive etiam ab ipsis donatariis sine fraude datæ, dummodò de iisdem donationibus per authenticum Instrumentum constet, solutiones factæ opponi possunt.

XIV.

Commercia pristina inter utrumque Regnum & Provincias subiectas restituantur, & in veteri exercitio conserventur, redeantque omnia in eum statum, in quo ante

ante hoc bellum fuerunt, ab omnibus novitatibus, oneribusque hoc bello inductis vindicata.

XV.

Defluatio mercium ex Magno Ducatu Lithuanie nulla ratione in flumine Dūna impediatur, sitque ea in dicto flumine vectigalium ratio impostum, que fuit ante hoc bellum.

XVI.

Subditi fugitivi Magni Ducatus Lithuanie & Ducatus Curlandie, quicumque in Livonia reperti fuerint, suis Dominis reddantur. Quod vice versa de subditis fugitivis ex Livonia in Magno Ducatu Lithuanie & Ducatu Curlandie fieri debet.

XVII.

Exercitus omnes, exceptis præfidiariis, tempore supra definito, ab utraque parte ex Provincia deducantur, & quidem Sueticus per mare. Si tamen equitatus intra assignatum temporis spatium trajiciendo navium copia non suppetierit, liber illi & innoxius transitus quàm brevissimo itinere per terram in ditiones ipsorum sine damno incolarum Regno Polonie mediata & immediate subditorum concedi debet. Quod itidem observetur, si aliqui pedites dicti Exercitus Suetici dimissi fuerint. Iustitia verò per Præfatos indilata bonâ fide administretur, damna & injuriam passis.

XVIII.

Inurias tam personales, quàm reales sub hacce inducias incidentes una pars de altera non vindicabit, salva jurisdictione ordinaria cujusque partis, sed justitia ab Officialibus & Magistratibus competenter requiratur, eademque indilata administretur, severæ pœnæ in violatores Pacis fide publicâ roboratæ exercentur, nulleque repressalie aut arresta, tam terrâ quàm mari, ratione cujuscunque injuriæ, nisi Justitia pluribus vicibus legitime repetita non administretur, admittantur. Et si quæ ante hoc bellum si ve etiam durante bello concessa sunt, cassentur, ita tamen, ut quibus concessa sunt, justitia administretur.

XIX.

Quod si quid gravius inciderit, quod violationem Pactorum concernere videretur, dentur utrinque Commissarii, qui loco aliquo ad fines Livoniæ assignando, conveniant, & controversias exortas sopiant, decidentque.

XX.

Pro majori securitate, & ne quicquam hisce Pactis contrarium durantibus induciis à quopiam committatur, Ordines Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuaniæ promittant, & fidejubeant, Regem Poloniæ & Ejus fratres, Eorumque Successores ac posteros, durantibus induciis,

duciis, ex Regno Poloniae Magnoque Ducatu Lithuaniae, & omnibus ejus subiectis Provinciis atque dititionibus nihil molituros, multò minùs hostile quicquam tentaturos adversus Serenissimam Reginam Sueciae, Ejusque Successores Reges Regnumque Sueciae, Eisque subiectas Ditiones ac Provincias, Civitates, Castra, munita ac territoria, & si quicquam tentaverint, id impedire ac praevenire teneantur.

XXI.

Sacra Regia Majestas ac Respublica Polona adversus Serenissimam Reginam, Ejusque Successores Reges Regnumque Sueciae subiectasque Ditiones ac Provincias nullis navibus, vel classe maritimâ utatur, nec aliis quibuscunque auxilio mittat, durantibus induciis. Et Dux in Prussia Elector, Dux Curlandiae, ex Statibus Regalis Prussiae Civitates Majores caveant, se non permissuros hostile quicquam ex portibus suis Reginae Regnoq; Sueciae subiectisque Dititionibus ac Provinciis illatum iri directè, vel indirectè!

XXII.

Durantibus ac currentibus hisce Induciis agatur de Pace perpetua loco ac tempore, inter-

ventu

ventu Principum Mediatorum, de quibus inter partes, curâ & diligentia Illustrissimi Ducis Curlandiae convenerit, ita tamen, ut si Tractatus Pacis semel aut iterum non successerit, firmæ nihilominus & inviolabiles mancant Induciæ, usque ad exitum huiusmodi Pactis præfinitum.

XXIII.

SI qui Regum ac Principum Christianorum huiusmodi Pactis ex utraque parte includi voluerint, sit ipsis ejus facultas, modo se ad ista intra quinque abhinc menses declaraverint.

XXIV.

UT huiusmodi Pactis firmitus insisteretur, certoque constet, bonâ fide ea servatum iri, hoc modo convenit, ut redditis utrinque Procuratoriis Dominorum Commissariorum, Pacta hæc manu & Sigillo eorundem roborentur, & invicem tradantur. Tum ut Serenissimus Rex Poloniæ, secundum præscriptam formam, eadem quantocyus confirmet, & antequam ullius loci fiat restitutio suam confirmationem tradat. Deinde ut Sacra Reg. Majestas Sueciæ solenni instrumento illa nomine suo & Regni Sueciæ per subscriptionem Dominorum Regni Sueciæ Administratores, rata habeat. Et Respublica Polona eadem in Comitibus primo quoque tempore celebrandis, solenniter approbet, & confecto instrumento ratificet. Quæ instrumenta solennia ad formam præscriptam, nulla voce, aut syllabâ

syllabâ mutata per utriusque partis Commissarios deputatos, quantocyus poterit, ad limites territoriales inter Elbingam & Marienburgum, sine omni morâ & excusatione reddi utrinque ac recipi debebunt. Adeundem modum Serenissimus Elector Brandenburg. Dux in Prussia & Dux Curlandiae, & ex Ordinibus Regalis Prussiae Civitates Majores literas suas reversales, quibus securitati Serenissimæ Reginae, ac Regni Sueciae cavebitur, ante restitutionem Elbingæ & Pillavæ tradant. Actum Stumisdorffii d. XX. Mens. Septembr. styl. nov. Anno M. DC. XXXV.

Nos itaque VLADISLAUS IV. Rex Poloniae Magnus Dux Lithuaniae, &c. &c. &c. Promittimus & recipimus nomine nostro Successorum nostrorum, & Reipublicæ Polonæ Nos singula & universa capita Pactis supra scriptis inserta & comprehensa, bonâ & Regiâ fide approbare, laudare & ratihabere, sicut hisce approbamus, laudamus & ratihabemus, nec passuros à Nostratibus, aut aliis ullo modo violari. In quorum majorem fidem ac certitudinem, hæc manu nostrâ subscripsimus & Sigillo Regni nostri muniri jussimus. Dat. in Castris ad Quidrinum die XV. Mens. Septemb. Anno M. DC. XXXV.

TRACTATUS

Conclusæ Pacis cum Moscís.

Serenissimi & Magni Domini, JOANNIS CASIMIRI, DEI Gratiâ Regis Poloniæ & Succiæ, Magni Ducis Lithuanie, Russiæ & aliorum Sue Majestati subjectorum, atque omnium Statuum Reipublicæ, utriusque gentis Regni Poloniæ, ac Magni Ducat. Lithuanie tam Ecclesiasticorum, quàm secularium, Nos Magni & cum plenâ potestate Legati ac Commissarii GEORGIUS CAROLUS ILIEBOWICZ in Dobrowna, Generalis Ducatus Samogitiæ & Borrisoviensis Capitaneus, &c. &c.

Ex mandato Serenissimæ Majestatis Domini Nostri Clementissimi, & ex Commissionē totius Reipublicæ, unâ cum Dei gratiâ Magni Domini Czari & Magni Ducis ALEXII MICHAYLOWICZ, totius Magnæ, Parvæ & Albæ Russiæ Authocratoris, atque multorum Dominiorum ac Terrarum Orientalium, Occidentalium, Septentrionalium, Heredis & Successoris, & Domini ac Dominatoris, ejusque Czareæ Majestatis, Magnis ac cum plena potestate Legatis cum Illustrissimo & Illustrissimis Castellano & Locum tenente:

ATHANASIO LAURENTIDE Ardino Naszczokin, &c. &c. congregati.

Inter

Inter Smolenscum & Mscislauiam propè fluvium
Iarodna, in pago Andrusovia cum magna & singulari
cura ab utrinque proposuimus, ut tam inter Serenissimum
Magnum Dominum Nostrum, ejusque Regiam Maje-
statem, interque Regnum Poloniæ ac Magnum Ducatum
Lithuaniæ ac universam Rempubicam; quam inter Do-
minum ejusque Czaream Majestatem ac Ducatum Mo-
schovie, omnes similitudines & differentie (quæ præteri-
tis annis exortæ, demum in publicam hostilitatem, bellum
& sanguinis effusionem eruperant) componerentur, &
Amicitia stabiliretur; Et quamvis tunc propter multas
utrinque occurrentes mutuas difficultates æterna pax
inter hos Magnos Dominos Nostros concludi non potuerit:
tamen intuentes eorundem Magnorum Dominorum Nostro-
rum inclinationem, atque iis subiectorum Dominiorum ab
utrinque sanctæ pacis desiderium; quemadmodum initio
hujus nostræ Commissionis de armorum silentio constitui-
onem mutuâ fide stabilivimus, sollicitam & non interrup-
tam æternæ, vel temporaneæ pacis curam polliciti: ita
etiam plena à Magnis Dominis, pro sancta Pace firman-
da in Nos collata, potestate usi, respiciendo in feliciora
tempora, in quibus supra nominata Amicitia in effectum
deduci, atque inter Magnos Dominos, eorumque Dominia
firma pax evalescere posset; in hæc Puncta in Trige-
simo

fimo primo congressu, hoc est 30. Januarii juxta Calendarium Nostrum convenimus, eaque ab utrinque constituimus.

I.

UT Induciae ab Anno currenti, à Nativitate Filii Dei computando, hoc est, ab Anno 1667. à condito verò Mundo 7175. à Mense Junio per annos tredecim sine interruptione sibi succedentes usque ad Annum à Nativitate Filii Dei 1680. à condito verò Mundo 7188. similiter ad Mensem Junium firmæ sint. Atque per hos Induciarum ab initio Nostri Tractatus & Conventionis annos, usque (quod Deus præstet!) ad perpetuam eliminationem omnium discordiarum (quæ ad hoc tempus & diem, ad conclusionem præsentium Induciarum, ab initio præteriti belli, per arma & quascunque alias simultates intervenerunt) utraque pars plenè pacificata, ab omni vindiciarum ac injuriarum memoria abstinere: & præsentis firmæ Induciarum constitutione inter Serenissimum Magnum Dominum ejusque Regiam ac Magni Domini Czaream Majestates, interque magna eorum Domini, Terras, & Arces; tam inter illas quæ antiquitus ad quamcunque partem pertinebant; quam inter bello acquisitas, quæ in præsentis Induciarum Tractatu cuicunque parti obtigerunt; interque subditos & homines utriusque partis

partis renovata, stabilita & confirmata inviolabilis Amicitia, juxta præsens compromissum & statutum, integre absque ulla immutatione, per hos omnes Induciarum annos superius expressos firmiter & constanter conservari: & sicut Sacra Regia, ita & Czarea Majestas inter se in omnibus modis mutuuum bonum velle, & Frater Fratri meliora querere, atque in omnibus sincerè secum agere & procedere debent.

II.

Serenissimæ verò ac Sacr. Regiæ Majestatis, sicut & Magni Ducis Czariæ Majestatis Personales Dignitatis & Jurisdictionis Tituli, ad utrumque in eorum propriis literis ac quibuscunque scripturis scribi debent, juxta formam ab initio hujus Instrumenti & Cautionis exaratam sine immutatione & immutatione tamdiu; donec, auxiliante Deo, perpetua pax stabiliatur. Similiter Senatores, Palatini, Duces Exercituum, & cujuscunque Magistratûs, ac Conditionis homines, in limitaneis Dominiis & Arcibus habitantes; quorum, & ubi scire intererit. Ex alia quoque parte Nobiles & Palatini & Judices ex mandato suorum Magnorum Principum, personales eorundem titulos in quibuscunque scripturis, juxta præsentem Constitutionem, uti ab initio expressum est, scribere debent; id caventes ne ulla inimicitiarum præbeatur

beatur occasio. Singulae quoque expeditiones ex Cancellaria S. Reg. Majestatis & aliorum in consiniis Regni Poloniae & Magn. Ducat. Lithuaniae habitantium, non Ruthenico uti fiebat ante bellum; sed Polonico Idiomate, uti haecenus per moderni belli tempus observabatur, prodire debent.

III.

Que porro Arces, Terrae hoc proximo bello à Regno Poloniae & Magno Ducatu Lithuaniae sunt avulsa, & remanent in possessione & sub jurisdictione Czaricae Majestatis, hoc est Smolenscum cum universo Severiensis Ducatu cum arcibus & particularibus locorum attinentiis, quae sunt ex hac parte à Vitepscensibus, Polocensibus, ex parte verò Livoniae à Lucinensi localibus attinentiis, Smolenscum usque; uti Dorobobuzium, Biata, Nevelium, Sebezia, Krasno etiam VVielizia (quamvis antiquitus ad Palatinatum Vitepscensem pertinuerit) cum suis item particularibus locis ac attinentiis: ex alià verò parte, in qua sunt Arces Severienses, circa Czerniboviam omnes Arces & Terrae, quibuscunque nominibus nuncupatae, omnes relinqui debent in sorte Czaricae Majestatis. Ad sortem verò S. Reg. Majestatis à Borysbene sub Kijovia, & per omnem Regionem ad limites Putiulenses, nulla Arx nec Civitas nec Latifundium pertinebit. Non praetergrediendo tamen limites Palatinatum, Vitepscensis, Polo.

Polocensis, & Mscislauiensis; Similiter Districtuum,
Orsensis, Mozyrensis, Rzeczyensis, Bracławiensis, uti &
limites Livoniæ, cum eâ, quæ ab antiquo continebantur,
circumferentiâ cum omnibus particulariis attinentiis, pa-
gis, fundis, ex utraqûe ripa Borysthenis ac Dunæ & alio-
rum sitis; ad Palatinatus & Districtus in possessione S.
Reg. Majestatis remanentes pertinentibus; exceptâ VVi-
lizîâ, quæ pacis Sanctæ causa à Palatinatu Vitepscensi
avulsa, in sorte Czareæ Majestatis præsentis Tractatu ad
annos Induciarum collocata est. In superiori verò parte
Borysthenis, quæ comprehenditur titulo Zaporoborum
seu liminum Borysthenis, & ejus loci Cosaci, in quibus-
cunque eo loco præsidis, munitionibus, sepimentis,
& sedibus degant, pertinere debent ad obedientiam
& protectionem utriusque Magni Principis nostri ad
commune illorum obsequium contra imminentem (quam
DEUS avertat) Brisurmanicam potentiam. Omni-
bus tamen cujuscunque conditionis Indigenis in sorte Cza-
reæ Majestatis & in locis, quibus per hos Tractatus ad
certum tempus cessimus mansuris; Liberum ubique
debet esse Religionis Catholicæ exercitium sine ulla, de per-
acta in domibus propriis devotione, molestia. Similiter
omnibus, cujuscunque conditionis hominibus, in sorte Sac.
Reg. Majestatis in locis per præsentis Tractatus concessis,
mansuris, liberum debet esse Religionis Græcæ exercitium,
sine

sine ulla expediendorum Pietatis officiorum præpediti-
tione.

IV.

Cavemus & hoc, ne ulla de Cosacis Ukrainensibus ex hac parte Borysthenis à Pereaslavia habitantibus, vindicta sumatur, ea de causa: quia aliqui in partem S. Reg. Majestatis & Reipublicæ transire soliti erant. Cosacos verò omnes ex altera ripa Borysthenis à Kiovia habitantes, Czarea Majestas à juramento fidelitatis absolvit: neque eos in suam protectionem recipiet, neque ad civitates & Arces sue Jurisdictionis admittet aut admitti permittet per totum tempus Induciarum. Similiter S. R. Majestas, Cosacos ex altera ripa Borysthenis à Pereaslavia degentes in protectionem suam non recipiet, neque ad Civitates & Arces sue Jurisdictionis per hoc Induciarum tempus admittet, aut admittere jubebit.

V.

Civitas Kiovia cum Monasterio, dicto Pieczary, cum sua circumferentia, ac circumjacentibus & Vicinioribus Monasteriis, & cum pascuis, quæ incolæ Monasteriorum in campis habent, & cum ingressu pro omni domestica necessitate, in eam Borysthenis, in qua situata est Kiovia, non ultra milliare, ut integrè cum satisfactione, in Latifundiis & sylvis, pro Arcis & Monasteriorum habitatoribus, tam à circumjacentibus, quam à pauperi-

ori-

oribus conservetur per tempus, inferius, de deducendo Præsidio Czareæ Majestatis ex eadem Arce Kioviensi, & de restitutione ejusdem cum iisdem locis expressis in Sortem S. Reg. Majestatis, conditum & descriptum.

VI.

Ex occupatis verò bello Arcibus & Terris restituendæ sunt in sortem S. R. Majestatis Arces & Civitates, Polocia, Vitepscum, Duneburgum, Lucinum, Rzeczyca, Margenbaufum, cum tota Livonia Meridionali; cum omnibus omnium Arcium prænominatarum Attinentiis, antiquitus ad easdem spectantibus: exceptâ VVielizjâ, ab antiquo Vitepscum pertinente. Ex his autem Arcibus, in quas recenter post earum occupationem, Græcarum Ecclesiarum Apparamenta, Imagines, libri & alia; item tormenta, ammunitiones, varii generis arma, item homines aulici, incolæ ex Russia adventitii; item pecuniarum thesaurus, victualia ex Moschovia, in vecta fuerunt; ad Arces Czareæ Majestatis, in vicinia sitas, per vias publicas, ad confinia harum Attinentiarum deportari debent. Antiqua verò harum Arcium tormenta, instrumenta munitio-
rum, seu ammunitiones, arma quæ nunc sunt in iisdem similiter & earum Indigenæ ac Nobiles in suis sedibus, tempore cessionis & traditionis harum Arcium, relinqui debent. Hæ supra nominatæ ac restituendæ Arces, Polocia, Vitepscum, Duneburgum cum

Livonia & aliae superius expressae, cum aliis locis & attinentiis, Vėviatā, Suraziā, Jėgierzysciā, debent tradi in sortem S. R. Majestatis & Reipublicae, in Anno à Nativitate Christi currenti 1667. Mensis Maji 10. die juxta novum Kalendarium, per Commissarios tam à S. Regia quam à Czarea Majestate deputatos. Hujusmodi verò hominibus, qui publicas vecturas facturi sunt, aut eorum jumentis, nulla vis & injuria à subditis Czareae Majestatis fiet. Nobilibus in his restituendis Attinentiis, statim post conclusionem Tractatum presentium, sua Bona occupare liberum erit: in quibus pacificam habere habitationem debent, sine praepeditione à subditis Czareae Majestatis in Fortalitiis, usque ad earum evacuationem, relictis. Similiter subditi Czareae Majestatis relictis in fortalitiis, quoad omnia à subditis Sac. Reg. Majestatis, donec ex iisdem deducantur fortalitiis, in pacificā & securā possēssione permanebunt.

VII.

I*psa Kiovia Arx cum iisdem Monasteriis, Pieczarii dictis, & cum aliis penes Kioviā relictis adjacentiis, similiter cum omni veteri armatura, cū qua olim Kiovia in partem Czareae Maj. accepta; cū provisione tū temporis ibide inventa, in sortē S. R. Majest. & Reipublicae restitui & evacuari mundarique debet, ante primam de perpetua pace commissionem, in his Induciarum annis, hoc est,*
post

post duos annos à presenti tractatu computando in Anno Deo dante 1669. in Mense Aprili die 15. juxta novum Calendarium occurrente; tandem ante hanc emundationem & evacuationem Kiovia, ejusque restitutionem in sortem S. Reg. Majestatis & Reipublicæ debet fieri à Magnis Dominis Nostriis mutua per Internuncios, per Confidentiales literas denunciatio; ut uni parti de traditione, alteri verò de receptione constet. Et quamvis hæc denunciatio non fieret: tamen Arx Kiovia in Sortem S. Reg. Majestatis & Reipublicæ in termino nunc designato restitui, ejusque cessio fieri debet. Quæ quidem Arx Kiovia per hos duos annos, per quos in possessione Czareæ Majestatis permanebit, debet habere robustum ex exercitu Czareæ Majestatis præsidium tam contra Paganos, quam contra discolos Cosacos: quo tempore necessaria, tam in commeatu quam in ammunitione, Czarea Majestas, ministrari precipiet. Et pro hoc restituendo & cedendo Kiovia nullam compensationem à S. Reg. Majestate, & à Republica requiret. Quod verò attinet ad armorum genera ex diversis Arcibus & Civitatibus, tam S. Reg. Majestatis, & Reipublicæ, quàm privatorum Indigenarum Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuanie per hoc bellum & in variis conflictibus ab utrinque occupatorum, hanc materiam ad Tractatum de perpetuâ Pace differimus.

VIII.

OMnia scripta publica, sicuti & libri Castrenses, Terrestres, Tribunalitii & Magdeburgenses, eorumque Acta; præterea Munimenta, Privilegia, Metricæ Bibliothecæ, & libri Ecclesiarum tam Romanæ quam Græcæ; Vilnæ & in aliis Civitatibus & in Variis Locis Regni Poloniæ, & Magni Ducatus Lithuanie per hoc bellum accepti; quidquid eorum inveniri poterit tam privatorum quam publicorum præsertim à Districtibus, & Palatinatibus tempore belli ad suam Czaream Majestatem cum promissione subjectionis & fidelitatis expeditorum (qui per præsentis Tractatus cassantur & annihilantur in perpetuum) nullos penes se retinendo restituere ac omnes collectos summum intra sex menses, vel quam primum colligi possunt, in confinia sua Czarea Majestas retinere mandabit: præmonita S. Reg. Majestate, per proprias literas, ut pro his omnibus recipiendis suum expediat Commissarium. Monumenta verò & Libri omnes Palatinatum Smolenscensis, Czerniboviensis, & Districtus Starodubensis, non expectando tempus Induciarum, intra 12. septimanas postjurata pacta, quicumque inveniri poterunt, collecti, deputatis à S. Reg. Majestate Commissariis, in confiniis, sicut & Palatinatus Kioviensis Munimenta & Libri, præmissis à S. R. Majestate monitoriis literis, restitui & tradi debent.

IX. Quod

IX.

QUOD autem spectat supellestem, & res Ecclesiarum, tam Romanæ quam Græcæ Deo ad honorem consecratas, & dicatas, uti sunt varii generis vasa, Reliquiæ præcipuè partes Ligni S. Crucis Lublini acceptæ, diverse Imagines, ac ornamenta Ecclesiastica: hæc omnia quidquid eorum in Dominiis Czareæ Majestatis colligi poterit, summum intra unum annum, præmissâ mutua Magnorum Dominorum Nostrorum denunciatione, restituentur. De campanis externis S. Reg. Majestatis & Reipublicæ, in Moschoviam & terras Czareæ Majestatis erectis, in prima Commissione per Magnos utrinque & cum plenâ potestate Legatos agetur.

X.

ET quia inter nos, S. Reg. Majestatis & Reipublicæ ac Czareæ Majestatis Magnos Legatos non exigua intercedebat difficultas de eliberatione Captivorum; & hanc tali modo facilitavimus, & constituimus. Imprimis omnes Agricolas ac homines utriusque sexus, agrestibus laboribus addictos, ex terris S. Reg. Majestatis tam Regno Polonia, quâ M. Duc. Lith. in captivitatem abductos, manere debere sub dominio, & in partibus Czareæ Majestatis per omnes annos Induciarum aut viciniores, si maturius, auxiliante Deo, perpetua pax in quacunque ex inferius nominatis Commissione, conclusa non fuerit.

Quod verò alios captivos attinet, scilicet omnis generis cives, qui recenferi inter homines Aulicos non possunt, ex diversis civitatibus ac Oppidis S. Reg. Majestatis; similiter Judæos qui Religionem Græcæ susceperunt, per hoc bellum ab ejusdem initio in Moschorum abductos: ita inter nos convenit. Quandoquidem Czareæ Majestatis Magni Legati non poterant modo de eliberandis ejusmodi hominibus quidquam nobiscum concludere. Nobis etiam S. Reg. Majestatis Legatis & Commissariis difficile fuit concedere; ut hæc difficultas juxta requisitionem Czareæ Majestatis Magnorum Legatorum nunc complanaretur. Igitur Magni; & cum plena potestate Legati S. Reg. Majestatis, pro confirmatione præsentium Tractatum ad annos Induciarum per Nos conclusorum, ad Czaream Majestatem juxta conventionem Nostram expediendi, id negotium in Metropoli Moschorum, in præsentia & coram Czareæ Majestate perfecte component, & uti oportet, paciscuntur.

XI.

OMnes verò alii captivi, ab initio præsentis belli abducti, tam Ecclesiastici quam seculares Equestris ac militaris conditionis, seniores ac juniores, lixæ militares, omnis conditionis sexus & Religionis homines; similiter Cosaci Ukrainenses, Tartari S. Reg. Majestatis subditi, Nobiles privati, & omnes alii aulici, etiam in adolescentia

tiâ constituti, tam in Regno Poloniae, quam in Magno Ducatu Lithuaniae in Bonis vel domibus seu in conflictu, in Arcibus, civitatibus, & ubicunque captivati: (quamvis nunc carceribus hæreant inclusi, aut in obsequio Czareæ Majestatis ac D. D. Nobilium hæreant: quamvis in terris Czareæ Majestatis cum Ruthenicis personis matrimonia contraxerint, vel Religionem Græcam receperint; aut in aulis Ducum ac Principum sub Jurisdictione Czareæ Majestatis degentium, aut apud Cives in Civitatibus operas suas locaverint: Similiter Judæi, qui fidem suam Religioni Ruthenicæ non addixerunt) omnes cum uxoribus ac liberis, cum rebus eorum mobilibus nemine celato, neque ad manendum coacti, bona fide inter-
ras S. Reg. Majestatis liberari & dimitti à Czareæ Majestate jubeantur. Qui verò ultrò in sorte Czareæ Majestatis manere vellent, liberum eis erit. Quæ autem Polonica & Lithuanica Nationis femina & Judæa copulata est matrimonio Viro Rutheno, omnes penes suos Maritos manere debent in terris Czareæ Majestatis. Similiter omnes captivos, ex partibus Czareæ Majestatis, omnis conditionis & sexus homines, qui in Regnum Poloniae & Magnū Ducatum Lithuaniae ex vario conflictu sunt abducti, & in Arcibus Regni Poloniae & Magni Ducatus Lithuaniae hærent, item eos, qui tempore belli Turcici transibant in Poloniam, & nunc in Regno Poloniae,

in obsequio S. Reg. Majestatis; vel in domibus aut Bonis Senatorum, Nobilium, & in Civitatibus apud Cives laboribus exercentur: hos omnes S. Reg. Majestas in terras Czareæ Majestatis in Moschoviam neminem celando, aut ad remanendum adigendo, bona fide liberos abire, & dimitti præcipiet. Qui verò sub jurisdictione S. Reg. Majestatis ultro manere cuperent, liberum eis debet esse. Hæc eliberatio & manumissio utrinque præstari debet vicinioribus captivis, non expectando remotiores ex civitatibus Regni Poloniae, & Magni Ducatus Lithuanie scilicet ex vicinioribus civitatibus expedientur ad conterminas Arces Czareæ Majestatis intra duas Septimanas: ex remotioribus intra Mensem vel duos; Longius & remotius adhuc abductos intra medium annum à conclusione præsentium Tractatum. Similiter ex Ducatu Moschoviae; ex Arcibus Smolensco, Vitepsco, Polocia, Duneburgo, & aliis proximioribus, etiam Ukrainensibus intra duas septimanas: ex Metropoli Moschoviae intra mensem; ex ultra Moschoviticiis propioribus Arcibus, intra duos menses, & remotioribus Arcibus intra quatuor menses: ex Astracania intra medium annum, à conclusione horum tractatum computando. Ex Sibiria verò, & remotissimis Sibiriae Arcibus colligi ad dimittendum debent intra annum vel quamprimum fieri poterit. Per fines autem præmissa ad conterminos Palatinos

nos & Prefectos denunciatione, omnibus sine detentione liber præstari transitus debet. Eodem modo si captivi Moschovitica Nationis in Regno Polonice, vel M. Ducatu Lithuanie fidem Catholicam recepisent, & matrimonia contraxissent; nihilominus vellent in Moschoviam redire; tunc illis liber sicut ad Patriam terram reditus absque ulla difficultate cum uxoribus & liberis, & cum omnibus mobilibus concedetur.

XII.

ET in his Induciarum annis, juxta inclinationem Magnorum Dominorum Nostrorum eorumque fraternam charitatem, ac utriusque Nationis perpetuæ pacis desiderium convenimus, & conclusimus: ut utring ad mutuos Congressus mittantur Magni & cum plena potestate Legati & Commissarii cum Instructionibus plenam potestatem continentibus, numerando à Mense Junio præsentis anni in futuro, Deo dante à Nativitate Christi 1669. Mense Junio: juxta verò vetus Calendarium Anno 7177. Quod si in hoc primo Conventu & Commisione perpetua pax propter occurrentes difficultates concludi non posset: tunc altera Commissio & Conventus institui debet intra quinquennium: scilicet Anno à Nativitate Christi 1674. in Mense Junio, & juxta vetus Calendarium Anno 7182. Si verò neque in hac secunda Commisione perpetua pax concludi posset:

tunc non desperando de perpetuâ pace, ambo Magni Domini per suos Legatos, Principes Christianos invitare pro Mediatoribus debent, qui tunc utrique Magno Domino videbuntur necessari: idque vel ex mutuo consensu, vel si alicui ex illis ex sua parte ab iisdem Christianis Principibus viderentur Magni Legati ad discernendam, & sapiendam perpetuâ controversiam, pro tertia Commissione, scilicet in anno 1678. juxta novum Calendarium in Mense Junio, juxta verò Vetus in Anno 7186. impetrandi. Quod si (quod DEUS avertat) & tertia Commissio cum Mediatoribus in Conclusionem perpetuæ pacis suum non consequeretur effectum; & ex occurrentibus difficultatibus videretur Dominis Mediatoribus differendus Tractatus: tunc utrique Magni & cum plena potestate Legati, Mediatores cum omni honore expedient: ipsi verò cum bona spe different Commissionem ad Annum 1680. juxta novum Calendarium, & juxta vetus ad annum 7188. Mensem Junium, & in his ultimis duobus annis Magnis Principibus & Dominis Nostri liberum erit studium & conatus circa renovandam per Legatos, aut etiam prorogandam ad ulteriores annos temporaneam pacem. Bellum verò & effusio Sanguinis, & devastatio terrarum utriusque Monarchæ, adhibita omni tacitâ industriâ, permitti non debet: imò pax omni Christiano conatu & diligentia teneri; bellum verò adhibitis inter-

nun-

nunciis, ad nullas Limitaneorum querelas, quas componi oportet, nullatenus excitari.

XIII.

Convntum etiam est; quia per prolongatum presentis belli tempus, limitaneorum Arcium Incolæ, antiquos transgressi limites, in Attinentiis earundem Sylvas exciderunt, earumque terminos deleverunt: ut huic incommodo provideatur, utrinque in presenti anno Confirmatarum ab utroque Monarcha Induciarum, bini & bini Limitum Indices & Commissarii, nimirum Smolensco & Vitepsco aliisque Arcibus & Terris, cum literis plenæ potestatis mittentur: atque in Mense Septembri, post mutuam de loco Convntus denunciationem congregati, viros provectæ ætatis, Limitumq. peritos, ex quibus Civitatum, pagorum, terrarum, Sylvarum antiquos terminos destructos intelligât, advocabunt. Quosq. illi assignaverint læsos terminos, iidem Commissarii jubebunt emendari & novos erigi, imperabuntque severe loci illius incolis, ne ullâ ex parte limites & termini amplius violentur.

XIV.

Quæcunque autem ex parte discoli & inobedientes inventi fuerint, ij ad proximos Limitum Palatinos, vel vices eorum gerentes, deferantur, quibus post factam inquisitionem absque ullâ dilatione pœna infligi debet. Idipsum alterâ ex parte nimirum Kioviâ inter &

Czerniborviam, & Pereaslarviam, in alterâ ripa Danubii, facient: delegabunt Commissarios: factisque hâc de re incolis certioribus; limites & terminos constituent, quoad usque vi Paſtorum Magnus Dux his terris imperabit; cum hâc tamen Cautelâ, ne supra unum milliare Kiovia de terra quidquam usurpent.

XV.

ID quoque constitutum est, ut secuta Paſtorum confirmatione, in spem & majus robur pacis (quod etiam in ordine ad perpetuam pacem inviolabiliter observari debet) per publicos, vel privatos Delegatos, Principibus externis, cum quibus æterna, vel ad tempus sancita sunt fœdera, hujus Pacis Confirmatio denunciatur, ad publicam notitiam; ut in posterum inter Mercatores cum extraneis Regionibus Mercatura incrementum accipiat.

XVI.

Licebit quoque Mercatoribus, tam Magnæ Rusiæ, quàm Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuanicæ, in limitaneis Arcibus, Civitatibus, Locis, in quibus & ante præsens bellum licebat, merces suas exponere cum literis passus: iis mercibus exceptis, quæ in utraque Regione prohibite sunt; persoluto tamen, juxta utriusque gentis statuta, vectigali. Molestiæ verò, exactiones & damna nulli Mercatorum inferri debent, neque his impedimentis alienari. Eadem libertas Mercatoribus Smolensco per
Dunam

Dunam fluvium cum non prohibitis mercibus Rigam navigantibus concedi debet. Vectigal tamen consuetum in loco consueto ab hujusmodi mercibus ad thesaurum S. Reg. Majestatis & Reipublicæ pendetur, tantum ad tempus ultimæ, quæ cum Mediatoribus celebrabitur, Commissionis, scilicet ad annum 1678. Mensem Junium.

XVII.

DEbita, quæ adhuc ante bellum certis obligationibus & cautionibus, etiam per contractus mercatorios, promiscuè inter homines cujuscunque conditionis, tam Regni Poloniae & Magni Ducatus Lithuaniae, quam Moschoviticae Nationis, etiam inter eos, qui sub belli tempore in partes Magni Ducis transiverunt, contracta sunt utrinque, exhiberi & iustis argumentis probari debent: atque cuilibet injuriam passo secundum cautiones, chirographa, contractus mercatorios ex utraque parte sine ulla dilatione, juxta leges, & rei exigentiam, justitia administrabitur, & fiet satisfactio.

XVIII.

ET id decrevimus, ut tam S. Reg. Majestas, quam Dux Moschoviæ, Hanum Crimensem de hac confirmata Pace per literas certificent: ut vicinitatis motivo Hanus Crimensis cum suis populis, tam Sac. Reg. Majestati quam Magno Duci mutuam conferret amicitiam, & confidentialem correspondentiam, & à bello penitus abstineat, quandoquidem tam S. Reg. Majestas quam Magnus Dux

jam secum in fraternam convenerint unionem. Quod si Hanus Crimensis, id & communem in vicinitate amicitiam spreverit, neque à bello efficaciter destiterit, utriusque genti communis erit hostis. Quare in Ukraina, Kiovia, in Zaporovia, aliisque in Ukrainæ munitio- nibus, ex utraque ripa Boristhenis, exercitus tam Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuanie, quam Magni Du- cis cum incolis Ukrainæ, contra Tartarorum & Hani potentiam in excubiis parati esse debebunt, eumque tan- quam communem hostem unitis viribus repellent. Eodem quoque communes & mutue excubie in Zaporovia, & in Dono contra Turcas vigilabunt. Quod si Hanus Crimensis, de Nostra instructus amicitia, eidem tertius uniri voluerit: tunc de mediis pacificationis in occur- rentibus differentiis, tam S. Reg. Majestas quam Magnus Dux inter se mutuo conferent; & communem amicitia- am seriâ diligentia promovebunt: ut Imperator Tur- carum, confirmata communi amicitia Hano Crimenfi im- ponat mandatum, quatenus ab omni belli occasione absti- neat. Quod si data à Tartaris occasione, res inter Ha- num Tartarosque, atque inter S. Reg. & Czarcam Ma- jestatem ad bellum spectaret; atque Porta Ottomanica, in defensionem Tartarorum contra Sac. Reg. & Czare- am Majestatem vim pararet, vel contra illorum alteru- trum, tunc communibus viribus ac exercitibus utrinque
tam

tam S. Regia, quam Czarea Majestas in omni occasione vim Bissurmanicam repellent.

XIX.

AD meliorem autem horum Paclorum notitiam tam à S. Reg. quam à Czarea Majestate expediuntur ad Imperatorem Turcarum Legati, qui ei tanquam Limitaneo vicino conclusam pacem denuncient. Id quoque utrinque cautum & constitutum est, ut Magni & Minores Legati, atque privati Internuncii, utrinque acceptentur & recipiantur cum debito honore juxta cujusque dignitatem: quibus tam ingressus, quam reditus, liber sine ulla impeditioe & detentione permitti debebit. Porro Majorum Legatorum adventus constabit centum virorum & 150. equorum comitatu: Minorum Legatorum adventus habebit in comitatu viros 30. equos 50. Internuncios comitabuntur 10. homines, equi 14. Pro hoc universo comitatu, currus, & victui necessaria subministrabuntur. Cum verò Legatos & Internuncium ad S. Regiam, & Czaream Majestatem ire continget, & post præmissam denunciationem, juxta morem Legationum, expediuntur obviam, qui eos cum comiteatu & omni satisfactione excipiant: Legatus Paraslate, seu Deductori, vulgò Przyslanowi tradet, tam virorum, quam Equorum Regestrum, & quidquid supra præscriptum, tam in hominibus, quam in Equis numerum abundabit,

dabit, horum omnium sicut nomina, ita & computus colligetur; à finibus suis impensis proficiſcentur, & transibunt. Paraſtatis autem, ſeu Deductoribus, vulgò Przyſtawow quotquot illi fuerint, juxta morem Legatorum, ſua præſtabitur obſervatio: neque ſas erit in minimo eos, tam in adventu, quàm in reditu, ad ipſos uſque limites lædere.

XX.

Licitum verò erit Mercatoribus Legatos comitantibus merces ſuas invehere tam in Regnum Poloniæ & Magn. Ducatum Lithuanie, quàm in Moſchorviam, in Civitates earum Varſaviam & Moſcuam. Merces verò eas invehent, quæ ſtatutis Regionum non prohibentur: easque palam, non clandestinè diſtrahent & permutabunt. Qui Mercatores tamdiu morabuntur, quamdiu Legati illorum ſuo munere fungentur; quo expedito, illi quoque nullâ interpoſitâ morâ unâ cum Legatis excedent. Nullus autem ex iis, qui ſunt in Legatorum comitatu, cujuſcunque Nationis hominem ſolicitare & clandestinè ſecum evehere audebit. In quo ſi aliquis deliquiſſe fuerit deprehensus, ex eo efficax ſatisfactio, tam pro hac, quàm pro quacunque aliâ culpâ, præſtari debet.

- XXI.

Decretum etiam eſt, & cautum utrinque, ut in limitaneis Arcibus Palatini & Adminiſtratores, rem

Et commoda utriusque vicinitatis sollicitè procurent, in latrones pacisque publicæ turbatores seriò animadver- tant, eosque inquirant; Et secundùm utriusque nationis statuta ac criminis exigentiam puniant: ne eorum culpâ pax publica lædatur. Si verò aliqua damna fuerint il- lata, in rebus præsertim mobilibus, Et divisione distra- bentur: ad restitutionem secundùm posse tenebuntur: sociique criminis arguentur: Et ut in posterum similia non attentent, admonebuntur.

XXII.

*Q*uod si parte ex utraque suscitabuntur aliquæ diffe- rentiæ Et dissidia, pars læsa in Palatinis, in finibus aut eorum substitutis denunciabit, ubi Et in qua terra id continget. Cùmque conventum fuerit, ii ad quos perti- net, sine ullâ dilatione de excessu judicabunt, Et fraternè decernent: atque ita horum occasione, conclusa Pacta, nullo modo violabuntur.

XXIII.

*S*i verò Magni Ducis subditi, petulanti collecta manu, S. Reg. Majestatis terris Et subditis damna intulerint, Czareæ Majestati incumbet, armata eos quærere manu ac captivare; Et parem crimini pœnam, sine ullo respec- tu, infligere, atque pro damnis illatis restitutionem juxta vires imperare. Similiter si S. Reg. Majestatis subditi

seditiosè congregati, Czareæ Majestatis terras ac subditos in aliquo violaverint; culpæ illorum par pœna respondere debebit, damnis juxta debitum satisfieri: ac omnis exhiberi quàm primùm satisfactio. In ultionem verò damnorum, armare exercitus, bellum auspicari, aut quacunque ex causa præsentem turbare & evertere pacem non licebit.

XXIV.

Q*uod si casus aliqui contigerint, qui à confinium Palatinis componi non poterunt, eos tam Sac. Regia quàm Czareæ Majestas Legatorum congressui reservabit. Quos autem utraque ex parte Supremi ambo Principes ad hanc Legationem deputabunt, hi in limitibus collatis consiliis, remotis omnibus controversiis ac prolongationibus, Justitiam decernent: Neque ideò Pactis contravenire licebit.*

XXV.

P*er idem tẽpũs Induciarum, tam S. Regiæ, quàm Czareæ Majestatis, Dominia, terræ, Arces, subditi, eo nexu pacis inter se mutuò connectentur, ut nullus Magnatum neque cives contra civem, tam publicè quàm privatim & occultè inimicitiam præseferre audeat: nemoque tam per se quam per alios, quicquam mali alteri inferet aut procurabit.*

XXVI.

XXVI.

Singulariter verò, Serenissimus Poloniarum Rex, ejusque in Regno & Magno Ducatu Lithuania Successores publicos & occultos Czareæ Majestatis & ejus Dominiorum hostes non recipient: neque illis tam pecuniis, quàm copiis ullum præbunt auxilium: nec ullam tam ad inimicitias, quàm ad bellum tum per se ipsi, tum per subordinatas personas, occasionem offerent; neque illam præcipient. Similiter Czareæ Majestas, ejusque in Magno Ducatu Successores, Magni Duces Moschoviæ, invigilabunt: ut nec per sese neque per alias instructas personas, publicos vel privatos Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuania hostes sub suo forveant patrocínio, aut eis consilium, ferrum, thesaurum per hos omnes initorum Pactorum annos ministrent, aut ministrare præcipiant, vel aliquod malum inferre. Imò utrinque tanquam Frater Fratri, omnia bona & quidquid fraternam unionem decet præstabit, ne novæ gliscant inimicitie & causa bello præbeatur.

XXVII.

ID etiam stabilitum est; ut tam à S. Reg. quàm à Czareæ Majestate Magni & cum plena potestate Legati, ad utrumque Monarcham pro Induciarum conclusione cum confirmationis literis expediantur. Qui quidem Legati à præsentis tempore confirmationis nostræ intra sex menses

convenire debent, facta prius utrique Monarchæ per Internuncium denunciatione de Loco Conventus. Ac imprimis hi Magni utrinque Legati, missi cum Confirmatione, ubi ad limitaneas Arces pervenerint, de adventu suo certos se invicem reddent: deinde ubi convenerint, tanquam Frater Fratri exhibebunt suorum Monarcharum Confirmationis literas: quæ concordare debebunt presenti Tractatui, verbumque verbo correspondere: munitæ suorum Principum sigillis. Illis verò perlectis tradent sibi utrinque mutuo quaternas copias, ex quibus constet prædictas Confirmationis literas per omnia presenti Tractatui esse conformes: cum illisque Magni utrinque Legati ad designatos Monarchas proficiſcentur. Quas tam S. Reg. quàm Czarea Majestas personaliter coram Sancto Evangelio juramento confirmabit. Rotam vero Juramenti literis confirmationis adscriptam, tam in Regno Poloniæ quàm in Magno Ducatu Lithuanie utriusque gentis Cancellarii subscribent, nominibus propriis: uti & in Metropoli Moschoviæ Magnus Legationis Cancellarius ad perpetuam memoriam & stabilitatem.

XXVIII.

IN hoc etiam inter nos conventum est: ut post Nostrum ad utrumque Monarcham Nostrum cum presenti pacis conclusione, reditum, iidem Magni Legati, qui cum

confirmationis literis utrinque ad supremos Monarchas Nostros deputabuntur, habeant plenam potestatem ad tractandum de conservandâ utraque Ukraina & Zaporovia, & constituendarum rationum media mutui subsidii, tam contra Hanum Tartarorum, ejusque populos, quam contra Imperatorem Turcarum, si fortè Ukrainenses Cosacos communibus exercitibus suis ad suam obedientiam & subjectionem cogere deberent: sicuti & de aliis agendis, quæ ad omnimodam securitatem, fortunam utriusque Gentis & ad augmentum fraternæ inter S. Regiam & Czaream Majestatem charitatis, pertinerent.

XXIX.

Punctum verò, quod S. Reg. Majestatis Magni Legati Magnis Czareæ Majestatis Legatis denueranda aliqua convenienti Summa contentandæ Nobilitati, ex his Palatinatibus Districtibus, & ex parte Ukrainæ, quam in sortem Czareæ Majestatis concessimus, exulanti proposuimus: nimirum, ut dignaretur Czarea Majestas ex fraterna erga S. Reg. Majestatem charitate, ad alliciendos in constantem amicitiam utriusque Nationis populos ejus quantitatem determinare; in hunc modum à Magnis Legatis Czareæ Majestatis nomine resolutum est: De hac satisfactione exulibus Nobilibus tam Regni Poloniæ, quam M. Duc. Lithuanie præstanda in prima Legatione,

que cum literis confirmationis ad S. Reg. Majestatem instituetur, futuram conferentiam & mutuum consilium. Atq; ita hoc negotium Czarea Majestas in adventum differt Legatorum.

XXX.

Quod si, juvantibus superis, alterutri horum duorum Monarcharum placuerit, causâ firmiter conservandi aut stabiliendi hujus Induciarum Tractatus, alterum Monarcham per suos Legatos reddere certiolem, & de suâ amicabili propensione significare: id invicem postea alter Monarcha eidem præstare debet: atque hunc Induciarum Tractatum ambo Monarchæ suis literis confirmare erunt obligati, ut ita omnia ad magis firmandam pacem ordinentur.

XXXI.

Ad extremum si aliquo insperato infortunio hunc Induciarum Tractatum, ratum & scripto confirmatum in aliqua horum populorum Cancellaria contingat interire, aut ante traditionem ad Cancellariam amitti: tunc eadem firmitas hujus Tractatus in uno Dominio conservati, ad utrumque Monarcham, eorumque populos pertinebit: & æqualiter utrumque ad conservandam præsentem pacem obligabit.

Ut

Ut autem majori & solidæ securitati consulatur ; hæc omnia, quæcunque à nobis S. Regiæ & Czareæ Majestatis Magnis & cum plena potestate Legatis & Commissariis facta, conventa, constituta & definita sunt ; à Serenissimo & Magno Domino Nostro JOANNE CASIMIRO, Dei gratiâ Rege Poloniæ & Sueciæ, Magno Duce Lithuanie, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ & ab omnibus S. Reg. Majestati subiectis terris & à tota Republica, tam Regno Poloniæ, quàm Magno Ducatu Lithuanie pariter à Magno Domino Czaro & Magno Duce ALEXIO MICHAÏLOWICZ, totius Magnæ & Parvæ Albæ Russiæ Autocratore & multorum Dominiorum ac Terrarum, Orientalium, Occidentalium, & Severiensium Herede, Successore Domino & Dominatore in omnibus punctis observabuntur : & nunc conclusa, rata & fixa erunt. Quem Tractatum & Cautionem nos S. Reg. Majestatis Magni & cum plenâ potestate Legati & Commissarii manu Nostra subscripsimus & Sigillis muni vimus. Demùm communi Nostro juramento utrinque stabilivimus, atque his Induciarum munimentis ac Cautionibus, cum Czareæ Majestatis Magnis ac cum plena potestate Legatis egimus. Scripta est hæc Confirmatio in loco Conventus Derewna Andrusoviæ Anno à Nativitate Christi Domini 1667. Mense Januario, Die trigesima à Condito Mundo 7175.

PUN-

PUNCTA

Approbatæ Pacificationis Andrusoviens.
inter Regnum Poloniæ, & Imperium Moschovi-
ticum, ex Polonico in Latinum translata
in Actu Radzini die 17. Martii
Anno 1670.

Post Titulos.

Significamus, quod cum vigore Pacificationis pro
debito suo uterque Magnus Noster Princeps satisfac-
turi Pactis Andrusoviensibus, fide reciproca corrobo-
ratis, ac declaraturi immutabilem suam firmandæ per-
petuæ Pacis propensionem ad locum hujus Congressus Nos
suos Magnos cum plenaria facultate Legatos & Commissa-
rios cum literis suis plenipotentiarum misissent.

Nilominus quamvis ex mandato utriusque No-
stri Magni Principis multis congressibus Andrusoviae in-
stitutis studia Nostra impendissemus, quomodo inter
utrumque Magnum Principem, eorundem Dominia &
Nationes, perpetuus amor & amicitia renovaretur, at-
que Sancta Pax temporibus perpetuis duratura probe-
fundata constitueretur.

Attamen mutæ Nostræ perpetuæ Pacis stabiliendæ
curæ consummationem nostram in præsentî Commiſſione,
propter

propter incidentes magnas difficultates, obtinere nequie-
rint. Ut vero toti orbi ostenderemus, quod magna in
cordibus utriusque Nostri Magni Principis de pacifican-
da Christianitate & renovanda fraterna charitate pro-
nitas radicata sit, quidquid ad roborationem firmorum
& juratorum Pactorum & ad induendam executionem
illorum pertinuit, in præsentia constituimus.

Et primo, Pacta Andruszoviensia Anno 1667. inita,
primitusque ab utrinque Magnorum Plenipotentiariorum
Legatorum ac Commissariorum, & postmodum ipsi-
usmet utriusque Magni Nostri Principis reciproci jura-
mentis firmata, tum quoque Ordinationes Legatorum
post jurata Pacta Andrusoviensia in urbe Moscua
transactæ, & jurejurando Legatorum ab utrinque
roboratæ in omnibus punctis, clausulis & paragraphis,
prout in se sonant, sine ulla mutilatione, aut sinistra
interpretatione, firmiter & inconcusse per omne tem-
pus Annorum Induciis præfinitorum, vigore confecti de-
super instrumenti conservari debent.

Et quandoquidem conjunctio virium mutuarum,
utriusque Nostri Magni Principis principaliter in Tra-
ctatu Andruszoviensi, & postetiam transactione Legato-
rum in urbe Moscua sufficienter descripta est, atque mutuo
jurejurando Legatorum & literis Principum ratihabita
est: proinde ne quicquam ab hoc Sancto & Christiano ope-

re recedendum & nihil immutandum, uterque Noster Magnus Princeps vigore transactionis Legatorum eandem se observaturos ab hoc tempore spondent.

Quæ conjunctio consensu placita, & in transactione Legatorum descripta, ne aliquam dubitationem habeat; proinde illam uterque Noster Magnus Princeps assistentibus Magnis Legatis, qui ab utrinque vigore Pacificationis Andrusoviensis, cum fraternis congratulationibus de felici regimine Gentium suarum, cumque confirmationibus Sanctæ hujus Pacis & Paëtorum juratorum, intra sex Menses, à tempore presenti computandos missi fuerint, juramentis suis Regis ratihabebunt, & roborabunt. De iis verò Magnis Legatis mittendis ab utrinque servata consuetudine per Internuncios mutuos requisitio fiet.

Isti verò Nostri utriusque Principis Magni Legati, cum ad locum convenientem limitaneum pervenerint, prævia salutis nunciatione convenient, invicem monstrabuntque mutuò Principum confirmatorias literas, ut sint in omnibus de verbo ad verbum vigore anteriorum & presentium transactionum conformes Sigillis Principum munitæ. Lectis his literis, conformibusq; adinventis Frater Fratri Copias illarum communicabit: atq; tum demum ad Principes Magnos ambo Legati iter suum dirigent.

Quibuscunque verò Punctis Andrusoviensis & Commifforialis transactionis jurejurando firmatis bucusque
intra

intra præstitutum diem satisfactum non est, & effectu suo destituuntur, & quorum etiam in præsentì Commisssione pacificatio & executio non stetit: proinde proclives existentes ad media Nobis S. Reg. Majestatis & Reipublicæ Magnis Legatis & Commissariis erga ipsius Moschoviciæ Majestatis Magnum Plenipotentiarium Legatum, in congressibus, in scriptis & ablegationibus declarata hoc est, ut difficultates istas, aut ad Legationem proximam, aut ad aliud aliquod tempus differemus. Ideoque omnia ista non adimpleta Andrusoviensis & Commissorialis transactionis Puncta circa Legationem istam DEO dante futuram superiusque memoratam transigi, pacificari, & ad effectum, & ad executionem deduci debebunt. Illic quoque modus quàm efficacissimus de eripienda ex manibus Mahometanorum omni Ukraina impedienda protectione, vindicandoque utriusque Nostrum Dominio ab illorum incursionibus, tum quoque reducendis ad debitum obsequium Cosacis, & cogendis ad subjectionem rebellibus adinvenietur. Eoque vigore conjunctionis juratæ ad effectum deducetur. Hi itidem remedia de alliciendis Mahometanis ad vicinalem amicitiam remedia adinveniri debebunt.

Juramentum Principum.

Nos Serenissimus, & Magnus Rex MICHAEL,
Dei gratia, Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuanicæ,
Ccc 2 Russiæ

Russie & aliorum. Juramus Deo in Trinitate uni in hoc, quod omnia, quaecunque fraternæ conjunctionis cum Fratre Nostro DEI gratia Magno Principe Czaro & Magno Duce ALEXIO MICHAYLOWICZ, totius Magnæ, Parvæ & Albæ Russiæ, unico Domino, Latisimorumq; Principatuû & Terrarum Orientaliû, Occidentaliû, Severiæq; Successore, Hærede, Principe & Domino, cum Czarea Majestate, in Commisforialibus ad urbem Moscuam transactionibus Anno 1667. initis per Magnos Legatos ab utrinque delegatos & missos ordinata conscripta & juramenti firmata sunt; Ea omnia, vigore Andrusoviensis & Anno præsentis 1670. conclusæ, & juratæ pacificationis per Nos Magnû Regem & Successores Nostros & Rempublicâ in omnibus punctis adimplerentur & realiter observabuntur. In quo quam fideliter juramus, ita Nos DEus adjuvet, & Sancta ejus Passio.

Ex præscripto hujus rotæ juramenti uterque Princeps jurabit.

INDU.

INDUCIARUM AD TREDECIM ANNOS PROLONGATARUM

Die 17. Augusti Anno 1678. CONTENTA.

Serenissimi Regis ac Reipublicæ Polonæ nomine Legati fuerunt: Michael in Klevan, Dux Czartoryski, Palatinus Volhynensis Czartovecensis &c. Capitaneus. Casimirus Joannes Sapieha, Comes in Bychoro Dabrownno, Palatinus Polocensis, Borysinensis VVolpiensis &c. Capitaneus. Hieronymus Komar, Judex Terrestris Orszanensis, Secretarius Legationis.

Magni Ducis Moscoviæ nomine fuerunt Dux Nibita Iwanowicz Odciewski, Senator & Gubernator Novogrodensis, Jacobus Nihititz Odciewski, Senator & Gubernator Astrachensis, Basilius Siemionowicz VVolynski, Gubernator Czebolstarensis.

Legati hi vigore articuli duodecimi Tractatum Andrusoviensium de prolongatione Armistitii egerunt.

Trinæ conferentiæ Andrusoviens. & per binas Legationes Moscoviæ Conclufa observari debent.

Ad tempus prioris Armistitii, (quod Mense Junio Anno 1680. & ab Orbe conditō 7188. expirat) adhuc tredecim Anni proximè sequentes computandi sunt, scilicet usque ad Mensem Junium Anno 1693. & ab Orbe

condito 7201. Intra hocce tempus uterque Princeps de Pace perpetuâ obtinendâ studebit.

Magnus Dux Moscovie spe fretus pacis perpetuæ subsequatur Regi ac Reipublicæ Polonæ ex locis possessis sequentes Capitaneatus cedit, nimirum Newelensem, Szabieensem & Wieliscensem cum Terris ad eosdem pertinentibus excepto Krasno-Grod & Uiazdnii. Adhæc dictus Magnus Moscovie Dux pro hoc Armistitio certam pecunie summam efficientem Millionem florenorum Polonicorum bonæ monetæ Reipublicæ exoluturum sese obligat.

Newel & Wielisz post decursum sex septimanarum à Nativitate Christi die trigesima Septembris An. 1678. & ab Orbe condito 7188. die 20. Septembr. ab Officialibus Magni Ducis Regis ad hoc Deputatis Commissariis cum omnibus antè exortum bellum tormentis & quovis apparatu bellicò restitui debent. De summâ verò 200000. Rubelorum Magnus Dux statim post conclusos modernos Tractatus Legatis Polonicis 100000. exsolvet. Capitaneatum Siebieszensensem & reliquam summam 100000. Rubelorum tunc reddet Magnus Dux, quando hic Tractatus à Rege Poloniae erit juramento confirmatus.

Incolæ & Nobiles circa evacuationem istorum Capitaneatum in possessionibus suis citra ullam molestiam ab hominibus Magni Ducis relinquentur. Similiter subditi isti non debent cogi, ut se ad fines Czari transportent,

vel

vel ullum onus patiantur aut contributiones exolvant.

Commissio per Mediatorez ad minimum intra duos annos ad finem currentis armistitii peragi debet.

Catholici sub Magno Duce, & Græci sub Rege Polonie nullam patiuntor coactionem.

Si nonnulli adhuc captivi reperiantur, ab utraque parte juxta Tractatus Andrussovienses dimitti debent.

Et quoniam hoc Anno Terminus liberi Commericii utriusque partis mercatoribus expirat, ideò conventum est, ut omnibus mercatoribus (exceptis Judæis) juxta priores & modernos Tractatus per omnes Armistitii annos licitum esset omnis Generis commercia non prohibita (dummodò literæ liberi passus adsint) tam à parte Regis ad Urbes ejusdem, Cracoviam, Varsaviam, & Vilnam, quam Magni Ducis ad Urbem Moscoviam tractare. Vætigal tamen secundum consuetudinem utriusque Regni exolvere tenebuntur.

Et quoniam Judices Limitum juxta punctum decimum tertium Pactorum Andrussoviensium nondum Commissionem suam expediverunt, nec in Civitatibus finitimis jus administrarunt, ideòque Anno C. 1679. & O. cond. 7187. ab utroque Monarcha Judices debitis instructi plenipotentiiis convenient, limites discernent, simulque ratione debitorum & homicidiorum inquirent, omnesque difficultates dijudicabunt.

Et

Et quoniam ad exhibitam à Legatis Polonicis ratificationem priorum Tractatum Andrussoviensium ac Moscoviæ Concluserum Sigillum Lithuanicum appensum non fuit, idcirco Legati Polonici curam apprimendæ ipsius pollicentur, quando Legati Moscovitici cum ratificatione moderni Tractatus advenient. Quod autem in plenipotentiâ Legatorum Polonicorum à Senatu impertitâ tantummodo subscriptiones Senatorum, non autem ipsorum Sigilla, extiterunt, non debet pro hac vice præjudicare. In posterum verò antiqua consuetudo cum appressione Sigillorum observari debet.

Priores tres Tractatus Andrussovienses, uti etiam Conclusa Moscoviæ, uti non minùs modernus Tractatus ratione Armistitii à Magno Duce, uti etiam à Rege Poloniæ roborari juramento debent.

Tàm Polonici quàm Moscovitici Legati huncce Tractatum manibus suis subscripserunt, & juramentis confirmarunt.

Rota Juramenti à Magno Duce Moscoviæ & deinde etiam à Rege Poloniæ præstiti.

DEL Gratia, &c. &c. &c. Profitemur & pollicemur DEO Omnipotenti ad hoc sanctum Evangelium eiusque Præceptum, quod auxilio & intercessione spei Nostræ

*Nostre Christiane sanctissimæ Matris DEI immacu-
late Virginis Mariæ cum fratre Nostro Serenissimo Prin-
cipe ac Domino JOHANNE Tertio, &c. ejusdemq;
Majestatis & Reipublicæ tam spiritualibus quàm seculari-
bus Statibus Regni Poloniae Magnique Ducatus Lithua-
niae in Conventu utriusque Monarchæ Legatorum conclu-
sa terna Andrussoviensia Pacta, & bini Moscoviæ initi
Tractatus & hoc Anno cum Czareæ Majestatis Nostre
Senatoribus per Majestatis Suae Regiæ Legatos Moscoviæ
pactæ Induciæ à Nobis Magnò Duce adimplebuntur, &
sine ullâ sinistrâ Interpretatione servabuntur; uti Nos
Magnus Dominus & Czarus coram Sancto Evangelio
profitemur ac pollicemur.*

CAPUT. VIII.

DE JURE LEGATORUM.

I.

Cum nec Fædera pangi, nec indici bella, nec
pax iterum iniri, nec ulla Reipublicæ cum
Extraneis negotia expediri possint sine inter-
ventu Legatorum, de iisdem hîc agendum est.

II. Olim Reges habuisse jus integrum Le-
gatorum dubitandum non est. Postea per Consti-

D d d

tutio-

tutionem 1588. cautum est, ut hæc potestas cum notitiâ Senatorum præprimis ad Aulam præsentium exerceretur. Hodie idem jus Regi convenit, nisi de fæderibus, bello aut pace, aliisque rebus Rempublicam concernentibus tractandum veniat, nam de his prius in Comitiiis deliberatur. Sed ejusmodi functiones non nisi Nobilibus benè possessionatis utriusq; Nationis à Rege committuntur, quorum instructiones inter Senatus-Consilia inferere, & in Comitiiis prælegere, Cancellarii tenentur. Post reditum Legati reddunt rationem in scripto tempore Comitiorum, quæ Metricæ Regni inferenda, atque hæc omnia, ad requisitionem Ordinum Reipublicæ, Juramento firmare tenentur, quod scilicet ultra Instructionem ex Cancellariâ datam, nihil cum extraneis Principibus tractare sibi præsumpserint. Vid. *Pact. Convent. Sereniss. Joann. III.*

III. Jus *recipiendi* Legatos Regi etiam competit, quos, licet in rebus ad totam Rempublicam spectantibus missi sint, cum scitu residentium Senatorum inprimis Mareschalcorum & Cancellariorum, recipit & audit.

IV. Si Legatus coram totâ Republicâ comparet, tunc trinæ exhibentur credentiales, unæ
Regi,

Regi, alteræ Senatorio, tertiæ Equestri Ordini. Nomine Regis Cancellarius, nomine Senatus primus ex illo Ordine, nomine Nuntiorum Terrestrium Mareschallus eorundem responder.

V. Observandum hîc, quòd postquam Magnus Lithuanix Ducatus *per Constit. Anni 1673.* tertia alternatim impetravit Comitia Grodnæ celebranda, deinceps sumptus quoque ad Legatos Moschoviticos, Turcicos, Scythicos, & Cosa-cicos, tempore Comitiorum ejusmodi advenientes, Thesaurus Lithuanix suppeditabit, uti hactenus in Regno Thesaurus Regni tempore Comitiorum Varsaviensium impensas procuravit. Vid. *Constit. dicti Anni 1673.*

CAPUT. IX.

DE JURE VENATIONIS.

Jus venandi olim penes solos Reges erat testante Cromero *lib. VIII.* in Miecislao Seneca, adeò, ut nec in suo fundo quispiam eodem gavissus fuerit, idem *lib. 2. descript. Pol.* In transactione etiam cum Rege Casimiro & Ludovico Magistro Ordinis reservatur Venatio pro Regiâ Majesta-

re super totâ Nergiâ, quâvis jam antè Vladislaus
 sputator jus venandi in Sylvis & in bonis Ecclesia-
 rû concesserit Archi-Episcopo Gnesnensi & Epi-
 scopo Posnaniensi *dict. Crom. lib. 8. in Boleslao Pudico.*
 Quod postea aliis etiam jus hoc indultum fuerit,
 paret ex Statuto An. 1423. lato, quod prohibet in
 fundo alieno venationes à Festo Adalberti ad
 deportationem omnium frugum, sub poenâ tri-
 um marcarum. Id quod & hodie observatur, sed
 retia tendere non licitum est sine Domini fundi
 Permissione.

LIBRI III.

CAPUT I.

DE JUDICIIS.

I.

QUoniam hætenus de personis & rebus
 expositum est, propter easdem verò sæ-
 pius actiones ad Judicia devolvuntur, (ne-
 mo enim sibi jus dicere potest, aut privatâ, quod
 sibi debetur, autoritate occupare *l. 13. ff. quod
 metus causa*) superest, ut de Judiciis dispiciamus.

II. In quovis Regimine sunt quatuor ele-
 menta,

menta, Ignis est Justitia, quæ omnia illustrat. Aer sunt Officiales, qui omnes afflictos reficere & solari debent. Aqua est commiseratio, quæ Justitiam temperat. Terra est remuneratio fidelium servitorum, quæ fructus suos fert justo tempore.

III. Ecclesiasticorum Summa est penes Episcopos, quorum Vices gerunt Officiales. Ab utrisque provocatio datur ad Archi-Episcopos, & ab ipso Leopoliensi ad Gnesnensem, quia hic est Legatus Natus Sedis Romanæ. Uti in aliis Regnis Catholicis, ita etiam in Polonia Nuntius Pontificius residet, & Judicia celebrat. Antequam verò incipia Jurisdictionem exercere, solet in recognitionem Supremi Dominii præsentare Breve Pontificium Legationis suæ Regiæ Majestati, atque principalibus Regni Ministris, & alicui ex primis Senatoribus secularibus ad latus Regium residenti. Sic obtinetur facultas à Regia Majestate aperiendi Tribunalis Nuntiaturæ. In absentia Nuntii cum facultatibus delatere, Archi-Episcopus Gnesnensis exercet functionem Legati Nati, ideoquæ defunctus Archi-Episcopus Olszowski, post discessum, Bonsvili ad Nuntiaturam Viennensem Internuntium admittere noluit: imò ipse Sere-

nissimus Rex JOHANNES Tertius per literas ex Castris ad Leopolum die 14. Mens. Sept. Anno 1675. datas ad Illustrissimum Dominum LUBOMIRSCUM tunc Curia Regni nunc Supremum Mareschallum opponebat auctoritatem suam, quod exemplo Antecessoris sui in Deputationem Inter-Nuntii nullo modo consentire posset, cum esset contra dignitatem Regiam, & cum præjudicio Archi-Episcopi Legati Nati, aliorumque Episcoporum.

IV. Ad materiam de Judiciis Ecclesiasticis subjungo, quod appellatio hominum Religionis Græco Ruthenicæ ad Patriarcham Constantinopolitanum, quia sub hoste Nominis Christiani habitat, sublata sit, sub pœna colli & confiscationis bonorum, salvâ appellatione, in causis dictæ Religionis aggravatis ad Judicia Relationum.

V. Seculare Judicium est vel cognitionis causæ, vel executionis rei judicatæ. Hoc ad illum Capitaneum spectat, ubi quis possessionem tenet; aut moratur, si impossessionatus sit. Judicia cognitionis causæ in Republicâ Nostrâ, sub sequentibus exhibeo capitibus.

CAP. II.

DE JUDICIIS COMITIALIBUS.

I.

Judices in iisdē sunt, Rex & Senatores, nisi quòd pro judicando crimine læsæ Majestatis & Perduellionis, nec non ad Judicia remisarum à Tribunali etiam non nulli ex Nuntiis admittantur, uti suo loco dicitur.

II. Vigore Pactorum Conventorum Divus Rex MICHAEL sententiam suam ad pluralitatem Votorum formabat. Modernus autem Serenissimus secundum Capitulationem HENRICI Regis ex sententiâ D.D. Senatorum & Officialium procedit, ac deliberationes tertriâ die expedit. Evitatur hoc modo prædicatum, quòd SIGISMUNDO Secundo dabatur, qui cum ardua semper differret negotia, REX CRASTINUS vocabatur. Decreta etiam in triduo extradi, nec ad Cameram Regiam portari debent, sub pœnis in Legibus descriptis.

III. In Citationibus ad Comitiam post Curiàm Regni

Regni necnon ad Tribunal, integer Titulus Regis præponitur.

IV. **Judicia** autem **Comitialia** hâc serie judicantur; Post propositionem Regiam & expedita D.D. Senatorum vota, per integram primam septimanam **Actiones Criminales**: Postea diebus Lunæ **Actiones Thesauri**, Quartæ & de Bonis nullo jure receptis: diebus Martis **Actiones omnes Magni Ducatus Lithuanix**. *Constitut. Anno 1589.* Diebus Mercurii, Veneris, Saturni, **Criminales**: Diebus verò Jovis **Remissæ** à quibuscunque **Judiciis** & in defectu aliarum causarum, quocunque die, **Criminales**, de quo latius in *Constitut. Anni 1641.* Vid. etiam *Constitut. Anni 1569.*

V. **Judicia** ista vel sunt **Criminalia** vel **Civilia**. **CRIMINALIA** vel sunt *publica* ad cujusvis delationem **Instigatore accusante**, ut sunt (a) **Crimen Læsæ Majestatis**. Decreverat quidem **SIGISMUNDUS I.** Cracoviæ An. 1510. ut etiam violatores **Consiliariorum**, **Nuntiorum**, sive **Regiorum**, sive **Terrestrium**, item **Judicum** & **Commissariorum**, tanquàm criminis læsæ Majestatis.

jestatis rei judicarentur; Idem verò Rex posthac Anno 1539. hoc crimen ad personam tantummodo Regiam restrinxit, quod committitur Machinatione, conspiratione, violento conatu, & quod, longè absit, factò ipso in vitam Regiam.

(b) **Crimen Perduellionis**, quando quis seditiones concitat, conspirationes facit, arcana Reipubl. vel arces ejusdem prodit, Pacta cum finitimis inita convellit, vel aliò quopiam modò contra Remp. delinquit. Quando verò causa criminis Læsæ Majestatis vel Perduellionis agitata est, citatur reus per Instigatorem cum scitu Mareschalli supremi sex hebdomadis antè Comitìa, ita ut etiam Citatio, ingrossatâ sive inscriptâ priùs ad Acta Castrensia relatione de eâdem insinuatâ, in particularibus Comitiolis ejusdem Districtus per Ministerialem publicetur, videatur *Constit. Anni 1588.* ante quæ tempora de crimine Perduellionis, ut ut gravissimo, nullum in Statutis & Constitutionibus jus manifestè reperitur. In Judicio horum criminum Rex audit propositionem & Documenta Instigatoris ac defensas partis reæ, quæ non nisi cum viginti ad summum viris comparere potest. Circa expeditionem,

E e e

autem

autem votorum Senatus, & Nuntiorum terrestrium absens est, juxta *Constit. Anni 1638*. Modernus tamen Rex in Comitibus Grodnensibus etiam partium controversiis ac defensis non interfuit. Postquam ex pluralitate calculorum Decretum stetit, tunc in præsentia Regis per Mareschallum ex scripto debet publicari, atque per eundem, ad executionem deduci, quæ alias Capiraneo demandatur, vid. *dict. Constit. Anni 1588. & Acta Elect. Reg. Mich.* Nec amplius tantum octo, uti vult *Constit. 1589*. sed duodecim ex Gentibus deputantur, juxta *Constit. 1670*. (c) **Peculatus**, ut furtum Thesauri Regis vel Reipublicæ, falsæ monetæ cussio, interversio proventuum Reipublicæ, &c. (d) **Violatio Comitiorum** vel etiam Comitiorum, his adduntur successio Poloni post Polonum vel Lithuani post Lithuanum in Capiraneatum Livoniæ aliaque simili modo Rempublicam afficientia. 2. *Privatorum*, ut homicidia, propinationes venenorum, in iuridica punitio capitis sibi æqualis, injuriæ in Parentes commissæ, receptatio Bannitorum in Comitibus, Nobilitatis cognitio, licet hæc causa etiam ad Tribunal spectet; 2. **CIVILIA** sunt 1. Instigatoris, ut de bonis

bonis Mensæ Regiæ, ex citatione vel remissione Tribunalis sive Curia sive Commissorialis Judicii, de bonis nullo jure receptis, de amissione Capitaneatus ob non solutionem Quartæ, &c. 2. ex delatione partium sunt, de exactione Telonei per Nobilem jus nullum ad hoc habentem, de negligentia Magistratum, &c. 3. privatorum, quæ vel spiritualia vel secularia; Illa sunt ex remissione Tribunalis, ut de decimis ex bonis Nobilium, de profanatione Templorum, hæc, ut de facultatibus jurisdictionum, de honoribus & Officiis terrestribus, de compatilibus, &c. videatur pluribus Processus judiciarius abbreviatus, sub Sigism III. Anno 1611.

VI. Ordo in Judiciis Comitibus observatur sequens: Notarius Terrestris ejus loci, ubi Comitibus habentur, causas eò Ordine, quò à partibus deferuntur, inscribit, deinde Referendariis registrum tradit, qui eodem quoque Ordine judicandas proponunt, causas verò quartæ, fisci, bonorum nullo jure receptorum, remissarum à Judicio Regio post-Curiali, Notarius Decretorum Curia Regni inscribit traditque Referendariis. In Comitibus tamen Grodnensibus Notarius Decretorum non modò jam dictas, sed

alias etiam causas inscribebar. De Decretis Comitibus *Constit. Anni 1667.* cavet, ut statim post promulgationem per Referendarium Officium Terreſtre vel in certis cauſis antea memoratis, Notarius Decretorum omnia Decreta ad Protocolum referat, nihil addendo nihilque detrahendo, & ut deinde eadem à Referendario ſubſcribantur.

VII. Tandem circa finem Comitiorum, etiam ſi ruptorum, per Inſtigatorem Banniti publicantur.

CAPUT. III.

DE JUDICIIS RELATIONUM & ASSESSORIALIBUS.

I.

Judicium Regium poſt Curiam duplex eſt RELATIONUM & ASSESSORIALE. In illo Regia Majeſtas pro Tribunali ſedet cum Senatoribus & Referendariis, quorum alter primò ſtatutum & poſtea deciſum cauſæ refert.

II. Ventilantur in hoc Judicio illæ duntaxat cauſæ, quæ ſunt ultimæ inſtantiæ, quæve in Judicio

dicio Assessoriali agitata, & per remissam devoluta sunt, vel Appellatione, quod rarissime fit, admissibili adinventâ. Nam assessoriale Judicium tantæ est authoritatis, ut, si non admiserit appellationem à suo Decreto, per partem gravari se sentientem, licet interpositam, non sit integrum proseguire. Nec licet de proseguendâ protestari, neque jam gravaminis ulla querela eo nomine proponi potest. Alioquin, qui temerè citationes impetrare præsumpserit, sessione turris, vel aliâ poenâ affici debet, juxta Lipsicii observationem 92. *Centur. 1.*

III. In ASSESSORIALI autem præsidet Cancellarius Supremus, vel eo absente, Vice-Cancellarius, cum Referendariis, Regenti Cancellariæ, Notario Decretorum Curia, & Secretariis Regiis ad id delectis. Cognoscuntur hîc causæ, quæ per viam remissæ vel Appellationis devolvuntur, nisi ex officio Magistratus cujuspiam Civitatis citetur. Immensum etiam chaos actionum fisci spiritualium & aliarum publicarum causarum quotidie ventilari solitarum videmus, præter eas, quæ ex Appellatione accidunt. *Vid. supra dict. Processum Sigismund. III.* Si causa fisci sit, licet Thesaurario & Notario Thesauri

asfidere, quæ tamen causæ sæpius ad Judicia Relationum remittuntur, nisi Rex præviâ informatione sententiam ferre jubeat.

IV. Notandum, quòd etiam à Palatini Sententiâ, ad hoc Judicium datur Appellatio, si Christianus cum Judæo litigans gravatum se sentiat.

V. Non possunt autem hæc Judicia Assessorialia celebrari, nisi ubi Rex vel in loco, vel intra Palatinatum est.

VI. Dignissima est, ut hîc apponatur, laudabilis Ordinatio, quam Justinianus Noster à Tribonianis suis compositam legit & recognovit, eidemque plenissimum robur accommodavit:

JOANNES III. Dei gratiâ Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuanæ, Russiæ, Prusiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kyoviæ, Volhyniæ, Podolia, Podlachiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Severiæ, Czerniechoviaque.

Significamus præsentibus Literis Nostreis, quorum interest, Universis & singulis. Quia Nos quotidianis supplicationibus & querelis Subditorum

torum Noſtrorum diverſi ſtatus, ſexus, & Con-
ditionis in Regno Noſtro Provinciis que eidem,
annexis exiſtentium, Injurias & præjudicia ex pra-
vâ quâdam Juri ſcripto ac continuâ omnium
ſubſelliorum Praxi contrariâ inordinatâque
Conſuetudine in Judiciis Noſtris Regiis, circa
Acclamationem & Judicationem Cauſarum &
Actionum Forenſium hucusque obſervatâ præ-
tendentium; Cupientes de ſupremâ authorita-
te & ex vi Legum publicarum unicuique Liti-
gantium ſuo Ordine & ſine reſpectu ſeu dele-
ctu Perſonarum debitam quantociùs admini-
ſtrari & fieri juſtitiam; Commiſimus Illuſtriſſimis
& Reverendiſſimis D.D. Joanni Maſachowski, E-
piſcopo Culmenſi & Pomeſaniæ, Pro-Cancellar-
io Regni, Abbatia Mogilnenſis perpetuo Admi-
niſtratori, & Joanni Comiti à Pieskowa Skala
Wielopolſki Supremo Regni Cancellario Mino-
ris Regni Poloniæ, Generali Cracoviënſ. Neo-
forienſ. Bochnenſ. Capitaneo, quatenus illi
pro munere ſuo mutuâ inter ſe Conferentiâ ha-
bitâ, modum quo iſta præjudicia & querelæ fre-
quentes ſubditorum Noſtrorum amoveri, de-
bitus verò ordo impoſterum introduci queat, in-
ſiſtendo prioribus Ordinationibus antiquis pro
ratione

ratione præsentium temporum adinvenirent & constituerent. Functi itaque Officio iidem Illustrissimi Domini Judiciorum Curia Regni Præsides, Cancellarius & Vice-Cancellarius modum præscripserunt, ordinarunt, & Nobis eorum Nomine Relationem fecerunt. Proinde Nos, qui in hoc folio collocati Vicariâ DEI potestate Judicia exercemus, omnia inconvenientia (quibus antea Judicia Regia perturbabantur) longè amovere, Justitiam verò Sacrosanctam quàm accuratissime unicuique administrari, respectus quovis & delectum Personarum aboleri, & auctoritatem dignitatemque Judiciorum Nostrorum, Regalium (quæ ex primævâ sui origine suprema sunt) conservare exornareque volentes, præsentem ordinationem in vim perpetuæ Legis nonduntaxat ab Illustrissimis & Reverendissimis Judiciorum Præsidibus, verùm & ab omnibus litem sive Activè sive Passivè in Judiciis post-Curialibus Nostris habentibus cujuscunque Status, sexus, Conditionis, dignitatis & præminentia existens, observandam & tentandam & inviolabiliter exequendam, conformando sese ad novellas consuetudines & Jura Regni, statuimus & exprimimus, sancimus, jubemus, edicimus, utque

univer.

universi & singuli (cujuscunque status, sexus, Conditionis, dignitatisque fuerint) lites in hocce Regio Subsello habentes; Nec non omnes Advocati, Causidici, Procuratores, & alii ex quâcunque occasione Judicio Regio assistant, eandem ordinationem in toto observent, manuteneant exequanturq; sub poenâ, Arbitrio Judicii Regii ejusdem irremissibiliter irrogandâ.

Primum quidem, ut omnes ad Judicia in causis tam suis, quàm alienis, accedentes honestè sese gerant, à scommatibus & Verbis injurijs, tam contra Adversarium quàm (quod absit) contra Personas Judicii prorsus abstineant, clamoresque & insolentias non excitent, ebrii non veniant, alioquin insolentiùs sese gerens, vel ebrius accedens, aut sub celebratione Judiciorum excessus aut tumultus faciens, statim tacto Terminò citabitur, atque ex Regestro seorsivo tactorum terminorum acclamatus ante omnes causas in recenti judicabitur, & pro clamore & tumultu excitato tribus Marcis Pauperibus ad Hospitale applicandis, pro aliis verò excessibus ex Arbitrio Judicii Regii punietur.

Quoniam autem in propositione & defen-
F ff
sione

sione causæ plurimum bonæ fidei requiritur, admonentur Procuratores, ut causas, quibus patrocinantur, diligentissimè legant, in eisque defendendis ita procedant, ut extra controversiam, necessariam nil devium dicant, & omnia quæ asserunt, ipsis Actis vel Jure scripto aut documentis realibus probare, & justificare (si opus fuerit) sint parati, Leges, si quas eos allegare contigerit, (curare autem debent, ut sine Lege loqui pudeat,) id fideliter, & diligenter faciant, easque, quas allegaverint, illi colligant, ad quod libros quibus illæ continentur præsto habeant, causas studio non trahant, illis quorum Patrocinium suscipiunt graves non sint, litem ex lite non serant, sed quod æquum fuerit, partibus suadeant, causas injustas non foveant, neque defendant, quod ipsimet iniquum, judicaverint, nisi judicialiter additi, atque ita versentur in foro, ut Benedictionem DEI præ oculis habendo potius laudem Virtutis mereantur, quàm pœnas legales incurrant. Quæ ad causam non spectant & discursus minùs Necessarios omittant, Judiciumquè non morentur, sed explicatò verbaliter & summatim causæ statu, documenta & rationes, quæ causam salvare aut perimere

mere possunt, allegare, producere, ordinatè juxta termini exigentiam (ultra Sphæram Termini ejusdem non divagando) omninò tenebuntur. Ut autem Homines varietate & pluritate causarum non onerentur, neque perturbentur, omnes causas, quascunque habuerint, sive ipsi Principales, sive eorum Procuratores, tempestivè ad minimum pridie Judiciorum celebrandorum in Regestrum (quod in Cancellariâ Decretorum) easdem causas in idem Regestrum ordinatè sine delectu, prout se quisque priùs indixerit, connotabit, neque ordinem Regestri perturbabit. **Judicia autem S. R. Majestatis** & eorum Illustrissimi Præsidentes Cancellarius & Vice-Cancellarius Regni non nisi ex eodem Regestro ordine illò quo inscriptæ fuerint superiores non intermittendo, inferiores non præponendo, acclamari non dent, easdemque taliter ordinatè acclamatas judicabunt, non attentâ quâvis & quarumvis personarum Instantiâ, & non secundum merita Personarum, nec secundum majoritatem vel minorennitatem causarum, sed juxta ordinem & numerum Regestri, prout se quis priùs vel posterius inscribi fecerit, decident. Serventur autem & intimentur

feriæ, applicenturquæ dies certi unicuique generi Actionum Forensium, utpote; Feriâ secundâ, sive die Lunæ causæ Juris Magdenburg & Culmens. Civitatum in Regno existentium ex Regestro simplicium, in defectu autem simplicium ex Regestro Arestorum Magdeburgensium. Feriâ tertiâ, sive die Martis eadem Magdeburgenses causæ ex Arestorum Regestro vel his deficientibus simplices acclamentur. Feriâ quartâ die Mercurii itidē Magdeburg. ex Arestorum Regestro, in defectu ex Regestro simplicium. Feriâ quintâ die Jovis Causæ Pruthenicæ simplices & Arestorum. Feriâ sextâ die Veneris spirituales Ruthenicæ, in defectu harum, Pruthenicæ & Livonicæ ita tamē, ut Mensibus, Januario & Februario Judiciis Ducatus Livoniæ recenter per Legem publicam assignatis, Livoniæ ante omnes has die Veneris præferantur; reliquis autem Mensibus in defectu spiritualium & Ruthenicarum, judicabuntur eodem die Veneris Pruthenicæ, Sabbatho seu die Saturni causæ fisci tam ex simplici, quàm Arestorum Regestro, quod si hæ defuerint, Pruthenicæ acclamentur & judicabun-

cabuntur, in defectu porro Pruthenicalium recursus fiat ad Regestrum Magdeburgense, primò simplicium, dein Arrestorum, pro reliquo, si aliquo die & Feria defuerint causæ in Regestrio assignatæ, eo casu in defectu debiti Regestri illæ Causæ quæcunque & in quocunque Regestrio inscriptæ non judicatæ causæ fuerint acclamentur & judicentur. His itaque diebus causæ ex Cathalogo Judiciario proponentur, neque quisquam præsumat Illustriss. Dominis Cancellario, seu Vice-Cancellario, Referendario, Notario, aliisq; Personis Judiciæ molestus esse, ut extra Regestrum acclamentur. Nemini enim hoc concedetur, nec Jure concedi debet, neque eâ in re respectus Personarum ullus habebitur. Cæterum hora Judiciæ Futuri pro temporis opportunitate sub fine Judiciorum pro futurâ sessione semper intimabitur. In causis ad relationes Sacræ Regiæ Majestatis spectantibus Principales litigantes, tam ex Regno quàm ex Ducatu Curlandiæ & Semigalliæ ipsi vel eorum Procuratores causas itidem ad Regestrum publicum in Cancellariâ Decretorum haberi & servari debitum tempestivè prius inscribant, deinde Status Causarum fi-

deliter & diligenter Dominis Referendariis exhibeant, neque in eis quidquam addant, augentve, quod documentaliter probare non poterunt, alioquin si quis res improbables aut irreales in statum causæ referre auderet, & postea à parte adversa vel ab ipsis Dominis Referendariis in eo convictus fuerit, vel jussus verba sua justificare actu ipso controversiæ non poterit, severè punietur atque in ejusmodi excessu ter notatus ab Aula Regiâ excludetur, munusque Procuratoris amittet. Generolus porro Notarius Decretorum idem Regestrum seu Cathalogum causarum fideliter (juxta ejus Officium) inscriptarum Referendario Regni Judiciis assistenti, vel assidenti præsentabit & tradet: finitis Judiciis semper recepturus & ad Cancellariam relaturus, secundùm quod Regestrum & Numerum ad judicandum per Referendarios acclamabuntur. Decreta in Judicio Regio utroque ex feriis partium controversiis prolata statim promulgari debent, neque post publicatam sententiam Informationes seu importunæ Instantiæ quidquam operentur, nisi manifestum aliquod Documentum vel notorietas

tas nova in Judicio non allegata contra rem judicatam adsit; quo casu Generosus Notarius ante extraditionem ad Illustrissimum Dominum, Cancellarium, qui tunc Judiciis præest, vel qui eam causam judicavit, referet, illi pro suo arbitrio & memoria in rebus lectis Partium ambarum illationibus corrigant, subscribant, & correctam copiam Generoso Notario remittant. In extradendis autem iisdem Decretis & communicandis Generosus Notarius sic procedet. Primum quod attinet Decreta in contumaciam prolata, vel simplices approbatorias sententias in se continentes ea Generosus Notarius absque ullâ hæsitacione extradet, in quibus terminus ordinarius Executionis præfigatur, dum pars partem adcitaverit, pro executione quod arbitrio suo juxta Causæ Necessitatem Generosus Notarius faciet. Quod si Terminum alium quàm duarum aut sex Septimanarum, vel dum pars partem adcitaverit, præfigi quispiam petierit, id porro fiat consensu partis utriusque. Alia vero Decreta, quæ vel ex controversia partium ex crudacitatione proferuntur, vel quæ aliquam insignem meliorationem, vel novum aliquod continent, Gene-

Generosus Notarius posteaquam requisitus fuerit, conceptum maneat dies tres in Manuali non extraditum, intra quos quidem tres dies liceat utrique parti illud legere; quod si ad Cancellariam Decretorum Procuratores venire & legere intra hos tres dies noluerint, aut neglexerint, non obstante neglectu aut absentia Procuratoris & parte altera instante extradatur. Similiter si (postquam legerint) contradictio intuitu controversiarum aut inductioni Processus nulla exorta fuerit, itidem extradatur. Si vero causæ sint majoris importantiæ, neque puncta Decreti Generosus Notarius in Hospitio suo concipiat, interim Judicium deliberet. Concepta autem Judici & Assessoribus exponantur, & publicentur. In Cancellariâ Munimenta, quæ partes pro concipiendis Decretis reddunt, seponantur, in iis quærendis & recipiendis nemo audeat etiam in Judiciis circa agitationem causæ Munimenta aliena surripere sub gravi animadversione. Ibidem in Cancellariâ rixæ & contentiones non fiant, alioquin lædensterminò tacto citetur, & judicabitur in recenti prout

prout supra. **Hæc omnia** ut firmitus ab omnibus observentur, præsentem Ordinationem, tam Reverendiss. Domini Joannis Mafachowski, Episcopi Culmens. & Pomesaniæ, Abbatia Mo-gilens. perpetui Administratoris, quàm Illustrissimi Domini Joannis Comitis à Pieskowa Skala Wielopolski Supremi Regni Cancellarii Minoris, Poloniæ Generalis Cracoviens. Neosorien. Bochnens. Capitanei, à Nobis ad id designatorum ex speciali commissio Nostro autoritate & potestate Officii Cancellariatus Regni diligenter & accuratè revisam formatam maturè, trutinatam conclusamque manibus propriis subscribi, Sigillis utriusque Cancellariæ roborari: Insuper ad Acta Cancellariæ Decretorum referri & ingrossari. Originale in Archivio literario Regni asservari & quotiescunque requiretur, ex Actis in forma authenticâ extrahi mandamus, cujus rescriptum in Cancellaria semper in aprico affixum esto, ut nemo ignorantia prætendat, sed omnes sciant informanturque, qualiter procedere & gerere sese debeant. In quorum majorem fidem, præsentem manu Nostrâ Regiâ subscripsimus.

Ggg

Actum

Actum & Datum Varfaviæ die primâ Mens.
Martii Anno M. DC. LXXX. Regni Nostri
Annosexto.

JOANNES Rex.

Locus
Sigilli Ma-
joris Can-
cellariæ
Regni.

Locus
Sigilli Mi-
noris Cancel-
lariæ Re-
gni.

Joannes Wiélopolski,
Cancellarius Regni.

Joannes Malachowski,
Episcopus Culmens. & Po-
mesaniæ, Vice-Cancellarius
Regni.

CAPUT. IV.

DE TRIBUNALIBUS REGNI & MAGNI DUCATUS LI- THUANIÆ.

I.

Cum olim à Terminis Generalibus sive Col-
loquiis (quorum infra *sub titulo de Judiciis Ca-
strensibus* mentio fit) ad Regem provocaretur,
immensis litium difficultatibus distenta erat Cu-
ria:

ria : tandem ergò Rex Stephanus consilio magni Zamoiscii in Comitibus Varfaviensibus Anno 1578. Tribunalia instituit, quæ deinde An. 1581. Magnus Ducatus Lithuaniae recepit, ut ex Judiciis Terrestribus, Castrensibus, Succamerariis, & Commissorialibus provocationes instituerentur, atque sic supra dicta Colloquia sublata sunt. Novum ac insigne libertatis auctarium, decusque, de quò jam Sigismund. Augustus, & Henricus Valesius cogitaverat : nam huncce tanti laboris pertæsum dixisse fertur, per *meam fidem, Poloni isti faciunt, ut agam* Judicem *Legis peritum*, in brevi volent, ut *agam etiam* Causidicum. *Piasec. in Chron. pag. 50.* Ordinatio illa Regi Stephano publici favoris & Benevolentiae plurimum conciliavit, & iis, qui intimi à Consiliis Regi erant, gratiæ sunt actæ, quòd non disvasissent Regi rem, quæ salutaris futura erat Reipublicæ.

II. Loci ubi Tribunalia in Regno celebrantur, sunt majoris Poloniæ 1. *Petricovia*, quò pertinent Posnaniensis, Califfiensis, Siradiensis, Lencziciensis, Brestens. Inovladislaviens. Mazoviæ, Plocensis, Ravensis Palatinatus. Ad quod Tribunal Anno 1581. Pruthenici quoque Palatinatus accesserunt. Hi olim ad Regem non appella-

bant, sed demùm Anno 1521. sub Sigism. I. provocaciones concesserunt, exceptis causis criminalibus aliisque specialioribus casibus. Duravit hoc, non obstante institutione Tribunalis, usque ad Sigismundum Tertium, sub quò postea scilicet Anno 1581. Nobilitas appellationes ad Tribunal Petricoviense admisit, ita tamen, ut indifferenter vel ad Conventum Generalem Terrarum Prussiæ (qui alternatim Mariæburgi, verno tempore, Grudenti autumnali instituebatur) vel ad Tribunal Regni, quod prius horum celebratum fuerit, provocaretur. Sed & à dicto Conventu ulterior provocatio ad Tribunal permittebatur. Hodie autem Conventus illi Generales Pruthenici jam non habentur, adeò, ut ad solum Tribunal currant appellationes. 2. Minoris Poloniæ, Lublinum, quo spectant, Cracoviens. Sendomiriens. Russiæ, Podoliæ, Lublinensis, Belzensis, Podlasiensis Palatinatus, quibus Anno 1589. Palatinatus Volhyniæ & Braclaviensis annumerati sunt. Nam hi antehac peculiari gavisi sunt Tribunali, scilicet Luceoriæ cum Palatinatu Kyoviensi, qui sequenti anno nimirum 1590. itidem ad Lublinense Tribunal accessit. Videantur dictorum annorum Constitutiones. Deni-

Denique anno 1635. Palatinatus Czerniechoviensis additus legitur in *Constit. dicti anni sub titulo Ordynacia Woiewodztwa, &c.* In Magno D. LITHUANIAE à Stephano quatuor loca, scilicet 1. Vilna 2. Troki 3. Nowogrodcum 4. Minscum ad exercenda Judicia Tribunalitia constituta reperiuntur, sed anno 1588. à Sigismundo Tertio constitutum est, ut ad Vilnense Tribunal transferrentur illæ causæ, quæ judicabantur Trocis, & ad Nowogrodense, quæ Minscii agitabantur, ita scilicet ut alternatim, nempe unô annô Nowogrodci, altero anno Minsci, per semestre hybernium Judicia celebrarentur. Samogitia, licet habuerit potestatem constituendi proprium Tribunal, transtulit tamen causas suas ad Vilnense. Incola Majoris Poloniae non debet citari & trahi Lublinum, & Incola Minoris Petricoviam nec Lithuanus ad Tribunal Regni, & è converso, sub amissione causæ, & pœnâ mille marcarum Polonicalium in eodem forô vindicandâ, exceptis causis recentium solummodò criminum, nisi quis in Regno bona Terrestria habuerit, vel ipse forum benevolè agnoscat. *Constitut. Anno 1679. sub Rubric. Evocatio extra forum.*

III. Quoad *tempus* horum Tribunalium, sciendum est, quòd in Regno Hybernum Majoris Poloniæ Petricoviæ post festum S. Francisci usque ad Pascha : Æstivum verò Minoris, Lublini post Dominicam conductus usque ad messem celebrerur. In Actistamen Electionis Regis Michaëlis prolongatum est hoc Lublinense, secundum *Constit.* 1638. usque ad festum S. Thomæ, ad septem Annos, quibus tamen nondum elapsis Anno 1670. alia ordinatio subsecuta est, quam referre longum foret, tandem Anno 1676. constitutum est, ut per integrum annum in loco utroque interrupto cursu exercerentur Judicia eaque per biennium durarent. In LITHUANIA tempore æstivo Parlamentum Vilnæ residet, tempore autem hyberno Minscii, aut Novogrodicii vicibus alternatis. In specie observandum, non promiscuè causas judicari, sed singulis Palataribus esse certum tempus assignatum. Videatur pluribus dicta *Constit.* 1676.

IV. *Judices* autem sive, ut communiter vocantur, *Deputati* sunt spirituales & seculares, illi à capitulis suo loco & tempore, hi in Conventibus Deputationum eliguntur, olim quidem nemine contradicente, nunc autem ferè non ubivis

ex pluralitate votorum, & quidem ex majoribus Palatinatibus (nempe Posnaniens. Sendomiriens. Calisiens. Ravens. Podlachia, Mazovia, Siradiensi) bini Deputati. Ex Russico, constitutum erat, ut duo eligerentur, videlicet unus ex districtu Vifnensi, alter unô annô ex Haliciensi, altero ex Chelmenfi Territorio, postea *per Constit. Anno 1611. pag. 25.* ista alternata desuit, ita, ut ex singulis Districtibus singuli quovis annô eligerentur, sed tandem *Constit. Anno 1672. pag. 32.* pristinam reinduxit consuetudinem. In Palatinatu Volhynia sex Deputati, id est ex singulis Districtibus bini, in Palatinatu Braclaviensi duo eliguntur, totidem etiam in Palatinatu Kyoviensi constituuntur. *Constit. Anno 1611. pag. 18.* Cracoviensi Palatinatui quoque *Constit. Anno 1631.* ut duos eligeret Deputatos, concessit. Quoad Palatinatum Lublinensem *per Constit. 1677.* ordinatum est, ut duos in Tribunali Deputatos haberet, ita ut pro unô Tribunali duo ex Palatinatu Lublinensi, pro altero autem, unus ex dicto Palatinatu, & alter ex Terrâ Lucoviensi eligerentur. Sic & Palatinatu Lenciciensi dicta *Constit. Anno 1670. pag. 32.* concedit, ut duos Deputatos possit mittere; in Palatinatu Czerniechoviensi ex duobus Districtibus

etibus nimirum, Czernichovienſi & Novogrodenſi ſinguli deputantur juxta *Conſtit. An. 1635*. Ex Pruffiæ Palatinatibus ſingulis bini, & duo ſpirituales mittuntur, *vide Conſtit. 1589. p. 514*. In Lithuanîa ex ſingulis Palatinatibus & Diſtrictibus bini conſtituuntur, in reliquis Palatinatibus, ut & Terris, Vielunenſi, Dobrinenſi, Ofwiecimenſi, Zatorienſi, ſinguli tantum designantur. Poſſunt verò deputari Palatini, Caſtellani, alique Magiſtratus ac Nobiles; munus illorum eſt annuum: per utrumque Tribunal Hybernium & Æſtivum Secularis non niſi quarto demum annò elapsò, Spiritualis autem poſt biennium iterum eligi poteſt, *vid. Conſt. 1670. p. 50*. Nemo autem poteſt eſſe Deputatus, qui cauſam ibi habet, *vid. Conſtitut. Anno 1611*. vel qui aliquò notatus eſt crimine, juxta *Conſtit. Anno 1673. §. Deputaci na Sadii*. Si verò aliquis poſt electionem ſui velit cauſam ſuam, vel uxoris & liberorum, tam ex reatu, quam actoratu promovere, tunc concedendum non eſt, ſed cauſa ad alterum Tribunal ad regeſtrum, ex quo *Judex*, remitti debet, niſi pars adverſa ſpontè experiri velit, exceptis tamen cauſis violentiarum in perſonis euntis, redeuntis, & Lublini reſidentis Deputati, uxoris, liberorum, famulorum.

lorum & bonorum commissarum, *vid. plur. Const. Anno 1670. pag. 22.* Incompatibile est quoque esse Nuntium ad Comitiam, & simul Deputatum ad Tribunal eligi, *juxta Constitut. Anno 1616.* quæ in Comitibus Grodnensibus ita declaratur, quod nullus Deputatus (quamvis actu ipsò sessionem in Tribunali non ceperit) possit esse Nuntius usque ad expirationem functionis suæ, uti & Nuntius non debeat fieri Deputatus, nisi post Comitola relationis tam in Regno, quam M. Duc. Lithuanicæ; Idem etiam statuitur de Nuntio Terreſtri cujuscunque nationis functionem habenti ab Exercitu. *Juxta allegatam Constitut. Anni 1616.* absens etiam non debet creari Deputatus. Si Judex Terreſtris fuerit electus in Deputatum, alium sibi in Judicio Terreſtri substituit, vigore Statuti Lithuanici *art. 40.* Si Judex Terreſtris vel alterius Judicii deputatus sit, tùm in illa causa, quæ ab ejus Judicio ad Tribunal devoluta est, nullum habet suffragium *Constit. Anni 1578.* Postquam electi Deputati ſtato tempore in hospitibus à Capitaneo loci distributis convenerunt, auditò prius Sacro Curiam ascendunt ibidemque à Judicio Terreſtri Siradiensi (in Tribunali Petricoviensi) primò quidem spirituales deinde ſeculares,
H h h res,

res, juxta ordinem capitulorum & Palatinatum Terrarumque ad præstandum juramentum vocantur. In Lithuania juxta Statutum præstatur jusjurandum coram Terrestri Castrensiq; Judiciò: jurant autem, quòd justè sint judicaturi, nulla Consilia partibus litigantibus daturi, secreta Judicii nemini revelaturi, munera non accepturi. Si cuiquam circa hunc actum illegitimitas Electionis objiciatur, tantisper à jurejurando suspenditur, donec reliqui juraverint. His peractis seculares Deputati Mareschalcum creant, qui aliquando ordinis Senatorii est: Spirituales vero Deputati Præsidentem sibi deligunt, atque sic fundatur Jurisdictio, & de objectione præfatâ sententia fertur, removendo, si legitima, admitiendo Deputatum, si illegitima fuerit.

V. Rota Juramenti, quod Deputati genua flexi tactâ imagine Crucifixi præstant, talis est. *Ego N. juro, quia justè secundum Deum, jus scriptum, æquitatem, partium controversias judicabo; recognitionesque suscipiam, divitis & pauperis, amici & inimici, Civis & Peregrini, discrimine sublato, & neque favorem, neque odium, neque præmium, neque penas mihi proposita curabo, sed in judicando solum Deum, jus scriptum, æquitatem, partium controversias & recognitiones*

spiritualis, sed si Persona spiritualis inter litis comparticipes in ejusmodi causâ reperiatur, vel si causæ cum Personis secularibus ventilari cæptæ & deinde lite pendente in Personas spirituales, vel successiones, vel affectu Jure devolutæ sint, seculare Judicium judicare debet. *Vid. Constit. Anno 1607. pag. 835. 836.*

VIII. Citationes debent sub titulo Regio & Sigillo Terræ illius, in quâ citatus est possessio-natus, extradi & ad minimum duabus septimanis antè terminum per Ministerialem, sive præconem publicum poni. *Stephan. in Constitut. Anni 1578.* Præponitur autem (uti ad Comitiam & post Curiam) integer Titulus Regis. Ea enim est Gentis Polonæ in Reges veneratio, quod totum id, quicquid Comitiam constituunt, Tribunalia decernunt, Magistratus & jurisdictiones omnes agunt, sub nomine illorum fiat.

IX. Ne in Regestris Tribunalitiis variationes contringerent, constitutum est *Anno 1618. pag. 6,* ut Regestrum Tribunalitium ordinatè secundum numerum scriberetur, & sic partibus postulantibus gratis extraderetur. Si verò Notarius in favorem alicujus hanc seriem turbaverit, poenam *Constit. Anni 1618.* in eodem judicio per terminum

minum tactum urgendam incurrit. Si ille vel ante, vel intra cursum Judiciorum moriatur, debent Deputati ex medio sui aliquem Deputatum eligere, qui præviò Juramentò, hòc munere fungatur. *Constit. An. 1616. pag. 43.*

X. Decreta signantur Sigillò illius Terræ, ubi Tribunal celebratur. Si reus Decreto non paruerit, damnatur in duplum, quod per lucrum apud Lithuanos Perefudi vocatur, si nec illud solverit, actor opem Capitanei ejus Territorii, ubi reus bona habet, implorat, ex cujus Decretò bona Actori possidenda traduntur, sub certà mulctà, quod *Vadium* appellant, si reus prohibuerit, quæ deinde successivè duplicatur & triplicatur. Occurrendo inconvenientiis, declaratur *per Constit. Anno 1670. pag. 22.* ne Tribunal pœnas pro parte Judicii ultra Vadium Capitaneale simplex, & quidem (ubi vigor Juris hoc ipsum, exigit in causis majoris importantiæ & conventionum) decernat, sed easdem parti injuriarum juxta causarum merita adjudicet.

XI. Summa istius Judicii Reverentia est, qui enim causam ibi habet, non ultramet quartus se sistere potest, & nemini, nisi tantummodo Judicibus, opertò capite in illò Justitiæ domicilio stare,

tiones in hisque omnibus conscientie mee iudicium sequar, & audiam, aliaque negotia mihi incumbentia, fideliter & pro posse meo faciam. Practicationes causarum cum nemine habebo, neque praeiudicia, neque Consilium dabo, nec munera accipiam, & quod non ambitiosè quaesiverim, ut ad haec iudicia eligerer, & Secreta Iudicii nemini revelabo. Sic me DEus adjuvet & S. Crux Christi. In Lithuania jurant cum tali imprecatione: Uti iuste iuro, ita me DEus adjuvet in Trinitate una; & si iniuste Deus mihi percutiat animam & corpus.

VI. Pertinent ad haec iudicia Tribunalitia appellationes, sive, ut loquuntur, motiones omnes, à iudiciis Terrestribus, Succamerariis, Capitaneis, Vice-Capitaneis, & Commissariis ratione divisionum. Non permittitur autem appellatio in executione rei iudicatae, item in recognitione summae tres mille florenos non excedente, pro vulneribus à taxâ capitis Plebei, aliisque quæ in Constit. Anno 1670. recensentur. Cives verò & Civitates in causis & actionibus merè Jurisdictioni Civili subjectas, non debent ad Tribunal citari, sed tantum ad Officium competens cum appellatione post Curiam, vid. Const. An. 1633.

VII. Ordinem specialem in Tribunali Lublinensi observandum præscribit prolixè *Constit. Anni 1670*. Porro *Anno 1676*. constitutum est, ut per integrum Annum in utroque loco, Petricoviæ & Lublini continuò Judicia exercerentur, idque per biennium. Tandem per *Constitut. Anni 1678*. placuit, ut juris publici & Legum periti de antiqua forma reducenda aliquid conciperent, illudque postea circa Instructionem Regiam Comitiolis communicarerur, ad ulteriorem Ordinationem in Comitiiis firmandam, observando interim *Constit. An. 1670*. neque miscendo ulla alia Regestra inter causas Palatinales, atque ut Causas fiscali, non *compositum Judicium*, sed *mixti fori* judicaret; illud in Regno sex spiritualibus & sex secularibus Deputatis, in Lithuania verò quaternario utrinque numero constat, juxta *Constit. Anno 1641. pag. 14*. Spectant illuc causæ, fundos & proventus Ecclesiasticos, Monasteria & capitula spectantes, injuriæ excessusque Personis vel locis Religiosis illatæ. Hoc, scilicet *mixti fori*, habet sex Spirituales, & omnes Deputatos seculares: spectant huc causæ Jurisdictioni Terrestri subiectæ, ratione bonorum & injuriarum Terrestrium, si inter litigantes una vel alterutra Persona spiri-

stare, vel sedere licet, nisi quis rogatus fuerit. Solenne etiam illud in istâ Supremâ Camerâ hic annoto, quòd non modò Magnatum, sed Regum ipsorum literæ, non nisi post latam sententiam, resignentur. Dum autem vota expediuntur, nulli planè interesse conceditur, & Judices Terrestres, etsi suffragio careant, jurare nihilominus super non revelandis Secretis Judicii tenentur.

XII. Decreta verò non debent in dubium, vocari, neque in judiciis post-Curialibus vel Comitialibus tolli & cassari, *juxta Constit. Anni 1607.* Illorum, quæ ante mortem Regis lata sunt, Executio differtur post Coronationem novi Regis, post quam, duabus septimanis Tribunalitia denudò inchoantur. Judicia, etiam tempore Comitiorum celebranda, ad quæ interdum ex paritate sententiarum causæ remittebantur, sed *Constitut. Anni 1607. pag. 8040.* ejusmodi causas ad proximum Tribunal remisit, ut statim ab initio post Juramentum præstitum ex speciali Registro deciderentur: Nova tamen emergentia ad Comititia remittenda, ibidemque decidenda veniunt, tenore Constitutionis allegatæ.

XIII. Singulare est, quòd Deputatis Tribunalibus.

bunalitiis non liceat diebus feriatis convivia parare, vel iisdem interesse, secundum Acta Elect. Reg. Michaël.

XIV. Tempore autem Expeditionis Generalis, uti omnia, ita & Tribunalitia silent Judicia. Quando enim Regia Majestas ante extraditionem Universalium tertiarum Tribunal compellat, limitari debet. Castrensia autem & Querelarum, aliaque quævis Judicia usque ad publicationem tertiarum Universalium durant, postea statim cessant. *Constit. Anni 1634. p. 4.*

CAP. V.

DE TRIBUNALIBUS THESAURI.

I.

ANte hac in Comitibus à Quæstoribus rationes exigebantur, sed cum ob brevitatem temporis, & magnas difficultates Respublica Anno 1613. huic negotio vacare non posset, constitutum est dicto annò Judicium, quod Tribunal Thesauri vocatur, in Regno quidem Radomiæ, in Magno autem Ducatu Lithuanix Vilnæ Judices sunt,

sunt, præter Thesaurarios, aliquot Senatores in Comitibus ad hoc deputati, uti etiam ex singulis Palatinatibus & nonnullis Terris (Dobrinensi, Vielunensi, Chelmenfi, Haliciensfi) singuli Nuntii. In Mazoviæ, Podlachiæ, atque Ravensi Palatinatibus, quoniam aliquot sunt Terræ, alternata obtinet Electio. In Magno Ducatu Lithuanix itidem ex Palatinatibus non tamen ex Districtibus singuli eliguntur Deputati. Aliquando in Comitibus solummodò ex Ordine Senatorio constituuntur Deputati, Nobilitas autem suos in Comitibus post-Comitialibus eligit, & hoc casu etiam illis de salario prospicit, quòd aliàs ex Thesaurò assignatur, vid. *Constit. Anno 1638. 1655. 1670. & Anno 1674.* Tempus horum Judiciorum quando, & quamdiu celebrari debeant, in Comitibus definitur, & antequam inchoentur, præstant Deputati de judicando juxta Rotulam, in dicta *Constit. Anni 1613. cui Constitut. Anni 1677. pag. 7.* hoc adjecit, quòd jurantes Deputati cum subditis suis nihil contributionum debeant, hòc præstitò Judicia exercent, & de Contributionibus, earumque Collectoribus, quibuscunque cognoscunt, & quietantias extradunt, de quo prolixius agit *Constit. Anni 1631. pag. 13. item Constit. An. 1634. pag. 5.*

Si verò Collector Contributionum non satisfecerit Thesauro, cum Summâ retentâ aliam similem Summam in instanti solvere tenetur sub pœna peculatus, quæ in defectu super ipso decerni, ac publicari, & pro Executione ad loci Capitanum remitti debet, Sigismund. III. *Constitut. Anni 1634. pag. 5.* Habent decreta hujus Tribunalis parem cum Tribunalitiis aliis auctoritatem. Præter hæc Generalia Judicia quandoque in Palatinatibus, ubi retentores sunt, Deputati in Comitoliis Relationum eliguntur, qui Judicia de Collectoribus & Suc-Collectoribus exercent, eadem tamen unâ ad minimum septimanâ ante Tribunal Radomense finire debent. Ne autem ad hanc functionem Exactores contributionum denominentur, cavet *Constit. Anni 1667.* Aliquando hoc Leopoli Thesauri Tribunal expeditur, ita, ut iidem Deputati simul etiam Commissionem ad exsolvenda Militibus stipendia peragant; ubi judicantur Milites, qui in Castris non comparuerunt, & qui damna, & injurias intulerunt, transitu, statione, vel exactione quâcunque illegitimâ; assident his Judiciis etiam Duces Belli, & duo ab Exercitu electi Deputati, vid. plur. *Constitut. Anni 1622.*

CAPUT. VI.
DE JUDICIIS MARESCHAL-
CALIBUS.

I.

EXercet hæc Judicia Supremus, vel in absentiâ ejus, Curia Mareschalcus, ita tamen, ut causæ prius apud Judicem Mareschalcalem ventilentur, ab eoque per appellationem vel per remissam ad Mareschalcum ipsum devolvantur.

II. Pertinent verò ad illa omnes Curienfes, tam, qui Regiæ Majestati, quàm Senatoribus & Officialibus in Curia degentibus ad obsequia, sunt, ratione omnium & singularum differentiarum in Curia Regis & sub ejus brachiò etiam, tempore Comitiorum, usu venientium, tam Criminalium quàm Civilium. Conveniuntur etiam coram hoc Judiciò advenæ, cujuscunque sint status & conditionis sub præsentia Regis, & illi, qui contra pretia rerum à Mareschallis instituta, peccant. Hoc forum ultimæ est instantiæ, & cum aliqua est causa majoris momenti, non per viam appellationis, sed informationis sententia Regia exposcitur, ut ex autoritate Augustâ ambiguum manifestetur.

III. Articuli Judiciorum Mareschalcalium, in Constitutione novissimâ Grodnensi typis excussi, & approbati leguntur, cum declaratione, quòd Officiales Mareschalcales, Judex & Notarius eâdem securitate, quâ Nuncii Terrestres gaudere, & à judiciis quorumvis subselliorum, tempore Comitiorum scilicet quatuor ante Comitia septimanis, & totidem post eadem finita, tam in Regno, quàm Magno Ducatu Lithuaniz excepti esse debeant.

CAPUT. VII.

DE JUDICIIS MILITARIBUS DUCUM EXERCITUS.

HAbent Exercituum Duces potestatem, animadvertendi in Milites, pro gravitate delicti, nec ab eorum Judiciò admittitur appellatio, ut disciplina Militaris, quæ est fulcrum Reipubl. in integro conservetur, restricta tamen est non-nihil potestas illa in quibusdam, uti ex Capite quinto patet. Habet etiam Tribunal Regestrum Causarum Militarium.

CAP.

CAP. VIII.

DE JUDICIIS CAPTURALIBUS.

Quandò & quomodò Judicia hæc tam particularia, quàm Generalia celebrentur, jam, supra Libro primo de Inter-Regno dictum est.

CAPUT IX.

DE JUDICIIS TERRESTRIBUS.

I.

Terrestre Judicium tres Personæ Judex, Sub-Judex, & Notarius, constituunt. Cum hoc Judicium sit Nobilitatis proprium, Judices illa non simpliciter accipit sed eligit, hòc scilicet modò: Cum aliquis horum, vel fatò expirat, vel fortunâ ad aliud Officium adspirat, significat illud Nobilitas Palatino, vel in absentia ejus Castellano ejusdem Palatinatus aut Terræ: qui intra sex hebdomadas, Nobilitatem ad locum Electionis convocat, ubi illa quatuor Nobiles ibidem possessionatos eligit, atque deinde Regi commendat, qui ex illis unum pro libitu confir-

mat. *Constitut. Anni 1550.* Antequàm autem sessionem capiant, tenentur in primis terminis coram Palatinò vel Castellano, & in istorum absentia, coram Officialibus Terrestribus, & Nobilitate, Juramentum præstare, sub poenâ privationis Officii. Notandum hîc, quòd Senatores aliique Officiales Terrestris, hujus functionis sint incapaces, nec etiam spirituales Personæ eligi possint, *vid. Const. An. 1562.* Quia quodlibet Officium sua habet negotia, ideò etiam Judices & Notarii Terrestris Castrensia Judicia, vel Notariatus unâ cum Terrestribus possidere nequeunt, *Sigismund. August. Anno 1550.* Quod tamen Sub-Judex Terrestris possit simul habere castrense Officium, patet ex *Constit. Anni 1658.* Unò istorum Judicum absente, in Regno non possunt Judicia haberi, in Lithuaniam verò licet tertium in locum, absentis substituere; Si unus ex sæpè dictis Judicibus actionem in eodem Judiciò habet, potest alium possessionatum sine surrogatione Regiæ & absque Juramentò substituere; *Constitut. Anni 1557. pag. 9.* In Prussia præter Judicem & Notarium, assident octo scabini Nobiles possessionari & jurati, inter quos Palatinatus Culmenensis etiam duos Consulares Viros è Civitate Thoruniensi admit-

admittit, præviâ etiam Electione isti Judices constituuntur, ita quidem, ut Judex deinde à Rege confirmetur, scabini verò simpliciter id est sine confirmatione Regis admittantur, *vid. Jus Terreſtre Nobil. Pruth. numero 15. 17. & 21.*

II. Sunt verò iſthæc Judicia Sædii Ziems-kie ſuis locis & temporibus in Lege deſcriptis celebranda, ſub nullitate Decretorum *Conſtit. Anni 1565.*

IN POLONIA MAJORE.

POSNANIENS. Palatinatus habet diſtrictus duos, Koſtenſ. & Wſchoviens. Poſnaniæ alii termini celebrantur Feria ſecunda poſt Feſtum S. Bartholomæi: alii Feria ſecunda poſt Feſtum Nativitatis B. Virginis Mariæ. KO-STENS. verò à ſingulis Poſnaniens. poſt duas Septimanas, At WſCHOVIENS. à ſingulis Koſtenſ. poſt unam ſeptimanam.

KALISIENS. Quoniam ad terminos Terreſtres interveniebant Contractus circa Feſtum S. Johannis, ideòque iſti termini, qui poſt Feſtum Sanctiſſimæ Trinitatis celebrabantur, ad diem Lunæ poſt Dominicam Exaudi eò Ordine in Diſtricti-

strictibus uti antehac per *Constit.* Anni 1647. translati sunt. Koninens. post Festum Sanctissimæ Trinitatis, post elapsam septimanam Pysdrenses; deinde Gnesnens. & Kczinens. & Naklens. unâ septimanâ, habendi sunt. In autumnno verò post Festum Michaëlis antiqua conservatur cadentia.

SIRADIENS. habet districtus tres: **Petricoviens.** **Radomsciens.** **Szadkoviens.** Siradiæ Primi termini judicantur, Feria secunda post Epiphaniæ. Secundi Feria secunda post Conductus Paschæ. Terrii feria secunda post Nativitatis Beatæ Mariæ, quos sequuntur Szadkoviens. & alii in aliis districtibus, *vid. Constit. An. 1613. pag. II.*

In hoc Palatinatu est Terra Wielunens. quæ habet districtum Ostryszoviens. Wielunii Termini celebrantur à singulis, Siradiens. post duas septimanas. Ostryszoviens. à singulis Wielunens. post septimanam.

LANCICIENS. habet districtus duos: **Brzezinen.** & **Orłowiens.** Lanciciæ Judicia peraguntur. Prima, Feria secunda post S. Agnetis. Secunda, Feria secunda post Festum.

Ascen-

Ascensionis. Tertia, Feria secunda post S. Michaëlis Brzezinenf. termini à singulis Lancicienf. post duas septimanas, quos sequuntur Orlovienfes.

BRZESTENS. habet districtum Wladislaviens. Brzestens. Termini primi, Feria, tertia proxima post S. Joannis Baptistæ. Secundi, Feria tertia post Nativitatis B. Virginis Mariæ; Tertii, Feria tertia post S. Agnetis. Wladislaviæ à singulis Brzestens. post unam septimanam.

DOBRZYNENS. Terra, Primi, Dobrzyniæ Feria tertia post Sancti Matthiæ. Deinde Lipniæ Feria secunda proximè sequenti: tandem Ripiniæ Feria secunda post octiduum. Secundi termini, Dobrzyniæ, Feria tertia ante S. Joannem. Lipnens. & Ripinens. ut supra.

PLOCENS. habet duos districtus: Raciążens. & Płonscens. Płociæ termini judicantur; Primi, Feria secunda post Dominicam Rogationum. Secundi, post S. Michaëlis. Tertii, Feria secunda ante S. Agnetis. Raciążiæ proxima feria quarta post Pentecostes. Płonsciæ, Feria secunda post S.S. Trinitatis.

SAWKRZENEN: Primi termini, Feria secunda post Corporis Christi in Srzensko. Secundi, Feria secunda post S. Lucam. Tertii, Feria secunda post Dominicam Rogationum.

MASOVIENS: Hujus districtus sunt: Czerscens. Warschaviens. Viscens. Wysogrodienf. Zakrocimens. Ciechanoviens. Lomzens. Rozanens. Livenf. Nurens.

Termini Terrestres Czerscens. Primi, Feria secunda post Misericordiae. Secundi, Feria secunda post Joannis Baptistæ. Tertii, post Francisci celebrantur: quos in Grodziec: Warka & Garwolin alii immediatè sequuntur.

Terrestres Warschaviens. termini: Primi, in Btonie, Feria secunda post S. S. Trinitatis. Secundi, post Francisci. Tertii, ibidem Feria secunda post Dominicam Invocavit celebrantur. Singulos autem Warschaviens. Tarczynens. immediate sequuntur.

Termini Terrestres Viscens. Primi, Feria tertia post S. Stanislai in Majo. Secundi, Feria tertia post festum S. Matthæi. Tertii, ibidem Feria tertia post Trium Regum celebrantur. Singulos

gulos autem Wosocens. in duabus septimanis, hos item Radzielowiens. itidem in duabis septimanis sequuntur: ita tamen, ut quoties Tribunal sub tempore terriorum terminorum Palatinatum Masovix judicaverit, ii termini tertii omittuntur.

Termini Terrestris Wysogrodienf. Feria tertia post Conductus Paschæ, post Octavas Corporis Christi, & Michaëlis celebrantur.

Termini Terrestris Zakrocimenses, Primi, Feria sexta post Dominicam Inyocavit. Secundi, Feria sexta post S. S. Trinitatis. Tertii, Feria sexta post Matthæi celebrantur.

Terrestris Ciechanovienses. Primi, in Sachocim, Feria secunda post Philippi & Jacobi. Secundi, Feria secunda post S. Bartholomæi. Tertii, ibidem Feria secunda post Epiphaniarum celebrantur, quos semper Ciechanoviens. proxima Feria quinta; Prasnicenses verò ab Actu terminorum Ciechanoviensium, in quatuor septimanis sequuntur. *Vid. Constitut. Anno 1616. pag. 25.*

Termini Terrestris Lomzenses. Primi, Lomzæ Feria secunda post Dominicam Re-

miniscere. Colnæ verò Feria quinta post Dominicam Latrare. Secundi, Lomzæ in crastino SS. Trinitatis. Colnæ verò Feria quinta post festum S. Joannis. Tertii, Lomzæ post Festum S. Matthæi. Colnæ verò Feria quinta post Festum S. Lucæ.

Termini verò Zembrovientes: Primi, Feria quinta post Festum Epiphaniarum. Ostrolecensem verò Feria tertia post Dominicam Reminiscere. Secundi, Zembrovienst Feria quinta post Pentecostes. Ostrolecens, Feria secunda post festum S. Margarethæ. Tertii, Zembrovienst. quinta ante Hedvigis. Ostrolecens. Feria secunda post Festum S. Nicolai celebrantur.

Termini Terrestres Rozanenses in Rozanovv: Primi, Feria secunda post Dominicam Invocavit. Secundi, Feria secunda post Corporis Christi. Tertii, Feria secunda post Michaelis celebrantur: quos semper Makovientes quatuor septimanis sequuntur.

Termini Terrestres Nurenenses. Primi in Nur, Feria tertia, post Circumcisionis Domini. Came-

Camenecienſes, Feria ſecunda poſt Purificationis Mariæ. Oſtrovienſes Feria tertia poſt Dominicam Latrare. Secundi in Nur, tertia poſt Dominicam Conductus Paſchæ. Camenecenſ. Feria ſecunda poſt S. S. Trinitatis. Oſtrouienſ. Feria tertia poſt S. Ioan. Baptiſtæ. Tertii, in Nur, Feria tertia poſt Feſtum S. Matthæi, Camenecenſ. Feria ſecunda poſt Simonis. Oſtrovienſ. Feria ſecunda poſt feſtum S. Helisabethæ celebrantur.

RAVEN. Termini celebrantur: Primi, Feria ſecunda poſt Reminiſcere. Secundi, poſt Pentecoſtes, Tertii, poſt Michaelis. Habet duos diſtriſtus: Sochacoviensem, & Goſtiniensem. Sochacoviæ termini judicantur. Primi, Feria tertia poſt Dominicam Invocavit. Secundi, Feria tertia poſt SS. Trinitatis. Tertii, Feria tertia Aſſumptionis Beatæ Virginis Mariæ. Goſtini termini celebrantur. Primi, feria ſecunda poſt Oculi. Gabini proxime poſt unam ſeptimanam. Secundi, Feria ſecunda poſt Octavas Corporis Chriſti. Tertii, Feria ſecunda poſt feſtum Sancti Bartholomæi.

TERRA PRUSSIÆ. Judicia Terreſtria,

Kkk 3

juxta

juxta correcturam Jurium in Terra Prussiae suscepram tali modo celebrantur.

IN PALATINATU CULMENSI, Radzyni & Torunii bis in Anno. Primo, Feria secunda post festum Corporis Christi Radzyni. Secundo, Feria secunda post Festum S. Hedvigis Thoruni.

IN MICHALOVIENS. autem septimana, una semper post Culmen. Judicia celebrantur, & alternatim Brodnici & Neophori,

IN MARIAEBURGENS. Sztumæ. Primo, Feria secunda post Conductus Paschæ. Secundo, Feria secunda post Lamperti.

IN PALATINATU POMERANIAE singulis districtibus Judicia itidem habentur bis in anno: & Dirschaviensia quidem Starogardiae. Primo, Feria secunda post festum Circumcisionis Domini. Secundo, Feria secunda post festum S. Lucae Evangelistæ. In aliis itidem districtibus locis consvetis, ita nimirum, ut Svecens. duabus Septimanis Dirschaviens. subsequantur. Post Svecensia verò aliorum porro districtuum, una septimana invicem se consequantur; quæ si in diem

diem festum inciderint, Feria secunda subsequente celebrentur.

IN MINORI POLONIA.

PALATINATUS CRACOVIENS. habet Districtus sex: Cracoviensem, Prossoviensem, Xiezen, Lelovien, Czchoviens. Bieczens. In quibus Districtibus unus Judex terminos Judiciorum obit, iis temporibus.

CRACOVIAE. Primi termini celebrantur Feria secunda post Circumcisionis. Secundi, Feria secunda post Dominicam Invocavit. Tertii, Feria secunda post S. S. Trinitatis. Quarti, Feria secunda post S. Michaelis.

A quibus singulis Cracoviensibus terminis, in aliis Districtibus his temporibus judicantur. Prossoviens. post unam septimanam à Cracoviens. qui Feria secunda initium sumunt. Xieziæ verò quartâ die à Prossoviens. qui feria quinta incipiunt. Leloviæ à Xiezens. Feria tertia proximâ. Czchoviæ à Leloviens. post unam septimanam, qui Feria tertia inchoantur. Bieziæ à Czchoviens. proxima Feria secunda.

In

In eodem Palatinatu est Terra Os-
vviecimensis, quæ suum Judicem habet, qui
Zatori terminos celebrat his temporibus. Pri-
mos, Feria quinta, inter quatuor temporum dies,
quæ sunt post Dominicam Invocavit; Secundos,
Feria quinta inter quatuor temporum, quæ sunt
post Pentecosten. Tertios, Feria quinta, inter
quatuor temporum, quæ sunt post Exaltationis
S. Crucis. Quartos, Feras, inter quatuor tem-
porum, quæ sunt post S. Lucie.

PALATINATUS SANDOMIRIENSIS habet
districtus sex; Sandomiriens. Radomienf. O-
poczens. Checinenf. Wislicienf. Pilznens., in qui-
bus Districtibus unus Judex terminos judicat
his temporibus. Sandomiriæ primos, Feria se-
cunda post S. Priscæ. Secundos, Feria secunda
post Dominicam Oculi. Tertios, Feria secunda
post Corporis Christi. Quartos Feria secunda
post S. Francisci,

A singulis autem Sandomiriens. ter-
minis, in aliis districtibus his temporibus
judicantur. Radomiæ post septimanam,
unam à Sandomiriens., qui feria secunda inci-
piunt.

piunt. Opoczyniæ post unam septimanam à Radomienf, qui etiam feria secunda exordium sumunt. Chęcini ab Opoczynenf. proxima feria sexta. Wislicia à Chęcinenf. Feria secunda, qui integram septimanam perdurant. Pilznæ à Wislicienf, post septimanam, qui etiam feria secunda incipiunt.

In eodem Palatinatu est Terra Stęzi-
cens, quæ habet proprium Judicem, is Stęzy-
ciæ terminos his temporibus celebrat. Pri-
mos, feria secunda post Dominicam Conductus
Paschæ. Secundos, feria secunda post S. Matthæi
Apostoli & Evangelistæ.

PALATINATUS RUSSIÆ habet Terras
quinque, Leopoliens, Przemyслиens. Sano-
cens. Chelmenf. Haliciens,., cujusque Terræ
est suus Judex. In quibus Terris & earum Di-
strictibus termini his temporibus judicantur.

In Leopoliensi Terra, quæ habet Di-
strictus duos, Leopoliens. & Zydaco-
viens. Leopoli primi termini, Feria quinta post
trium Regum. Secundi Feria quinta post Na-
tivita-

tivitatem Joannis Baptistæ. Tertii Feria quinta post Michaelis. Zydaczoviæ, primi Termini à Leopoliensibus post septimanas tres & dimidiam: qui feria secunda inchoantur. Secundi, similiter à Leopoliensibus post tres septimanas & dimidiam: qui etiam feria secunda principium sumunt. Tertii, Feria secunda post S. Hedvigis.

In Præmysliensi Terra, quæ habet duos Districtus, Præmysliens, & Prævorscens. Præmysliæ primi termini, Feria tertia post S. Agnetis. Secundi, Feria tertia post Conductus Paschæ. Tertii, Feria tertia post S. Margaretæ. Quarti, feria tertia post S. Lucæ. Prævorscæ primi termini Præmysliens. qui celebrantur post S. Agnetis, post tres integras septimanas, incipiunt Feria tertia post festum S. Dorotheæ. Secundi, Feria tertia post Dominicam Cantate. Tertii, Feria tertia post festum S. Petri vinculati. Quarti, Feria tertia post S. Martini.

In Sanocensi Terra, in qua unus tantum-

tum Districtus, Sanociæ. Primi termini, feria tertia post S. Dorotheæ. Secundi, feria tertia post S. Laurentii. Tertii, feria tertia post S. Michaelis.

In Chelmenſi Terra, quæ habet duos Districtus, Chelmenſem & Crasnoſtaviſem. Chelmæ primi termini, feria ſecunda proxima poſt S. Agnetis. Secundi, feria ſecunda poſt S. S. Philippi & Jacobi. Tertii, feria ſecunda inter Octavas Corporis Chriſti. Quartii, feria ſecunda ante Nativitatem B. Virginis Mariæ.

Crasnoſtaviſem : à ſingulis Chelmenſibus Terminis, poſt duas ſeptimanas; qui etiam Fe-rius ſecundis incipiunt.

In Terra Halicienſi, quæ habet duos Districtus : Halicienſem & Trebovelenſem. Haliciæ, primi termini feria ſecunda poſt purificationis B. Virginis Mariæ. Secundi, feria ſecunda poſt S. S. Trinitatis. Tertii, feria ſecunda poſt S. Martini.

Trembovle à singulis Haliciens. Terminis, post duas septimanas; qui etiam feriis secundis incipiunt.

Palatinatus Podoliæ uno tantum in locô termini celebrabantur. Kameneciæ, primi, Feria quinta post S. Agnetis. Secundi, feria quinta post S. Stanislai in Majo. Tertii, feria quinta post Omnium Sanctorum. Sed per Const. 1641. p. 28. injectum est illi Judicio Terrestri, ut post quamlibet cadentiam Terminorum Camenecensium in spacio trium septimanarum etiam Laticzoviæ judicaret.

PALATINATUS LUBLINENSIS habet Districtus duos, Lublinensem, Urzędoviensem: in quibus unus Judex terminos judicat. Lublini, primi termini, feria secunda post Circumcisionis. Secundi, feria secunda post Michaelis. Tertii, feria secunda post Sanctum Matthæum.

Urzędovii à singulis Lublinensibus Terminis post duas septimanas: qui etiam feriis secundis incipiunt.

In hoc Palatinatu est Terra Lukovien-

viensis, quæ habet suum proprium Judicem; qui Lukovi Terminos celebrat his temporibus. Primos, Feria secunda post Sanctorum Trium. Regum. Secundos, feria secunda post S. S. Trinitatis. Tertios, feria secunda post S. Lucæ Evangelistæ.

PALATINATUS BELZENSIS, habet Districtus tres: Belzensem, Grabovecensem, Horodlens. in quibus unus Judex Terminos obit his temporibus. Belzæ, primi termini, Feria secunda post Circumcisionis. Secundi, Feria secunda post S. Adalberti. Tertii, Feria secunda post Nativitatem S. Joannis Baptistæ. Quarti, feria secunda post S. Hedvigis. Graboveciæ, à singulis Bessens. post duas septimanas: Qui etiam feriis secundis incipiunt. Horodlæ, à singulis Grabovecens. in eadem septimana feriis quintis incipiunt. Anno tamen 1616. p. 25. ordinatum est, ut Judicia Horodlensia non amplius Horodlæ, sed Graboveciæ simul & semel celebrarentur.

In eodem Palatinatu est Terra Bussensis: quæ habet suum Judicem, qui Bussæ

terminos indicat, à singulis Belsens, post unam septimanam proximam: qui etiam feriis secundis initium sumunt.

PALATINUS PODLACHIAE habet Terras tres: Drohicensem, Mielnicensem, Bielęcensem, quælibet suum seorsim habet Judicem, in quibus termini celebrantur, Judex Drohicensis terminos judicat. Primos, feria secunda post Michaelis. Secundos, Feria secunda post Circumcisionis. Tertios, Feria secunda post Dominicam S.S. Trinitatis. A singulis terminis actorum expositio durat quatuor septimanas. Sed per Const. An. 1631. p. 29. propter commoditatem illorum qui trans flumen Bug dictum habitant, ordinatum est, ut Judicium Drohicense septimanâ post ista Judicia Miedzylesiæ judicaret.

Melnici Judex Melnicensis terminos celebrat. Primos, Feria secunda ante Michaelis. Secundos, in crastino die S. Agnetis. Tertios in una septimana post festum S. Gregorii.

In Terra Bielscensi sunt tres Districtus, Branscens. Surazensis, Tykociensis: In quibus Judex terminos celebrat his temporibus.

poribus. Brancæ, Primos, feria secunda post Circumcisionis. Secundos, feria secunda post Conductus Paschæ. Tertios, feria secunda post S. Michaelis. Surazium, à singulis Brancens. terminis, protinus, atq; eos absolverit, Judex judicare proficiscitur.

Tykocini Primi termini, feria secunda post Dominicam Invocavit. Secundi, feria secunda post Dominicam S. S. Trinitatis. Tertii feria secunda post S. Martini.

Palatinatus Kyoviens. Volhyniens. Braclaviens. non Polono Jure; nec Processu Judiciario Polono in Judiciis utuntur; sed Magni Ducatus Lithvaniæ, in quibus Termini his temporibus judicantur.

PALATINATUS KYOVIENSIS habet Districtus tres: Kyoviens. Zytomiriens. Hourucensem, in quibus unus Judex terminos celebrabat. In primis Zytomiriæ, feria secunda post Circumcisionis. Deinde Kyoviæ, feria secunda post S. Georgii. Deniq; Houruciæ, feria secunda post S. Bartholomæi. Sed anno 1607. constitutum & Anno 1609. reassumptum est, ut tantum

rum Kyovix haberentur termini, sicqve per Const. An. 1677. p. 17. ordinatum est, ut termini Kyovieneses Zytomirix & Obrucix celebrarentur, donec Kyovia ad Regnum redierit.

PALATINATUS VOLHINENSIS habet Districtus tres, Luceorensem, Wlodimiriensem, Krzemenecensem: singuli habent suum separatim Judicem, in quibus judicia celebrantur. Luceorix, prima, pro festo Epiphaniarum Domini. Secunda, pro festo S.S. Trinitatis. Tertia, pro Festo S. Michaelis.

Wlodimiry à singulis Luceoriensibus terminis, per tres septimanas: Krzemenecix à singulis Wlodimiriensibus, similiter post tres septimanas.

PALATINATUS BRACLAVIEN: in quo in uno loco tantum termini celebrantur, nempe Winnicæ, Primi, in crastino Epiphaniarum. Secundi, in crastino S.S. Trinitatis. Tertii, in crastino S. Michaelis.

PALATINATUS CZERNIECHOVIENS. duobus in locis Terminos habet Terrestris, nempe Czerniechovix & Novogrodci, ita ut hi termini
ni

ni semper post Czerniechovienses intra tres septimanas celebrentur, juxta Const. 1635. p. 17. & 18.

IN MAGNO DUCATU LITHVANIÆ.

Judices proprios habent Vilna, Osmiana, Lida, Vilkomiria, Braclavia, Trokum, Grodna, Upitia, Polocia, Novogrodum, Volkovicia, Stominum, Vitepskum, Orszanum, Brzescia, Pinskum, Mscisłavia, Minskum, Mozirskum, Rzeczyscia. In *Samogitia* quoq; habentur termini Terrestres.

Livonia terminos suos habet Dyneburgi, & quidem tres, uti in Lithvaniâ: Primum, in crastino Trium Regum: Secundum, in crastino S. S. Trinitatis: Tertium, in crastino S. Michaelis, vid. Const. 1677.

III. Citationi inscribitur titulus Regius, non integer, sed hunc in modum; Johannes Tertius DEI Gratia Rex Poloniæ &c. Sigillum additur ejus districtus, ubi citandus est possessionatus, Const. 1589. p. 542. Citatio à Ministeriali (Wozny, quem Palatinus cujusq; loci ex Privilegio Casimiri Magni Anni 1368. creat, & post Jusjurandum literis instruit) insinuatur citando, vel ipsi, vel ejusdem Tenutario, vel etiam Hortulano,

publicando citationis positionem, in villis verò desertis possessoribus deficientibus in ligno terræ infixæ publicatur, vel in Parochia. Relatio autem Citationis positæ, duabus antè Judicia hebdomadis coram actis proprii districtus per eundem Ministerialem inscribi debet, vid. Const. 1670, p. 22.

IV. Ut eadem, nec non Castrensia & Succameralia etiam tempore Comitiorum generalium exerceantur, cavet Const. 1677, p. 13. Ita tamen, ut illi, qui in Comitibus causam aliquam habent, usq; ad Comitiola Relationum eximantur, & Mareschallo testimonium producant, quod in Comitibus præsentés fuerint.

V. Ad Judicia Terrestria refertur Judicium Positionis Actorum Terrestrium, Polonicè (Ksiąg lezenie) in Minori Polonia & Prussia usitatum, atque per Const. 1607. & 1647. Palatinarum Kyoviensi concessum. Exercet hoc Judicium Notarius Terrestris cum duobus Camerariis, quorum alter est Judicis, alter Subjudicis. 1. Ad tollendam summam de bonis obligatis (o wykupno) 2. pro subdito profugo. Citationes emanant formulâ sequenti; *quatenus coram Judicio Terrestri, vel positione actorum Terrestrium legitime compareas.*

CAPUT X.

DE JUDICIIS CASTRENSIBUS.

Securitatem Judiciorum Majores Nostri apprimè necessariam judicantes, Locum Judiciorum Civitates earumqve Arces sive Castra delegerunt, ipsi in pagis degentes, undè etiam hæc Judicia Castrensia (Sędy Grodzkie) vocari meruerunt. In Polonia vocantur Capitanealia, quia à Capitaneis: In Prussia Palatinalia, quia à Palatinis exercentur. In Magno Ducatu Lithvaniæ quisq; Palatinus in suo Palatinatu est Capitaneus, Districtus verò suos habent Capitaneos cum Jurisdictione, ad quos illa Judicia pertinent.

VI. In Criminalibus Citatio duabus Septimanis, in civilibus unà præcedere debet, sub sigillo Capitanei, & ubi judicant, Palatini, ut supra dictum, sub Palatinali. Prodeunt autem Citationes, non uti in supra dictis Judiciis sub Nomine Regio, sed sub nomine Capitanei, hæc formulâ: N. Capitaneus &c. tibi &c. mandamus vigore Regio, & nostrâ, quâ hac in parte fungimur, Authoritate. In Mazoviâ tamen nomen Regium præponitur.

VII. Pertinent huc in primis quatuor articuli.

1. Violentia fœminis illata.
2. Præda in via publica facta.
3. Incendium & immissio ignis;
4. Invasio domus. Juxta ordinationem

Sigism: I. de Anno 1540. Capitanei in Majori Polonia etiam causas de exemptione bonorum judicant. In Belzensi & Volhyniæ Palatinatibus Capitanei facultatem habent judicandi de profugis ex bonis Regiis, id quod etiam Palatinatus Sendomiriens., Podoliæ, Lublinens., Podlachiæ, & Braclaviens., juxta Const. 1661. p. 12. deindè hoc ipsum etiam Capitaneis Magni Ducatus Lithvaniæ per Const. 1667. p. 79. concessum legitur. Impossessio quoque Nobiles coram hoc Officio respondere tenentur Const. 1588. vocantur etiam huc Jure victi ad Banniendum, tum & alienò nomine aliquid recognoscentes, tum quoque ob non restitutionem rei arrestatæ, unius septimanæ spatio Capitaneus judicat. Statutum Lithvanicum addit despoliationes Templorum, Veneficia &c. vide illud Cap. IV. Art. 30. Quoad Judicia Palatina Prussiæ vide Jur: Terres: Correc: titulum 5. Num. 28. & 34.

VIII. Alterum Judicium Castrense est Vice-Capitaneale, seu Judicium officii & Quærelarum (Polonicè

(Polonicè Skargi ut & Roczki.) In Prussia Vice-Palatinalia nuncupantur.

IX. Judicia Castren: singulis sex septimanis, Vice-Capitanealia verò singulis duabus septimanis, in Prussia Palatinalia singulis quadrantibus Anni, sed Vice-Palatinalia singulis Mensibus, celebrantur.

X. Ad forum autem Vice-Capitaneale pertinentes Actiones exhibet Zawacki in Processu Judiciario, ut sequuntur:

1. Pro divisione inter fratres.
2. Pro exdotatione & provisione sororum.
3. Pro violentâ expulsiōe de Tenutâ.
4. Pro pœna trium Marcarum abacti, vel vagi, & ad fideiussoriam cautionem non extraditi; similiter ad forestam Regiam, intra triduum non præsentati pecoris.
5. Ad Inscriptionem.
6. Pro famulo, absq̃ literis testimonialibus à priori Domino obtentis, suscepto.
7. Pro pœnalibus actionibus: ut pro pœna trium Marcarum: pro vadio Capitaneali, centum viginti Marcarum, ob non factam divisionem.
8. Pro theloneo iniquè extorto.

M m m ;

9. Pro

9. Pro non solutâ contributione, & Fumalibus.
10. Pro portatione pixidum seu bombardarum.
11. Pro recenti crimine, quod durat Anno & sex septimanis.
12. Quæ pro exeqvutione remittuntur, & aliæ privatâ lege huc pertinentes causæ.

XI. Officio Vice-Capitaneali Varfaviensi per Const. 1658. p. 42. conceditur, ut instar Judiciorum Cracoviensium sub tempus absentia Regiæ judicet, & quidem omnes Incolas Nobilis conditionis im possessionatos, uti etiam Plebeia conditionis in quocunqve fundo ibidem habitantes, salvâ appellatione Nobili ad Tribunal, inter causas terminorum tactorum, Plebeio autem post Curiam, in causis majoribus taxam trecentarum Marcarum excedentibus, exceptis causis Civium possessorum, quæ ad forum Civile pertinent, & causis fundi Incolarum spiritualium & Nobilium, quæ ad directum Dominum pro recognitione & decisione remittuntur, salvis privilegiis antiquis Civitatis antiquæ Varfaviæ, & Constitutionibus A: 1611. & 1633. in toto manentibus.

XII. A Judiciis Terrestribus & Castrensis

olim

olim ad terminos generales, five ad Colloquia, interponebatur appellatio, finimirum hæc antè Comitia incidebant, si verò priùs Comitiorum terminus erat, provocabatur rectà ad ipsum Regem. Habebantur illa singulis annis semel Autumnali tempore in omnibus Palatinatibus: Judices erant Palatinus, Castellanus; Judex aliq; Officiales Sigism. I Anno 1543. Tandem Rex Stephanus Tribunalitia instituit Judicia, de quibus supra dictum est.

CAPUT XI.

DE JUDICIO SUCCAMERARIALI.

I. Succamerarius est Prætor five cognitor limitum. In Prussia autem hæc Judicia non à Succamerariis, quoniam Consilarii Terrarum sunt, sed à Judice Terrestri cum duobus Scabinis exercentur, vid. *Jus Correc. titulo 7. Num. 7.*

II. Citatio emanat hõc modò: N. Succamerarius &c. tibi &c. innotescimus, quatenus coram Nobis &c.

III. Ad hoc forum tantummodò actio finium regundorum inter Nobiles de Jure refertur, idqve tum, si remissa causa à Judicio Terrestri

stria d campum fuerit. Si differentia sit limitum inter Bona Regalia, & Nobilium Terrestria, non Terrestre Judicium, neque solus Succamerarius, sed Commissarii Regii cognoscunt.

IV. Decreti & totius Processus Succamerarius per suas patentes literas refert Judici Terrestri in terminis immediatè celebrandis, quas deinde literas per Actorem præsentatas, Judicium Terrestre ad acta Terrestria refert, sive, ut loquuntur, acticat, ad perpetuam rei memoriam.

V. Si verò quis cum Succamerario ipso, ratione finium, habeat actionem, tunc Succamerarius à Rege surrogationem petere debet, juxta *Const.* 1557.

CAPUT XII.

DE JUDICIO PALATINALI.

Quilibet Palatinus Judæos sui Palatinatûs in Civitatibus & Oppidis Regiis manentes judicat. De iis verò, qui in Civitatibus & Oppidis Nobilium habitant, quilibet Dominus Justitiam administrare tenetur. Judicantur etiam hîc mercatores breviores pannos vendentes, fraternitates artificum in detrimentum publicum factas.

Pro-Con-

Pro-Consules, qui precia rebus imposita à Palatino, observare negligunt.

CAPUT XIII.

DE JUDICIO PALATINALI

cum

CAPITANEALI.

Palatiale cum Capitaneali Judicio compositum judicat Præ-Consulem Constitutiones utriusq; de pretiis rerum non exequentem. In ejusmodi Citationibus Titulus Palatini & Capitanei conjunctim scribitur.

CAPUT XIV.

DE JUDICIO CAPITANEALI

cum CIVILI.

Capitaneale cum Civili conjunctum celebratur, quando Capitaneus seu ejus Officium Nobilem ob privatum crimen in Civitate captum cum Officio Civili judicat, juxta Statutum Thorunense.

CAPUT XV.

DE JUDICIIS COMMISSORIALIBUS.

I. Exercentur hæc, i. quando de fundo Regio & Nobilis alicujus controversia incidit. Const.

1633. p. 39. 2. quando agitur de exemptione Bonorum Regalium. 3. de divisione inter fratres, aut par Jus habentes, nisi de Juribus obstet controversia, tunc enim ad jus Terreſtre pro definitione causa remittitur. Ad Commissionem vero requiruntur tria, 1. Commissio Regia, quâ subscriptis Personis negotium committitur: 2. Mandatum Regium, ut Tenuarius coram Commissariis compa. at. 3. Innotescencia Commissionis Tenuario per Commissarios sub Sigillis, & subscriptione manuum edenda, atq; unâ cum mandato per Ministerialem & duos Nobiles ad Capitaneum seu Tenuarium duabus antè terminum septimanis inferenda: Ad redimenda vero bona Regalia, sex hebdomadis præcedere debet.

II. Si verò controversia incidat de finibus inter bona utrinq; Regia, tunc non per Commissarios, sed per Revisores constituuntur limites. Ut hæc illustratio singulis quinquenniis elapsis fiat, vult *Const. 1647. p. 25.*

III. Valent etiam Judicia Commissorialia, si utriusq; partis consensu à Rege impetrentur.

CAPUT XVI. DE JUDICIIS CIVITATUM.

Civitates, quarum alia secundum Jus Saxonicum, alia juxta Culmense, ut Pruthenicae, alia secundum Jus Lubecense, ut Elbinga, Brunsberga & Frauenburgum vivunt, his Judicibus gaudent (ut praeteream Burgrabios) Prae-Consulibus, Consulibus, Scultetis seu Advocatis, & Scabinis, de quibus *Czaradzki in Process. Judiciar. Parte I. Tit. 2.* pluribus agit.

CAPUT XVII. DE JUDICIO COMPROMISSORIALI.

Compromissoriale Judicium pendet solummodo ex partium consensu per inscriptionem ad Acta Authentica praestitutà pœnà, sive vadio super compromisso facto à partibus tenaciter servando.

LIBER IV.
DE PROVINCIIS REGNI
POLONIÆ.

CAPUT. I.
DE PROVINCIIS IN GENERE.

I.

Postquam Jura Imperantis, & munia parentium, ac demum, quô Jure suum quisq; interesse persequatur, ob oculos posui, restat, ut de singulis Provinciis nonnihil, idq; non tam Historicè, quàm Politicè in medium proferam. Quæ quidem Hæreditario Jure possessæ, partim æquitate allecæ, nonnullæ Jure feudi devolutæ, quædam certis Pactis, nullæ autem vi Regno ac Regum Majestati accesserunt, ut verbis utar *Przylusii LIB. V. Cap. I.* Polonia autem (antiquis Sarmatia Europæa dicta) uti nunc a fortissimo & prudentissimo Rege Serenissimo Joanne III. gubernatur, quindecim in universum Provincias sub uno sceptro continet, nimirum ex serie Tituli Regii, Poloniam utramq; Majorem & Minorem, Magnum Ducatum Lithvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Volhyniæ, Kyoviæ,

Kyovia, Podolia, Podlachia, Smolenscia, Severia, Czerniechoviaq;

II. Crevit autem Polonia hunc in modum, dum Casimirus II. Russiam & Podoliam, Vladislaus Jagello Lithvaniam & Samogitiam, Casimirus Jagellonides Prussiam & Pomeraniam, Sigismundus Augustus Livoniam, Sigism. III. Severiam, Vladislaus IV. Czerniechoviam, Regno annexerunt, eodem cum Polonis Jure vivere voluerunt.

CAPUT II.

DE MAJORI POLONIA.

I. **M**Ajor ideò vocatur, quia Lechus primus Princeps ibidem Gnesnam erexit, & sedem suam constituit, quæ tamen postea in Minorem Poloniam translata & Cracovia Metropolis facta est.

II. Tota verò Majoris Poloniæ amplitudo in octo Satrapias dividitur, in Palatinatus videlicet I. POSNANIENSEM, cujus Erymon inde, quod Poloni illo in loco primum notitiam Christianæ Religionis (Poznanie prawdy) consecuti sunt. Adjungitur eidem Wschovenſe Territorium, cujus officia Terrestria, postquam per multos an-

nos in usu non fuerunt, per *Constit.* 1670. reinducta sunt. II. CALISIENSEM, ubi observandum, quod hi duo Palatinatus strictâ significatione Majoris Poloniæ nomen mereantur. Sic Capitaneatus istorum Palatinatum vocatur Generalis Majoris Poloniæ, & Szredensia Comitola, quæ itidem dictorum modo sunt Palatinatum, Majoris Poloniæ nuncupantur. III. SIRADIENSEM, qui in quatuor se Territoria extendit, scilicet Sieradiense, Szatkovienne, Radomscense, & Petrikovienne. Narrat de hoc Palatinatu *Papocius* in *Opere Stemmatis* pag. 707: quod ibidem ex Singulari Privilegio, quilibet Nobilis rubrâ cerâ literas suas sigillare possit, quoniam (ut nonnulli referunt) Lanciciensium insignia à Crucigeris vindicarunt. Plenioris Jurisdictionis signum est rubrâ cerâ sigillare, neque omnibus, nisi veteri consuetudine, aut certo Privilegio impetratum sit, competit, vid. *Kircherus lib. I. de Off. & Dign. Cancell.* Hodie in Poloniâ omnis Nobilis hoc Jure gaudet: Civitates autem in publicis instrumentis signandis viridi utuntur cerâ; Nisi Privilegio gaudeant. Ita Gedanensibus *Casimirus Jagellonides* Anno 1457. Privilegium rubrâ cerâ signandi dedit. Quam prærogativam etiam aliæ nonnullæ

nullæ Civitates ab aliis Regibus acquisiverunt. In Gallia verò cera flava eminentioris est considerationis, quàm rubra, nam illa nemo nisi Rex utitur. Factâ mentione rubræ ceræ, addo ex Historiâ; quòd olim binis familiis in notam pœnæ impositum fuerit, ut neqve rubris vestibus uti, neq; inter Equestres homines in acie consistere eis liceret. IV. Terram VIELUNENSEM. V. LANCICIENSEM, tria habentem Territoria, Lenciciense, Brzezoviense, & Orłowiense. VI. BRZESTENSEM, qui complectitur Territoria quatuor, Brzestense, Crusvicense, Kovvalense, & Predecense. VII. INOVLADISLAVIENSEM tria Territoria habentem, videlicet Bidgostienſe, Bobrunicense, & Inovladislavienſe. Hi duo Palatinatus vulgò *Cujavia* dicuntur. VIII. RAVENSEM, tribus consistentem Territoriis, Ravensi, Sochaczoviensi & Gostinenſi; De Arce Ravensi notandum, quòd captivi hostes Regni, si Majoris nominis & honoris fuerint, ibidem custodiri soleant.

III. Uti Provinciæ hujus Metropolis est *Posnania*, ita Posnaniensis Præfectus seu Capitaneus (quemadmodum jam innui) hanc prærogativam habet, ut Generalis Majoris Poloniæ nominetur,

netur, & in aliquot Districtibus suam Jurisdictionem exerceat. Sed non potest Generalis simul possidere Palatinum Posnaniensem vel Calisiensem; hinc cum Illustrissimo Domino Joanni Comiti de Bnin Opalinscio Generalatus istetraderetur, Palatinatui Calisiensi renunciabat, & Brestensem Cujaviensem accipiebat.

IV. Generalius sub Majori Polonia comprehenduntur Palatinatus XIII. nempe, Posnaniens., Calisiensis, Sieradiens., Lenciciens., Brestens., Inovladislaviens., Plocens., Ravensis, Masoviaz, Podlachiaz, Culmens., Marieb: Pomerania. Districtus LVII. Posnaniens., VVschovens., Costens., Valecens., Calisiens., Gnezzens., Naklens., Pysdrens., Koninens., Krzynens., Syradiens., Satkoviens. Petrikoviens., Radomscens., Vielunens., Ostrzessoviensis, Lanciciens., Brzeziniens. Orłoviens., Brestens., Konariens., Crusvicens., Radzieioviens., Przedecens., Kovaliens., Inovladislaviens., Bydgostiens., Dobrzynens., Lipinens., Słomscens., Plocens., Raciazens. Srenens. Mławens. Plonens., Zaworen., Bielscens., Ravens., Sochaczoviensis, Gostinens. Gambinens., Czernens., Varsaviens., Vlnens., Vyssogro.

grodienſ., Zakrocimenſ., Ciechanowienſ., Lom-
zenſ., Rozanenſ., Livenſ., Nurenſ., Drohicenſ.,
Bielfcenſ., Mielnicenſ., Culmenſ., Mariæburgenſ.
Pomeraniæ.

CAPUT III.

DE MINORI POLONIA.

I. **M**inor Polonia in tres communiffimè Satra-
pias ſeu Palatinatus dividitur I. C R A C O -
VIENSEM, qui præter quatuor Diſtriſtus,
Cracoviensem, Lelovienſem, Bieczensem &
Sandecenſem, etiam tres Ducatus in ſe continet,
I. Oswiecimenſem, quem Januſius Dux & Domi-
nus, Caſimiro IV. Regi Poloniæ pro quinquaginta
millibus groſſorum Pragenſium anno 1457.
vendidit, teſte *Przyluſio* pag. 796. II. Zatorienſem,
quem à Duce Januſio Joannes Albertus Rex pro
octoginta millibus florenorum Ungaricalium,
anno 1494. comparavit, juxta dictum *Przyluſium*
790. Incorporatio horum Ducatum ad Regnum
Poloniæ, ac in ſpecie ad Palatinatum Cracovi-
enſem facta eſt Petrikoviæ anno 1563. & renovata
Varſaviæ anno 1564. III. Severienſem, quem Zbi-
gneus Cardinalis & Epiſcopus Cracoviens. à Vla-
diſlao Ratiborienſium & Ceſſinenſium Duce

emit eâ lege, ut penes successores suos semper esset Ducatus hujus Dominium, quo etiam in hunc usq; diem *Episcopi Cracovienses* gaudent. Hic propter vicinitatem mentionem facio *Comitatus Scepusiens.*, qui est pars Hungariæ tredecim Oppida continens; accepit eundem Casimirus Tertius circa annum 1412. à Sigismundo Rege Hungariæ pro summa quadraginta millium latorum grossorum Pragensium in hypothecam. II. SENDOMIRIENSEM, qui dividitur in districtus Sendomiriensem, Vislicensem & Pilzinenf. atq; Terram Radomensem, Stenzycensem, Opoczynensem, & Chencynensem. Sendomiriam fuisse olim sedem secundogenitorum testatur *Sarnicius*. III. EUBLINENSEM.

II. Sicut Provinciæ hujus caput est *Cracovia*, ita Generalis Præfectus Cracoviensis est primarius custos ac defensor non tantum Arcis Regiæ, in qua insignia Regni asservantur, verum pacis ac tranquillitatis publicæ, unde Jurisdictionem habet late patentem, non modò in agrestes & Oppidanos, sed etiam in Equestri Ordinis homines, estq; hic Generalatus cum Castellaniâ vel Palatinatu Cracoviensi compatibilis. Licet autem Præfectus Cracoviens. amplissimam Jurisdictionem

ditionem habeat, tamen sartorum tectorum Arcis & redituum Principis curam non habet. Est enim alius Magnus Provisor (Wielkorządca) qui hanc functionem sustinet. Posnaniensis verò Capitaneus curat sartatecta Arcis Posnaniens. & reditus Regios ejusdem Palatinatus.

Olim Jus eligendorum Consulum Cracoviensium ad communitatem spectabat, deinde hoc Rex Locticus in Palatinum Loci transtulit, à quo hæcenus Consules Cracovienses constituti fuerunt; sed anno 1677. die 30. Decembr Magistratus obtinuit à Serenissimo Rege Privilegium super liberam electionem Consulum & Præfidentum, quod in Comitibus Grodnensibus approbatum est.

IV. Ad minorem Poloniam, quatenus totum Regnum in tres dividitur Gentes, pertinent Palatinatus decem, Cracoviens., Sendomiriens., Lublinens., Russiæ, Belzensis, Podoliæ, Kyoviæ, Volhyniæ, Braclaviens. & Czerniechoviens. Districtus verò XLV, Cracoviens., Proszoviens., Lelovens., Czechoviens., Xiążnens., Sandecens., Bieczens., Zatoriens., Oswiecimens., Sandomiriens., Chenczynens., Wysliciens. Pilsnens., Neokorczynens., Opocznen., Stenzycens.,

cent., Radomient., Lublinent., Urcedovient.,
 Lubavient., Leopoliens., Drohicent., Sambor-
 rient., Premysliens., & Przeworscent., Sano-
 cent., Zydaczovient., Haliciens., Trembovliens.,
 Chelment., Krasnostavvient., Betzensis, Buscent.,
 Grabovecent., Horodlent., Camenecent., Luto-
 mirscen., Kyovient., Luceorient., Vlodimirient.,
 Cremenent., Vinnicent., Braclavient., Czernie-
 chovient., Novogrodensis.

CAP. IV.

DE MAGNO DUCATU
LITHVANIÆ.

I. J Agello Magnus Dux Lithvaniæ circa annum
 1386. in Regem electus, ac Hedvigi Ludovici
 Poloniæ & Hungariæ Regis filiæ in uxorem sum-
 ptâ Ducatum illum in unum & indivisum,
 ac indifferens Corpus Regno annexuit, qui ta-
 men suos retinuit Magnos Duces usq; ad Annum
 1501. quô demum tempore Alexander Lithvaniæ
 Dux Rex creatus, unionem tam diu desideratam
 ad finem perduxit. Quod fœdus Sigismundus Au-
 gustus executioni dedit, in quo, quemadmodum
 ad communionem libertatum & prærogativa-
 rum Regni Magnus Ducatus Lithvaniæ admitti-
 tur.

tur, ita simul ibidem Jus hæreditatis in eodem Ducatu Lithvaniæ aboletur, ubi insuper non modò ex Personâ suâ dictus Rex cessit Hæreditate Lithvaniæ, verùm liberos suos, si quos progigneret, exhæredes totaliter eodem Diplomate declaravit, atq; sic rem maximam imò pro impossibili judicatam in Republicâ effecit, ut etiam multi Senatores prudentissimi rerumq; peritissimi dictitaverint, cum unio Poloniæ Lithvaniæq; & executio Legum fiet, permissuros se, ut sibi laqueus collo injiciatur. Privilegium ratione istius unionis in Comitibus Lublinsibus anno 1569. in volumine Legum reperitur. Ita Sigismundus Augustus ea, quæ Proavus ejus Vladislaus Jagello sanctè cum Regno pactus erat, Casimirus Avus confirmaverat. Sigismundus vero Pater & Patruus Johannes Albertus & Alexander stipulatione quadam interveniente promiserant, re ipsa præstitit & perfecit.

II. Dividitur Communissimè in tres Palatinatus VILNENSEM, TROCENSEM, cui subest Terra Grodnensis, & BRZESCIANENSEM.

III. Ad Lithvaniam respectu trium Gentium spectat Samogitia, Novogrodenfis, Mcislaviens., Minscens., Polocens., Witepscens. & Smolenscens.,

scens. Palatinatus. Livonia verò utriq; nationi tam Polonicæ quàm Lithvanicæ communis est.

IV. Quoad controversias forenses, Ducatus ille peculiararia sua observat statuta, quæ Sigismundus III. per *Leonem Sapieham* supremum tunc Provinciæ Cancellarium in multis corrigi & augeri curavit.

V. Urbs Metropolis *Vilna* est, quæ in omnibus Juribus Magni Ducatus Lithvaniæ æquiparatur, & ad nullas exactiones, nedum hyberna, exceptis contributionibus Reipublicæ, tenetur, juxta *Const. 1679.*

CAPUT. V.

DE RUSSIA.

I. **R**ussia, (olim Roxolania) dividitur in Rubram & albam. Illa, sic nuncupata, quia meridiano magis soli exponit incolas. Complectitur in se septem amplissimos Palatinatus scilicet RUSSIÆ, qui in sex dividitur Terras, Leopoliensem, Præmisliensem, Sanocensem, Wisnensem, Haliciensem, Chetmensẽ. PO. DOLIÆ, de quo *infra.* VOLHYNIÆ, de quo *itidem infra.* BELZÆ, qui dividitur in Districtus Betzensẽ, Grabovicensem, Horodlensem & Ter-

Terram Buscensem, inter quam & Districtum Grabovecensem alternata est in Comitibus atq; in expeditione Generali, secundum *Consl.* 1670. *pap.* 25. & BRACLAVIÆ, qui Palatinatus cum Kyoviensi & Czerniechoviensi computatus, *Ukraina* vocatur, à Kray, quod oram seu finem significat.

II. Caput Rusiæ hujus est *Leopolis* Archi Episcopali honore Nobilis, quin, quod raro Civitati ulli accidit, duo sunt ibidem Archi-Episcopi Catholicus & Armenicus, nec non Episcopus Ruthenicus (*Władyk*.)

III. Alba Russia Magno Ducatui Lithvaniz adjacent subiacetq; & consistit in sex Palatinatibus nimirum SMOLENSCENSI de quo *infra*. NOVOGRODENSI qui duos habet Districtus, Novogrodensem & Stonimensem. POLOCENSI, cujus Palatini liberè eligendi prærogativam Nobilitati dederunt antiquiores Reges. Quod Privilegium à Vladislao quarto Anno 1642. & à Michaelē 1670. confirmatum legitur. VITEPSCENSI, qui duos Districtus Vitepscensem & Bratistaviensem, MSCISLAVIENSI, qui duos item Districtus Mscistaviensem atq; Mozdziensem continet. Et MINSCENSI.

CA-

CAPUT VI.
DE PRUSSIA.

I. *Prussia* duplex est REGIA & DUCALIS. Illa quamvis eodem cum Polonis Regno contineatur, peculiare tamen leges, peculiare ærarium & Thesaurarium suum (qui olim Oeconomus seu Procurator Mariæburgensis fuit) ac belli gerendi rationem diversam antiquitus habet, nec nobilitas tempore motionis publicæ extra fines procedere tenetur, uti supra de Expeditione Generali dictum est. Distinguitur in CULMENSEM ac MARIÆBURGENSEM Palatinatus, atq; Episcopatum Varmiensis. In Palatinatu *Culmensi* numerantur sequentes Capitaneatus Kowaliensis, Radzimens, Grudentinus, Lipinens, Golubens, Pokrivnen, Brodnicens, Bracianens; In Palatinatu Mariæburgensi: Mariæburgens, Christburgens, Tolkmitemens, Stumensis. Inter Civitates Pruthenicas olim CULMIA Metropolis fuit, nunc ordine prima est THORUNIUM, quæ habet metricæ, uti Elbinga Sigilli, & Gedanum Thesauri Terrarum Prusiæ custodiam. *Elbingam* condidisse dicuntur Lubecenses, à quibus etiam usum Juris ejusdem

dem receperunt, uti patet ex privilegio ab Henrico de Hohenloë Magistro Ordinis anno 1246. ipsis dato, quod Jus Civitati etiam Brunsvicensi postea collatum est. Recepit idem Jus quoque Frauenburgum illudque etiam nunc dictæ Civitates retinent, aliæ ex Jure Culmenfi causas suas dijudicant.

II. POMERANIA iisdem, quibus & Prussia Legibus utitur, & quasi una Provincia cum Prussis computatur, dividiturque in sequentes Capitaneatus, Skarszeviens, Tucholiens, Kiseviens, Pucens, Noven, Mirachoviens, Hamersteinens, Osiecent, Saboviciens, Jasieniecent, Parchoviens, Borzechoviens, Svecens, Koscierynens, Tczevens. sive Dersaviens, Gnievens. sive Mevens, Stuchoviens. Hi autem Capitanei Jurisdictione ferè nullâ gaudent, præsertim, in Nobilitatem, Castrensia quippe Judicia in Prussia Palatinis competunt. Metropolis Pomeraniæ est *Gedanum* totius Europæ Granarium, atque inter Urbes Hanseaticas primaria, quâ ad omnem occasionem rei benè gerendæ in omnes partes nulla opportunior Civitas est, ut verè sentit *Carnovius lib. 3. Epist. Illustr. Vir.* Quantum ergo in ejusdem conservatione intersit

Reipublicæ, ratio dicitur, atque experientia loquitur. Pro hujus libertate hæcenus Belgæ tam acriter pugnarunt, ne nimirum à Polonia avelleretur. Sic etiam Rex Daniæ per Tractatum anno 1658. sese obligaverat, portui Gedanensi, si necessitas postulaverit, classe armatâ succurrere. Frumenta, & alia, quæ Poloni Gedanum deportant, externis mercatoribus aut omnino alteri, quàm Dantiscano Civi, vendere non licet. Ad munus Burggrabiatus in hac & aliis duabus majoribus Civitatibus secundum receptam consuetudinem veteremque Legem, proponuntur à Magistratu Viri quatuor, ex quibus Rex uni officium istud confert.

III. De *Succamerariis* quorum tres sunt, nimirum Culnensis, Mariæburgensis, & Pomeraniæ, notandum est, quòd eosdem Casimirus Tertius Anno 1468. Prussiam ingressus, ad Senatum Pruthenicum adjecerit. Licet verò in Prussia inter Consiliarios locum habeant, in Comitibus tamen Regni inter Nuncios compareant, sessionemque capiunt. Observandum porro, quòd Officia Succamerariorum Judicum, Subjudicum, & Notariorum non ex quatuor candidatis uni, sed, juxta morem Terrarum Prusiæ, electo

electo Succamerario &c. huic & non alii munus istud à Rege conferatur. Secus per Regnum, ubi ex quatuor Candidatis unus à Rege confirmatur.

IV. Judicia Terrestria, in quibus Nobilitas causas suas ventilat, novem constituta sunt, ad quæ octo Scabini eliguntur. In Palatinatu Culmensi est unum, ad quod ex Consulari Ordine Civitatis Thorunensis duo Scabini à Nobilitate in octonarium numerum adsciscuntur. In Palatinatu Mariæburgensi itidem unum. In Palatinatu verò Pomeraniæ septem numerantur, Stochoviense, Tucholienſe, Szvecense, Dersaviense, Sucoviense, Putcense, Mirachoviense. Castrenſia Judicia, quæ in Poloniâ Capitaneis competunt, in Prusiâ à Palatinis exercentur. Ab initio Prutheni obtentu suorum jurium contenderunt, causas omnes in Conventibus suis Ordinum Generalibus decerni debere, non admissis ad Aulam Regiam *appellationibus*, ad quas tamen condescendere anno 1521. adstricti sunt, exceptis causis criminalibus, aliisq; nonnullis casibus. Deindè licet Stephanus Tribunalia Summa in Regno Magnoq; Ducatu Lithvaniæ instituerit, causæ tamen Pruthenicæ à Regibus

dijudicatæ sunt. Sed sub Sigismundo tertio Anno 1598. ceperunt Prussorum Nobilium causæ ad Petricoviense Tribunal trahi, & deniq; delegati illuc mitti. Civitates tamen Tribunalia declinant, & judicia tantum Regia agnoscunt.

V. Præter supradictos Officiales sunt in Prussia duo Gladiteri, unus in Culmensi, alter in Mariæburgensi Palatinatu,

VI. Advocatiæ seu Scultetiæ in Prussia omnes juxta antiquam Cruciferorum dispositionem jure hæreditario obtinentur.

VII. De DUCALI PRUSSIA connoto frequentia. Albertus Marchio Brandenburgicus trigessimus quartus & ultimus Ordinis Teutonici Magister anno 1525. à Sigismundo primo Rege Poloniæ Dux Prusiæ Feudatarius creatus fuit. Huic successit filius Albertus Fridericus, quò defuncto Joannes Sigismundus Elector Brandenburgicus (qui illius filiam Annam duxerat) solenniter Varlaviæ in Comitibus Anno 1611. Dux Prusiæ pro se fratribus eorumq; hæredibus masculis inauguratus est.

VIII. Tandem *Pactis Bydgostensibus* die 6. Novembr. anno 1657. confectis, & postmodum ab Ordinibus Reipublicæ in Comitibus Generalibus

bus Varfaviensibus anno 1658. confirmatis, inter Serenissimum Regem Poloniæ D. Joannem Casimirum, & Serenissimum Electorem Brandenburgicum Dominum Fridericum Wilhelmum convenit, ut altè memoratus Serenissimus Elector Ducatum Prusiæ iis finibus circumscriptum, quibus illum olim jure feudi ante Bellum Svecicum exortum possidebat, deinceps & descendentes Ejusdem Serenitatis Electoralis Masculi jure supremi Dominii cum summâ atqve absolutâ potestate sibi haberent, possiderent, regerentq; , absqve omnibus antehac præstitis oneribus. Deficientibus autem Masculis, ex præmemorata lineâ legitimâ Electorali descendentes Serenissimis Regibus, & Reipublicæ Poloniæ jus suum integrum in præfatum Ducatum reservatur, & tali pacto, Ducatus ille à Republica Poloniæ non avelleretur. In casu autem non existentium descendendum, promisit altè memoratus Rex Serenissimus pro se suisqve Successoribus specialem habituros rationem. Agnatorum Serenitatis suæ Electoralis, nimirum Domus Culmbacensis & Onolsbacensis, ut ex consensu Comitiorum Regni aliis præferantur & ad Successionem ejusdem Ducatus ad-

mittantur, sub iisdem Feudi conditionibus & obligationibus, quibus antehac Serenissimus Elector ejusq; Antecessores illum vigore Investituræ possederunt.

IX. Actus solennis, quo supremum Dominium in Prussiam Ducalem Serenissimo Electori Brandenburgico per Commissarios Reipublicæ, scilicet Stephanum Vizga tunc Episcopum Warmiensem, nunc Archi-Episcopum Gneznensem, & Joannem Comitem de Leszno Leszczynski, tunc Vice-Cancellarium, postea Supremum, Cancellarium Regni, tandem Palatinum Cracoviensem traditum, Regiomonti die octavo Octobris Anno 1663. celebratus est. Inter alia convenit in Pactis, ut quoties novum aliquod bellum contra Regem, ac Rempublicam Polonam oriretur, Sua Serenitas Electoralis ejusq; Descendentes tenerentur mille quingentos pedites & quingentos Equites subministrare, quibus postquam ex Ducatu Prussiæ Ducalieducti fuerint, Rex Regnumq; Poloniæ sustentationem subministraret. Sed circa asssecurationem Elbingæ Regno Poloniæ post exolutionem summæ quadringentorum millium talerorum restituendæ quingenti Equites remissi sunt,

Suppe.

Suppeditavit autem Serenissimus Elector primâ vice copias suas Anno 1672. sub Regimine Michaelis Regis. Post cujus fata, cum ulterius Serenissimus Rex nunc gloriosè Regnans reprimendæ Barbarorum audaciæ, & incursioni vires opposueret, iterum Serenissimus Elector dedit suppetias. Sed cum per aliquot Menses rei Christianæ militassent & præprimis ad expugnationem Bari strenuam navassent operam, tempestas adversus Provincias Electorales orta, causam dedit milites suos ad sua defendenda reperendi. Ast licet jam amplius manu militari adesse non posset, curâ tamen non defuit Serenissimus Elector, quin potius ad Magnum Moscoviæ Duce[m] ablegavit Consiliarium suum Joachimum Scultetum ab Unfrid, qui Eidem præfatam suppetiarum revocationem exposuit, instando, ut præfatus Magnus Dux pericula, quæ à Turcis imminerent, respiciens, Regno Poloniæ notabili succurreret Exercitu. Id quod etiam auxilium altè memoratus Elector jam Anno 1673. per eundem Ablegatum sollicitaverat.

X. Primus Ducatum hunc nomine Serenissimi Electoris immortalis cum gloriâ administravit
Illu.

Illustrissimus ac Celsissimus Princeps Dominus *Boguslaus Radziwill* Dux Byrzarum, Dubincorum, Stuciae, & Kopyliae, Sacri Romani Imperii Princeps ac Supremus Stabuli Magni Ducatus Lithvaniae Praefectus, qui ob ingentia in Poloniam Prussiamque merita, Princeps immortalitate dignissimus est habitus. Sed, ut sunt vanæ spes hominum, ex Poloniâ Anno 1669. reversus, in itinere sub ipsis ferè mœnibus Urbis Regiomontanae, extremo dicti Anni die, extremum etiam vitae clausit diem. Illatus in Urbem, tantum apud omnes concitavit luctum & dolorem, quantum antea Divinis suis virtutibus sibi conciliaverat amorem, qui etiam in Electione Anni praefati adeò eluxit, ut aliquot pro se habuerit suffragia. Sed maluit mereri, quàm ambire. Terra Coronam monstravit, Cælum dedit.

XI. Alter isque modernus Prussiae, uti & Pomeraniae & Principatus Camini Gubernator Generalis est, Illustrissimus ac Celsissimus Princeps Dominus *Ernestus Boguslaus Dux de Croy & Arschott*, S. Rom. Rom. Imp. Princeps. Dubium num ortus antiquitate, num Prudentiae rarissimæ laudibus celebrior Princeps. Prognatus enim est

est Paternâ stirpe ex præantiquâ illa Crojorum Principum familia, quæ, testante Historia, à Regibus Hungariæ, ipsoqve Attilâ originem ducit. Maternâ verò per matrem suam ultimi Pomeraniæ Ducis Boguslai XIV. Sororem Reges Poloniæ ex familiâ Jagellonicâ oriundos proximâ contingit cognatione. Tanta etiam prudentia Provincias sibi commissas administrat, ut nemini Principum hac in re cedat.

XII. Dedit præterea Serenissimus Rex ac Respublica Polona. Serenitati suæ Electorali, Ejusdemqve posteris masculis Jure feudi duas Præfecturas, Leoburgensem & Butoviensem, ac de ampliori benevolentia Serenitatem Ejus ac illius hæredes ab omni juramento, nec non tributis & exactionibus, quibuscunqve ratione dictarum Arcium & Oppidorum præstandis dimisit, ac liberos fecit, prout olim à Ducibus Pomeraniæ eadem Præfecturæ Lauenburg & Butau tenebantur; Redierant hæ anno 1637 post facta Boguslai XIV. ultimi Ducis Pomeraniæ ad Polonos, & Palatinatui Pomeraniæ reincorporatæ fuerant, *vid. Confl.* ejusdem anni & 1641. Quòd olim hoc Feudum Ducibus Pomeraniæ propter necessitatem & bonum publicum cum consen-

fu Ordinum factum & traditum fuerit, *testatur*
Const. 1562. & Diploma hîc annexum, quod exhi-
bet *Przylusius lib. V. Statut. cap. 4.* hoc tenore: Ad
perpetuam rei memoriam. Nos *Sigism. &c. U-*
niversis & singulis presentibus & futuris harum seriem
inspecturis. Manifestum facimus, quia *vigentibus olim*
Bellis inter Serenissimum felicitis memorie Casimirum
Regem parentem & prædecessorem Nostrium, ac inter
Ordinem dictum S. Mariæ Teutonicorum in Prussia Il-
lustris olim Princeps Dominus Ericus Stetimens. Pome-
ranie, Cassubie, Vandalie Dux & Princeps Rugie,
multa in ipsis bellis & controversiis favoris, benevolen-
tie & obsequii sui erga prædictum Sereniss. parentem
Nostrium officia exhibere, & suppetias non vulgares il-
lius Majestati defunctæ adversus hostes ejus præstare so-
litus erat, ac ob eam causam illi Arcem Bütor unâ cum
Oppido ibidem consistente, nec non Civitatem Lauenburgk
cum universis fructibus & proventibus ad illam perti-
nentibus idem Sereniss. Parens Noster ad arbitrium &
beneplacitum suum concesserat, ut id ex literis & aliis
monumentis abundè constat. Deinde verò ad eam be-
nevolentiam & conjunctionem, quæ inter Serenissimos
prædecessores Nostros & prædictum Dominum Ducem
Ericum, ac posteros ejus intercesserat, etiam affinitas, &
necessitudo accessit, quæ ad hæc usq. tempora mutuis
officiis.

officiis & amore coaluit, ita, ut prædictas Arces & Oppida repetita quidem aliquoties, tamen non gravatim & nos & Sereniss. Fratres ac prædecessores Nostri possideri à Nominatis Ducibus Pomeraniæ citra Juriū Regni sui detrimentum ferebant. Cum postremò Nos ad has Terras nostras Prusiæ venientes inviseret, officiosissimè Illustris Princeps Dominus Georgius Stetinens. Pomeraniæ, Cassubiæ, Vandaliciæ Dux, & Princeps Rugiæ, nepos noster ex sorore charissimus, & suam ac Illustris fratris sui germani Domini Barvini singularem erga nos propensionem animi & observantiam declaravit, remisitq; nobis & successoribus nostris de dote Illustrissimæ olim Domine Annæ sorori Nostre à præfato Sereniss. Domino Rege Casimiro patre Nostro promissa quatuordecim millia aureorum Hungaricalium, volentes vicissim erga Illustritates eorum uberiores amorem nostrum testari, & illas eorumq; successores nobis ac Regno nostro ætiori benevolentia & conjunctione devincere, attamen Juribus Regni Nostri non deesse, illis & earum heredibus masculis, Arces & oppida prædicta Bytow & Lauenburgk cum omnibus & singulis eorum subditis, Vassallis, fructibus, libertatibus, eminentiis, censibus, proventibus, Juribus, & pertinentiis universis, sicuti illa ad arbitrium & beneplacitum, ut dictum est, Serenissimorum prædecessorum Nostrorum & nostrum hætenus usu

Et fructu tenuerunt, de Consilio Et consensu Domino-
rum Consiliariorum tam Spiritualium quam Secularium
Regni Nostri tenen. haben. fruen. uten. Et possidens,
in perpetuum Jure feudi pro Nobis Et successoribus No-
stris Regibus Poloniæ dedimus, ac concessimus, ac illos
de eis ipsis Arcibus Et Oppidis Bytow Et Lauenburgk
investimus, Et tenore presentium damus Et concedimus,
illosq. Et eorum heredes de ampliori gratiâ Et benevo-
lentiâ Nostrâ ab omni Juramento, nec non tributis Et
exactionibus quibuscunq. nobis Et posteris Nostreis ratio-
ne dictarum Arcium Et Oppidorum præstandis dimitti-
mus, Et liberos facimus. Pollicemur præterea dictos
Principes in prædictis Arcibus Et eorum pertinentiis,
quantum in nobis est, defendere ac tueri, tenebunt tamen
Et obligati esse debent præfati Domini Duces Et eorum
Successores ad singulas successorum Nostrorum Regum Po-
loniæ Coronationes, vel venire ipsi, vel Consiliarios aut
Officiales suos mittere, qui hoc ipsum jus feudale de præ-
fatis Arcibus Et Oppidis ad Regnum Nostrum pertinens
ita, ut jam dictum est, recognoscent, Et literas ejus reco-
gnitionis Et renovationis ipsius feudi, quæ gratis illis
debent dari, à novis Regibus accipient. Quod si aliquâ
legitimâ causâ impediti, hoc officium Et debitum in Co-
ronationibus Successorum Nostrorum non fecerint, nihil
ea negligentia afferre illis detrimenti debet, dummodò
alio

alio brevi tempore post Coronationem id præstare curaverint. Ubi verò ipsi Principes Domini Georgius & Berninus Duces Pomeranie sine legitimis masculis feudi heredibus, vel eorum legitimi masculi feudi heredes, non relicta prole virili decederent, stirpsq; & progenies eorum Mascula & legitima deficeret, tunc prædictæ Arces & Oppida Bytœ & Lauenburg cum omnibus suis bonis, subditis, Vasallis, fructibus, libertatibus, Juribus, eminentiis & pertinentiis universis, ac cum pleno jure & possessione citra omnem difficultatem ad Nos & posteros Nostros Reges Poloniae redire debebunt: salva tamen interim Jurisdictione perpetuò, proventibus, decimis seu Episcopalibus, cum villis bonis & piscaturis ac libertatibus ad Reverendum Joannem Episcopum & Ecclesiam Vladislaviensem ex antiquo pertinentibus. In cujus rei testimonium Sigillum Nostrium est præsentibus appensum. Actum & Datum in Civitate Nostrâ Gedanensi die Inventionis S. Crucis Anno Domini 1526. Regni Nostri anno XX.

XIII. Jus illud Serenissimus Elector primâ vice sub Rege Michaele die 5. Mens. Julii anno M. DC LXX. uti & porro sub moderno Rege Serenissimo per defunctum Johannem Liberum Baronem ab Hoverbeck Consiliarium Statûs intimum recognovit sine Juramenti solennitate,

formulâ tali. *Ego Srenissimi Electoris Brandenburgici Consiliarius & Officialis, ad recognoscendum juxta tenorem Pactorum Bydgosliensium Jus feudale de duabus Præfecturis Lauenburg & Bytau cum omnibus & singulis earum pertinentiis, Juribus, redditibus, & eminentiis, delegatus Plenipotentarius, hoc ipsum jus feudale ad Regnum Poloniæ pertinens à Sacrà Regia Majestate, uti & earundem Arcium & Oppidorum directo Domino, recognosco, literasq; ejusdem recognitionis & renovationis feudi prædicti Pactis conformes, à Sacrà Regiâ Majestate Vestra mihi extradi peto.*

CAPUT VII. DE MASOVIA.

I. **D**Ucatus ille seculo XI. Regnante Miecislao II. à Corpore Poloniæ (tunc in Rixæ Regniæ impotens Dominium concitata) per Maslaum vel Mazum avulsus, sed hoc per Casimirum I. victo recuperatus dicitur. Postquam verò Anno 1220, in Conventu Sendomiriensi Lescus Albus fratri suo Conrado Masoviam, Cujaviam, & Dobryniâ concessit, suos habere Duces cepit, Regibus tamen Poloniæ obnoxios, deindè Rex Joannes Albertus, dum Joannes sive Janusius Dux mortuus esset, Tractum Plocensem

sem Regno adjunxit, manente penes fratrem, ejus Conradum Masovià. Hoc etiam anno 1503 defuncto promissa & concessa erat liberis, usque ad masculorum defectionem, paterna possessio. Casu tandem existente sub Sigismundo Anno 1526. Ducatus iste ad Corpus Poloniæ rediit, & Majori Poloniæ adscriptus est, Petricoviæ Anno 1540. Consuetudines deinde hujus Ducatus Stephanus Rex sub tempus Coronationis suæ Anno 1576. approbavit, abrogando Vicesgerentiam Masoviæ, Palatinatumque aliis Palatinis adæquando.

II. Quatuor Satrapiis Masovia distincta est. Plocensi nimirum Palatinatu (quem Anno 1495. post fata Janusii *Plocens.* Ducis cœlibis, Joannes Albertus ad se devolutum Regno adjunxit) *Podlachico* & eo qui peculiariter *Masoviae* nomen retinet, atque *Terra Dobrinensi*. De qua annoto, quod Christianus Episcopus Prussiæ Conrado Masoviæ Duci author fuerit, ut Equites de Dobryn ad avertendas Prussorum invasiones, & ad promovendam Religionem Christianam institueret, qui regulam habitumque Ensisiferorum, Equitum Livonicorum assumpsere. Appellati autem à Castro Dobryn, quod ipsis Dux memo-

ratus

ratus extruit. Hic deindè, cum supradicti Equites à Prussis cæsi essent, Equites Ordinis Teutonici accersit. Ipsa vero Masovia, quoniam est amplissima Provincia, in decem Territoria dividitur, *Czernense, Varsaviense* (cujus de nomine Urbs in ipso propè umbilico est Regni ac inter Polonos Lithvanosqve media) *Visnense, Vysogrodens, Zakrocimense, Czechanovens, Lomzens, Rozanens, Livense, Nurense.*

CAPUT VIII. DE SAMOGITIA.

SAMOGITIÆ Ducatus nullum habet Palatinum, sed summus ejus Toparcha est Capitaneus, locum in Senatu obtinens, quem solus ex omnibus Præfectis ingreditur. Singulare etiam est, quod, si vacat iste Capitaneatus, unus Regi Candidatus præsentetur, quem eligit confirmatqve.

CAPUT IX. DE LIVONIA.

I. CUM Joanus Magnus Moschoviæ Dux longo in Livoniam Imperii Romani tunc bello Turcico implicari Provinciam bello incumbere, fortalitia occuparet, & denique ipsum Livoniae

niæ Magistrum Fürstenbergium in Arce Felin-
caperet, Illustrissimus Dominus Gothardus Ket-
ler à Statibus & Exercitu in Castris in Coadju-
torem & postea in Magistrum Ordinis Teuto-
nici & Principem Romani Imperii (quem titu-
lum Waltherus Plettenbergius primum acqui-
sit) assumptus, atqve ærumnis publicis anno
1558. defensor objectus est. Etenim nisi tem-
poribus illis periculosissimis, ubi insuper divisus
per contraria studia populus erat, Moderator
obtigisset prudentissimus, uno quasi lapsu res
Livonicæ ruisent, non sine gravi Reipublicæ
Polonæ incommodo, cum dicta Livonia confi-
nis Lithvanix, Prussixqve esset Provincia. Post-
quam ergò nihil reliquum videbatur, quàm aut
tenere Libertatem, aut mori ante servitutem,
circumspiciebat Janus ille, cum quâ gente staret,
sed nullibi gratior eminebat libertas, cum & Dis-
fidentes in Religione Christianâ bono pacis o-
mnimodè gauderent, quàm sub Rege Polono-
rum, quorum tunc Sceptra Sigis. Aug. mode-
rabatur. Livones igitur à Polonis auxilia, Polo-
ni à Livonibus amplissimam obtinuerunt Pro-
vinciam, è qua tanquam ex Trojano Equo mul-
ti militares viri prodire prodeuntqve.

II. Cum verò altè memorati Illustrissimi Ducis Gothardi singulare studium in adducendâ totâ Provinciâ (exceptis Revaliensibus, qui sine consensu Magistri Erico Svecorum Regi se dederunt) extaret, & ita ipsius Dignitas, virtus ac fides, de Poloniâ optimè mereretur, Eidem, mutato statu priori, Anno 1561. à Serenissimo Rege Sigismundo Augusto Ducalis Titulus adinstar Ducis in Prusfiâ cum omni dignitate, insignibus, privilegiis Ducalibus, ac ditionibus certis tributis, & ejus Illustritas Vassallus Poloniæ Regum Feudatariusqve Princeps, & Regni Magniqve Ducatus Lithvaniæ membrum factus, ac postridie ProRex Gubernatorqve Livoniæ proclamatus fuit.

III. Tempore quidem Sigismundi Augusti Illustrissimo Principi Domino Gotthardo certæ ditiones assignatæ, sine infeudationis solennitate, fuerunt, postea autem vigore legitimæ investituræ à Serenissimis Succedaneis D. D. Stephano, Sigismundo III. Vladislao IV. Joanne Casimiro, Michaële, & Serenissimo Joanne III. Regibus Eidem Successoribusqve attributi sunt, nimirum totus ille Tractus Curlandiæ & Semigalliæ, incipiendo à Salso Mari sursum sequendo fluvium Hylga,

Hylga, ascendendo ad antiquos limites dispositos inter Samogitiam, Lithvaniam, & Prussiam ab unâ, & Livoniam ab alterâ, partibus, versus Districtum Polocensem ad Dunam Fluvium, descendendo verò Duna usqve in mare salsum, adeo, ut quicquid in istis terminis cis Dunam versus Lithvaniam continetur, & ad Ordinem Livoniæ spectabat, in perpetuum apud Illustritatem ejus, ipsiusqve hæredes Masculos permaneret, & per consequens etiam Districtus Piltensis, de quo pluribus infra.

IV. Primi utilitatis fructus ex hâc spontaneâ deditione Livoniæ colliguntur, quòd Gens Sarmatica cum Svetica vicinitate consociata, pro causa eligendi SIGISMUNDUM Tertium in Regem suum habuerit promissam à Serenissimo JOANNE Sveciæ Rege Ducatus Esthoniæ restitutionem. Occasione itaqve Esthoniæ, quam dictus Illustrissimus Dominus GOTHARDUS ad Regnum Poloniæ adducebat, Sveciqve eandem eo tempore tenebant, tanquam causa impulsiva SIGISMUNDUS in Regem Poloniæ electus, quo tanquam hæreditario Sveciæ Rege assumpto, Regnum Sarmaticum fines suos usqve ad mare glaciar

glaciale dilatavit, altiusqve certè quàm unquam antehàc sub id tempus ascendit.

V. Habuit Illustrissimus Dominus GOT-HARDUS Filios Duos, qui exemplo monituqve Domini Parentis vitam fortunasqve suas bono Reipublicæ exponere, summæ gloriæ sibi duxerunt. Illustrissimus WILHELMUS, Junior natus, Parens regnantis moderni Ducis Curlandiæ, cupidus virtutum, Castra Serenissimi Regis STE-PHANI in Moscoviâ secutus, in proximam Turrim Pieczuræ obsessæ evasit, & rarâ Principum audaciâ in imam ejus partem per scalas descendit. In prælio sub Wittgenstein in Districtu Revaliensi habito par ardor pugnandi, alacritasq; fundendi hostem erat, temporibusqve subsequentibus objectu corporis sui, ac erogatione bonorum suorum impetus hostiles in Livoniâ arcuit.

VI. Illustrissimus Dominus FRIDERICUS, major natus, majoribus victoriis onustus, magna fama in Regno Poloniæ vixit, cui Piasecius hoc encomium reliquit. FRIDERICUS Curlandiæ Dux cum quingentis Equitibus Curlandis in subsidium Polonis veniens, ac per
Dunam

Serenuissima Princeps ac Domina Domina
FRIDERICA CAROLINA
Principis Electoralis Brandenburgica, etc. Coniux
d. 18. Aug. 1701. N. 1676. p. 10. de p. 10.

Ad pag. 501.

267

*Illustrissimus ac Celeberrimus vir
Princeps ac Dominus Dominus
JACOBUS, in Livonia Courlandia
et Semigallia Dux.*

Dunam Fluvium contentô periculô,
nando celerius transitum quærens ada-
ctis in flumen Equis in vadum, nulli ante
nec peritissimis illorum locorum cogni-
tô fortuna victoriæ præ sagâ illatus tran-
sit incolumis, atqve in fronte unâ cum
prætoria Chodkievicii hastatorum co-
horte constitit, hostemqve profligavit.
Quæ etiam dictus Illustrissimus DUX FRIDE-
RICUS magnâ cum copiâ honorum ad Rigam
& Dunemundam sequutus Exercitum Regium
egerit, testimonium perhibet *Heidensteinius*, ope-
etenim auxilioqve ejus obsidio Rigensis deserta
est. Hinc etiam Eidem in donativum militare
bona adviralitia *per Const. 1609.* promissa sunt. Sed
res intra verba stetit.

VII. Illustrissimus ac Celsissimus ejus Suc-
cessor DUX JACOBUS vix ea omnia Domus suæ
Ducalis esse putavit, nisi ipsemet fidem, obse-
quia opesqve suas in bonum publicum confer-
ret, unde in tenera ætate munia Principis clien-
telaris induit, & cum Domino Patruo FRIDERI-

CO DUCE in Regium Exercitum, cui Dux RADZIWIILIUS præerat, sub Bausko concessit, copiisqve suis conjunctim allaboravit, ad Provincias Borussæ Curlandiæqve armis infestatas hostilibus liberas reddendas. Pari studio & ardore Princeps ille Juvenis in Divum Regem VLADISLAUM, & Rempublicam accinctus, maturo auxilio in tempore ad Smolensciam obsesam spontaneâ alacritate adest, & selecto milite Equestri ac Pedestri Exercitui Polonico singulare gaudium, hostiqve formidinem attulit. Anno 1652 cum Respublica Polona ex funestâ clade Exercitus, quâ à perfidis Cosacis & Tartaris affectus fuerat, in grave discrimen adducta esset, Illustrissimus DUX JACOBUS millia peditum, Serenissimo Divæ memoriæ Regi JOANNI CASIMIRO & Reip. tam propter apparatus, quàm bonos milites maximè ardentia in auxilium misit, idqve non ex ullâ obligatione Pactorum, sed ex solo benemerendi studio, uti Reversales Regii Ordinumqve hic adjectæ, uberius testantur.

Joannes Casimirus DEI Gratiâ Rex Poloniæ
Magnus Dux Lithvaniæ &c. &c.

Significamus præsentibus literis, quorum interest universis & singulis, quòd cum Respublica ex funestâ clade exercitus nostri, quâ à perfidis Cosacis & Tartaris affectus fuerat, in grave discrimen adducta, ab Illustrissimo Principe Domino Jacobo in Livonia Curlandiæ & Semigalliæ Duce amanter postulassemus, ut tanquam in communi periculo deesse nobis noller, militeq; quemcunq; paratum habere vel subito colligere posset, nobis quantocyùs ære nostro subveniret, Illustritasq; sua cum Ordine Equestri seu Nobilitate Ducatus Curlandiæ & Semigalliæ promptitudinem suam Nobis in tam gravi casu ubertim declarassent; Nos non tantum declarationem istam benevolo amplectimur affectu, verùm etiam pro Nobis & Serenissimis Successoribus Nostris totaq; Republ. Polona verbo nostro Regio & Comitiali authoritate cavemus, quòd promptitudo ista, quâ Illustritas sua & Ordo Equestris seu Nobilitas Ducatus Curlandiæ & Semigalliæ extra Pacta, quibus ad Vasallagium & servitia Equestria intra fines Ducatus Curlandiæ solummodo præstanda obligantur, in colligen-

ligendo milite nostro & Reipub. ære alendo, declararunt, & juxta declarationem suam præstabunt, pactis conventis nihil derogare, nec quocunque tempore pro imponendo vel exigendo aliquo pactis minus conformi onere à quoquam in sequelam & præjudicium trahi debeat, quin potius omnia jura, privilegia, pacta, immunitates & libertates factas rectasque conservamus, Illustritatemque suam cum Universo Ordine Equestri seu Nobilitate Ducatus ab hocce expropensâ voluntate in præsentî Reipublicæ periculo promisso, ac omni pactis minus conformi onere posthâc in perpetuum liberos & immunes esse, nec quidquam extra Pactorum tenorem exigi, aut imponi debere, verbo Nostro Regiô pro Nobis & Serenissimis Successoribus nostris promittimus, & cavemus. In cujus rei fidem præsentem manu nostrâ subscriptas Sigillo Regni communiri jussimus. Dat. Varsaviæ in Comitibus Regni Generalibus Die I. Mensis Augusti, Anno Domini MDCLII. Regnorum Nostrorum Poloniæ IV. Sveciæ verò V.

Joannes Casimirus Rex (L. S.)

Albertus Goraiski Præpos: Cruf:

S. R. Majest. Secret.

Nos

Nos Senatores & Ordines inclyti Regni
Poloniæ, & Magni Duc: Lithvaniæ.

NOtum testatumque facimus præsentibus lite-
ris nostris, quorum interest universis & sin-
gulis, quòd cum Respublica ex funesta Clade
Exercitus, quâ a perfidis Cosacis & Tartaris af-
fectus fuerat, in grave discrimen adducta, Sa-
cra Regia Majestas Dominus noster Clementis-
simus ab Illustrissimo & Celsissimo Principe Do-
mino Jacobo in Livoniâ Curlandiæ & Semigal-
liæ Duce amanter postulasset, ut tanquam in
communi periculo deesse noller, militeque,
quemcunque paratum habere, vel subito colli-
gere posset, quantocyus ære Reipubl. subveni-
ret, Illustrissimusque suo cum Ordine Equestri
seu Nobilitate Ducatus Curlandiæ & Semigalliæ
promptitudinem suam in tam gravi casu uber-
tim declarassent, Nos, Nomine universæ Rei-
publicæ, non tantum declarationem ipsam be-
nevolo amplectimur affectu, verum etiam pro
Nobis & totâ Republicâ Polonâ, Authoritate
Comitali cavemus, quòd promptitudo ista, qua
Illustritas sua, & Ordo Equestris seu Nobilitas
Ducatus Curlandiæ & Semigalliæ extra Pacta,
quibus ad Vasallagium & servitia Equestria in-

tra fines Ducatus solummodò præstanda obligantur, in colligendo milite, Reipublicæ ære alendo, declararunt, & juxta declarationem suam, præstabunt, Pactis Conventis nihil derogare, nec quocunq̃ue tempore pro imponendo vel exigendo aliquo, Pactis minùs conformi onere, à quoquam in sequelam & præjudicium trahi debeat, quin potius omnia Jura, Privilegia, Pacta, Immunitates ac Libertates sartas tectasq̃ue manere, Illustritatemq̃ue suam cum universo Ordine Equestri seu Nobilitate Ducatus ab hocce ex propensâ voluntate in præsentì Reipublicæ periculo promisso, ac omni Pactis minùs conformi onere posthàc in perpetuum liberos & immunes esse, nec quidquam extra Pactorum tenorem exigì aut imponi debere, universa Respublica sanctè promittit & cavet. Majoris Fidei ac certitudinis causa, præsentès manu Illustrissimi ac Reverendissimi in Christo Patris Domini Archi-Episcopi Gneznenfis, Legati nati, Regni Poloniæ Primatis & primi Principis, nec non Dominorum Nuntiorum Terrestrium Marschalci, subscriptas Sigillis eorundem comuniri fecimus, Dat: Varsaviæ in Comitibus Regni Generalibus die I, Mens. Augusti, Anno Domini 1652.

Matthias

Matthias Lubienſki Archi-Epiſcopus.

Gneznenſis Regni Primas mpp.

(L. S.)

Nicolaus Krafnovvsky Archi-Epiſcopus

Leopol: mpp.

Petrus Czebiski Epiſcop. Cracoviens.

Georgius Tyszkiewicz Epiſcop. Vilnenſ.

Cafimirus Dux Czartorycki Epiſc. Poſnaniens.

Andreas de Leſzno Epiſcop. Culmenſ.

& Pom: Cancellarius Regni.

Stanislaus Epiſcopus Cheſmenſ. mpp.

Vladislaus Gonzaga Marchio in Myzow

Myſkovvski Pal. Sendomiriens.

Stanislaus in Brzezie Lanckoronsky.

Pal: Ruſſiæ, Skaf. Dim: Cap:

Joannes Cafimirus Krafinsky Palatinus Flo-

cenſ., Lomſ: Cirab: Præm. Capitaneus.

Stanislaus Wytovvsky Caſtellanus Sendo-

mirienſ. Lublinenſ. Kniſzenſ. Capita-

neus.

Maximilianus Brzyzovvski, Caſtellanus

Kyoviens.

Stanislaus Laſkovvsky Caſtellanus Podla-

chiæ, Referendarius Regni.

Dobieslaus à Cieklin Cieklinsky Castella-
nus Czernovienf.

Nicolaus Laszczyzewvsky Castellanus So-
chacov.

Martinus Sadovvsky Castellanus Cortin.

Georgius Lubomirski Supremus Regni
Marfchalcus mpp.

Stephanus de Pilca Kozyczynsky, Vice-
Cancellarius Regni.

Casimirus Leo Sapieha Pro-Cancellarius
M. D. Litthvanix.

Alexander Sielsky Capitaneus Sie-
zicenfis, Marfchallus Nuntior, Ter-
restrium.

Non autem solummodò altè memoratus
Dux distrahendis hostium viribus, sed etiam ad-
inveniendis & promovendis inter Regnum Po-
lonix & Svecix Pacis perpetuæ mediis curam ac
solicitudinem suam impigrè applicavit. Etenim
munere pacis Procuratore in se suscepto, Regem
Gallix & Angliæ ac Rempublicam Venetorum
pro expediendis Mediatoribus Lubecam ad tem-
pus præfixum invitavit. Non mediocres ejus-
modi sollicitationes requisiverunt sumptus, ast
majo-

maiores splendida Legatio ab Illustrissimo Principe Lubecam missa, in quâ plus quàm triginta homines spatio novem mensium sustentari fecit, temporum atqve rerum habitu rupturam Induciarum minitante, Illustrissimus Princeps de eâ Serenissimum Regem JOANNEM CASIMIRUM certiore fecit, missisq; in Sveciam Ablegatis hostilem Serenissimi Regis Sveciæ intentionem variis rationibus multo tempore tali modo mulcebat, atqve morabatur. Cum deinde res ad bellum devenisset, noluit esse, ut ut cunctis permixtis hosti partialis, sed potius sub Clypeo neutralitatis à Serenissimo Rege ex Senatus Consilio concessæ voluit; in fide intaminatâ permanere, impervium erga illecebras ac promissiones hostium gerendo animum. Sed dum virtuosis nihil tam ignarum, quàm machinationes oppugnantium, optimus Princeps clarâ in mundo famâ sub specie amicitix capitur, & cum Serenissima Coniuge, septemqve liberis in Ingermaniam Ivangrodam captivus mittitur. Verum nemo inter eos voce supplex, quisqve vitam, decus ac fortunam fide ac devotione in Regem & Rempublicam viliora esse clamirans. Hôc factô Illustrissimus Princeps inauditum constantix

exemplum orbi reliquit. Nusquam enim legitur, Principem cum totâ familiâ abductum, potius maluisse pericula maris, malas ac squalidas carcerum mansiones, imò mortem sæpe minis adjectam spernendo subire, quàm fidelitatem & amorem erga Serenissimum Regem & Rempublicam fallere. Hinc hostis in suppellectilem pretiosam ruit, expugnatur Ducatus, oppugnantur & ab amicis Insulæ & Provinciæ transmarinæ multo labore & pretio acquisitæ, dividuntur Naves, omniqvè solâ & quidem dubiâ ac ancipiti vitâ Domui Ducali relictâ rerum fortuna acciditur. Tandem ipsa etiam pax sublecuta magni constat Celsissimum Ducem, quippe eidem comparandæ medietas Dunæ, Insula Runen, Spillbona, Babid, Piscaturæ, Salmonum, & Dalen, ad Domum Ducalem Curlandicam pertinentia loca (de quibus tanquam Cis-Dunanis §. 4. Tractatus Olivenfis allegatur) adhibita, Svecisqve relictâ sunt. Svadet ipsamet Natura, ut ejusmodi bonorum ablatio æquali satisfactione compensetur, præsertim, quia in tabulis induciarum de Anno 1629. §. 2. & 4. totus Districtus Mitaviensis, ad quem loca ista antiquitus & naturaliter pertinuerunt, restitui debere cautum erat.

erat. Potest Illustrissimus Dux inniti exemplo Ducissæ Trabecianæ, quæ pro bonis suis Mosco in salutem publicam traditis jam satisfactionem congruam per Legem publicam accepit. Imo & aliis in causa simili data esse solatia, ex Constitutionibus Regni elucet. Caterum de reali promptitudine Ducum Curlandiæ loquuntur etiam Pacta primæva, Constitutiones anni 1609. 1611. 1676. atque obligatio à defuncto Gószewio Thesaurario & Campi Marschallo Magni Ducatus Lithvaniæ Cellissimo Principi die 6. Aprilis 1657. data. Ad hæc & alias inspiciendas prætensiones in Comitibus Grodnensibus certiterum Commissarii nominati sunt.

VIII. Enumeratis breviter meritis ac debitis Ducalibus ad Jura redeo, atque hîc subjungo;

Incorporationem Ducatus Curlandiæ
& Semigalliæ cum Regno Poloniæ
Lublîni anno 1569. factam.

Slgismundus Augustus, Rex Poloniæ, Magnus
Dux Lithvaniæ. Significamus præsentibus literis No-
stris, quorum interest Universis & singulis; quòd cum
Illustris Dominus Gothardus in Livoniâ Curlandiæ &
Semigalliæ

Semigallie Dux Generosos Fridericum à Kanitz & Michaëlem a Brunow Consiliarios & Senatores suos ad Nos Regniq. Nostri Ordines cum certis mandatis ablegavisset, atq. hi ipsi literis fidei suæ plenipotentie prædicti Domini Ducis demonstratis, id sibi ab Illustritate suâ injunctam esse docerent, quo nomine Illustritatis suæ à Nobis Regniq. Ordinibus postularent ac enixè peterent, ut quoniam negotium unionis Regni Nostri cum Magno Ducatu Lithvanie ad salutem, finem exitumq. optatum jam pridem DEO immortalī adjuvante, perduxissemus, tempus adesset, quo Livonie quoq. à barbaro & truculento hoste majorem in modum populatæ & afflictæ per Nos aliquando consuli possit, subjectionem Illustris Domini Ducis & subditorum de communi sententia atq. assensu omnium Ordinum Regni cum Ducatu Lithvanie uniti acceptaremus. Nos etsi memoria tenebamus superioribus annis, quo tempore ab Ordinibus Livonie crebris literis atq. nunciis ad eam ipsam subjectionem acceptandam sollicitaremur, sortem illius Provincie atq. calamitatem miseratos, hanc ipsam ex personâ Nostrâ in fidem atq. protectionem nostram suscepisse, tamen & illud meminimus etiam, cum prædicta subjectio præsentiam Senatus Polonici ad pleniorē deliberationem requireret, rejecisse nos hujus ipsius rei tractationem in tempus aliud ad eam rem conficiendam commodius, quòd cum se nobis obtulisset,

tulisset, faciendum esse existimavimus, flagitantibus, præsertim Illustris Domini Ducis Plenipotentibus, & unione Regni cum Magno Ducatu Lithvanie absolutâ & perfectâ, & ejus Illustritatis subjectionem per supra dictos Plenipotentes Illustritatis ejus nobis delatam de consensu omnium Ordinum & voluntate Regni cum Magno Ducatu Lithvanie, ita ut ante dictum est uniti, in præsentibus Regni Comitibus acceptaremus, ipsumq; Illustrum Principem in fidem & clientelam nostram Regniq; nostri cum omni Ducatu & ditionibus Illustritatis suæ publico Regni cum Magni Ducatus Lithvanie uniti nomine recipimus, nimirum ut ab eo tempore in posterum Illustritas sua ejusq; heredes cum Ducatu Curlandico & Semigallico Regno Nostro cum Magno Ducatu Lithvanie unito tanquam uni & indiviso corpori perpetuis temporibus subiciatur & incorporetur, ac in clientelâ & defensione nostrâ & Regni cum Magno Ducatu Lithvanie uniti permaneat. Speramus autem Illustritatem suam & ejus Illustritatis posteris in eâ fide, voluntate, subjectione, quam nobis Regnoq; cum Magno Ducatu Lithvanie unito per suprascriptos Plenipotentes detulerunt, constanter permansuros & firmiter perseveraturos. Quibus Nos vicissim defensionem nostram Regniq; nostri; ac conservationem omnium privilegiorum, libertatum, immunitatum à Nobis iisdem concessarum, libertatibus tamen

T t t

Regni

Regni non aduersantium, pollicemur atq; promittimus, quæ Privilegia, immunitates, libertates, tum renovaturi, & confirmaturi, & in pleniorē formam redacturi sumus, cum Illustritas sua Nobis Regnog. nostro debitum homagium præstiterit. In cuius rei fidem & testimonium manu nostrā præsentēs subscripsimus, & sigillum nostrum appendi iussimus. Dat. Lublini in Conventu Generali Regni d. 3. Mensis Aug. Anno Domini MDLXIX. 1669
Regni verò Nostri quadragesimo.

DEDUCTIO JURIS,

In

DISTRICTUM PILTENSEM.

POst ultimum bellum Svericum ortæ fuerunt præter omnem opinionem differentia quædam inter Illustrissimum Ducem Curlandiæ, & nonnullos Nobiles Districtus Piltensis, pro quarum pacificatione Serenissimi Reges, cum inclita Republicâ varias Commissiones lege publicâ determinarunt. Postquam verò eadem finem suum non potuerant fortiri, Sacra Regia Majestas, cum Consensu omnium Ordinum, in Comitibus Anno 1670. dictas Commissiones ad latus suum Regium transtulit; & ad eandem literis suis intimatoriis, benignè Illustrissimum Ducem & Nobilita-

bilitatem vocavit. Huic igitur mandato Regio Illustrissimus Princeps obtemperando, per Plenipotentem suum, Magnificum Dominum Christophorum Henricum Putkammer, ex supremis Consiliariis Cancellarium, atque Districtus Piltensis per Magnificum Dominum Fridericum ab Osten dictum Sacken Consiliarium Terrestrum comparuit. Cum verò Sacra Regia Majestas, ob gravia cum Magni Moscorum Ducis Legatis negotia, isti Commissioni vacare non potuerit, ideo eandem, ex Consilio Senatus, in aliud tempus commodius rejecit, non præjudicando quicquam Constitutioni de super Grodnensi. Ut verò constet, quo juris titulo Avus Illustrissimi Principis eundem Districtum acquisiverit, & Illustrissimus Princeps eum teneat, operæ pretium erit, jura Ducalia de super illucidare. Deductionem autem, quam hîc annecto, excellenti ingenio & singulari benevolentia præfati Domini Cancellarii debeo. Primò quidem sciendum; quod Theodoricus V. Ordinis Theutonici Princeps Anno 1247. testante *Chytræo* p. 17. & 18. Curlandiam primus bello aggressus, eandemq; à gentilibus armis occupans, Goldingam & Amboren, quæ Arx in Curoniensi tum Episcopatu, nunc

Ttt 2

verò

verò Districtu Piltenſi jacet, condidit, & ſic totam Curlandiam ad reliquam Livoniam adduxit. Hic ordo Theutonicus ad propagandam Chriſtianam Religionem, Episcopatum qui nunc Districtus eſt Piltenſis, in Curlandia erexit.

Stetit igitur Episcopatus iſte uſqve ad annum 1559. ſub poteſtate & Dominio Magiſtro- rum Ordinis Theutonici.

Ultimus Magiſter Ordinis Theutonici Gott- hardus cum ſtatu Livonico ab Imperio Romano Germanico, cui ſuberat dereliſtus, nec viribus propriis ſtatum ſuum contra Moſchum tueri valens, de Domino ac Proteſtore ſibi eligendo conſilia inivit. Idem Magiſter ſubſaciens ultimi- mum Episcopum Piltenſem Joannem à Mön- ninghaufen, qui ſubſequentem mutationem præ- ſentiebat, Episcopatum ad alium translaturum eſſe illum hæc de re convenit. Cumqve Epi- scopus intentionem ſuam velare non poſſet, Avo „ Illuſtriſſimi Principis, tanquam Domino ſuo Re- „ verſales & Juramentum de non alienando Epi- „ scopatu dedit ac præſtitit. Quod ipſum utirem „ rum temporis notoriam etiam poſt fata Magni „ Holſatiæ Ducis Legati Regni Poloniæ contra „

Daniæ

Daniæ Regem allegant, uti testatur *Surius* p. 1093. *Anni* 1583.

Posthabitis Reversalibus, & juramento non attento, contulit se Mönninghausius ad Regem Daniæ, eidemqve Episcopatum, inscio Magistro, pro 30000. Imper, vendidit.

Daniæ Rex Fridericus II. Fratri suo Magno Duci Holsatiæ confestim pro parte portionis suæ hæreditariæ hunc Episcopatum cessit, ac deoccupavit Anno 1561. Avus Principis totam Livoniam Regno Poloniæ subjecit, & sibi Curlandiæ & Semigalliæ Ducatum & Episcopatum Curo-niensem in feudum dari reservavit, ut ex Pactis elucescit. Quæ autem immediate ad Regnum & Magnum Ducatum Lithvaniæ permanere debebant, in Pactis subjectionis speciatim denominata sunt.

Quia verò loca investita absqve limitibus & terminis incerta esse solent, & frequenter motus ac disputationes post se trahunt, proinde in iisdem Pactis limites, intra quos & Episcopatus Curlandiæ situs, denominati, atqve constituti sunt, ita ut quicquid inter eorum terminos continetur, apud Ducem Gotthardum & ejus hæredes Masculos permanere in perpetuum de-

beat. Cum autem tunc temporis Dux Magnus Episcopatum Curoniæ teneret, Princeps eundem Ducatui suo Curlandiæ reunire studens, Arcem Sonneburgam Curiasque Leal & Madjel non jure coactus, quia Rex Daniæ à Mönninghausio, qui nullum jus vendendi habuit, emit, sed conservandæ bonæ amicitiae & vicinitatis gratiâ Duci Magno dedit, & in superfluum Districtum Piltensem ad vitæ tempora reliquit, & concessit. Tum temporis etiam ipse Dux Magnus, Ducem Fridericum Curlandiæ post suam fata pro hærede Districtus istius constituit, testante *Heidenstemio* p. 210. Et *Surio* Monacho Chartusiano, p. 1082. Anni 1583 in hæc verba; *Legati Polonorum adjunctis etiam Consiliariis Curlandiæ Ducis Diocesanis, in memoriam revocant, præterita Acta inter Curlandiæ Ducem, & Ducem magnum, quibus cautum erat, ut Diocesis, post mortem Magni ad Ducem Curlandiæ devolveretur. Hoc Sigismundum Augustum, hoc Stephanum Bathorem, hoc subditos, hoc Magnum ipsum voluisse Legati ostendunt.*

Mortuo Duce Magno Rex Daniæ ad instantiam nonnullorum Piltensium eundem Districtum occupare studuit; Rex verò Poloniæ Serenissimus Stephanus intuitu permutationis prædictæ

dictæ etiam adoptionis & juris feudalis, Illustrissimi Ducis Curlandiæ in Districtum Piltensem acquisiti tanquam supremus Dominus pro Ducibus Curlandiæ illum defendebat, sicq̃ve inter Reges istos ad arma deventum est, ubi Illustrissimus Dux pro vindicando Districtu & impediendis Danorum auxiliis Ducentos Equites misit, vid. *Heidenstein. p. 211.*

Sed mox interventu Marchionis Brandeburgici Georgii Friderici hæc Controversia sedata fuit, Districtus pro summâ conventa 30. millium nimirum talerorum, à Marchione Regi Daniæ solutâ, illi jure hypothecæ concessus, inq̃ve realem possessionem traditus fuit, Anno 1585. Dux Curlandiæ Gotthardus, ne traditio hæc hypothecaria juribus sibi in Episcopatum competentibus fraudi esset, Grodnæ coram Rege Stephano 15. Dec. eodem anno solennissimè protestatus fuit, quam protestationem non modo Divæ memoriæ Rex Stephanus acceptavit, sed etiam actis M. D. Lithvaniæ ingrossari fecit. Impetravit postea Dominus Balthasar Bathori, in scio Duce, consensum Regis & Reipublicæ redimendi à Marchione Georgio Friderico Territorium, istud pro summâ inscriptâ.

Cum

Cum Dux Curlandiæ Fridericus hisce cognitis, jus suum deinde in publicis negotiis allegaret, Rex & Respublica acquirendi Juris Bathorei potestatem illi dederunt.

Jure à D. Bathoreo jam acquisito, Marchio Brandeburgensis oblata summa hypothecæ nomine inscripta super deoccupatione Districtus à Duce Curlandiæ requisitus, tamen recusavit.

Deputati igitur Commissarii Regii Anno 1597. die ultima Junii auditis partium Controversiis Illustrissimo Duci Curlandiæ Friderico, post numeratam & judicialiter depositam summam inscriptam Districtum Piltensem, qui olim Episcopatus Curoniæ, tum verò territorium illius erat, cum omnibus Vasallis & attinentiis adjudicarunt. Provocatum ab hoc Decreto nomine Marchionis ad Sacram Regiam Majestatem, appellatione verò in Judicium Regium deductâ, negotium amicabiliter compositum & jure Ducis Curlandiæ salvæ, Marchioni ejusque Conjugi Districtus advitaliter concessus est.

Nihilominus Duces Curlandiæ in omnibus Comitibus diligenter urserunt, quo vigore Pactorum & Investiturarum Ducalium Districtus Piltensis

tensis Ducatui Curlandiæ adjungeretur, & in feudum conferretur. Nec frustra, nemine enim contradicente ad hunc finem in Comitibus Anno 1606, & 1607. Ordinum Consensum impetrarunt; Et dum obstare videbatur jus advitalitium Viduæ Anspachianæ ejus redimendi per publicam Constitutionem Anno 1609. potestas facta, & anno 1611. per Responsum Regium confirmata.

Hiscæ Regiis & Ordinum Responsis ac declarationibus Dux Wilhelmus innitens Electori Brandenburgico Joanni Sigismundo I. tanquam universali heredi Marchionis Georgii Friderici summam 30000. thalerorum tradita sibi vicissim reali possessione Districtus & literis hypothecæ Regiis aliisque documentis, sub sponsione præstandæ ratione summæ hujus evictionis numeravit, Viduæ verò Anspachianæ ratione juris advitalitii mille florenos annuatim promisit.

Pensione annuâ ob varios tumultus per Curlandiam exortos non solutâ, Vidua Anspachiana Anno 1617. per Commissarios Regios in Curlandiam missos ratione juris advitalitii in absentia Ducis Gvilelmi ipsoque in seio possessionem istius Districtus sibi adjudicari curavit, & Maydelio Tenuram cessit. Cum Svecus ultimo bello to-

tum Regnum armis infestaret & accinctus esset ingrediendi quoque Districtum Piltensem, Princeps verens, ne illo occupato, in perpetuum sibi retineret, paulo ante ab Ottone Ernesto Maydelio per cessionem jus hypothecarium, mediante Consensu Joannis Casimiri, ac insimul renovationem antiqui feudi super totum Districtum impetravit. His itaque Regiis fretus beneficiis Princeps Districtum Piltensem postea à Svecis occupatum ex eorum manibus eliberavit & uti partem Curlandiæ Ducatui suo reunivit. In Pactis quoque Olivenfibus §. 5. Sacra Regia Majestas & inclita Respublica Districtum Piltensem à Provinciis, quarum utile & directum Dominium ad Regnum Poloniæ & Magnum Ducatum Lithvaniæ spectat, separarunt, & Ducatui Curlandiæ & Semigalliæ adjunxerunt.

Et si autem nonnulli Nobilium ob quasdam Controversias, quæ jam eventualiter sopitæ sunt, Jurisdictioni Principis refragabantur; Nihilominus Illustrissimus Princeps per tot à Serenissimis Regibus & Republica emanata Rescripta, & Constitutionem Grodnensem circa eandem conservatus substitit.

Quia igitur ex præmissis luculenter apparet,
Prin-

Principem, non unâ viâ, sed omnibus juris modis, quibus res acquiri potest, Districtum Piltensem acquisivisse, videlicet Jure feudi, jure permutationis, Exemptionis, vindicationis & subjectio- nis; Proinde petit, se circa feudum onerosissimo titulo comparatum, conservari. Ita tamen, ut tenore Consensus Divi Joannis Casimiri, extinctâ stirpe Masculâ, hæredes ac Successores Illustris- simi Principis Tenutam Piltensem, non prius Regno deoccupare teneantur, priusquàm ipsis de summâ 30. millium Talerorum plenariè satis- factum fuerit. Salvis per omnia supremis Sere- nissimorum Regum & Reipublicæ Polonicæ ju- ribus, uti etiam antiquis Nobilium libertatibus ac beneficiis à Principe recenter Nobilitati con- cessis, quæ ad concordiam & pacem ipsa inclinat.

Sed opponitur, I.

Permutationem non esse factam, quâ non facta etiam Episcopatus Curoniensis à Principe vindicari non potest.

1. Conceditur permutationẽ non esse factam, sed sciendum à parte Ducis Holsatiæ, non verò à Principe Curlandiæ quia iteratis vicibus bona ista Duci Magno præsentavit, ac tradere voluit. Quia

Uuu 2

igitur

igitur hac ratione Dux Holfatiæ in culpa fuit, quò minus bona ista in possessionem acceperit; Igitur justitia svadet, ut Dux Holfatiæ ex culpâ sua, non verò Princeps noster damnum patiat, qui hoc facto Pactis subjectionis satisfecit.

2. Norandum, quod satisfactio in præfatis bonis nudè Magnum Ducem, non verò Serenissimos Reges & inclynam Rempublicam tangat, atqve concernat; Num igitur iste Satisfactionem à Ducibus Curlandiæ habuerit, nec ne; hoc ad Serenissimos Reges & inclynam Rempublicam minimè spectat, quia illis per hanc permutationem nihil reservatum, & per consequens nulla Actio competit, hoc autem ad Serenissimos Reges & inclynam Rempublicam spectat; ut juxta Pacta Illustrissimus Princeps eum Ducatu, etiam Episcopatu Curoniensi potiatur.

3. Ponamus etiam à parte Principis permutationem non esse impletam, unde nihil aliud supponendum; nisi hoc quod Episcopatus Curoniensis fuerit jurè Ducis Holfatiæ, & sic res aliena. Quia verò jura feudalia volunt, ut Dominus Feudi Vasallum de re alienâ investiens, eam sumptibus suis redimere & Feudatario suo tradere debeat, proinde confidit Illustrissimus Princeps
Justi-

Justitiæ ac benignitati Regiæ, quod eodem beneficio sit usus.

4. Post primæva Pacta etiam nulla permutatio requirebatur; Nam Dux Holsatiæ Fridericum Ducem pro hærede instituit, uti ex *Surio* & allegatis *Reversalibus* deductum, ubi expressimis verbis declaravit, quod etiam nullâ subsecutâ permutatione nihilominus, post mortem suam, hæredes Gothardi Episcopatum habere debuerant. Sed licet Princeps tot jurium beneficiis non esset stipatus & munitus, nihilominus, quia inclyta Respublica bona ista, quæ pro Episcopatu Curoniensi dari debuerant, per Pacta Olivenfia Svecis in perpetuum cessit; æquitas requirit, ut id, quod Principis damno aliis traditum, compensetur, vel id, quod pro istis locis tradi debuerat, relinquatur.

Secunda Objectio.

Opponitur Episcopatum Curoniæ à Rege Daniæ, Regno Poloniæ esse cessum. Cessit non Episcopatum Curoniensem, sed jus quoddam, putativum, Verba etiam cessionis ita sonant; Jus quod Rex Daniæ æstimabat habere, nobis cessit. Verum jus illud putativum, nullum ac

Uuu 3

ille-

illegitimum fuit, hâc confideratione, quòd Rex Daniæ, primum ab illegitimo & perjuro venditore Mœnnichufio emerit, & non attentis Reversalibus ac institutione hæredis Ducis Holfariæ, hunc Episcopatum cefferit & quidem ejusmodi Regi; qui jam de Episcopatu Curoniensi investiverat Domum Curlandicam, & sic rem immediate ad Rempublicam, mediatè verò ad domum Curlandicam pertinentem.

Tertia Objectio.

Opponitur Constitutio anni 1611. & Commissio Kuczborsciana, quibus mediantibus certa formula Jurisdictionis immediate sancita est. Quæ forma Jurisdictionis, Rei ipsimet præjudicare non potest.

1. Quod Actio hæc non inter Principem constituta, eidem uti tertio, & quidem utili Domino, juxta obloquentiam juris, minimè præjudicare possit, imò ne ullum præjudicium Principi in utili suo Dominio accresceret, specialiter non tantum jus Principi cum Ordinibus agendi in omnibus Investituris, sicuti etiam Decreto Vilnensi, verum etiam & hoc negotium, sicuti illud tempore divi Sigismundi Augusti fuit, conservatum est.

2. Unum

2. Unumquodq; eo modo solvitur, quo colligatur. Sed sicuti Sigismundus III. formam Jurisdictionis immediate induxit; sic Successor illius Joannes Casimirus eandem intuitu Pactorum & Investiturarum, in quibus petitorium Principi sacrosanctè reservatur, per privilegium suum & Commissarium Jabloszewium immutavit, posteriora autem tollunt priora.

PROCESSUS.

In renovatione Infeudationis & Investituræ Illustrissimi ac Celsissimi Principis ac Domini, Domini Jacobi in Livonia Curlandiæ & Semigalliæ Ducis coram throno Regio Serenissimi ac Potentissimi Principis ac Domini Domini MICHAELIS I. Regis Poloniae Magni Ducis Lithvaniae &c. &c. per Illustrissimæ Celsitudinis suæ Legatos Excellentissimos, Christophorum Henricum Puttkammer supremum Tuccumensem Capitaneum, atq; Georgium Fircks, Colonellum Cubiculiq; Regii Familiarem. Varaviae d. XXVIII. Mensis Novembr. Anno Domini MDCLXX. peractæ & receptæ observatus.

Postquam Illustrissimæ Celsitudini suæ ad præstandum homagium Varaviae die 28. Novembr. præsi-

præfixus fuit, Legatos suos Varſaviam expeditit,
ex quibus uni, ſcilicet Domino Putkamero ante
introitum publicum Illuſtriſſimus Vice Cancellarius
Olszovius cum pro rhedâ mittenda invitaretur,
ex inſtinctu nonnullorum quæſtionem capacitatis
ob Reformatam Religionem movebat;
Sed reſpondebatur, quod ille jam ſæpius apud
Sereniſſimos Reges & inclytam Rempublicam
titulo Ablegati admiſſus fuerit. 2. Quod non
adeo pridem Dominus Baro ab Hoverbecke ut
ut Reformatæ Religionis, ſine ullâ deſuper controverſiâ,
pro recognoſcendo feudo de duabus Præfecturis
Lauenburg & Bytau admiſſus fuerit. 3. Quod ſi
ad recipiendum ab Henrico Valeſio, Electo
Poloniarum Rege juramentum Tenczynius
Reformatam Religionem profeſſus, à tota
Republica dignus & capax judicatus fuerit Legatus,
nihil obſtet, quò minus Reformatæ fidei addi-
ctus juramentum nomine Principis Feudatarii coram
Sereniſſimo Rege Polonia præſtare poſſit.
Sed mox iſtæ aliæque rationes prævaluerunt.
Legatis igitur die 21. ejus appropinquantibus,
Senatores & Officiales Regni rhedas ſuas ad
numerus viginti & unius uſque ad Arcem Uiaſ-
doviensem, quâ egrediebantur, obviam miſerunt.

Hoc

Hoc splendido processu itaq; progredientes Reverendissimus Dominus Franciscus Prazmovski Secretarius Regni Major nomine Sacr. Reg. Majestatis ad quadrantem milliaris obviam venit, cum rhedâ Regiâ, & ad columnam lapideam substitit, ubi oratione erga Illustrissimam Celsitudinẽ suam propensam Sacræ Regiæ Majestatis voluntatem & affectum deduxit, ac de adventu D. D. Legatorum gratulatus, eos ad currum Regium, quem in hunc finem secum habebat, invitavit. Huic per Dominum Puttkamerum tanquam primum Legatum responsum est. Posthæc Legati in curru Regio, quem celeres & Satellites Regii observabant, & insignis numerus Equitum cum viginti & una rhedâ præcedebat & tres rhedæ D. D. Legatorum cum equitibus & equis desultoriis phaleris pretiosis adornatis sequebantur, per Civitatem ad hospitium suum in suburbio, quo Lesznam itur, solenniter, vespertino tempore, facibus accensis, deducebantur. Alterâ post adventum die D. D. Legati ad Illustrẽ Dominum Theodorum Comitem à Dönhoff Regni Supremum Succamerarium miserunt, & eundem ad procurandam privatam audientiam apud Sacram Regiam Majestatem per duos Aulicos com-

pellarunt. Qui horam quintam vespertinam denunciari fecit. Quà D.D. Legati in primâ anticamerâ comparentes à dicto Succamerario fuerunt excepti, & per Cameram Marmoream & tertiam, usqve in pinocothecam (cabinet) deducti. Stabat Rex ante mensam & uno aut duobus gradibus se movebat, quem primus Legatus fermè hisce verbis allocutus est;

Venit Serenissimorum Regum Poloniae fidelis Client Princeps, Illustrissimus & Celsissimus in Livoniâ Curlandiâ & Semigalliâ Dux, Princeps noster gratiosissimus, ut fidem, quam Majores illius ante centum & octo, & ipsemet ante viginti & novem annos Serenissimis Poloniae Regibus sanctissimè dederunt, quæqve inter tot illecebras hostium & infauustos carceres sancta atqve intacta mansit, novo ac candido juramenti velo involutam publicè Sacræ Regiæ Majestati Vestræ per Nos deferre, & investituram, juxta Pacta & privilegia Serenissimorum Regum Poloniae, è manibus Sacræ Regiæ Majestatis vestræ accipere queat. Cui muneri obeundo, dum ab Illustrissimo Principe comparemus, & hâc concessâ audientiâ in conspectum Serenissimi vultus Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ admittimur, humi-

libq
xxx
mili

mili genu precamur, dignetur Sacra Regia Ma-
jestas Vestra, beneficiis Serenissimorum Ante-
cessorum suorum hoc æternum benignitatis
exemplar addere, quo solenni Actu Homagii
quantocyùs expedito, Nos bonum Nuntium
referamus. Fatemur quidem huic immensæ
bonitati Regiæ vices inferiori fortunâ Illustrissi-
mi Principis nostri exsolvere rem impossibilem
esse; Sed non ignoramus quoqve potentiam,
atqve benignitatem Sacræ Regiæ Majestatis Ve-
stræ nullam aliam remunerationem præter ani-
mum fide & obsequio spirantem à fideli Principe
& Cliente suo postulare; quem etiam Illustrissi-
mus Princeps noster in redhostimentum hîctan-
quam ante Aram Sacræ Regiæ Majestati Vestræ
per Nos defert, atqve consecrat. Redditis li-
teris credentialibus Sacra Regia Majestas fidem
atqve Constantiam Illustrissimæ Domus Ducalis
Curlandicæ Regibus & Reipublicæ toties exhibi-
tam, verbis clementissimis persequendo, prom-
ptitudinem Illustrissimæ suæ Celsitudinis, quâ ho-
magium se præstare declarat, grato pectore ex-
cipit, & affectum suum consuetum in hoc Actu
solenni quàm etiam cæteris advenientibus oc-
casionibus Illustrissimæ Celsitudini exhibere pro-
misit.

misit. Posthac per semi horam Regia sua Ma-
jestas cum DD. Legatis collocuta est, tandem ad
osculum manus Regiæ Succamerarius Regni,
Nobiles in majorem splendorem huic Legationi
additos, invitavit. Diebus porro sequentibus ag-
grediebantur Domini Legati Dominos Senato-
res & alios Reipublicæ Officiales, eisqve nego-
tia Illustrissimi Principis, more solito, commen-
dabant, ex quibus vicissim nonnulli, DD. Lega-
tos visitabant : Die 25. ejusd, Sacra Reginalis Ma-
jestas per Reverendissimum Dominum Bogus-
laum Leszcrynski, Præpositum Plocensem Can-
cellarium suum, DD. Legatis audientiam assigna-
vit. Quibus Albertus Opacki primus Camera-
rius & Pocillator ejusdem Reginalis Majestatis,
Succamerarius Varsaviensis, in vestibulo obviam
venit, eosqve salutando in Cameram Sacræ Re-
ginalis Majestatis deduxit. Stabat sub throno
Sacræ Reginalis Majestatis, quam ab utroqve la-
tere insignis fæminarum atqve virginum illu-
strium stipabat caterva. Ubi præmissis Curiali-
bus primus Legatus nomine Celsitudinis suæ de
felici Coronatione, solenni oratione gratulatus,
& Domum Ducalem ejusdem favori commen-
dans literas credentiales reddidit. Cui Sacra
Regi-

Reginalis Majestas per Cancellarium fermè in eum modum respondit. Uti Sacram Reginalem Majestatem fides & Constantia Domus Curlandicæ erga Serenissimos Reges atqve inclytam Poloniæ Rempubicam non latet; Ita eandem Domum benignitate Regià complecti nullo tempore intermitteret. His peractis Aulici Legationis ad osculum manus admittebantur. Post hæc aliquot dies consumpti ratione nonnullarum controversiarum, donec tandem complatis iis, dies 28. Nov. homagio præstando per Joannem Clementem de Ruzza Branicki Marschalcum Curia Regni destinatus fuit. Circa undecimam horam antepomeridianam Castellanus Culmensis Kretkovvski & supradictus Secretarius Regni Major cum splendidiori curru Regio ad hospitium DD. Legatorum venerunt, illosqve in Arcem deduxerunt. In arcem Arcis stabat legio custodiæ Corporis Regii Vexillis liberis & volantibus, ante portam ferream Augustalis Senatorum supradictus Curia Regni Marschalcus venientes DD. Legatos præviâ gratulatione aliisqve Curialibus ad Thronum Regium deducebat. In introitu & exitu DD. Legatorum assurgebant DD. Senatores. Erat is thro-

nus panno aureo instructus & erectus, theatrum tres gradus altum, & rubro panno stratum, in quo Regia Majestas sedebat. Stabant ad thronum à dextris præfatus Vice. Cancellarius Regni, à sinistris verò Illustrissimus Dominus Christophorus Pac Supremus Magni Ducatus Lithvaniz Cancellarius. Porro circa solium à dextris Illustr. Dominus Franciscus Bielinski Ensisifer Regni districto gladio, à sinistris, in absentia Vexilliferi Regni, Nicolaus Narzevski Vexillifer Plocensis vexillum feudale manu tenens, adstabant, totumque theatrum & Augustale Senatorum, magnam Aulicorum, atque hominum aliorum, capiebat multitudinem. In gradum Throni inferiorem cum Legati in genua, ritu consveto, procubuissent, Dominus Putkamerus, in eam, quæ sequitur sententiam, verba fecit:

Serenissime ac Potentissime Rex,

Domine, Domine Clementissime.

Vix Orbis Sarmaticus Sacram Regiam Majestatem Vestram liberis suffragiis electam, & sacro diademate redimitam, pro Domino ac Rege suo venerabatur, & confestim Illustrissimus ac Celsissimus in Livoniâ Curlandiæ & Semigalliz

lia Dux, de tam immenso cælitus concessio beneficio lætabundus coram Sacra Regia Majestate Vestra per me comparuit, & simul certum terminum ad præstandum homagium demissè petiit, ut toti terrarum Orbi non solo ore, sed & candido corde testatum faceret, nusquam Fiduciarium aliquem alacriori animo & celeriori cursu ad exsolvendam fidelitatis suæ tesseram, anhelasse, nec meliorem in Regem & Patronum, quàm Sacram Regiam Majestatem Vestram à superis sibi dari, aut donari potuisse. Et quia hodie jam optatus iste dies illuxit, quo Sacra Regia Majestas Vestra, Illustrissimo Principi nostro per Legatos suos juxta beneficium Serenissimi Antecessoris sui homagium præstare & Investituram ritu consveto accipere permisit. Quapropter Illustrissimus Princeps Noster per Nos hîc comparet, & supplici mente petit, dignetur Sacra Regia Majestas Vestra tanquam Supremus & directus Dominus, eum vigore veterum per Serenissimos Prædecessores Poloniae Reges & Magnos Lithvaniae Duces concessarum investituram & Privilegiorum de Terris, Civitatibus, Oppidis, Vicis, & Arcibus, totoque Ducatu Curlandiæ & Semigalliæ in Livoniâ, Clementissimè

tissimè investire. Quo nomine Illustrissimus Princeps Noster coram solio Regio ad pedes Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ provolutus, more solito, ac laudabili apud omnes Gentes receptâ consuetudine feudorum jura renovare, Homagium præstare, fidem obedientiamque solennibus Juramenti verbis per me adstringere paratus est.

Ad hæc nomine Regiæ Majestatis supradictus Vice Cancellarius Regni respondebat, in modum ferè sequentem.

Quia Generosi Domini Legati nomine Illustrissimi Principis Domini Jacobi in Livoniâ, Curlandiæ & Semigalliæ Ducis à Sacra Regia Majestate Domino Nostro Clementissimo Investituram Ducatus Curlandiæ & Semigalliæ supplices petunt, ac eo nomine ad homagium in animam suæ Illustritati paratos se esse declarant, Sacra Regia Majestas benignè id Illustritati suæ concedit. Dat autem hoc imprimis Illustrissimorum Curlandiæ & Semigalliæ Ducum meritis, dat suæ erga Illustritatem propensione, ac benevolentia, dat communi Senatus Ordinumque Regni authoritati, qui primitus Domum istam Ducalem hoc feudi beneficio ornandam censuerunt;

fuerunt; Itaque, quod non modò Illustritati suæ & ipsius inclytæ posteritati, verùm etiam Sacræ Regiæ Majestati ejusq; posteris Poloniæ Regibus, Regnoqve huic, atqve adeò universæ Christianæ Reipublicæ benè & feliciter eveniat, Investituram Curlandiæ & Semigalliæ Ducatum, juxta veteres & postremam etiam Investituram per Generosas Dominationes Vestras Illustritati suæ, tradito hòc vexillò, ex more confert: sperat autem, planeqve confidit, Sacra Regia Majestas, Illustritatem suam daturam operam, ut hanc erga se Majestatis Regiæ beneficentiam debitis officiis prosequatur, deqve eâ ac Regno illius perpetuo benè mereri studeat, atq; contendat. His peractis Regia Majestas Vexillum feudale, quod Vexillifer tenebat, apprehendit, & Domino Puttkammero tanquam primario Legato in manus tradidit, illumqve apprehenso vexillo, sequentibus allocuta est verbis.

Nos Michael Rex Poloniæ &c. tanquam naturalis & Supremus Dominus totius Livoniæ Ducatumqve Curlandiæ & Semigalliæ annuendo precibus Illustrissimi Jacobi Ducis tradimus, & concedimus Illustritati suæ in feudum

Terras, Civitates, Oppida & Arces commemoratorum in Livoniâ Curlandiæ & Semigalliæ Ducatum, & ad eosdem Illustritatem suam per hujus Vexilli traditionem in personâ Generositatis tuæ Christophori Henrici Putkameri, uti Plenipotentis Illustritatis suæ, investimus & institui-
mus, gratia & benignitate Nostrâ, quâ Illustritatem suam ob singularia in Reges Regnumque Poloniæ, Antecessorum quoque ejusdem Illustritatis Ducum, merita complectimur speramusque Illustritatem suam beneficii hujus memorem, semper futuram, gratamque pro eo se exhibituram. Indè liber Evangeliorum, quem supra memoratus Secretarius Major manibus tenebat, in sinum Sacræ Regiæ Majestatis positus fuit, & præfatus Illustrissimæ Celsitudinis suæ Legatus in supremo Throni gradu flexis genibus læva manu vexillum feudale tenens, dextrâ autem super Evangelium positâ, juramentum fidelitatis, cujus verba hæc: Illustrissimi Principis Jacobi DEI Gratia in Livoniâ Curlandiæ & Semigalliæ Ducis pro præstando homagio & recipienda Investitura ad Sacram Regiam Majestatem Legatus ego Christophorus Henricus Puttkammer, nomine mandato seu plenipotencia ejusdem, in
ani-

animam ejus juro super hæc Sancta DEI Evangelia &c. & reliqua juxta formulam juramenti Anno 1639. circa primam Illustrissimæ Celsitudinis suæ infeudationem receptam, prælegente ProCancellario Regni, præstitit. Prædicto Juramento Legatus Collegæ suo Georgio Firks Colonello & Aulico Sacræ Regiæ Majestatis vexillum illud feudale tradidit, & ad inferiorem theatri gradum in genua iterum procumbens, pro istâ Clementissimâ Infeudatione Sacræ Regiæ Majestati gratias sequentibus egit verbis.

Serenissime ac Potentissime Rex,

Domine, Domine Clementissime.

Sicuti Sydera sunt, ut lucem suam in interiora mundi corpora diffundant, sic S. Regia Majestas Vestra tanquam sydus salutare præteritis turbulentis temporibus affulgens, de avitâ suâ Lunâ non solummodò innumeros benignitatis Regiæ radios supra Universum Orbem Sarmaticum, sparsit; Verùm etiam hodiernâ luce perenni Regiæ Clementiæ sydere Illustrissima Domus Curlandica reluxit, dum Sacra Regia Majestas Vestra, quæcunq; ei à Serenissimis Regibus Poloniæ concessa fuerunt, nunc solenni feudi reno-

vatione contulit atq̃ve confirmavit. Quo nomine Illustrissimus Princeps noster pari gratiarum actione, eâdem fide & obsequiô, quibus Serenissimis Antecessoribus obstrictus vixit, & Sacræ Regiæ Majestati Vestræ tanquàm Supremo & directo Domino suo adamantino vinculo æternum se obligatum esse profiretur. Agnoscit enim Illustrissimus Princeps noster omnes opes atq̃ve fortunam suam autoritate florentissimi Regni fundatas esse. Proindè etiam se suaq̃; omnia in protectionem & clientelam Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ totiusq̃ve Reipublicæ tradit, & in redhostimentum sanguinem suum, quô nihil carius habet, quovis momento, ad nuntum Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ, effundere paratus erit, humillimis cum precibus, dignetur Sacra Regia Majestas Vestra eum, Domumq̃ve suam Ducalem ulterioribus beneficiis exornare, contra omnium hominum injurias potentissimè defendere, & hunc indissolubilem feudi nexum perpetuâ felicitate æternum reddere. Quo factô Actus hic solennis sincerus testis perpetui amoris & fidei inter Patronum, atq̃; Clientem in Gloriam DEI, decusq̃ve Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ, totiusq̃ve Reipublicæ
ornamen-

ornamentum, in toto terrarum Orbe perennabit, & auctior evadet. Ad hæc sæpe fatus ProCancellarius Regni solenni oratione, fidem Illustrissimi Ducis Curlandiæ laudibus extollendo, benevolentiam Sacræ Regiæ Majestatis promittendo respondebat. Finitâ hâc oratione, Marschalcus Curia Regni Dominos Legatos ad capiendam sessionem in sellis à Sinistris Sacræ Regiæ Majestatis in supremo theatri gradu positis invitavit. Illis ita sedentibus primus Legatus, more jam olim usitato, paululum caput tenuit, quod in honorem Sacræ Regiæ Majestatis mox iterum denudavit, & Aulici Legationis (inter quos etiam ego fui) ad osculum manus Regiæ vocabantur, & solenniter admittebantur, scilicet Generosi, Magnus Buttler Major, Otto Dietericus Sacken, Ernestus Rappe tunc Capitanei locum tenens, nunc Colonellus & Commendans BialoCerkvviensis, Szoëgen, Jacobus Koszkul, Fridericus Franciscus Ley, Baro de Neuhoff dictus Ley, nunc Consiliarius Camerae judicialis Serenissimi Electoris, Palatini Rheni, Joannes Korkosz Golginovvicz. Tandem iis omnibus ritè & feliciter peractis, receptoque per Generosum Buttler feudi vexillo, primus

Legatus Throno descendens brevibus verbis Sacrae Regiae Majestati valedicendo, humillimas iterum gratias pro hoc illustrissimo Principi collato beneficio agebat. Cui Sacra Regia Majestas respondebat, speramus Illustritatem suam, semper beneficii hujus memorem, in fide & obsequio constanter permansuram. Tandem Dominos Legatos inter varias DD. Senatorum gratulationes Curiae Regni Marschalcas comitabatur, atque sic DD. Legati ex Arce per dictum Castellatum atque Secretarium Regni Majorem, eadem solennitate, quam deducti fuerant, nisi quod vexillum feudale proximè ante currum, per Generosum Koszkul ferebatur, ad hospitium, ubi eosdem tubicines & tympanistae Regii tympanarum ac tubarum hilari clangore excipiebant, deducebantur, atque sic ibi gratulationibus ac debitâ gratiarum actione hæc solennitas fiebat.

Cum Renovatio Feudi sub Serenissimo Rege JOANNE III. nunc feliciter Regnante d. 27. Mensis April. Ao. 1677. post finita Comititia eodem fere ritu modoque recepta & peracta sit, brevibus differentiam, quæ in nonnullis fuit, exhibeo. Legatus erat Dominus Evvaldus Frank dictus

dictus Pfeilitzer ex Supremis Consiliariis Cancellarius. Locus, ex quo introitum suum faciebat, erat Palatium Illustrissimi Domini Christophori Pac Supremi Magni Ducatus Lithvaniæ Cancellarii, nuncupatum Bellveder. Pro actu ipso homagii Illustrissimus Dominus Vladislaus Comes à Doënhoff Castellanus Culmensis nunc Palatinus Pomeraniæ, & Reverendissimus Dominus Gninski Referendarius Regni, Legatum in curru Regio ad Arcem deduxerunt, ubi eidem ante Portam ferream Augustalis Senatorum, Illustrissimus Princeps Dominus Stanislaus Lubomirski Supremus Regni Marschalcus obviam veniebat. In throno à dextris stabat Reverendissimus Dominus Wydzga Episcopus Varmienfis Vice Cancellarius Regni nunc Archi Episcopus Gneznensis. A sinistris præfatus Dominus Cancellarius Lithvaniæ. Deinde à dextris stabat Illustrissimus Princeps Dominus Hieronymus Lubomirski, Eques Melitensis ut Vexillifer Regni vexillum feudale tenens, stabat ibidem quoque Illustrissimus Dominus Franciscus Bielinski Ensifer Regni nunc Palatinus Mariæburgensis. Cum vero Generosus Otto à Sesvvegen, Collonellus Legionis Serenissimi Principis

cipis Regii, Venator Ducatus Livoniæ, morbo detineretur, ut tanquam Collega Legati comparere non potuerit, Sacra Regia Majestas meæ tenuitati, ut Residenti, gratiam & honorem faciebat, Vexillum feudale à Domino Legato recipiendi & tenendi, quod alias alter Legatus præstare solebat. Aulici, qui ad osculum manus Regiæ admittebantur, erant, Generosi, Nicolaus Korff Thesaurarius Ducatus Livoniæ, Ernestus à Nolde, Carolus Joannes à Blumberg, Celsissimi Ducis Aulici, quorum iste scilicet Generosus Nolde, cum Legatus domum deduceretur, Vexillum feudale antecurrum Eques ferebat.

Oratio Petitoria.

O verè justum & legitimum à DEO nobis datum Regem, qui in summo fastigio constitutus, non magnus magis, quam bonus audire desiderat. Nam magnitudinem & magnanimitatem suam Sacra Regia Majestas Vestra toti Terrarum Orbi luculenter exhibuit, dum durante hoc Turcico bello maluit semper inter strenuos milites commorari, omnes intemperstates, belli curas & molestias pro salute Rei. publicæ

publicæ sustinere, & Patriæ paterno suo & saluberrimo consilio prodesse, quàm in Regiis Palatiis splendidè vivere. Si bonitatem & ineffabilem Clementiam Sacræ Regiæ Majestatis contemplor, cuinam non bonum se præbuit, cum totius Reipublicæ & omnium annexarum Provinciarum, jura, immunitates, & privilegia ita sacro sanctè gubernat, ut etiam ii, qui ante hac aliquid damni in suis privilegiis & immunitatibus perpeffi sunt, nunc de novo tempore felicissimi Regiminis Sacræ Regiæ Majestatis de integerrima restitutione tam in Ecclesiasticis, quàm secularibus glorientur, & DEum pro longævâ incolumitate & felicissimo Regimine Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ ardentissimis precibus contendunt; Inter quos fideles non est postremo loco locandus Illustrissimus & Celsissimus Princeps meus, Cliens fidelissimus Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ, qui hodie per me comparet, ut totæ terrarum Orbi ore & corde monstret, nusquam fiduciarium aliquem ad persolvendam fidelitatis suæ propensionem magis anhelasse, nec meliorem Regem & Patronum, quàm Sacram Regiam Majestatem Vestram aut optari aut donari potuisse. Et quia hodie optata ista hora
Z z z affulsit,

affulsit, qua Sacra Regia Majestas Vestra Principi meo per Legatum juxta beneficium Serenissimi Antecessoris sui homagium præstare, ac Investituram consveto ritu accipere permisit; Proindè Illustrissimus Princeps in personâ meâ comparet, & supplici mente petit, dignetur Sacra Regia Majestas Vestra, tanquam supremus & directus Dominus tam vigore veterum per Serenissimos Prædecessores Poloniae Reges & Magnos Lithvaniae Duces concessarum Investiturarum & privilegiorum de Terris, Civitatibus, oppidis, vicis & Arcibus totoqve Ducatu Curlandiae & Semigalliae clementissimè investire. Quo nomine Illustrissimus Princeps meus coram throno Regio, ad pedes Sacrae Regiae Majestatis Vestrae in genua decumbens more solito & laudabili apud omnes gentes receptâ consuetudine feudorum, jura renovare, Homagiumqve præstare, fidem obedientiamq; solennis juramenti verbis per me deponere paratus est.

Gratiarum actoria.

Inter amorem timoremqve medius & alternis judiciis ambigens, dum nomine Illustrissimi

ac

ac Celsissimi Principis mei Sacræ Regiæ Majestati Vestræ gratiasnectere paratus sum, Domino ne an Patri gratias rependam? Si amplitudinem & potentiam Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ considero, meritò Invictissimo Domino; Si verò beneficium hodiernâ luce Illustrissimo Principi meo collatum intueor, benigno & clementissimo Patri meritò gratias exsolvo. Nam quæcunqve ei à Serenissimis Poloniæ Regibus concessa fuerunt, nunc solenni feudi renovatione Sacra Regia Majestas Vestra Illustrissimo Principi paterno affectu & clementiâ contulit atqve confirmavit. Quo nomine Illustrissimus Princeps meus pari gratiarum actione eâdem fide constantiâ & obsequio, quibus Serenissimis Prædecessoribus obligatus vixit, & Sacræ Regiæ Majestati Vestræ tanquam supremo & directo Domino suo, arctâ quâdam fidelitatis catenâ in æternum devinctum & obstrictum se esse profiteretur. Agnoscit enim Illustrissimus Princeps meus omnes opes ac fortunam suam autoritate florentissimi Regni fundatas esse, proindè se suaqve omnia in protectionem & clientelam Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ totiusqve Reipublicæ tradit & sanguinem suum, quo nihil carius habet, quo vis mo-

mento ad nutum Sacrae Regiae Majestatis Vestrae effundere paratus erit, cum humillimis precibus, dignetur Sacra Regia Majestas Vestra Eum Domumque Ejus Ducalem ulterioribus beneficiis condecorare, contra omnium hominum injurias potentissimè defendere, & hunc indissolubilem feudi nexum perpetuam felicitate exornare. Quo facto solennis hic Actus apertus testis perpetui amoris atque fidei inter Patronum & Clientem in maximam Dei gloriam, Decus Sacrae Regiae Majestatis Vestrae totiusque Reipublicae ornamentum in toto Terrarum Orbe perennabit.

De *Livonia* quid, Pactorum Olivenfium tenore, Sveciscessum sit, quid Polonis remanserit, ex Instrumento Pacis §. 4. & 5. superius exhibitio elucescit. Cum Livonia tam ad Regnum quam Lithvaniam spectet, expeditiones ad eandem sub Sigillo Regni Magnique Ducatus Lithvaniae extradi debent, vid. *Constit.* 1589 ubi etiam cavetur, quod Livonico militi ab utriusque Gentis Ducibus sit Praefectus assignandus, si tamen tempore alicujus expeditionis Duces utriusque Gentis adessent, medietas Livonici militis uni, altera alteri cedere teneatur, nisiurgens necessitas

tas svaferit, sub regimen unius coordinandos milites. Secundum jus antiquum ordinationis Livoniæ duo ex Regno, duo ex Lithvaniâ & totidem ex ipsâ Provincia Nuntii ad Comitia eliguntur. Qui tamen, quando durantibus Comitibus nationales habentur Conventus, cum Lithvanis deliberant.

Per Constit. Anni 1677. Ordinatio in perpetuum non abroganda facta est, dum Senatores, id est, Episcopus, Palatinus & Castellanus aliique Officiales sub generali titulo Ducatus Livoniæ constituti sunt. In conferendis autem dignitatibus Senatoriis alternata trium Nationum reservatur. Idem etiam cavetur de Capitaneatibus juxta antiquum jus, & si Capitaneus nullam habens possessionem ex Regno vel M.D. Lithvaniæ constitutus fuerit, intra semestre post obtentum officium tenebitur possessionem eruere. Quoad *Judicia* cavetur, quod à Terrestribus & castrensis, quando summa quingentos florenos non excedit, appellationem ad Judicia Assessorialia Regni per Mensem Januarium & Februarium, quovis anno celebranda, interponere non liceat. Sub tempus Judiciorum istorum asfidere tenetur Referendarius vel Notarius M. Ducatus

Lithvanix, atqve insuper etiam unus ex Gente Livonica Assessior juratus sub nomine Secretarii, cujus tamen absentia ad causas judicandas impedimento esse non debet. De *Contributionibus* notandum est, quòd uno anno in Thesaurum Regni, altero autem in Thesaurum Magni Ducatus Lithvanix inferendæ sint.

CAPUT X.

DE VOLHYNIA.

Ducatum hunc Casimirus III, qui utriqve Nationi & Polonix & Lithvanicæ præfuit, à Regno tanquam proprio Corpore alienaverat, sed Sigismundus Augustus Regno iterum appropriavit *vid. Const. 1569.* Dividitur in duos Magnos Districtus, Cremenecensem & Luceorientem. Quoniam varia oriebantur inconvenientia & per Amanuenses circa descriptionem Statuti Volhynensis frequentes committebantur errores, ideò per Constit. Anni 1667. concessum est, ut typis excuderetur. Habet etiam Volhynia seorsivum suum Notarium Decretorum.

CAPUT

CAPUT XI. DE KIOVIA.

I. Spectavit iste Ducatus Jure perpetuo ad Regnum Poloniæ, donec Vladislaus Jagello ex occasione, quòd utriusq; Nationis gubernacula tenuit, eundem à Corpore Regni ad Magnum Ducatum Lithvaniæ transtulit. Rem tamen Sigismundus Augustus in integrum restituit, ac cum Regno iterum conjunxit per dictam *Constit. anni 1569.* ubi inter alia cavetur, quòd omnes Expeditiones Regiæ hunc Ducatum concernentes non alio nisi Ruthenico charactere expediri, negotia verò ad Cives & jus Magdeburgense spectantia Polonicè concipi debeant. Id quod etiam in Volhynia obtinet, juxta præfatam *Constit.*

II. Vigore Tractatum Andrussoviensium, debebat post biennium Magnus Moschorum, Dux Kyoviam Polonis reddere. Sed adhuc eandem possidet.

CAPUT XII. DE PODOLIA.

POdolia continuis Barbarorum incursionibus & præliis famosa, in tria Territoria dividitur,
Ca-

Camenecense, Trebovliense & Lancovienſe, Capiraneus gaudet titulo Generalis. Petrum Valachix Palatinum, refert *Sarnicius*, ſolitum dictaſſe; Aut tu Kamieniec Chocimum Noſtrum, aut Chocimum Kameneciam deglutiet. Eripuit Nobis dolendo fato, hoſtis Chriſtiani Nominis antemurale illud. Notanda hîc temporum re-
volutio, quippe Camenecia ab Olgerdi Magni Ducis Lithvanix ex fratre Nepotibus, quos Podolix præfecerat, condita, & ecce ſub Michaële Rege ex Olgerdi familiâ oriundo occupata eſt. Svaſit tunc temporis neceſſitas prohibendi hoſtem â viſceribus Regni, pacem etiam iniquis conditionibus inire. Sed cum libera Gens tributum (viginti & duorum millium ducatorum) ferre non poſſet, Ordines Regni, quibus inconſultis illa pax, non tamen jurata, ſteterat, decreverunt armis injuriam vindicare. Id quod etiam feliciter ſucceſſit. Uti enim olim Anno 1444. die 10. Novembr. in Vigilia S. Martini Vladislaus Rex ſub ductu Joannis Corvini Hunniadis ingentem cladem paſſus eſt, ita Reſpublica Anno 1673. die 11. Novembr. ipſo feſto Martini ſub ductu Joannis tunc Archiſtrategæ, nunc Regis ejusdem nominis III. ingentem victoriam obtinuit. Illa clades

Illa clades Regem absumpsit, hæc victoria Regem assumpsit. Nam pridie Rex Michaël Leopoli fatis cesstit, & Victoriosus iste Joannes *ob res benè gestas die 21. Maji Anno 1674.* liberis suffragiis in Regno succesit, eodem notabili die, quo olim Anno 1622. Osmanus II. Turcarum Imperator Juvenis ferocissimus, & Orbi vexando natus, ultimum subiit supplicium *ob rem malè in Poloniâ gestam.* Quales parallelæ temporum!

CAPUT XIII. DE PODLACHIA.

I. Ducatus hic à Casimiro Jagellonide Lithvaniæ adjunctus, rediit ad Corpus Regni: *vid. Const. 1567. 1569. 1581. 1588. nec non 1607.* quæ anno 1633. reassumptæ approbatæque sunt. Dividitur in tres Districtus Trogicynensem, Mielnicensem atque Bielscensem.

II. Obviando inconvenientiis, quibus sæpè Electiones Deputatorum, Nuntiorum, & Officialium Terrestrium in Puncto constituendi Mareschalli evanuerunt, *Constitutionem* anni 1598. Palatinatui Masoviæ in eligendo Mareschallo ad omnes tales actus pluralitate suffragiorum inter-

vientem, si unanimes defuerit consensus, Palatinatus Podlachiae in toto recepit.

CAPUT XIV.

DE SMOLENSCIA, SEVERIA, CZERNIECHOVIAq;

SMolenscensis Satrapia Ducatum Severiensem, Terram Czerniechoviensem & Districtum Orzanensem in se complectitur. Severiam Sigismundus III. Czerniechoviam Vladislaus IV. Regno annexuit. Refert Koiałovicius parte secunda Hist. Pol. lib. 5. quod olim Principes Severiae ob contumeliam sibi à Janitore nolente ipsos ad Regem intromittere illatam, ad Moschos defecerint. Palatinus Czerniechoviensis Palatinatum cum eodem Capitaneatu, absq; ullà incompatibilitate exemplo Palatinatus Kyo-viensis, habere potest, juxta Const. 1635. p. 18. Jam verò Ducatum Smolenscensem & Severiensem Magnus Moschorum Dux tenet, vigore initarum Induciarum, quæ anno 1693. mense Junio expirant.

EPILO-

EPILOGUS.
DE FORMA & SCOPO REI-
PUBLICÆ POLONÆ.

POssem hîc exemplo aliorum, qui Jura Publi-
ca descripserunt, in formam Reipublicæ Po-
lonæ, juxta Leges Politicorum, curiosius in-
quirere. Sed studio hoc ipsum thema, quod alibi
tractandum videbatur, eousqve distuli, ut pru-
denti & æquo Lectori ex antecedentibus, libe-
rum esset judicium. DE SCOPO etiam paucis
innuo, eundem (uti Marinius integro libello
ostendit) in SALUTE & ÆQUALITATE
Civium consistere.

SOLI DEO GLORIA!

ADDENDA.

Ad pag. 39. num. XXII.

JURAMENTUM REGIS POST
ELECTIONEM.

Ego N. Electus Rex Poloniæ Magnus Dux Lithva-
niæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livo-
niæ, Smolensciæ, Kyoviciæ, Volhyniæ, Podoliæ, Pod-
lachiciæ,

Aaaa2

lachia, Czerniechowieg, spondeo & sanctè juro DEO Omnipotenti ad hæc sancta Jesu Christi Evangelia, quod Pacta Conventa per Ordines Regni mihi data, in omnibus eorum articulis, Punctis, clausulis, Conditionibus; ita ut nec specialitas generalitati, nec generalitas specialitati, deroget, servabo, manutenebo & adimplebo, atq. ea omnia iterato etiam in solenni Coronatione juramento confirmabo, sic me DEUS adjuvet & hæc sancta Jesu Christi Evangelia.

Ad pag. si. n. XXX.

JURAMENTUM CIRCA CORONATIONEM.

Ego

EGO N. electus Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvanie (totus titulus hic exprimitur) per omnes Regni Ordines utriusq. Gentis tam Poloniæ, quam Lithvanie, cæterarumq. Provinciarum Regno Poloniæ Magnog. Ducatui Lithvanie annexarum & incorporatarum communi consensu liberè electus, spondeo & sanctè juro DEO Omnipotenti ad hæc Sancta Jesu Christi Evangelia, quod omnia Jura, Libertates, Immunitates, Privilegia publica & privata Juri communi utriusq. Gentis & libertatibus non contraria, Ecclesiasticas & Seculares Ecclesiis Catholicis Romanis Principibus, Baronibus,

ronibus, Nobilibus, Civibus, Incolis & quibuslibet personis cujuscunq; Status & conditionis existentibus per Divos Prædecessores meos Reges & quoscunq; Principes Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithvanie præsertim verò Casimirum antiquum, Ludovicum Loiz nuncupatum Vladislaum I. Jagellonem dictum, fratremq; ejus Vitoldum Magnum Lithvanie Ducem, Vladislaum II. Jagellonis filium Casimirum III. Jagellonidem (hic adduntur semper Reges sibi ordine succedentes) Reges Poloniæ & Magnos Duces Lithvanie iuste & legitime datas & concessas, emanatas & donatas, ab omnibusq; Ordinibus tempore Interregni statutas atq; sancitas mihi oblatas, tum Pacta per Ordines Regni & Magni Ducatus Lithvanie mihi tradita manutenebo, observabo custodiam & adimplebo in omnibus conditionibus, articulis & punctis in eisdem expressis. Pacem quoq; & tranquillitatem inter Dissidentes de Religione Christiana tuebor, manutenebo, nec ullo modo vel jurisdictione Nostra, vel Officiorum Nostrorum & statuum quorumvis auctoritate quenquam afficiam ac opprimam, ac ea quæ in Electione Nostra Varsaviensi constituta sunt, & quæ in Conventione Coronationis Nostræ constituentur manutenebo insq;ve satisficiam, omnia illicitè à Regno Magnoq; Ducatu Lithvanie & Dominis eorundem quocunq; modo alienata vel bello vel quovis alio modo distracta ad proprieta

prietatem ejusdem Regni Poloniae & Magni Ducatus Lithvaniae aggregabo, terminosq; Regni & Magni Duc. Lithvaniae non minuam sed defendam & dilatabo. Justitiam omnibus Incolis Regni juxta jura publica in omnibus Dominiis constituam absque omnibus dilationibus & prorogationibus administrabo, quovis etiam sanguinis nostri respectu nullo habito, in dispensatione quoq; Distributivæ Justitiæ non me alligabo ad affectum & propensionem naturalem sanguinis, sed solam ipsam meritorum rationem præ oculis & corde habebo in disponendis occurrentibus officiis & Beneficiis Reipublicæ. Et si (quod absit) in aliquibus juramentum violaverò, nullam mihi Incolæ Regni omniumq; Dominiorum uniuscujusq; Gentis obedientiam præstare debebunt, imo ipso facto eos ab omni fide, obedientia Regi debita liberos facio absolutionemq; nullam ab hoc meo Juramento à quoquam petam, nec ultrò oblatam suscipiam. Sic me DEUS adjuvet & hæc sancta Christi Evangelia. Quæ superius de sanguinis proprii respectu in Justitia administranda & distribuenda caventur, illa addita sunt tantum in Serenissimi Regis Joannis III, juramento.

Ad pag. 57. n. XXXIV.

Cum superius exhibuerim, quomodo Divæ memoriæ Rex Michael Ordine Aurei Velleris insignitus fuerit, hîc exponendum duxi, quomodo mo-

do modernus Rex Serenissimus Ordinem Spiritus Sancti acceperit. Illius insigne agnus, huius Columba est, de quorum animalium prerogativâ Cælitus datâ Esdra Lib. IV. Cap. V. ait; Ex omnibus creatis volatilibus nominasti tibi columbam unam, & ex omnibus plasmatis pecoribus providisti ovem unam.

Anno 1677. die 29. Novembr. Ambo Legati Gallici tam Reverendissimus Dominus de Forbien Episcopus Marsiliensis nunc Bellovacensis quàm Illustrissimus Dominus de Bethune nigro induti pallio, per Illustrissimum Dominum Johannem in Gnin Gninski Palatinum Culmensensem nunc Pro Cancellarium Regni in rhedâ Regiâ ad Arcem Zolkieviensem præeunte aliarum rhedarum ac equitantium agmine adducti, ac in scalis & ante introitum à DD. Senatoribus recepti atqve per Illustrissimum Dominum Nicolaum de Granowa Sieniavski Marschalcum Curiz Regni nunc Palatinum Volhynensem & Campiductorem Regni introducti, Serenissimo Regi in solio sedenti venerationem exhibuerunt, & deinde ad peragendam Legationem sedilia sibi assignata occuparunt. Oratoris munereungebatur dictus Episcopus potiozem occupans locum &

cum & Christianissimi Regis Domini sui amicitiam declarabat, atq̃ve Extraordinariam Legationem Domini Marchionis intimabat. Respondit Illustrissimus Princeps Dominus Michael Radzivil ProCancellarius & Dux Campes-
tris Magni Ducatus Lithvaniae mutuum Serenissimi Regis offerendo amicitiam; Actus autem, solennitati dies crastinus præfigebatur. Die igitur 30. ejusd. Serenissimus Rex vestitu ad susceptionem Ordinis accedentibus usitato indutus, scilicet ex panno phrigio argenteo, pallio nigro holoserico subducto panno serico leviori coloris albi, mitra Polonica nigra cristâ Clenodiisq; ornatâ & albis ocreis ex tela serica confectis atq; in futuris martibus scythicis consutis auroq; & gemmis fulgentibus progressus est cum assistentia Senatorum & Officialium Regni circa hunc Actum præsentium inter Marchionem vestitu ceremoniali indutum ab uno latere, & ab altero inter Episcopum Marsiliensem ex Arce ad Templum, ubi jam pro ceremonia quatuor tapetibus pretiosis per gradus recti Throni parati erant. Unus Thronus à dextris in nomen Serenissimi Regis Galliae constitutus alii tres à sinistris erant, Primus sub quo ornatum & insigne Ordinis Serenissimus

renissimus accepit, alter sub quo sedebat. Terti-
us ubi Serenissima Regina sedebat. Marchio
ad Thronum Domini sui potiori sedebat loco.
Episcopus autem Marsiliensis pro hoc actu Can-
cellarius ab altera parte remotius. Magis adhuc
remoti versùs Regiam Majestatem in minoribus
subsellis assidebant Illustrissimi, Dominus Sta-
nislav Jablonovvski Palatinus Russiæ Exerci-
tuum Dux Campestris nunc Supremus, Dominus
Martinus Konski Artilleriæ Regni Generalis Ma-
gister nunc simul Castellanus Leopoliensis, item
Dominus Karczevski, & Korycki Generalis ut
Socii. Ut primum cessum ceperant prodiit Pon-
tificialiter indutus habens in Infula & Ornatu al-
bas intertextas cruces Abbas Peplinensis Wolff
cum assistentia Prælatorum Aulicorum Clerisq;
aliis etiam in Dalmaticis similes habentes cruces
& missam de Spiritu Sancto & invocatione ejus
cum hymno Veni Creator Spiritus celebravit.
Post Missam Concionem habuit Pikarski Soc.
Jesu, super thema: Andreas frater Simonis
cum audisset de Joanne, secutus est Jesum, Joannis
Cap. I. Deduxit summam in Patriam & Regiam
Majestatem, tam in expeditionibus bellicis, quam
etiam apud extraneos observantia Divinam Pro-
viden-

videntiam. Post fecit etiam verba satis ampla in laudem Confraternitatis. Post Concionem surrexit Marchio & cum aliis ad Actum hunc destinatis Ministris, facta ante omnia supremæ super omnes Principes Majestati deinde Throno in nomen honoremq; Regis Christianissimi erecto & tandem Regi Serenissimo & tandem Sux Majestati reverentiam processit versus altare ad Thronum, ubi insignia posita erant, relicto ibidem Marchione, alii pro adducendo Rege iverunt, cui præsentis Episcopus Marsiliensis conditiones Ordinis prælegit, deinde Serenissimus votum fecit ac nomen suum in librum confraternitatis inscripsit. Quò facto Regem pallio, quo indutus ad Templum se contulerat, exuerunt, & eidem aliud nigrum holosericum longum & amplum auro ad instar linguarum ardentium opulentè intertextum, uti etiam magnum collare & super illud monile cum cruce ab utraqve parte adamantibus distincta imposuerunt. Hoc habitu Serenissimus ad Thronum iterum deductus, & actui isti per hymnum Te DEum Laudamus cum applausu musico tubarum finis est impositus. In eodem habitu Rex è templo ad Arcem se recepit, ubi vestes indu-
tus

tus solitas, sed insigne jam gerens, Dominos Legatos Senatores & Officiales in seram usq; noctem lauto excepit Convivio.

Hic addere placet, quod Rex Vladislaus IV. voluerit Ordinem Equitum immaculatæ Virginis instituere, quorum numerus non excederet septuaginta duos, præter Principem, cum numero huic discipulorum Cœlestis Princeps Orbem subjecerit, & Sanctissimæ Virginis Matris tam gaudiorum quàm dolorum mysteria septenario numero terminentur. Insigne debebat dari torques ex aurô puro absq; ullis lapidibus vel unionibus, cujus particulæ invicem concatenatæ alternatim repræsentarent, una quidem lilium album in medio radiorum, cum hæc Inscriptione *IN TE*, altera verò fasciculos sagittarum colligatarum fascia alba his verbis inscriptis, *UNITA VIRTUS*. Dependere debebat à torque Crux rubea, in cujus medio conspiceretur imago Virginis infantis candida; Draconem pedibus calcantis, his verbis suppositis, *Vicisti, Vince*. Obtinuerat jam dictus Rex per Oratorem suum Georgium Ossolinski ab Urbano VIII. Anno 1634. confirmationem ejusdem. Ordinis, qui tamen posthâc in usum deductus

non est, nam à male suspicacibus vituperatus, per dissensum Ordinum in Comitibus anno sequenti habitis exolevit.

Haud abs re erit de Melitenfibus Equitibus aliquid hic annotare, quod propter præstantiam Ordinis illius benè de tota Christianitate demeriti, Respublica, quæ semper Equestri professioni favere solita est, Anno 1632. æquum judicaverit, ut illi Equites tanquam homines Religiosissimi in Regno, quam M. D. Lithvanix ad nulla, alia, nisi Spiritualia, citarentur Judicia. Quod tamen ita intelligendum, quando Equiti cum Equite causa intercedit, in aliis verò litibus cum quopiam agendis commune forum sequi debent, *ex punctis exorbitantiar: tempore Convocationis prædictæ Anno ad Castrum Varsaviense porrectis.* In favorem etiam hujus Ordinis Respublica concessit Duci de Ostrog Castellano Cracoviensi in defectu successorum sanguinis bona sua hæreditaria Equitibus Melitenfibus adscribere.

Ad pag. 62.

Circa effigies Regum notandum velim, quòd Hedvvigis præter voluntatem meam à sculptore addita sit, quippe inter Reginas eandem exhibeo,

Ad

Ad pag. 93.

Varia negotia & itinera Editionem remota sunt, adeo, ut interim nonnulli Senatores, vel vitam cum morte, vel dignitatem suam cum aliâ commutârint, noviqve etiam successerint. Hinc indè tamen ex addendis novissima eorum patet conditio, & curiosus Lector spatium, quod in Consignatione superius videt, nominibus recentissimis inferendis adhibebit.

Ad pag. 121.

Episcopus Livoniæ nominatus est Reverendissimus Dominus *Nicolaus Poptavvski* Cathedralis Plocensis & Collegiatæ Varlaviensis Decanus. Ad sopiendas differentias inter Livoniam & Czerniechoviam autoritate Conventus Generalis Anno 1683. & Anni 1641. reassumendo, circa præcedentiam & locum Ducatui Livoniæ ante Palatinatum Czerniechoviensem in perpetuum approbatur, salvo loco Illustrissimi Domini *Joannis Gninscii* hodierni Palatini Czerniechoviensis, cui ad vitæ tempora præcedentia loci & vocis reservatur.

Ad pag. 140. n. XVII. lin. XI.

Ita olim obrinuisse patet ex *Piasécio* sub Anno 1620. his verbis: Principe Vladislao, qui subse-

Bbbb 3

que-

quebatur. Hodierno autem tempore observavi, quòd Serenissimus Princeps Regius Patrem præcedat.

Ad pag. 149. n. XVIII.

De Juramento Cancellariorum monendum, quòd non ad Evangelia, sed ad crucem præstatur, cujus exemplum novissimum, dum Illustrissimus Dominus *Marcianus de Kozielsk Oginski* Cancellarius Magni Ducatus Lithvaniz juraret.

Ad pag. 201. n. XIX.

Securitati Marschalcorum atq; Deputatorum ad Constitutiones prospiciendo, cavet Lex Comitialis Anno 1683, ne quis ex occasione Constitutionum in perpetuum ausit in Jus Tribunalitium vocare Marschalcum, Deputatos ad Constitutiones, ac Nuntios Terrestris utriusqve nationis, sub poenâ evocationis.

Ad pag. 231.

Sigilli Camerae Administer à primo Regimine Serenissimi Regis nunc gloriose sceptrum tenentis usque ad hunc diem est Reverendissimus Dominus *Adamus Sarnowski*, Præpositus Lencienensis, Secretarius intimus Regiæ Majestatis, quæ ipsum tanquam optime meritum pro no omnium Ordinum consensu applausuq; in
Comi-

Comitiis novissimis Prælaturarum Cathedralium
capacem declaravit.

Ad pag. 243. n. XVII.

Desertores Castrorum pro hostibus Patriæ
declarantur per Constit: 1683. p. 4.

Ad pag. 281.

Si hic omitterem fœdus contra Christiani
nominis hostes ictum recensere, non sine crimi-
ne omitterem; Uti enim illud à seculis expeti-
tum fuit, ita omni seculorum memoriâ dignissi-
mum est. Cùm Sacra Regia Majestas Poloniæ
conclusam ante aliquot annos cum Turcis pa-
cem multis infractionibus læsam non diu dura-
turam prævideret, melius ac gloriosius esse du-
xit, prævenire, quam præveniri, eumq̃ve in finem
tàm cum Augustissimo Cæsare, quam cum Se-
renissimo quondam Czaro de ineundâ societate
armorum consilia agitavit; Adspirarunt tandem
fata votis. Quippe Sacra Cæsarea Majestas ex-
pectationibus Serenissimi Regis ac inclytæ Rei-
publicæ accedendo, misit ad Comitia Orato-
rem, Illustrissimum Dominum *Carolum Ferdinan-*
dum Comitem à VValdstein Equitem Aurei Velleris,
Sacræ Cæsareæ Regiæq̃ve Majestatis Camera-
rium, intimum Consiliarium, nec non Serenissi-
mæ Im-

mæ Imperatricis Viduæ Supremum Aulae Præfectum, plenariâ facultate instructum munitumqve ad ineundam animorum & armorum societatem, quâ utriusq; Majestatis Regna & dominia ut vicinitate mutua, ita communione periculorum belli Ottomanici conjuncta non solum ab ulterioribus immanissimi hostis aggressionibus in tuto conservarentur, verum etiam recuperatis ab utrinq; ablatis firmâ & stabili pace bearentur. Stetit ergo efficaci operâ & dexteritate prædicti Domini Comitis, nec non Illustrissimi Ablegati Domini Baronis *Christophori de Zierowo Zierowski* die 31. Mens. Martii Anno 1683. inter al-
tè memoratas Majestates earumqve in throno successores Regna & Provincias offensivi & defensivi belli societas; Prima ad gloriosam & stabilem cum hoste communi utriusq; partis pacificationem duratura; Altera ad ejusdem Pacis perennem conservationem in perpetuum mansura. Et ut majori solidaretur tam pium opus vinculo, utraq; pars virtute Gvarantiæ Evictorem Summum Pontificem Innocentium XI. cum successoribus assumpsit, ac per Protectores, & Repræsentantes suos Cardinales Eminentissimos *Pium, & Barberini* Romæ juramentum præstitit.

Cum

Cum verò ejusdem sacri fœderis præcipuum sit punctum, non solum ultrò se offerentes Principes ad idem admittere, verum etiam alios sollicitare, utraq; Majestas Serenissimam Rempublicam Venetam in partem ejusdem colligationis invitavit; Illa memor innatæ gloriæ, & experta quàm infida, & gravis sibi sit postremò inita cum Turcis pax, tam piis intentionibus annuit, negotiumq; maturavit. Convenerunt enim in Aula Cæsareâ Legati, remq; laudatissimam confecere, scilicet à parte sacre Cæsareæ Majestatis Excellentissimus Dominus Leopoldus *Guilhelmus Comes de Kœnigsegg* Camerarius, Pro-Cancellarius Imperialis, & aurei Velleris Eqves, & *Theodorus Althetus Henricus Baro de Stratmann* Aulæ Cancellarius, ambo Consiliarii intimi. A parte Sacre Regiæ Majestatis Regniq; Poloniæ, ac M. D. Lithvaniæ Legatus Extraordinarius Excellentissimus Dominus *Joannes Rozrazewski* Castellanus Medyrecensis: Serenissima autem Venetorum Respublica suo in Aulâ Cæsareâ Ordinario Oratori Excell. Dno. *Contarini Equiti* ad hunc Actum specialiter constituto suo Syndico ac Procuratori plenam facultatem dedit. Conclusum feliciter ac subscriptum fœdus

Cccc

hoc

hoc Christianitati saluberrimum in Arce Lincen-
fi d. 5. Mens. Martii Anno Domini 1684. & post
ratificationem Principalium à supradictis Cardi-
nalibus, nec non nomine Venerorum à Cardina-
le Seniore Eminentissimo *Ottoboni* juramento fir-
matum est. Cum hæc scripsissem, advenit ad
Sacram Regiam Majestatem à Serenissimâ Ve-
neterum Republicâ Orator Extraordinarius Ex-
cellentissimus Dominus Angelus *Morofini*, Procu-
rator S. Marci cum gratulatione hujus triplicis
funiculi.

Quoniam etiam Augustissimus Imperator
splendidam ac sumptuosam ad Serenissimos
Moschoviæ Czaros Legationem pro acceptan-
do hoc fædere expedivit, optandum, ut benè
cedat opus! ut Excellentissimi Oratores, scilicet
Joannes de Zierowo Zierowski & *Joannes Sebastia-
nus de Blomberg*, Liberi Barones redeant Exora-
tores!

Ad pag. 393.

De negotiis cum Moschis nihil addendum ha-
beo, quàm quod Induciæ Anno 1678. initæ, inter
Serenissimum Regem, Regnumque Poloniæ, &
duos Czaros simul nunc regnantes reassumptæ
sunt.

Ad

Ad pag. 548.

Proposueram laborem hunc sub Celsissimo Duce Jacobo in lucem mittere, sed disposuit aliter DEus. Dum enim varia negotia moras iniecerunt, exclamandum mihi venit, *Dux est mortuus!* Aeternum lugendus, nisi locum dedisset Filio verâ pietate prædito, justitiæ & æquitatis observanti, prudenti, magnanimo. Ergo mox gratulabundâ voce exclamare licuit, *Dux vivit!* Postquam hic Patrem amiserat, ad Patrem Patriæ sine morâ primò per meam tenuitatem, deindè per Ablegatos Dominum *Dietericum ab Alten Bokum* ex Supremis Consiliariis Marschalcum Provinciæ, & Dominum *Adamum Schubert dictum Kenigschwan* Præfectum Penaviensem recurrit, rogando humillimè, ut quemadmodum Feudi paterni, ita & Regiæ benignitatis atqve protectionis hæres & successor esset, atqve beneficio per Legatos recipiendi feudum gauderet. Dignata est Sacra Regia Majestas precibus hisce **RESPONSO** benignissimo annuere, cujus Tenor est, ut sequitur;

Joannes Tertius DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ, Rusfiæ, Prusfiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Volhyniæ, Kyoviciæ,

Podoliae, Podlachiae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaeque, Illustrissimo Principi Domino Frederico Casimiro in Livonia Curlandiae & Semigalliae Duci, Gratè Nobis dilecto.

Illustrissime Princeps gratè Nobis dilecte. Quemadmodum Serenissimi Antecessores Nostri in ornandâ singularibus beneficiis Illustrissima Domo Illustritatis Vestrae maxima in omni occasione exhibuerunt documenta, ita nunc Nos quoque Illustritatem Vestram pari benevolentia & affectu complectentes, eidem ad praestandum homagium Gratiam expetenti, juxta beneficium à Serenissimis Antecessoribus Nostris concessum, permittimus, ut non in Persona, sed per Legatos suos, cum debita fidelitatis tesserâ Homagium duabus ante proximè futura Comitia hebdomadis Varsaviae, aut ubi tunc cum Curia Nostrâ feliciter constituti fuerimus praestet, & Investituram ritu consveto recipiat. In quorum majorem fidem praesentes manu Nostrâ subscriptas Sigillo Regni, atque M. D. Lithvaniae communiri jussimus. Dat. Javoroviae d. Mens. Aug. Anno Domini MDC LXX XII, Regni Nostri IX.

PRO-

*Illustrissimus ac Celsissimus Princeps et Dominus,
Dominus FREDERICUS CASIMIRUS
in Livonia Curlandia et Semigallia Dux.*

PROCESSUS

IN Renovatione Infeudationis & Investituræ Illustrissimi & Celsissimi Principis ac Domini, Domini *Friderici Casimiri* in Livoniâ, Curlandiæ & Semigalliæ Ducis coram Throno Regio Serenissimi ac Potentissimi Principis ac Domini, Domini *Joannis III.* DEI Gratiâ Regis Poloniae, Magni Ducis Lithvaniae &c. & per Illustrissimæ Celsitudinis suæ Legatos Excellentissimos, Dominum *Christophorum Heinricum Liberum Baronem de Puttkammer*, supremum Ducatus Praefectum, & Dominum *Dietericum ab Alten Bokum*, supremum Ducatus Marschaleum, supremosque Illustrissimæ Celsitudinis suæ Consiliarios, Varaviae die XXV. Mensis Martii Anno MDCLXXXIII, peractæ ac receptæ observatus.

Præfixo à Sacrà Regiâ Majestate ad exsolvendum homagium termino duarum hebdomadarum ante Generalia Regni Comititia die 27. Jan. præterlapsi Anni 1683. indicta, D. D. Legati ponè Varlaviam veniebant, Serenissimumque Regem præstolabantur. Postquam dies 1. Februarii solenni introitui determinatus illuxisset, circa meridiem D. Domini Senatores & Officiales Regni, Magnique Ducatus Lithvaniae

niz, tum & Serenissimi Regis Sveciæ, atque Serenissimi Electoris Brandenburgici Consilarii & Residentes, ille Dominus *Simon Dörffler*, hic Dominus *Christophorus de VVichert*, rhedas suas ad numerum triginta quinque, ad Curiam Secretarii Regni Majoris, Domini Francisci Prazmowski, Stawkinominatam, mittebant. Postremo etiam obviam venit prædictus Secretarius Major nomine Sacræ Reg. Majestatis, & in Curia ad fores Domus subsistens rhedaq; egressus propensam Regiæ Majestatis voluntatem erga Illustrissimam Celsitudinem Suam denunciabat, ac de adventu DD. Legatorum gratulatus, eos in rhedam Regiam invitabat. Ad hæc Dominus *Baro de Puttkammer* tanquam primarius Legatus respondit, & sic in Curru Regio, à cujus latere uno Teutonici ab altero Turcici Celeres & Satellites Regii ibant ad Civitatem per aream (in qua Cohors militum Supremi Mareschalci Regni Domini Stanislai Lubomirski solutò vexillò in armis stabat) equitibus plus minùs trecentis & rhedis triginta tribus præcedentibus, tribus verò sequentibus Dominorum Legatorum rhedis, cum equis desultoriis, tubicinibus ac equitibus atque post hos rhedis duabus Dominorum supra dictorum

ctorum Residentum, ad hospitium in suburbio deducebantur. Die quarto ejusdem ad Audientiam privatam vocabantur. Supremus Stabuli, nunc Camerae Regni, Praefectus Dominus *Matczynski* (ægotante Regni Succamerario) cum aliquot Aulicis in prima Anticamerâ obviam veniens, illos per Marmoream ad proximam Cameraam deducebat. Serenissimus Rex ad mensam stabat, quem supra allegatus Baro de Puttkammer affabatur, tradebatqve literas credentiales Celsissimorum Ducum tam primogeniti Domini *Friderici Casimiri*, quàm postgenitorum, Domini *Ferdinandi*, & Domini *Alexandri*; Sacra Regia Majestas affectum suum erga Illustrissimam Celsitudinem suam declarabat, & de non nullis cum iisdem colloquebatur, donec Praefectus Stabuli Regni Legatos & postmodum Nobiles Legationi additos ad osculum manus Regiae invitabat. Die quinta ejusdem per *Dominum Zaluski* Cancellarium Sacrae Reginalis Majestatis nunc simul Episcopum Kyoviensem ante fores Camerae prioris excepti ad Reginalem Majestatem deducebantur, cui negotia Illustrissimae Celsitudinis suae commendabant, & literas Credentiales tradebant, quibus acceptis
Sacra

Sacra Reginalis Majestas benignitatem suam Regiam erga totam Domum Ducalem contestabatur, inprimis verò eâ Celsissimam Ducissam, non minus quàm piæ memoriæ Ducissam se complecti asseribat. Eosdem hâc ipsa quoque horâ Serenissimus Poloniæ Princeps ad se admittebat. Sequentibus postea diebus Dominos Senatores atqve officiales aggrediendo, ea, quæ ipsis commissa erant, promotioni eorum, more solito committebant, donec prorogatus à Sacra Regia Majestate terminus dies nempe XXV. Mensis Martii, quo, utpotè die Festo Annunciationis Beatissimæ Virginis Consilia Comititalia cessabant, appropinquaret, ubi circa horam primam à meridie Dominus *Łoszy*, Castellanus Culmensis & Supradictus Secretarius Regni Major in curru Regio ad hospitium Legatorum veniebant, atqve eosdem ad Arcem deducebant. Celeres & satellites Regii tam Germani, quam Turcici à lateribus rhedæ ibant, & non procul ab hospicio Legatorum usqve ad Arcem milites DD, Senatorum & Officialium, tum verò in interiori exterioriqve Arcis area cohortes Custodiæ corporis Regii solutis vexillis (quorum duodecim erant) armatæ stabant, atqve clangore tubarum

barum & tympanorum Legati excipiebantur. Venientibus ad Portam ferream Augustalis Senatorum præfatus Regni supremus, nec non Curia Mareschalcus Dominus *Hieronimus Lubomirski*, Principes Romani Imperii, obviam veniebant, & præmissis Curialibus Legatos ad Thronum Regium deducebant, in quo Sacra Regia Majestas sedens conspiciebatur. A dextris Dominus *Joannes Gninski* Vice-Cancellarius Regni, à sinistris Dominus Vice-Cancellarius M. D. Littæ *Dominicus Nicolaus Princeps Radziwill*: Porro ad latus solii à dextris Dominus *Raphael Comes in Leszno Leszczynski* Vexillifer Regni vexillum feudale tenens, à sinistris Dominus *Varszycki* Ensifer Regni districto gladio, stabant. In gradum Throni Regii inferiorem postquam in genua ritu solito procubuerent Legati, Dominus *Liber Baro de Puttkammer* sequentis tenoris verba fecit;

Hoc est illud encomium Nominibus Hominum altius, quod ab Altissimo Regibus tribuitur: *Dii estis*. Inter hos terrestres DEos S. Reg. Majestas Vestra in Throno suo collocata de eò non aliter, tanquam de cœlo, divite imbre beneficia Regia in terram Suam Sarmaticam, & ejusdem

D d d d

Status

Statûs, membra, Principes hominesqve mittit ac demittit. Equidem virtus S. Reg. Majest. Vestræ non patitur, ut aliquid radiis Majestatis & benignitatis Regiæ vacuum reperiatur, sed ut omnia divinitate Regia impleantur, virtus Regia Regium esse censeret. Proveniunt autem ex augustissima S. Regiæ Majestatis Vestræ, manu nova & vetera beneficia, illa tribuendo, hæc conservando. Utrôqve horum hæc vice Illustrissima Domus Curlandica exornatur, dum S. Reg: Majestas Vestra Illustrissimo ac Celsissimo Principi Domino FRIDERICO CASIMIRO, in Livoniâ, Curlandiæ & Semigalliæ Duci, Domino Nostro gratiosissimo clementissimè permittit, per Legatos confirmationem Jurium veterum & Investituram accipere, Homagiumq; debito ritu præstare. Quam Svavitatem Regiæ Gratiæ demissâ gratiarum actione exosculando, flexis genibus per Nos rogat, dignetur S. Reg. Majestas Vestra, tanquam supremus & directus Dominus tenore Privilegiorum & Investiturarum, jura per Serenissimos Reges Poloniæ & Magnos Duces Lithvaniæ ac S. Reg. Majestatem Vestram ipsammet clementissimè concessa, clemen-

mentissimè confirmare, Eumq̃ve de omnibus terris, civitatibus, villis, pagis, vicis, arcibus, præ-
eminentiis, juribus omnibus & singulis totoq̃ve
Ducatu Curlandiæ & Semigalliæ in Livoniâ in-
vestire. Quo nomine juxta laudabilem morem
in majoribus Feudis receptum per Nos flexis
genibus venerabundus ad pedes S. Reg. Maje-
statis Vestræ provolutus Homagium præstare,
& Juramento fidem ac obedientiam per me so-
lennibus verbis obstringere paratus est.

Hiscæ pronuntiatis respondebat suprame-
moratus Dominus Pro-Cancellarius Regni. Dein-
de Regia Majestas Feudale Vexillum e manibus
Domini Vexilliferi apprehendebat & primario
Legato ad manus tradebat, atq̃ve eundem ap-
prehendentem vexillum iis verbis, quæ in In-
vestitura Divi Regis Michaelis superius ^{p. 537} extant,
alloquebatur. Deinde cum liber Evangelio-
rum (quem Dominus Secretarius Regni Major
tenebat) in sinum Sacræ Regiæ Majestatis po-
neretur, primarius Legatus in Supremo Throni
Regii gradu genibus flexis manu sinistrâ feuda-
le vexillum tenens, dextrâ verò super Evange-
lio posita, juramentum fidelitatis, secundum
Dddd 2 formu-

formulam Juramenti Anno 1639. prælegente eandem Domino Pro-Cancellario, exsolvebat. Quò præstitò Collegæ suo Domino *Dieterico ab Alten Bokum* Vexillum tradebat, & ad inferiorem Theatri gradum in genua iterum procumbens pro Clementissimâ Infeudatione tenore sequentium gratias agebat;

Hic est ille dies solennis, quem S. Reg. Majestas fecit, sed nec dies præsens, nec futura Illustrissimi ac Celsissimi Principis Nostri ætas sufficient de prædicandi laudibus gratiisqve debitis benevolentiam Regiam, quâ S. R. Majestas Vestra eundem tradito hoc Vexillo de toto Ducatu Curlandiæ & Semigalliæ in Livoniâ clementissimè investire voluerit, in quò vexillo Illustrissimus ac Celsissimus Princeps omnem fortunam, honores ac dignitates vehit. Felix tantarum rerum Portitor & Vector, sed felicior alterâ ex parte Illustrissimus ac Celsissimus Princeps Noster, quod in hoc vexillo etiam clementissimum tanti beneficii Datorem & Conservatorem vehat. Vehit enim in hoc vexillo augustissimum nomen JOANNIS Tertii, sacram salutis suæ ancoram, vehit contra omnes infortunii sagittas
sacrum

sacrum S. Reg. Majestatis Vestræ scutum, veriùs,
quam ancile Romanorum, de cælo delapsum.
Vehit alitem Jovis, qvi ad morum Serenissimo-
rum Poloniæ Regum expansis & coruscantibus
alis sæpe ad ipsos maris Balthici terminos vola-
vit, & Domum Curlandicam texit ac regit, vehit
Equitem, qui jussu Regum semper adfuit, juva-
vit & proderit. Vehet autem hoc Palladium &
Ancile suum omni venerationis cultu, eaqve fide,
quæ, indissolubilior nodo Gordio, quem ferrum
solvebat, est, annabit ac perennabit. Patet toti
Christianitatis Orbi, quòd Illustrissimus Princeps
Noster prætextam gerens in carcere, scholâ illâ
ferreâ ab Illustrissimo Suo Parente hanc fidem,
didicerit & hauserit, quæ pro gloriâ S. Reg. Ma-
jestatis Vestræ & bono Reipublicæ nullam ca-
lamitatis ferriqve scit timere duritiem, unde Il-
lustrissimus Princeps Noster vitam & quicquid
fortunarum S. R. Majestas Vestra tanquam be-
nignissimus Pater nunc in Domo Suâ plantavit,
& imposterum plantabit, in honorem S. R. Ma-
jestatis Vestræ & inclytæ Reipublicæ consecrat
atqve offert, ut sic fide illius homagiali purius
aurò inventâ corona gratiæ & protectionis Re-

Dddd;

giæ

giæ in Domo Illius Ducali æternum reposita inveniat.

Postea sæpè fatus Dominus Vice-Cancellarius respondebat. Quibus finitis Dominus Marschalcus Regni Supremus Legatos ad capiendam Sessionem in Sellis à sinistra Sacræ Regiæ Majestatis in supremo theatri gradu positos invitabat, & Legatus Secundarius *Engelbrechto Taube* Legationis Mareschalco Vexillum feudale tradebat. Inter sedendum primarius Legatus juxta pristinam Consuetudinem paululum caput tenebat, mox tamen in honorem Sacræ Regiæ Majestatis iterum denudabat; Aulici verò Ducales, nimirum *Joannes Otto Rappe*, *Felicianus Bukowski*, *Joannes Georgius Collrepp* & *Henricus Vilhelmus Medem*, ut & Secretarius Legationis *Polycarpus Bauer* ad Osculum manus Regiæ vocati admittebantur. Hisce omnibus, DEI auxilio, feliciter peractis Legati adhuc brevibus verbis Regiæ Majestati gratias pro beneficio Celsissimo Duci dato egerunt humillimas. Tandem inter congratulationes varias DD. Senatorum, qui Legatis accedentibus, & excedentibus assurgebant, Dominus Regni & Curia Marschalci Legatos comita-

mitabantur, sequente proximè & vexillum gerente Mareschalco Legationis, qui postquam ad rhedam Regiam Legati venerant, vexillum prædicto Domino Rappe porrigebat, & sic Legati ex Arce per supra memoratos Dominos Castellani ac Secretarium Majorem eadem solennitate, quâ deducti fuerant, (nisi quod Vexillum feudale proximè ante currum dictus Rappe Eques ferebat) per Civitatis aream & suburbium ad hospitium, ubi tubicines & tympanistæ Regii tympanorum & tubarum hilari clangore illos excipiebant, deducebantur. Finitis feliciter Comitibus, Sacra Regia Majestas, uti antehac multum pro bono publico curis, ita posthæc aliquid dedit lætitiæ, atqve in Palatio ad Villam novam Convivium celebravit, ubi exhibuit

Qualia purpurei comedunt obsonia Reges.
Dabatur etiam honos ibidem comparendi Legatis Curlandicis, Primum locum occupabat Augustissimi Imperatoris Orator Dominus *Comes de Waldstein*, alterum Serenissimi Electoris Brandenburgici Legatus Dominus *de Crocau* Consiliarius status intimus, proximè Domini Legati Curlandici, & deinde D.D. Senatores assidebant.

Ad

Ad materiam de Ceremoniis Investituræ ad-
jungo *Reversales* à Divô Rege Michaelē primâ
vice & à Majestate nunc Regnante bis datas.

*Joannes Tertius Dei Gratiâ Rex Poloniæ, Magnus
Dux Lithvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ,
Kyoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Smo-
lensciæ, Severiæ Czerniechoviæq.*

Significamus præsentibus literis Nostreis, quorum
interest Universis & singulis. Misisse ad Nos pro Ter-
mino recipiendæ Investituræ assignato Illustrissimum
Principem, Dominum Fridericum Casimirum in Livo-
niâ Curlandiæ & Semigalliæ Ducem, Legatos suos Ge-
nerosos CHRISTOPHORUM HENRICUM LIBE-
RUM BARONEM de PUTTKAMMER, Supremum
Ducatus Sui Præfectum, & DIETERICUM ab AL-
TEN BOKUM, Supremum suum Mareschalcum, supre-
mosq; Consiliarios Ducatus sui Curlandiæ, & quoniam Nos
in hoc Actu Homagii more veterum Investiturarum Re-
galia indutos, Coronasq; homagiali redimitos esse, certæ
non permiserunt Legalitates, declarandum censuimus,
declaramusq; hisce literis Nostreis, quod Actus hic nihil
receptæ consuetudini & solennitati infeudationis ex pa-
cto & providentiâ præjudicare, nec pro exemplo aut præ-
judicato in futuris, DEO dante, Homagiis reputari po-
terit.

terit. In cuius rei fidem presentes manu Nostrâ subscriptas, Sigillis Regni & M. D. Lithæ communiri iussimus. Datum Varſaviæ d. XXV. Menſ. Martii Anno Domini M DC LXXXIII. Regni Noſtri IX. Anno.

(L.S.)

Majoris Regni,

(L.S.)

Minoris M. D. Litt.

Chriſtophorus Taranowski,
Cracoviens. Varſaviens. Ca-
nonicus, Sacra Regia Maje-
ſtatis Secretarius.

Hołownia,
Sacra Regia Majeſtatis
Secretarius.

Ut Celiſſimus Dux notum redderet, ſe non modò ab Antecelloribus ſuis Genus, ſed etiam Generoſitatem, quæ in iis ſemper enituit, ducere, ex ſpeciali erga Sacram Regiam Majeſtatem & Rempublicam promptitudine ac Zelo in rem Chriſtianam, certum Dimachorum optimè inſtructorum numerum contra Turcas ſuppedi-
ravit. Quam benevolæ alacritatis teſſeram Sa-
cra Regia Majeſtas non gratò tantum animò ex-
cepit, ſed & Reverſalibus cavit, quod in præjudi-
cium & ſequelam trahi non debeat;

Eccc

Joan-

Joannes Tertius DEI Gratiâ Rex Polonia, Magnus Dux Lithvanie, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Volhyniæ, Kyoviæ, Podoliæ, Podlachiæ, Smolensciæ, Severiæ, Czerniechoviæq. Significamus presentibus literis Nostris, quorum interest universis & singulis. Quâ ratione pertinax Orientis potentia, quæ funestam Hungariæ cladem, totiq. Christianitati ruinam & interitum minabatur, nos invitaverit cum Regni Ordinibus ea Consilia inire, quæ avertendi hujus ictus prodesse possent. Cum verò se opponendi tam ingenti Potentiæ ægrè sufficeret una manus communèq. periculum commune auxilium requireret, requisivimus ab Illustrissimo Principe Domino Fridrico Casimiro in Livoniâ Curlandiæ & Semigalliæ Duce, ut cum Nobilitate suâ certa Nobis auxilia ferret, non defuit ad propositiones Generosi Gietgud Notarii M. D. Lithvanie Aulici Nostris ore & in scriptis factas clementissimis postulatis Nostris Illustritas sua cum tota sua Nobilitate Curlandicâ, Semigallicâ, & Piltenfi, dum certum numerum militum optime munitorum cum sustentatione unius anni, computandâ à Mense Septembri præterlapsi Anni ad Castra Nostra mittere Literis suis promisit. Nos hanc declarationem non solummodò benevolò affectu amplectimur, verùm etiam pro Nobis & Serenissimis Successoribus Nostris, totaq. Republica ex Senatus Consilio, verbo No-
stro

stro Regio cavemus, quod promptitudo ista, quam Illustritas sua & Ordo Equestris, extra pacta, quibus ad Vassallagium & servitia intra fines Ducatus solummodò præstanda obligantur, in mittendo milite declaravit, & juxta declarationem præstabit, Pactis conventis nihil derogare, nec quocumq. tempore pro imponendo, vel exigendo aliquo Pactis & asssecurationibus minus conformi onere à quoquam in sequelam & præjudicium trahi debeat, quin potius omnia sua Privilegia, Pacta, immunitates, ac libertates sartas tectasq. conservamus, Illustritatemq. Suam cum Universo Ordine Equestri, seu Nobilitate Ducatus & Districtus Piltensis, ab hocce ex propensâ voluntate in presenti Reipublicæ periculo promptissimo ac omni pactis minus conformi onere post hæc liberos & immunes esse, nec quidquam extra Pactorum tenorem exigere, aut imponi debere Verbo Nostro Regio pro Nobis & Serenissimis Successoribus Nostri promittimus & cavemus. In cujus rei fidem præsentem manu Nostra subscriptas Sigillo Regni & M. D. Lithvaniæ communiri jussimus. Dat. Javorovia in Rusiâ d. XX. Mens. Junii A. 1684. Regni Nostri XL.

Joannes Rex,

(L. S.)

*Minoris Regni,
Stanislaus Szezuka,
Pocillator Vifnens. R. gens
Regni Cancellar. &c.*

(L. S.)

*Majoris M. D. Litt.
Alexander Janowski,
Thesaurarius Staroduboviens.
Regiæ Majest. Secret.*

Eccc 2

IN.

INDEX.

INDEX.

A.		pag.	
A bdicatio Vladislai Lasconogi	Cardinalatum	Spirituales	
pagina	8	ambire non debent	129
Joannis Casimiri	7. 8. & plur.	Cecilia Renata coronatio	59
Academia Cracoviensis	212	Cancellarii	143
Accisa	225	Castellani	137
Advocatie	219	Carolus Ferdinandus Princeps	
Agraria Contributio	224	Polonia	158
Alternata Senatorum nonnullorum	125	Capitanei	170
Appellatio Grecorum	398	Capitatio	224
Artillerie Magister	243	Cataphracti Milites	236
Arriani	211	Capturalia Judicia	30. 437.
Armeni	211	Camenecia	552
Archi-Episcopus Gneznenfis	43.	Cera rubra	470
56. 130. & seqq.		Civitates	202
Archi-Episcopus Leopoliensis	49	Cosaci Zaporoviani	158. 245
Aureum Vellus	57	Coronationis locus	41
Auxilia ab Imperatoribus	254	modus	50
B.		Constitutiones	3
Bellum	227	Colloquia sive Termini Generales	463
Brandenburgica Copie auxiliares	487	Chmielnicius	247
Bokum Legatus Curlandiae	571. 573	Comitia	124
Bytau	489	paludata	186. 187
Bydgosciensis Pacta	484.	extraordinaria	193
C.		Comitiola	175. & sequ.
Casimirus Magnus Leges introduxit	2	Pruthenica	179
Candidati Regni	37	Relationum	201
Casimiri Regis Exequia	4	Contributionum Exactores	185
		Cracovia	29. 55. 203. 473. 475
		de Croy Dux	488
		Curlandia Incorporatio	511
		Czarn-	

INDEX.

315

Czarnkowski Coadjutoria Gnez-		Exorbitantie	35
nensi abjudicatur	220	Exercitus Deputati	197
Czarniechovia	554	Expediitio Generalis	229.
Cujaviensis Episcopi prerogati-		F.	
va	44.	Fisci causa	405. 406
D.		Federa	251
Dani	244	Forma Reipublica Polona	555
Dantiscum	202. 480. 481	Fridericus Curlandia Dux	500
Depositiio Ducum & Regum	23	Frider. Casimiri Ducis Curlan-	
Donativum	225	die Investitura 572. 573, & seq.	
Lithuanicum ex bonis Regiis	242	Fœdus cum Venetis	169
Duces Exercituum	164	Fridericus Tertius Danie Rex	254
Duella	249		255
Ducum Exercitus Judicia	436	Fumalis collecta	225.
Ducatus Lithuanie	476.	G.	
E.		Gamratus	128
Electiionis occasio	6	Generalis Majoris Polonia	471
Comitia	32	Minoris Polonia	474
Locus	32	Gothardus primus Dux Curlan-	
Modus	39. 157	die	495
Eleonore Regina Coronatio	59	Gninski Pro-Cancellarius	498.
Provisio	60		515. 559.
Elbinga	202. 480.	H.	
Electior Brandenburgicus	254	Henricus Valesius	24
Episcopus Cracoviensis	134	Hæredum Titulis se Reges abdi-	
Cujaviensis	135	carunt	27
Culmensis	136	Hofius	128
Livonia	137	Horoðniczi	174.
Plocensis	135	I.	
Posnaniensis	135	Joannes Albertus Episcopus	
Varmiensis	135	Cracoviens.	220
Vendensis	136	E e e e z	Ja-
Equites de Dobryn	495		

INDEX.

Jablonowski Dux Campestris		K.	
declaratur	166	Kaptur	29.30
Jacobus Dux Curlandia 501 & seq.		Kyovia	363
Indigena	152	Kmetones	204.
Inducia cum Regno Suecia	339		
Insignia Regni	50	L.	
Interregnum	28. & plur.	Lauenburg	488
Investitura Curlandica Process. 527		Lechus secundus deponitur	23
Juris Polonici Origo	1	Legati	393
Jus Teutonicum	2	Summi Pontificis	397
Jura quomodo condantur	2	tempore Inter Regni	35.36.
Juramentum Senatorum	139	Legati Nati Titulus	131
Cancellariorum	148	Leopoldus Imperator auxilia	
Marschalcorum	142	mittit	254
Thesaurariorum	149	Leopolis	479
Judicia	396	Leszczynski Joannes	145
Castrensis	459	Lex sumptuaria	204
Capitanealia	465	Lignicensis Dux sepelitur	41
Capturalia	30.34.35	Lothicus deponitur	24.
Civitatensis	467		
Commissorialia	465	M.	
Compromissorialia	467	Manumissionis modi	205
Comicialia	399	Marschalli	140.150
Ecclesiastica	397	Distriktuum in Lithuania	173
Lese Majestatis	400	Comitiorum Electionis	33
Marschalcalia	435	Marschalcalia Judicia	435
Peculatus	402	Marienburgensis Procurator	480
Perduellionis	401	Masovia	494
Palatinalia	464	Michael Rex	553
Relationum & Assessorialia	404	Ejusdem Exequia	14
Succamerarialia	463	Mieczislaus Tertius Principatu	
Terrestria	437	derurbatur	24
Pruthenica	483	Macicovius Cancellarius & simul	
Judiciorum Ordinatio	406 & seq.	Episcopus Cracoviensis	144
Juramentum Regis	556.	Milites	236
		Equestres	239. & seq.
			Pedestres

<i>Pedestres</i>	242	<i>Podlachia</i>	553
<i>Eorundem collectio</i>	243	<i>Polonia Major</i>	469
<i>Moscovitici Tractatus</i> 354.384.389.		<i>Minor</i>	473
<i>Morofini Legatus Venetorum</i>	570	<i>Pomerania</i>	481
N.		<i>Posnania</i>	203. 471
<i>Nobilitas</i>	151 & seq.	<i>Protestatio</i>	198
<i>Ejusdem cognitio</i>	402	<i>Provincia</i>	468
<i>Nuntii Terreſtres</i>	184. & seq.	<i>Proviſor Arcis Cracoviensis</i>	475
O.		<i>Prussia Regalis</i>	480
<i>Oeconomiar. Reviſores ſub In-</i>		<i>Ducalis</i>	484
<i>terregno</i>	32.	<i>Pruthenorum Expeditio</i>	234
<i>Officiorum Diſtributio</i>	215. 216	<i>Puttkammer</i>	515. 527 & seq.
<i>Officiales Senatorii Ordinis</i>	140	<i>Puttkammer Legatus Curlan-</i>	
	& seq.	<i>dia</i>	573. 574.
<i>Regni & M.D. Lithvanie</i>	163. 167	Q.	
<i>Palatinatum & Terrarum</i>	168	<i>Quartianus miles</i>	236.
	169	R.	
<i>Caſtrenſes</i>	174	<i>Rakocius</i>	254
<i>Oginski Cancellarius Lithva-</i>		<i>Radzivill Georgius primus in</i>	
<i>nia</i>	566	<i>Lithvania Cardinalis</i>	130
<i>Ordo Aurei Velleris</i>	57	<i>Chriſtophorus</i>	164
<i>Ordo Spiritus Sancti</i>	559 & seq.	<i>Nicolaus primus Dux perpe-</i>	
<i>Ordines tres Polonia</i>	5	<i>tuus militia</i>	165
<i>Oſwiecimienſis Ducatus</i>	473	<i>Boguslaus</i>	488
P.		<i>Ravenſis Arx</i>	471
<i>Pacta</i>	251 & seq.	<i>Referendarii</i>	163
<i>Induciarum ſex annorum</i>	339	<i>Regina</i>	58
<i>Olivienſia</i>	285	<i>Ejus inauguratio</i>	59
<i>Cum Domo Auſtriaca</i>	256	<i>Moderne Reformatio</i>	61
<i>Cum Moſchis</i>	354	<i>Regina vidue condolentia ab Or-</i>	
<i>Pacta Conventa</i>	196	<i>dinibus ſit</i>	29
<i>Palatini duodecim</i>	139	<i>Regia Domus</i>	62
<i>Piltienſis Diſtrictus</i>	514	<i>Religio</i>	208
		<i>Catholica</i>	209
			Diſſi-

INDEX.

<i>Dissidentium</i>	209	<i>Succamerarii Pruthenici</i>	482
<i>Restium litera</i>	230	<i>Surrogatores</i>	171
<i>Reversales pro immunitate Cur-</i>		T.	
<i>landia</i>	502	<i>Tabaci monopolium</i>	226
<i>Rex</i>	5	<i>Tartari</i>	252
<i>Ejus mors</i>	6	<i>Eorum donativum</i>	252
<i>Electus</i>	40	<i>Terrestre judicium</i>	437
<i>Ejus matrimonium</i>	58	<i>Thesauri revisio</i>	31. 32
<i>Rosa Archi-Episcopus</i>	129	<i>Thesaurarius</i>	149
<i>Rutheni sive Graci uniti & non</i>		<i>Thormonium</i>	202
<i>uniti</i>	211	<i>Tiwuni</i>	173
<i>Russia</i>	478	<i>Traba Primatis titulum obti-</i>	
<i>Rustici</i>	204. 205.	<i>nuit</i>	49
S.		<i>Tribunalia Regni & M. D. L.</i>	418
<i>Sal</i>	162	<i>& seqq.</i>	
<i>Samogitia</i>	496	<i>Thesauri</i>	432 & seqq.
<i>Scopus Reipublica Polone</i>	555	<i>Tributa</i>	223.
<i>Severia</i>	473. 554	V.	
<i>Scepusiensis Comitatus</i>	474	<i>Vacantie</i>	195
<i>Sandomiria</i>	474	<i>Varavia</i>	187
<i>Senatus Consilia</i>	195. 196.	<i>Vestigalia</i>	223. 226
<i>Secretarius Major</i>	163	<i>Venatio</i>	395
<i>Schafgotzsch Legatus</i>	54	<i>Vilna.</i>	203 478.
<i>Senatores Residentes</i>	125. 126.	W.	
<i>fines Regni non egrediun-</i>		<i>Waldenstein Legatus Impera-</i>	
<i>tur</i>	127. 128	<i>toris</i>	367
<i>Sepultura Regum</i>	41. 42	<i>Wielopolski Cancellarius</i>	147
<i>Sigismundus Augustus pro Suc-</i>		<i>Wisniowwiecki</i>	166
<i>cessore declaratur</i>	27	<i>Wielhelmus Dux Curlandiae</i>	500.
<i>Skałka Casimiriana</i>	42	Z.	
<i>Smolenscia</i>	554	<i>Zatoriensis Ducatus</i>	473
<i>Statuta</i>	3	<i>Zierowski Minister Imperat.</i>	255
<i>Successor</i>	26	<i>Zolkiewski</i>	165.
<i>Succamerarius Regni</i>	166		Errata

ERRATA Typographica.

- P**ag. 7. lin. 22. pro Moscovitum lege Moscoviticum.
- Pag. 10. l. 9. pro antequam, antiquam.
- Pag. 14. l. 21. pro in solido, lege in solito.
- P. 18. l. ultima pro pravertero, pravertere.
- P. 24. l. 9. pro erat, esset.
- Pag. 29. l. 5. pro conclavio, conclavia.
- Pag. 60. lin. penult. pro buovis quovis.
- P. 84. pro neptis, nepte.
- P. 88. post VVisniovvic adde à
- P. 100. pro Buin, Bnin.
- P. 128. l. 15. pro Hosi Hosu.
- P. 136. l. 21. pro Episcopatu, Episcopatu.
- P. 147. loco Cancellarius, Cancellarium.
- P. 154. l. 11. pro spectat, spectet.
- P. 162. l. 7. pro Boebneri, Boebneribus.
- P. 189. l. 3. pro Senatorii, Senatorum.
- P. 192. l. 2. pro Regiam, Regium.
- P. 194. l. 1. post suum, deleatur comma.
- P. 195. l. 21. pro Palatinatu, Palatinatibus ibid. pro consignatur, consignantur.
- P. 220. l. penult. pro inita, irrita.
- P. 230. l. 8. pro Czkovius, Cikovius.
- P. 237. l. 7. & 8. pro florenos, floreni, ibid. l. 13. post 8. adde computando.
- P. 241. l. 19. pro à, o
- P. 242. l. ult. pro Hayducii Hayduci.
- Pag. 244. lin. 12. loco per. lege post.
- P. 245. l. 7. pro Korzeniensi, Korzenievski.
- ibid. l. 13. pro Trzebachowski, Trzebuchowski.
- ibid. l. 20. pro czayby lege Czayki.
- ibid. l. antepen. pro Slavonica, Slovonica.
- ibid. l. 1. ult. pro Chodziacii, Chodzacji, pro Cozacji lege Cofaci.

ERRATA.

P. 247. l. 1. pro <i>Aumurates</i> <i>Amu</i> <i>rathes</i> .	P. 439. lin. 6. loco <i>Sandii</i> <i>Sadii</i> . <i>ibid.</i> lin. 12. loco <i>VVschowienf</i> . lege <i>VVschowensf</i> .
P. 249. l. 20. pro <i>Parohi</i> , <i>porobi</i> .	P. 511. l. 2. pro <i>Trabeciana</i> , <i>Tru</i> <i>beciana</i> .
P. 252. l. 24. lege (<i>Upominki</i> <i>Tatarskie</i>)	P. 514. l. antepenult. pro 1679. 1679.
P. 274. l. 3. pro <i>corceatur</i> , <i>coër</i> <i>ceatur</i> .	P. 520. l. 2. pro <i>negotiiis</i> , <i>Comitiis</i> <i>ibid.</i> l. 21. pro <i>salva</i> , <i>salvo</i> .
P. 283. l. 21. post <i>Regni</i> adde <i>ES</i> .	P. 531. l. antepenult. pro <i>excipit</i> , <i>exceptit</i> .
P. 294. l. 8. pro <i>Svecia</i> lege <i>Svecica</i> .	P. 532. pro <i>Leszczynski</i> , <i>Le</i> <i>sczynski</i> .
P. 302. f. 5. pro <i>exorta</i> , <i>extorta</i> .	P. 553. l. 15. pro <i>Trobicynensem</i> lege <i>Drobicynensem</i> .
P. 319. l. penult. pro <i>insesta</i> , <i>inseffa</i> .	P. 554. l. 9. pro <i>Czesniechowiam</i> , <i>Czerniechowiam</i> .
P. 354. l. 10. pro <i>Ilebowicz</i> , <i>Cble</i> <i>bowicz</i> .	P. 561. l. 13. pro <i>cessum</i> , <i>sessum</i> .
P. 363. l. 4. pro <i>Graca</i> , <i>Grecam</i> .	P. 565. l. 16. pro <i>Anni</i> , <i>Anno</i> .
P. 365. l. 9. pro <i>externis</i> , <i>exterris</i> .	P. 576. l. 17. pro <i>n</i> , <i>in</i> .
P. 3 loco <i>diferemus</i> , <i>differre</i> <i>mus</i> .	
P. 417. lin. 22. loco <i>ignorantia</i> <i>ignorantiam</i> .	
P. 384. pro <i>Radzini</i> , <i>Kadzini</i> .	

